

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพ
และการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ปีการศึกษา 2568
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพ
และการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ปีการศึกษา 2568
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพ
และการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น”

ของ ฆนากร นาราชภูรี

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แซ่มซ้าย)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา กอนพ่วง)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ประจันบาน)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ดร.พิทยา แสงสว่าง)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐ ชาติคำมูล)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา พัดเกตุ)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รักษาการแทน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ผู้วิจัย	ชนากร นาราชภูรี
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา กอนพวง
กรรมการที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.ปรกรณ์ ประจันบาน ดร.พิทยา แสงสว่าง
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ กศ.ด. การบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2568
คำสำคัญ	การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ, การส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน, นักเรียนมัธยมศึกษา, การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2) สร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ 3) ทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการวิจัยในพื้นที่โรงเรียนโคกปรังวิทยาเขต จังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้แทนชุมชน และผู้ประกอบการ รวม 53 คน ผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบ 9 คน และนักเรียนกลุ่มทดลอง 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการประชุม แบบประเมินคุณภาพรูปแบบ แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน แบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1. องค์ประกอบทางการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) โครงสร้างการบริหาร (2) กระบวนการบริหารเครือข่าย (3) แนวทางการจัดกิจกรรมอาชีพ และ (4) ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

2. รูปแบบการบริหารที่สร้างขึ้น มีชื่อว่า “รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ (1) ส่วนที่ 1 บทนำ (2) ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (3) ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน (4) ส่วนที่ 4 ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน (5) ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ ผลการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบมีความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$)

3. ผลการทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบ โดยนำรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปทดลองใช้ผ่านกิจกรรม “เครบเียนสร้างอาชีพ” ระยะเวลา 20 วัน พบว่า 1) นักเรียนเกิดผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนอย่างชัดเจนใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ โดยผลหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง (ก่อนทดลอง $\bar{X} = 3.37$, หลังทดลอง $\bar{X} = 4.41$) 2) นักเรียนมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้า รวมรายรับ 7,740 บาท ต้นทุน 4,250 บาท กำไรสุทธิ 3,490 บาท 3) นักเรียนมีพฤติกรรมการทำงานอยู่ในระดับดีมาก และ 4) ผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$) นอกจากนี้ การประเมินผลการใช้รูปแบบฯ หลังการทดลองใช้โดยผู้ร่วมวิจัย พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการบริหารนี้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนและสถานศึกษา

Title Collaborative Network Management Model For Supporting High School Student's Job And Income While Study

Author Khanakorn Narat

Advisor Assistant Professor Anucha Kornpuang,

Co-Advisor Ph.D.Professor Pakorn Prachanban, Ph.D.
Phittaya Seangsawang, Ph.D.

Academic Paper Ed.D. Dissertation in Educational Administration - (Type2.1),
Naresuan University, 2025

Keywords Collaborative Network Administration, Supporting Student's Job and Income While Study, High School Students, Participatory Action Research

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the administrative components of collaborative network management for supporting high school student's job and income while study; 2) to develop a collaborative network management model for supporting high school student's job and income while study; and 3) to implement and evaluate the collaborative network management model for supporting high school student's job and income while study. This study employed Participatory Action Research (PAR) methodology and was conducted at Khokprong Wittayakhom School, Phetchabun Province. The research participants consisted of school administrators, teachers, students, community representatives, and entrepreneurs, totaling 53 persons; 9 experts for model evaluation; and 15 students for the pilot implementation. The research instruments included semi-structured interview forms, meeting record forms, model quality evaluation forms, career and income while study output assessment forms, income-expense record forms, behavior observation forms, and satisfaction questionnaires. Quantitative data were analyzed using mean and standard deviation, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The research findings were as follows:

1. The administrative components of collaborative network management for supporting high school student's job and income while study comprised four main components: (1) administrative structure, (2) network management process, (3) career activity guidelines, and (4) career outcomes and income generation during study.

2. The created model, entitled "Collaborative Network Management Model for Supporting High School Student's Job and Income While Study," consisted of five components: (1) Introduction, (2) collaborative network management model for supporting high school student's job and income while study, (3) guidelines for organizing career promotion and income-generating activities for students, (4) outcomes of career for supporting high school student's job and income while study, (5) Success Conditions for Model Implementation. The model quality evaluation by experts revealed that the model had the highest level of accuracy ($\bar{x} = 4.80$) and the highest level of feasibility ($\bar{x} = 4.92$).

3. The implementation and evaluation results of the model through the "Cool Crepe Career" activity over a 20-day period indicated that: (1) students demonstrated clear career outcomes and income generation in three aspects—knowledge, skills, and attributes—with post-implementation scores higher than pre-implementation scores (pre-test ($\bar{x} = 3.37$), post-test ($\bar{x} = 4.41$); (2) students generated income from product sales with total revenue of 7,740 baht, costs of 4,250 baht, and net profit of 3,490 baht; (3) students exhibited work behaviors at the highest level; and (4) stakeholders' satisfaction with the model was at the highest level ($\bar{x} = 4.65$). Furthermore, the post-implementation evaluation by the research participants found that the model had the highest level of appropriateness ($\bar{x} = 4.76$) and the highest level of usefulness ($\bar{x} = 4.93$), demonstrating that this management model can be practically implemented and produces effective outcomes for students and educational institutions.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตากรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา กอนพวง ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ประจันบาน และ ดร.พิทยา แสงสว่าง กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แซ่มซ้อย ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐ งามคำมูล กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน ที่ได้ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนในการสนับสนุน และ ช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด จนการวิจัยครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ดังรายนามดังนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐกานต์ ประจันบาน, ดร.จิตติพงษ์ ตรีศร, ดร.คณนันท พงษ์ธาสโรช, ดร.เอกวิทย์ มั่งอะนะ, นางนภาพดี สิงห์จัน, ดร.ทัศนีย์ วิจิตรพัฒนา, ดร.สุรพงษ์ พรหมเท้า และ นางสาวนิตย์ ขาติกรณ์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ และ ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือและให้คำปรึกษาจนทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์และทรงคุณค่า

กราบขอบพระคุณ ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียน โคกปรังวิทยาكم ชุมชนตำบลโคกปรัง ร้านอาหารต้นน้ำเป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ และสนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และให้ความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย ในครั้งนี้

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณนางเฉิดฉาย นาราชภูร์ มารดาของผู้วิจัย นางสาวมุกดา เฉลิมวัฒน์ ภรรยาของผู้วิจัย ของผู้วิจัยที่ให้อำนาจใจและให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้านอย่างดีที่สุดเสมอมา

คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงจะมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศ แต่ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ บ้างไม่มากนัก

ชนากร นาราชภูร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....จ	
ประกาศศุภณูปการ.....ช	
บทที่ 1 บทนำ.....1	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1	
คำถามของการวิจัย.....7	
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....7	
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย.....7	
ขอบเขตของการวิจัย.....8	
นิยามศัพท์เฉพาะ.....11	
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....15	
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร.....16	
แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ.....26	
ความหมายและแนวคิดของรายได้.....45	
ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการมีรายได้ระหว่างเรียน.....47	
แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน.....53	
แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา.....87	
แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ.....114	
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....126	
โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม.....153	
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....159	
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....169	
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....170	
รูปแบบการวิจัย.....170	
ขั้นตอนการวิจัย.....174	
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....198	
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....203	
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....206	

การวิเคราะห์ข้อมูล.....	210
ระยะเวลาการวิจัย.....	213
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	215
วงรอบที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและ การมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น.....	215
วงรอบที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น.....	244
วงรอบที่ 3 การทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลองในโรงเรียนโคกปรังวิทยา.....	260
บทที่ 5 บทสรุป.....	286
สรุปผลการวิจัย.....	286
อภิปรายผลการวิจัย.....	293
ข้อเสนอแนะ.....	300
บรรณานุกรม.....	302
บรรณานุกรม.....	303
บรรณานุกรม.....	317
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ.....	318
ภาคผนวก ข แบบประเมิน แบบวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	321
ภาคผนวก ค คู่มือการใช้รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น.....	356
ประวัติผู้วิจัย.....	428

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1	สรุปประเภทเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการศึกษา.....	31
ตาราง 2	กระบวนการบริหารเครือข่ายความมือ.....	43
ตาราง 3	เครื่องมือวัดแนวความถนัดด้านอาชีพที่เหมาะสมกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยต่าง ๆ	59
ตาราง 4	กิจกรรมผู้ประกอบการเยาวชน (YOUTH ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES)	68
ตาราง 5	กระบวนการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา.....	95
ตาราง 6	วิธีการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการของเรียนในสถานศึกษา.....	99
ตาราง 7	ความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ด้านความรู้	104
ตาราง 8	ความเป็นผู้ประกอบการของเรียนในสถานศึกษา ด้านทักษะ	110
ตาราง 9	ความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ด้านคุณลักษณะ	112
ตาราง 10	จำนวนอาคารเรียนและอาคารประกอบ	155
ตาราง 11	กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAOR).....	171
ตาราง 12	สรุปการดำเนินการวิจัย 3 วงรอบ	172
ตาราง 13	สรุปกรอบแนวคิดกระบวนการวิจัย	174
ตาราง 14	สรุปเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในแต่ละวงรอบการวิจัย	198
ตาราง 15	โครงสร้างแบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน	200
ตาราง 16	สรุปเครื่องมือที่ใช้ในวงรอบที่ 3.....	202
ตาราง 17	สรุปขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย.....	205
ตาราง 18	การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในวงรอบที่ 1	207
ตาราง 19	สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูลในวงรอบที่ 3.....	209
ตาราง 20	สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 วงรอบ.....	210
ตาราง 21	เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย	211
ตาราง 22	สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลตามวงรอบของการวิจัย	213
ตาราง 23	แนวทางการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน.....	232
ตาราง 24	แนวทางการดำเนินงานด้านการบริหาร	240
ตาราง 25	แนวทางการดำเนินงานด้านเครือข่ายความร่วมมือ	241
ตาราง 26	แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ	242
ตาราง 27	แนวทางการดำเนินงานด้านผลลัพธ์และการมีรายได้ระหว่างเรียน	242
ตาราง 28	สรุปประเด็นสำคัญจากขั้นการวางแผน (PLAN)	246

ตาราง 29 สรุปผลการดำเนินกิจกรรม A-I-C ในการสร้างรูปแบบฯ.....	251
ตาราง 30 ผลสรุปการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพ และการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านความถูกต้องและ ความเป็นไปได้	253
ตาราง 31 สรุปผลการดำเนินการวิจัยวงจรที่ 2	258
ตาราง 32 เครือข่ายพี่เลี้ยงและแหล่งเรียนรู้ที่เข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบฯ.....	261
ตาราง 33 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ที่กำหนดในการทดลองใช้รูปแบบฯ	262
ตาราง 34 สรุปผลการดำเนินการขึ้นวางแผน (PLAN) วงจรที่ 3.....	263
ตาราง 35 กรอบเวลาการทดลองใช้รูปแบบฯ กิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ	264
ตาราง 36 สรุปผลการดำเนินกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ	268
ตาราง 37 ผลการเปรียบเทียบผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ก่อนและหลังการทดลอง	270
ตาราง 38 ข้อมูลจากแบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายที่นักเรียนกลุ่มบัญชีและการตลาด.....	272
ตาราง 39 ผลการสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ofนักเรียน	273
ตาราง 40 ผลสรุปการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่าง เรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านเหมาะสมและความเป็นประโยชน์.....	276
ตาราง 41 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ.....	278
ตาราง 42 ผลการใช้กระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน.....	280
ตาราง 43 ผลการพัฒนาผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนตามองค์ประกอบที่ 4	281
ตาราง 44 ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไขที่พบระหว่างการใช้รูปแบบ	282
ตาราง 45 สรุปผลการดำเนินการวิจัยวงรอบที่ 3	285

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 แผนภูมิการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมองค์กร	23
ภาพ 2 วงจรทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร/การพัฒนา/การทำงานแบบมีส่วนร่วม.....	132
ภาพ 3 แผนที่โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม	156
ภาพ 4 แผนผังโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม.....	156
ภาพ 5 กราฟแสดงสถานภาพของสถานศึกษาจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม	159
ภาพ 6 กรอบแนวคิดรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น.....	169
ภาพ 7 รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น.....	259

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในบริบทของสังคมโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความผันผวนสูง (VUCA World) ส่งผลกระทบโดยตรงต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) จึงได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต โดยเฉพาะการสร้างความมั่นคงทางอาชีพและการพึ่งพาตนเองได้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นกลไกขับเคลื่อนคุณภาพประชากร ไม่เพียงแต่การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่ยังคงครอบคลุมถึงการส่งเสริมทักษะอาชีพ (Career Skills) และทักษะชีวิต (Life Skills) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชนในการเผชิญกับสภาวะเศรษฐกิจที่ท้าทาย การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพตั้งแต่วัยเรียนจึงเป็นวาระเร่งด่วนที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความสามารถทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่อง อาทิ ปัจจัยด้านความผันผวนของเศรษฐกิจโลก กฎ ระเบียบระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันทางการค้า ทักษะความสามารถของแรงงาน โครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมสูงวัย และเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วที่ส่งผลให้ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และภาคบริการต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค รูปแบบการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคที่ทำให้เกิดการลงทุนจากนักลงทุนต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคต อาทิ เศรษฐกิจโลก โครงสร้างประชากร เทคโนโลยี จะทำให้ประเทศไทยเผชิญความท้าทายมากขึ้นในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะต่อไป ดังนั้น เพื่อยกระดับการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่มีรายได้สูงได้อย่างประสบความสำเร็จใน 20 ปี ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการขยายตัวและการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง รวมทั้งมีขีดความสามารถทางการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในเวทีสากล ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันสำหรับประเทศไทยจึงได้มุ่งพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ (1) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ

ของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (2) “ปรับปรุงจูน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ (3) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคู่มือใหม่ รวมถึงปรับโมเดลธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต บนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปรุงจูน พร้อมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ จะทำให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลางในประเทศได้ในคราวเดียวกัน (ยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับประกาศรายการกิจจานุเบกษา, 2561)

รายงานความก้าวหน้าการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559 – 2563 เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน เป้าหมายย่อยที่ 8.6 ลดสัดส่วนของเยาวชนที่ไม่มีงานทำ ไม่มีการศึกษา และที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ภายในปี 2563 ได้มีข้อเสนอแนะว่า ภาครัฐควรสร้างทางเลือกทางการศึกษาที่สามารถตอบโจทย์การดำเนินชีวิตและสถานการณ์ของเยาวชน อาทิ การสนับสนุนค่าฝึกอบรมด้วยการให้คูปองเพื่อให้เยาวชนสามารถเลือกรับการฝึกทักษะตามความสนใจ การสนับสนุนงบประมาณให้ภาคเอกชน จัดหลักสูตรออนไลน์ที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อพัฒนาแรงงานด้านต่าง ๆ รวมถึงการสร้างระบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น มีระบบสะสมหน่วยกิตที่ผู้เรียนสามารถโอนหน่วยกิตหรือเทียบวุฒิการศึกษาและการจัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลายและตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กหลุดออกนอกระบบซ้ำ นอกจากนี้ควรมีการสร้างเครือข่ายสังคมและให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาคการศึกษาและนอกการศึกษา ในการดูแลและช่วยเหลือเยาวชนกลุ่มเสี่ยงและเยาวชนนอกระบบรวมถึงการขยายกองทุนการศึกษาให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

สภาพสังคมในปัจจุบันเศรษฐกิจ และสังคมในประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปด้วย เพื่อความอยู่รอดในสังคม และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น มีความต้องการมากขึ้น เพื่อความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต ความต้องการปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต หากจะได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องทำงานเพื่อให้ค่าตอบแทน หรือเงินที่เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนการปลูกฝังในการทำงานตั้งแต่วัยน้อยนั้นจะทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในการทำงานอีกทั้งยังได้ค่าตอบแทนในการทำงาน ซึ่งจะช่วยในเรื่องของรายจ่ายของนักเรียนการทำงานที่มีสิ่งตอบแทนเป็นเงินนั้นจะช่วยสร้างกำลังใจในการทำงาน เพราะเงินเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญเป็นพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ การทำงานระหว่างเรียนจึงเป็น

ทางเลือกที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีรายได้พิเศษหลังเลิกเรียนอีกทั้งยังได้ฝึกประสบการณ์การทำงาน และแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองได้อีกด้วย หากแบ่งเวลาให้เหมาะสมไม่ทำให้ผลการเรียนเสีย ก็จะเป็นผลดีที่ได้ฝึกประสบการณ์ หากสถาบันการศึกษาได้เปิดโอกาสให้นักเรียนจะทำให้ได้ประสบการณ์ตรงจากการทำงานเพื่อนำมาบูรณาการกับวิชาที่เรียน ได้ฝึกความอดทน ความรับผิดชอบต่องาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งตนเอง และงานที่รับผิดชอบ

การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการอยู่ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลมาขับเคลื่อน เพื่อร่วมกันยกระดับคุณภาพการศึกษาเต็มกำลังความสามารถอย่างเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ภายใต้แนวทางการทำงาน “จับมือไว้ แล้วไปด้วยกัน” และใช้สำนวนที่เข้าใจง่ายคือ “เรียนดี มีความสุข” เพื่อเดินทางยกระดับคุณภาพการศึกษาไปด้วยกัน ซึ่งการเรียนการสอนจำเป็นต้องเริ่มจากความสุขทั้งผู้เรียน ผู้สอน และผู้ปกครอง เมื่อมีความสุขจะส่งผลให้การเรียนรู้ดีขึ้น เมื่อการเรียนรู้ดีขึ้นจะส่งผลกลับไปทำให้มีความสุขมากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวคิดในการจัดการศึกษาแบ่งเป็น 2 ข้อหลัก คือ การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ และการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชีวิต โดยแบ่งเป็น 2 เรื่องหลัก คือ นโยบายที่เน้นหนักในการทำงาน และนโยบายที่ต้องเร่งดำเนินการ โดยนโยบายที่ต้องเร่งดำเนินการ การลดภาระนักเรียนและผู้ปกครองคือข้อที่ 6 คือ การมีรายได้ระหว่างเรียน จบแล้วมีงานทำ (Learn to Earn) ด้วยการจัดการอาชีวศึกษาระดับวิชาชีพอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาสมรรถนะกำลังคนระดับเทคนิค โดยมุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาากำลังคนในสาขาที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ตรงความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ โดยเน้นรูปแบบการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ เพื่อสร้างทักษะอาชีพและทักษะชีวิต ให้ผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษามีความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพได้ทันต่อความต้องการกำลังคนของประเทศ และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

สำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถือเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในการค้นหาความถนัดและความสนใจของตนเอง เพื่อวางแผนการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือสายอาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับโลกอาชีพจริง และการมีรายได้ระหว่างเรียน จะช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติพบว่า หากสถานศึกษาขาดระบบการดูแลและบริหารจัดการที่ดี การให้นักเรียนออกไปทำงานหารายได้โดยลำพังอาจส่งผลกระทบเชิงลบ เช่น ปัญหาสุขภาพ ผลการเรียนตกต่ำ หรือความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ดังนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Zone) หรือกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการฝึกทักษะอาชีพ ภายใต้การชี้แนะของครูและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้การหารายได้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งปัจจุบันนักเรียนมีค่านิยมในการทำงานระหว่างเรียนมากขึ้น แต่ถ้าเทียบกับประเทศที่เจริญแล้วยังคงมีปริมาณที่น้อยกว่า เนื่องจากเกิดจากค่านิยม หรือความเชื่อในการเลี้ยงดูบุตรที่ว่ายังไม่ใช่วัยที่ของบุตรในวัยเรียน และยังไม่ถึงเวลาในการทำงานไม่ควร

ให้บุตรมารับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่าย หรือหากบุตรต้องการสิ่งใดก็จะหามาให้ โดยที่ไม่ต้องดิ้นรน ไขว่คว้า ซึ่งจะทำให้บุตรในความดูแลของผู้ปกครองไม่รู้จักความรับผิดชอบไม่มีความอดทน ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ไม่มีความมั่นใจ ซึ่งจะต่างกับประเทศที่เจริญแล้วที่นักเรียนหาเงินเลี้ยงชีพตนเองเป็นเรื่องธรรมดาปกติ ที่ทุกคนต้องทำ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักเรียนในต่างประเทศมีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่อายุน้อย มีความรับผิดชอบ มั่นใจในตนเอง และมีความอดทนมากกว่าวัยรุ่นไทย การส่งเสริมให้ความรู้สึกรับผิดชอบในการทำงานระหว่างเรียนจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ จึงมักอยากทำในสิ่งที่ตนเองสนใจ หรือเป็นที่นิยมกันในหมู่เพื่อน การหารายได้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของตนเอง ทั้งยังได้ค่าตอบแทน ประสบการณ์ในการทำงาน ความรับผิดชอบใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และสร้างนิสัยที่ดีต่อการทำงาน การทำงานของนักเรียนที่ช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์กับบิดามารดาให้ดีขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามอาจทำให้นักเรียนใช้จ่ายเงินในทางที่ไม่เหมาะสมเช่น ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเกินตัว ดังนั้น การเลือกทำงานระหว่างเรียนของนักเรียนควรพิจารณาอย่างรอบคอบ

การบริหารเครือข่าย (Network Management) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในการบริหารจัดการศึกษาสมัยใหม่ การบริหารเครือข่ายเป็นกระบวนการในการสร้าง รักษา และพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในบริบทของการศึกษา การบริหารเครือข่ายหมายถึงการประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันส่งเสริมการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ Epstein (2011) ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษา ได้พัฒนาทฤษฎีความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน (School, Family, and Community Partnerships) ซึ่งเน้นว่าความสำเร็จในการพัฒนานักเรียนจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสามภาคส่วนดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยให้นักเรียนได้รับโอกาสในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพจากผู้เชี่ยวชาญในชุมชน ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากภาคธุรกิจ และได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวอย่างใกล้ชิด

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน เนื่องจาก PAR เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การระบุปัญหา วางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผล (Kemmis, McTaggart, & Nixon, 2014) การใช้ PAR จะทำให้ได้รูปแบบการบริหารที่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนและชุมชน เกิดความเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีความยั่งยืนในการนำไปใช้ นอกจากนี้ กระบวนการ PAR ยังช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เข้าร่วมวิจัยให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่างานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษายังมีจำนวนจำกัด

งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การพัฒนาหลักสูตรการงานอาชีพหรือการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน แต่ยังคงขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารเครือข่ายที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่ชนบท นอกจากนี้ งานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมอาชีพระหว่างเรียนยังมีค่อนข้างน้อย ทั้งที่ PAR เป็นระเบียบวิธีที่เหมาะสมกับการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาที่ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 12,668 ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าว ข้าวโพด และพืชไร่ สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดเพชรบูรณ์จัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ระบุว่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัว (GPP per capita) อยู่ที่ประมาณ 85,000 บาทต่อปี ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่ประมาณ 250,000 บาทต่อปี สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นภูเขาสูงและที่ราบระหว่างหุบเขา ทำให้การคมนาคมขนส่งและการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ในบางพื้นที่ค่อนข้างลำบาก โดยเฉพาะในเขตอำเภอรอบนอก ทางด้านอำเภอวิเชียรบุรี เป็นอำเภอขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย และพืชไร่ต่าง ๆ สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนในอำเภอวิเชียรบุรีพึ่งพารายได้จากภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งมีความไม่แน่นอนและผันผวนตามสภาพภูมิอากาศและราคาผลผลิตทางการเกษตร หลายครอบครัวจึงมีปัญหาด้านรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของบุตรหลาน ทำให้นักเรียนบางส่วนต้องช่วยเหลืองานในครอบครัวหรือทำงานหารายได้เสริม ซึ่งอาจส่งผลต่อการเรียนและการพัฒนาของเด็กหากไม่ได้รับการดูแลและส่งเสริมอย่างเหมาะสม

โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ที่ตำบลโคกปรัง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ โรงเรียนจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 290 คน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 24 คน พื้นที่รับผิดชอบของโรงเรียนครอบคลุม 17 ชุมชน ในเขตตำบลโคกปรัง อำเภอวิเชียรบุรี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบทและพื้นที่เกษตรกรรม ลักษณะของชุมชนในเขตบริการเป็นชุมชนชนบทที่มีความผูกพันทางสังคมสูง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำรงชีวิต

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับปานกลางถึงต่ำ ผู้ปกครองประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไปเป็นหลัก รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 8,000 - 12,000 บาทต่อเดือน ซึ่งถือว่าค่อนข้างต่ำ

เมื่อเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ข้อมูลจากฝ่ายกิจการนักเรียน ปีการศึกษา 2566 ระบุว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นประมาณร้อยละ 45 ได้รับเงินอุดหนุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และประมาณร้อยละ 60 ได้รับทุนการศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนจำนวนมากมาจากครอบครัวที่มีความยากลำบากทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังพบว่านักเรียนบางส่วนต้องช่วยเหลืองานในครอบครัวหลังเลิกเรียนและช่วงปิดภาคเรียน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเวลาในการทบทวนบทเรียนและการทำกิจกรรมพัฒนาตนเอง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว โรงเรียนโคกปรังวิทยาคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะการมีรายได้ระหว่างเรียนให้กับนักเรียน ด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรก เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว นักเรียนที่สามารถหารายได้ระหว่างเรียนได้จะสามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนตัวบางส่วนได้ด้วยตนเอง ลดภาระของผู้ปกครองที่มีรายได้จำกัด ประการที่สอง เพื่อสร้างทักษะชีวิตและทักษะอาชีพที่จำเป็น การได้ลงมือปฏิบัติงานอาชีพจริงจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้จากตำราเรียนเพียงอย่างเดียว เช่น ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการบริหารจัดการเงิน และทักษะการสื่อสาร ประการที่สาม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ เมื่อนักเรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนในห้องเรียนกับการนำไปใช้ในชีวิตจริงและการประกอบอาชีพ จะทำให้เกิดความตื่นตัวและสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคมยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ประการแรก การขาดระบบและรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน แม้โรงเรียนจะมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพบ้าง แต่ยังขาดการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ประการที่สอง การขาดการเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แม้ชุมชนจะมีทรัพยากรและศักยภาพ แต่ยังขาดกลไกในการประสานความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม ประการที่สาม ความจำกัดด้านทรัพยากร โรงเรียนมีงบประมาณและบุคลากรจำกัดในการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพอย่างครบวงจร ประการที่สี่ การขาดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี ยังไม่มีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน มีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย และสามารถนำไปใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพนักเรียน ยกกระดับคุณภาพการศึกษา และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาว การวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาในหลายระดับ ทั้งนโยบายระดับชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นการพัฒนาทักษะอาชีพและ

การเตรียมความพร้อมสู่โลกแห่งการทำงาน รวมถึงสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ และเป้าหมายที่ 8 งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าการวิจัยครั้งนี้จะสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้กับนักเรียน โรงเรียน ชุมชน และสังคมโดยรวม ตลอดจนเป็นแบบอย่างและแนวทางให้กับสถานศึกษาอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ในการพัฒนาการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนต่อไป

คำถามของการวิจัย

1. องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือที่ส่งผลต่ออาชีพและการมีรายได้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีอะไรบ้าง
2. รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือที่ส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นควรเป็นอย่างไร
3. การทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือที่ส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้ผลเป็นอย่างไร

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาได้นวัตกรรมในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ

2. ผู้บริหารการศึกษาในระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับ รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษา สามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นแนวทางในปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษารูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยตามวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านระยะเวลาและสถานที่

1. ระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2568 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2568
2. สถานที่ดำเนินการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนโคกปรังวิทยา และชุมชนตำบลโคกปรัง อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดชลบุรี

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเป็น 3 วงรอบ ดังนี้

วงรอบที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วงรอบที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน รวมทั้งศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือจากเอกสาร ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

1.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเครือข่ายการส่งเสริมอาชีพ และการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน

1.2 วิเคราะห์บริบทโรงเรียนโคกปรังวิทยา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

1.3 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล

1.4 สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

1.5 ตรวจสอบเครื่องมือด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

1.6 ปรับปรุงเครื่องมือและนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำไปใช้ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

2.1 สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 53 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 2 คน ครู 5 คน นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 30 คน ผู้ปกครอง 10 คน และเครือข่ายชุมชน 6 คน

2.2 จัดประชุมกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

3.1 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่ม

3.2 วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้

3.3 สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่าย

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

4.1 สรุปผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

4.2 ยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลผลิตวงจรรอบที่ 1 ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ และร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ฉบับที่ 1 ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) โครงสร้างการบริหาร 2) กระบวนการบริหารเครือข่าย 3) แนวทางการจัดกิจกรรมอาชีพ และ 4) ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

วงจรรอบที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วงจรรอบที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพื่อให้ได้รูปแบบฉบับสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

1.1 จัดทำเอกสารรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ และคู่มือการใช้ฉบับร่าง

1.2 สร้างแบบประเมินคุณภาพรูปแบบ 4 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

1.3 คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมอาชีพ 3 คน

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

2.1 ส่งเอกสารรูปแบบและคู่มือให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาประเมิน

2.2 จัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control)

2.3 รวบรวมแบบประเมินและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

3.1 วิเคราะห์ผลประเมินคุณภาพรูปแบบโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.2 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

4.1 สรุปผลประเมินคุณภาพรูปแบบใน 2 ด้าน คือ ด้านความถูกต้องและด้านความเป็นไปได้

4.2 ปรับปรุงรูปแบบและคู่มือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จัดทำรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ฉบับสมบูรณ์

ผลผลิตในรอบที่ 2 ได้ผลประเมินคุณภาพรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ และรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับสมบูรณ์ พร้อมคู่มือการใช้รูปแบบ

วงรอบที่ 3 การทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วงรอบที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ ในสถานการณ์จริง และประเมินผลการใช้รูปแบบในด้านผลลัพธ์อาชีพของนักเรียน รายได้ระหว่างเรียน พฤติกรรมการทำงาน มาตรฐานรูปแบบด้านความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความพึงพอใจ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

1.1 ประสานงานโรงเรียนและเครือข่ายพี่เลี้ยงเพื่อเตรียมความพร้อมในการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ

1.2 รับสมัครและคัดเลือกนักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน

1.3 จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมอาชีพ (กิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ)

1.4 สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน แบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบประเมินคุณภาพด้านมาตรฐานความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์และความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

2.1 ประเมินผลลัพธ์อาชีพก่อนทดลอง (Pre-test)

2.2 ดำเนินกิจกรรมครบเป็นสัปดาห์ อาชีพ ระยะเวลา 20 วัน โดยมีครูที่ปรึกษาและเครือข่าย พี่เลี้ยงให้คำแนะนำ

2.3 นักเรียนบันทึกการเรียนรู้และรายรับ-รายจ่ายตลอดการดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

3.1 ประเมินผลลัพธ์อาชีพอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนหลังทดลอง (Post-test)

3.2 สัมภาษณ์นักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยงเกี่ยวกับผลการใช้รูปแบบ

3.3 ประเมินคุณภาพด้านมาตรฐานความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์และความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

3.4 รวบรวมข้อมูลรายได้ของนักเรียนจากการทำกิจกรรมอาชีพ

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

4.1 เปรียบเทียบผลลัพธ์อาชีพอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนก่อน-หลังการทดลอง

4.2 สรุปผลความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง

4.3 สรุปรายได้ของนักเรียนจากการทำกิจกรรมอาชีพ

4.4 สรุปบทเรียนและข้อเสนอแนะในการใช้รูปแบบ

ผลผลิตรอบที่ 3 ได้ผลเปรียบเทียบผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนก่อน-หลังการทดลอง ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบด้านความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์และความพึงพอใจ ข้อมูลรายได้ของนักเรียน และบทเรียนจากการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง แบบแผนหรือโครงสร้างในการบริหารจัดการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนโคกปรังวิทยาคมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) โครงสร้างการบริหาร 2) กระบวนการบริหารเครือข่าย 3) แนวทางการจัดกิจกรรมอาชีพ และ 4) ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

การส่งเสริมอาชีพ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ สามารถค้นพบความถนัดและความสนใจของตนเอง มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างรายได้ได้จริง โดยในการวิจัยครั้งนี้ใช้กิจกรรม "ครบเป็นสัปดาห์อาชีพ" เป็นกิจกรรมนำร่องในการส่งเสริมอาชีพ

การมีรายได้ระหว่างเรียน หมายถึง การที่นักเรียนสามารถสร้างรายได้จากการประกอบกิจกรรมอาชีพในระหว่างที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเป็นรายได้ที่ได้รับจากการขายสินค้าหรือให้บริการที่นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจากกิจกรรมส่งเสริมอาชีพของโรงเรียน ซึ่งรายได้ดังกล่าวสามารถช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและเป็นทุนในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในอนาคต

เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและร่วมมือกันในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน ประกอบด้วย 1) เครือข่ายภายในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน 2) เครือข่ายครอบครัว ได้แก่ ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัว และ 3) เครือข่ายชุมชน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างระบบปฏิบัติงาน หรือเชื่อมโยงบทบาทของกลุ่มบุคคล องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยย่อยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้างและรูปแบบการทำงานด้วยระบบใหม่ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาด้วยการให้สมาชิกได้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตาม ประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์การสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จการกำหนดทางเลือก การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการจำเป็น การกำหนดแผนงาน โครงการ แนวทางการปฏิบัติ เพื่อดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้บรรลุผลตามเป้าหมายโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. การประสานเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การติดต่อสื่อสารทั้งเป็นทางราชการและไม่เป็นทางการ ระหว่างหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างความสัมพันธ์เพื่อประสานและแสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในปฏิบัติงานและดำเนินกิจกรรมที่ต้องกระทำร่วมกัน ให้บรรลุเป้าหมายเครือข่ายความร่วมมือ สอดคล้องกับนโยบาย และเป็นกลไกในการประสานการดำเนินงานทุกขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดโครงสร้างองค์การแต่งตั้งคณะทำงาน การแบ่งส่วนงาน การกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบเป็นอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลากรและงาน ในการกำหนดแผนงานเป้าหมายการดำเนินงาน และแหล่งร่วมพัฒนา ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนจากชุมชน สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือ

4. การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การดำเนินการตามวิธีการหรือแนวทางที่กำหนด การร่วมจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วมภายใต้การกำหนดรายละเอียดความร่วมมือจะต้องมีการปฏิบัติตามแผนงาน

มีวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การตรวจสอบผลการดำเนินงานการบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ทำให้ทราบถึงผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคของเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ตลอดจนแนวทางแก้ไข สำหรับนำไปเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในครั้งต่อไป

6. การปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ หลังจากได้ทำการตรวจสอบประเมินผลแล้ว ถ้าพบข้อบกพร่องให้กำหนดแนวทางวิธีการปรับปรุงให้เหมาะสม หาแนวทางแก้ไขปัญหา และปรับปรุงงานให้บรรลุตามเป้าหมาย รวมถึงรายงานผลการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้กับหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือรับทราบ ผลการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าของการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การปฏิบัติงานครั้งต่อไป การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ หมายถึง การดำเนินการปรับปรุงและหรือเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครูและบุคลากร การประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังตามเป้าหมายโดยดำเนินการอย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ

เครือข่ายที่เลี้ยง หมายถึง บุคคลในชุมชนหรือผู้ประกอบการที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาสาสมัครเข้ามาเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และถ่ายทอดความรู้ทักษะอาชีพแก่นักเรียนในระหว่างการทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 ของโรงเรียนโคกปรังวิทยาฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ในปีการศึกษาที่ทำการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกันดำเนินการในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหา วางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผล โดยดำเนินการเป็นวงรอบ (Spiral) ตามแนวคิดของ Kemmis, McTaggart and Nixon (2014) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) ในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการ 3 วงรอบ

ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในด้านที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ

2) ด้านทักษะกระบวนการทำงาน และ 3) ด้านคุณลักษณะในการทำงาน โดยวัดจากแบบผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

พฤติกรรมการทำงาน หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมอาชีพ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้สังเกตพฤติกรรมใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกระบวนการทำงาน เช่น การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การปฏิบัติตามขั้นตอน การดูแลความสะอาด 2) ด้านทักษะการทำงาน เช่น การแก้ปัญหา การบริหารเวลา การสื่อสาร และ 3) ด้านคุณลักษณะในการทำงาน เช่น ความรับผิดชอบ ความขยัน ความซื่อสัตย์

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพอใจหรือเห็นด้วยของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อรูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ครู และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาและกิจกรรม 2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน 3) ด้านการสนับสนุนจากเครือข่าย และ 4) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ

เทคนิค A-I-C หมายถึง เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ในการระดมความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้น A (Appreciation) คือ การชื่นชมสิ่งดีที่มีอยู่ 2) ขั้น I (Influence) คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองที่หลากหลาย และ 3) ขั้น C (Control) คือ การตัดสินใจและกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิค A-I-C ในการประชุมพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ในวงรอบที่ 2

การทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (AAR) หมายถึง กระบวนการสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกันหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม โดยใช้คำถาม 4 ข้อหลัก ได้แก่ 1) สิ่งที่เราคาดหวังหรือตั้งใจจะทำคืออะไร 2) สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร 3) ทำไมถึงแตกต่างกัน และ 4) ครั้งหน้าจะทำอะไรให้ดีขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ AAR ในการสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรมอาชีพของนักเรียนในวงรอบที่ 3

การประเมินคุณภาพรูปแบบ หมายถึง กระบวนการในการตัดสินคุณค่าความเป็นเลิศของรูปแบบโดยนำผลที่ได้จากการวัดมาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ มาตรฐานด้านความเหมาะสม มาตรฐานด้านความถูกต้อง มาตรฐานด้านความความเป็นไปได้ และมาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ ดังนี้

มาตรฐานความเหมาะสม หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันว่า การประเมินได้ทำอย่างเหมาะสมตามกฎหมาย ระเบียบ จรรยาบรรณในการประเมิน และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการประเมิน

มาตรฐานความถูกต้อง หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันว่าการประเมินได้มีการใช้เทคนิคที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อสรุป ข้อค้นพบ และสารสนเทศที่เพียงพอสำหรับตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน

มาตรฐานความเป็นประโยชน์ หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันถึงความเป็นประโยชน์ของผลการประเมิน ในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุม ทันเวลา และมีผลต่อการนำไปใช้

มาตรฐานความเป็นไปได้ หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันถึงการประเมินที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเหมาะสมกับสถานการณ์ ปฏิบัติได้ ยอมรับได้ ประหยัดและคุ้มค่า

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
 - 1.1 ความหมายของการบริหาร
 - 1.2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม
2. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ
 - 2.1 ความหมายของเครือข่ายความร่วมมือ
 - 2.2 หลักการของเครือข่ายความร่วมมือ
 - 2.3 ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือ
 - 2.4 การจัดหาทรัพยากรของเครือข่ายความร่วมมือ
 - 2.5 กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ
3. ความหมายและแนวคิดของรายได้
 - 3.1 ความหมายของรายได้
 - 3.2 การวัดมูลค่าของรายได้
 - 3.3 การรายงานรายได้
4. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับรายได้ระหว่างเรียน
 - 4.1 ความหมายของการมีรายได้ระหว่างเรียน
 - 4.2 การทำงานระหว่างเรียนของนักเรียน
5. แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน
 - 5.1 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ
 - 5.2 ความสำคัญของกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน
 - 5.3 แนวคิดในการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน
 - 5.4 แนวทางในการการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน
6. แนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา
 - 6.1 ความหมายของผู้ประกอบการ
 - 6.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา
 - 6.3 วิธีการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา

7. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

- 7.1 ความหมายของรูปแบบ
- 7.2 องค์ประกอบของรูปแบบ
- 7.3 ประเภทของรูปแบบ
- 7.4 ลักษณะของรูปแบบที่ดี
- 7.5 การพัฒนารูปแบบ
- 7.6 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินรูปแบบ
- 7.4 ลักษณะของรูปแบบที่ดี

8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

- 8.1 ความหมายและความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 8.2 หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 8.3 ความเข้าใจพื้นฐานเพื่อความเข้าใจในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 8.4 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 8.5 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 8.6 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 8.7 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

9. โรงเรียนโคกปรังวิทยา

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 10.1 งานวิจัยในประเทศ
- 10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

ความหมายของการบริหาร

วิโรจน์ สารัตนะ (2555, น. 1) ให้ความหมายของการบริหารไว้ 2 ความหมาย คือ การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) และประสิทธิผล (Effective) โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร (Administrative function) การบริหาร เป็น การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

สันติ บุญภิรมย์ (2552, น. 42) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินการร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้ปัจจัยต่าง ๆ เข้ามามีส่วนสนับสนุนในการดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้

ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง (2545, น. 12) กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการ มีการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม ซึ่งจะทำให้งานดำเนินไปอย่างเรียบร้อย และกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเสมอ

สุนทร โคตรบรรเทา (2552, น. 2) กล่าวว่า การบริหาร คือ การทำให้คนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือการทำงานกับผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

Wagner and Hollenbeck (1995, p. 74) ให้ความหมายของการบริหารจัดการว่าเป็น กระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การดำเนินงานและการควบคุม เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย

Holt (1993, p. 3) กล่าวว่า การบริหารเป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งพร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุม

Schermerhorn (1996, p. 4) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกในองค์กรและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

Hersey, Blanchard and Johnson (2001, p. 6) ให้ความหมายของคำว่า การบริหารว่าเป็น กระบวนการทำงานร่วมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล ซึ่งพร้อมด้วยปัจจัยทางการบริหาร ได้แก่ เครื่องมือต่าง ๆ งบประมาณ และเทคโนโลยี เพื่อนำองค์กรสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มคนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม พอจะสรุปได้ดังนี้ การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์กรได้มีโอกาสได้ร่วมการดำเนินงานในทุกกระบวนการบริหารทั้งร่วมกันเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานร่วมกันแก้ไขปัญหาและร่วมกันชื่นชมความสำเร็จอย่างภาคภูมิใจ ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่ใช้การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงขึ้น (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2542, น. 4-5; สมเดช สีแสง, 2547, น. 229 และ สมยศ นาวิการ, 2545, น. 364) วันชัย โกลละสุต (2549) เสนอแนวคิดว่าการมีส่วนร่วมของบุคลากรขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารที่มุ่งให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบและร่วมมือกันพัฒนางาน แต่ปัจจัยที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้เสียประสบผลสำเร็จนั้น ผู้บริหารต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย และจัดบรรยากาศที่เป็นมิตร ให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและหลากหลาย ไม่ชี้นำความคิดของผู้อื่นหรือพยายามให้การแสดงความคิดเห็นเป็นไปตามที่ตนเองต้องการ ซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมต้องให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน

สำหรับเทคนิคในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ธงชัย สันติวงศ์ (2543, น. 138) กล่าวว่า วิธีปฏิบัติในการให้ผู้ปฏิบัติงานหรือพนักงานมีส่วนร่วมในการบริหาร อาจทำได้หลายวิธีแตกต่างกัน สุดแต่ความเหมาะสม เช่น การจัดให้มีการร่วมประชุมออกความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติให้ข้อเสนอแนะในการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ และให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการปรึกษาผลงานต่าง ๆ และทบทวนเป้าหมาย หรือจัดกลุ่มคุณภาพ กลุ่ม Q.C. (Quality Control) เพื่อให้ผู้ได้บังคับบัญชาร่วมกันพิจารณาและแก้ไขปัญหภายในกลุ่มงานด้วยตนเอง ในขณะที่คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, น. 16-17) ให้ความเห็นว่าเทคนิคที่สำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ได้แก่

1. การใช้กลุ่มงานเฉพาะกิจและคณะกรรมการ (Special Task Forces and Committee)
2. การมีคณะกรรมการคอยให้คำแนะนำ
3. การใช้แนวคิดของหมุดเชื่อมโยง (Linking Pin)
4. การติดต่อสื่อสารแบบเปิดประตู
5. การระดมความคิด
6. การฝึกอบรมแบบต่าง ๆ
7. การบริหารแบบยึดหลักวัตถุประสงค์ (MBO)

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารที่ให้ทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นส่วนของภาคราชการ ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน ตลอดจนผู้ประกอบการได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งทางตรง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การดำเนินงาน การวัดผลประเมินผล สำหรับการมีส่วนร่วมในทางอ้อม ได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรหรือปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น

แนวคิดการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน

นักการศึกษาและนักวิชาการหลายคนได้ให้แนวคิดการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐานไว้ ดังนี้ การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นรูปแบบและแนวคิดในการบริหารที่จะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาโดยให้ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะครู ผู้ปกครอง ชุมชนมีอำนาจและความรับผิดชอบในการบริหารตนเองในลักษณะเชิงเบ็ดเสร็จ ให้เป็นไปตาม

ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน (อุทัย บุญประเสริฐ. 2546, น. 1-2, David, 1996, p. 4-5) ซึ่งสอดคล้องกับ Cheng (1996, p. 44) ที่เชื่อว่าการให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่มากขึ้น จะทำให้ประสิทธิภาพของโรงเรียนสูงขึ้น มีความยืดหยุ่น มากขึ้นและมีผลผลิตดีขึ้น แต่แนวคิด การบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐานจะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องมีการกระจายอำนาจการบริหาร ให้สถานศึกษาอย่างแท้จริง โดยบุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมจัดการศึกษา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ซึ่งเป็นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับ ประชาชนนั่นเอง

ส่วนหลักการสำคัญของการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน อุทัย บุญประเสริฐ (2543, น. 154-156) ได้สรุปหลักการสำคัญของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากกระทรวงและส่วนกลางไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุดโดยมีความเชื่อว่า โรงเรียน เป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก

2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration or Involvement) เปิดโอกาส ให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ผู้มีส่วน ได้ส่วนเสีย มีทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคล เหล่านั้นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบ ในการจัดการศึกษามากขึ้น

3. หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน (Return Power to People) ในอดีต การจัดการศึกษาจะทำกันหลากหลาย โดยครอบครัวและชุมชน บางแห่งก็ให้วัดหรือองค์กรในท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินการ ต่อมา มีการรวมการจัดการศึกษาไปให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบเพื่อให้เกิด เอกภาพและมาตรฐานทางการศึกษาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ เป็นไป อย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษา โดยส่วนกลางเริ่มมีข้อจำกัด เกิดความล่าช้า และไม่ตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการคืนอำนาจให้ท้องถิ่นและประชาชน ได้จัดการศึกษาเอง อีกครั้งโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัว องค์กรชุมชน สถานประกอบการ มีสิทธิ จัดการศึกษาได้ หรือการมีตัวแทนชุมชน ผู้ปกครอง องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น องค์กรชุมชน ไปร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน

4. หลักการบริหารตนเอง (Self-management) ในระบบการศึกษาทั่วไปมักจะกำหนดให้ โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติตามนโยบายของส่วนกลาง โรงเรียนไม่มีอำนาจอย่างแท้จริงสำหรับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้นไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบาย ของส่วนรวมแต่มีความเชื่อว่าวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทำได้หลายวิธี การที่ส่วนกลางทำ หน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมาย แล้วปล่อยให้โรงเรียนมีระบบการบริหารด้วยตนเอง โดยให้

โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายแนวทางด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน แล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียน ผลที่ได้น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

5. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกำหนดและเป็นไปตามนโยบายของชาติ คณะกรรมการโรงเรียนจะทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกันเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551, น. 86-87) ได้กำหนดหลักการพื้นฐานการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน ไว้ดังนี้

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาโดยให้สถานศึกษามีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ทั้งทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป

2. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการบริหารจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้งในด้านต่าง ๆ ได้แก่

2.1 การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการของการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดหมาย และแผน เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.2 การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดระเบียบงานภายในองค์กร โดยมีการจำแนกงาน การจัดกลุ่มงาน การมอบหมายงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การจัดสายบังคับบัญชาการกำหนดขอบเขตการบังคับบัญชา การประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2.3 การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การใช้ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยองค์ประกอบเกี่ยวกับการจูงใจ การบริหาร โดยองค์คณะบุคคล การบริหารแบบมีส่วนร่วม

2.4 การควบคุม (Controlling) หมายถึง การบริหารจัดการโดยใช้ระบบการประกันคุณภาพภายในในการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการได้ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกำกับดูแล

3. หลักการบริหารจัดการตนเอง (Self-management) เป็นการบริหารจัดการที่สถานศึกษา มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน แล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียน

4. หลักการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เป็นการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ยึดหลักการความสอดคล้องและตอบสนองต่อนโยบายและความต้องการของระบบการศึกษาไทย กระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การบริหารทุกขั้นตอนโปร่งใส (Transparency) และมีเหตุผล (Reasoned) รวมทั้งมีความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ต่อผลการบริหารจัดการ (Accountability)

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้

ปีเตอร์ เอ็ม เซ็งกี (Peter M. Senge) เป็นผู้มีบทบาทในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ว่า เป็นองค์กรที่ซึ่งคนในองค์กรได้ขยายขอบเขตความสามารถของตนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์กร เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่บุคคลระดับต่าง ๆ ต้องการอย่างแท้จริง เป็นองค์กรที่มีรูปแบบความคิด (Patterns of Thinking) ใหม่ ๆ และแตกแขนงของความคิดให้เกิดขึ้น เป็นที่ปรารถนาและแรงบันดาลใจร่วมกัน (Collective Aspiration) ของผู้คนในองค์กรและมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่นและเรียนรู้ไปด้วยกันทั้งองค์กร (Senge, 1990, p. 4)

มาร์คอต (Marquard, 1996, p. 11) ได้ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นองค์กรที่มีอำนาจแห่งการเรียนรู้ มีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นพลวัต โดยสามารถเรียนรู้ จัดการและใช้ความรู้เป็นเครื่องมือไปสู่ความสำเร็จ ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยไปด้วย

วิระวัฒน์ ปันนิตามัย (2543, p. 8 - 62) ได้ศึกษาและรวบรวมความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้จากนักการศึกษาหลายท่าน โดยนำเสนอไว้ ดังนี้

เรชา อรัญวงศ์ (2541, น. 58) ได้ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นองค์กรที่มีการปฏิรูปอย่างต่อเนื่อง อำนวยความสะดวก กระตุ้นและสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้เน้นกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกระดับซึ่งบุคลากรในองค์กรสามารถขยายขอบเขตความสามารถอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่บุคคลในระดับต่าง ๆ ต้องการอย่างแท้จริง มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งบทเรียนที่ผิดพลาดและประสบความสำเร็จ สามารถนำความรู้มาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนในองค์กรจนนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

ประกัสสร บุญมี (2542, น. 77 - 80) ได้กล่าวถึงองค์กรแห่งการเรียนรู้ว่าหมายถึง องค์กรที่สามารถเรียนรู้และสร้างความรู้ เพิ่มพูนสมรรถนะที่จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายร่วมองค์กร

วรารัตน์ เขียวโพธิ์ (2542, น. 42) ได้ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นองค์กรที่เน้นรูปแบบของการบริหารงานในเรื่องของสถานะผู้นำในองค์กรควบคู่ไปกับการเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะระหว่างกันและกันเพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้เหนือกว่าคู่แข่งและมีระดับของการพัฒนาการด้านความสามารถขององค์กร

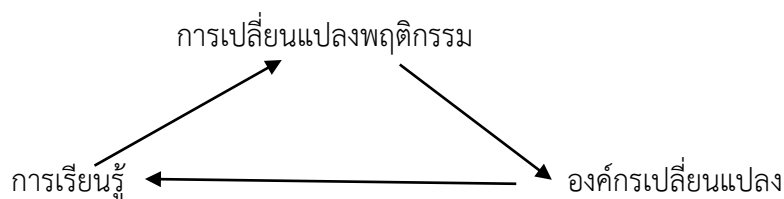
วีรุธ มาฆะศิรานนท์ (2543, น. 51) ได้ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ว่าเป็น การสร้างพื้นฐานทางความคิดที่เป็นระบบและสร้างศักยภาพในเชิงปฏิบัติให้แก่ปัจเจกบุคคลและ ทีมงาน

दनัย เทียนพุด (2543, น. 312 - 218) ได้กล่าวถึงองค์กรแห่งการเรียนรู้ว่า ทุกคนจะ ช่วยกันสร้างสรรค์ ทุกคนช่วยกันนำ ทุกคนเลือกที่จะเรียนรู้ จะทำงานเป็นทีมหรือตามลำพังนั้น ศักยภาพขององค์กรขึ้นอยู่กับพัฒนาความสามารถของบุคลากร

เบญจวรรณ ไยสวรรค์ (2544, น. 66) ได้ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ว่าเป็น องค์กรที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร เพื่อสร้างศักยภาพของปัจเจกชนและ องค์กรในการสรรหาและถ่ายโอนองค์ความรู้เพื่อสร้างศักยภาพขององค์กรและบุคคลในองค์กรต่าง ๆ เรียนรู้วิธีที่จะเรียนรู้ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ของปีเตอร์ เอ็ม เซ็งเก้ (Senge. 1990, p. 43) ให้ความสำคัญกับความสามารถในการเรียนรู้ที่เร็วกว่าคู่แข่ง ที่ถือเป็นข้อได้เปรียบทางธุรกิจที่ยั่งยืน โดยการเรียนรู้จะต้องเป็นการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ของทุกคนและทุกระดับในองค์กร โดยถือว่าคนทุกคน มีธรรมชาติของการเป็นนักเรียน เรียนรู้ธรรมชาติในการที่จะเรียนรู้และรักที่จะเรียนรู้เพื่อแสวงหาสิ่งที่ ดีให้แก่ชีวิต ดังนั้น องค์กรแห่งการเรียนรู้จึงมีหน้าที่สำคัญในการหาทางที่จะช่วยให้คนมีความสามารถ ในการที่จะเรียนรู้ มีความสามารถที่จะเรียนรู้ร่วมกันกับคนอื่นและมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคนให้เปลี่ยนโลกทัศน์หรือวิธีการมองโลกใหม่ เป็นการมองในภาพรวม ส่งเสริมให้คนและ องค์กรเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาองค์กรให้มีความสามารถในการแสวงหาความรู้และนำความรู้ไปใช้ให้เป็น ประโยชน์ สามารถถ่ายทอดความคิดหรือความรู้ไปสู่การปฏิบัติในการทำงาน ซึ่งจะทำให้คนในองค์กร สามารถที่จะทำความปรารถนาและความต้องการให้กลายเป็นความจริงได้

Senge (1990, p. 43) สรุปไว้ว่า แนวคิดสำคัญขององค์กรแห่งการเรียนรู้อยู่ที่การให้ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และความสามารถในการเรียนรู้ของคนในองค์กร โดยองค์กรมีบทบาทเป็นผู้สร้างและสนับสนุนการเรียนรู้และทำให้การเรียนรู้กลายเป็นวัฒนธรรม องค์กร โดยมีทฤษฎีการเรียนรู้เป็นตัวนำ ดังนั้นการที่จะสร้างหรือพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กร แห่งการเรียนรู้จึงต้องตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในองค์กร โดยการส่งเสริมและสนับสนุน การเรียนรู้ให้เกิดกับบุคคลทุกคน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คือ ต้องทำให้บุคคล มีความสามารถในการเรียนรู้ องค์กรจึงจะเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากการเรียนรู้จะทำให้บุคคล เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเมื่อพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี จะทำให้องค์กร เกิดที่สำคัญสำหรับการคงอยู่ขององค์กร ซึ่งเสนอดังภาพ 1

ภาพ 1 แผนภูมิการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมองค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ

การบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบ เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Full Participation) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาไปพร้อมๆ กันอย่างเป็นระบบ โดยมีการดำเนินการอย่างครอบคลุมในทุกองค์ประกอบของโรงเรียน อาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีขั้นตอนการดำเนินการแบบกว้างๆ 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นสำรวจ (E-explore) 2) ขั้นสนทนา แลกเปลี่ยนความคิด (C-converse) 3) ขั้นการวางแผน (P-plan) 4) ขั้นลงมือปฏิบัติตามแผน (I-implement) 5) ขั้นประเมินผลการดำเนินงาน (E-evaluation) 6) ขั้นการปรับปรุงแผนงาน (R-revision) โดยสิ่งที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบ คือ

1. การบูรณาการเข้าสู่ระบบงาน (Built-In) เป็นการนำเรื่องที่ต้องการนำเข้าสู่ระบบโรงเรียนให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานและภาระงานที่ทำอยู่ปกติ
2. การจัดให้ครบวงจร (Complete Cycle) โดยนำเรื่องที่ต้องการเข้าไปในขั้นตอนต่าง ๆ ของระบบและภาระงาน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล
3. การพัฒนาให้ครอบคลุมทุกส่วนของระบบโรงเรียน (Total Development) โดยให้เรื่องที่ต้องการพัฒนา เป็นส่วนหนึ่งของทุกองค์ประกอบของโรงเรียน
4. การกำหนดปัจจัยพื้นฐาน (Basic Requirement) ที่เอื้อต่อการพัฒนา เพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมของเรื่องที่ต้องการ เช่น ระบบงาน กระบวนการทำงาน บุคลากร และโครงสร้างของโรงเรียนทางกายภาพ เป็นต้น
5. ส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง (Self – Development) โดยให้ฝ่ายต่าง ๆ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องประเมินตนเองเกี่ยวกับการดำเนินงาน และพัฒนาตนเองในเรื่องนั้นอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาอย่างต่อเนื่องดังกล่าว สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนางานวงจรคุณภาพของเดมมิง (Deming Cycle) คือ เป็นการบริหารอย่างมีระบบ ตามกระบวนการคุณภาพ PDCA ที่มีการวางแผน (Plan) ลงมือปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบประเมินผล Check) และกำหนดมาตรฐานและปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Act)

6. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Full Participation) โดยให้ทุกฝ่ายทุกคนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเรื่องนั้นบนพื้นฐานของความเข้าใจ การยอมรับ และตระหนักในความสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, น. 2) ได้ระบุว่าการพัฒนาสถานศึกษาทั้งระบบจะต้องดำเนินงานตามหลักการ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมโดยที่ทุกระบบและทุกกิจกรรมมุ่งสู่เป้าหมาย ซึ่งต้องดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาทั้งระบบในองค์ประกอบของการพัฒนา ได้แก่ การปฏิรูประบบบริหารและการจัดการ การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และการประกันคุณภาพการศึกษาโดยเห็นว่าสถานศึกษาเป็นฐานสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จจะต้องพัฒนาสถานศึกษาทั้งระบบซึ่งได้แก่ การปฏิรูประบบบริหารและการจัดการ การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และการประกันคุณภาพการศึกษา หากสามารถพัฒนาระบบการเหล่านี้ โดยเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ครูและบุคลากรทางการศึกษามีคุณภาพ มีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มีการประกันคุณภาพ โดยที่ผลผลิตของสถานศึกษา คือ ผู้เรียน ก็ย่อมได้รับการพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นไปตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

โครงการรุ่งอรุณ โดยกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติและสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2544, น. 12) ได้มีเป้าหมายที่สำคัญคือการสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมการปฏิบัติและความยั่งยืนในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมในหมู่นักเรียนและเยาวชน ซึ่งเป็นการดำเนินงานด้วยหลักการที่เป็นเกณฑ์ในการดำเนินงานและองค์ประกอบหลักมาใช้แล้วจะเกิดความมั่นใจว่าถ้าโรงเรียนมีการดำเนินงานตามแนวคิดดังกล่าวจะเกิดความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการอย่างแน่นอน

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2543, น. 8-11) ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อการเรียนร่วมซึ่งเป็นการพัฒนาโดยกำหนดหลักการเป็นเกณฑ์ในการดำเนินงาน เหมือนกับโครงการรุ่งอรุณ และกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียน คือ การมีส่วนร่วม การบูรณาการและการเรียนรู้

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2543, น. 1) เห็นว่าการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม การบูรณาการและการเรียนรู้ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถบูรณาการทรัพยากรและอื่น ๆ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และสอดคล้องกับหลักการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ

สุพล วังสินธ์ (2545, น. 13) ยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่จะพัฒนาผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในทุกองค์ประกอบในระบบการทำงานปกติของโรงเรียนและครอบคลุมทุกขั้นตอนของกระบวนการ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ทั้งผู้บริหาร ครูนักเรียน ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินงานจะส่งผลต่อผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2543, น. 1) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบว่าเป็นการพัฒนาทุกส่วนของโรงเรียน โดยผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกองค์ประกอบของโรงเรียน โดยมีเป้าหมายที่คุณภาพของผู้เรียน

ศรัณย์ เปรมสุข (2567, น. 7) จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบกล่าวได้ว่าการใช้แนวคิดนี้ที่ชัดเจนในระหว่างปี พ.ศ. 2539 - 2544 ในรูปการวิจัยและพัฒนาภายใต้ชื่อ "โครงการรุ่งอรุณ" ซึ่งเป็นโครงการร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (Ministry of Education and Thailand Environment Institute. 2011, p. 9 - 10) ต่อมามีการดำเนินโครงการวิจัยแม่บทในชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน (ชุดโครงการ วพร.) ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หลังจากนั้น ปีการศึกษา 2562 - 2565 กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้สนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขนาดกลาง 723 แห่งเกิดการพัฒนาคุณภาพตนเองและการเปลี่ยนแปลงด้านระบบบริหารจัดการ ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcomes) โครงการพัฒนาครูและโรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (Teachers & School Quality Program: TSQP) สามารถพัฒนาตนเองทั้งระบบ (Whole School Approach) โดยการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียนครอบคลุม 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 การบริหารจัดการ ส่วนที่ 2 การจัดการเรียนการสอน ส่วนที่ 3 การพัฒนาครู ส่วนที่ 4 การจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ (Khampliw & Kornpuang, 2024)

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบสรุปได้ว่าการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบนั้นหมายถึง การดำเนินการปรับปรุงและหรือเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครูและบุคลากร การประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังตามเป้าหมาย โดยดำเนินการอย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางขององค์การในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ ซึ่งจะได้นำไปวิเคราะห์

สังเคราะห์ เป็นแนวทางในการวิจัยในส่วนของหลักการและองค์ประกอบการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ เพื่อพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนต่อไป

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ

ความหมายของเครือข่ายความร่วมมือ

ธนา ประมุขกุล (2547, น. 37) กล่าวถึงเครือข่ายเครือข่ายความร่วมมือ คือ ภาพข่ายใยแมงมุม ซึ่งแสดงให้เห็นการถักทอโยงใยกันของเส้นใยที่พาดผ่านกันมาหลายเส้น หลากทิศทาง ดังนั้น คำว่าเครือข่าย คือ การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย เป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์ เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคล องค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมใด ๆ ของภาคีสมาชิก ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงานในลักษณะสร้างความร่วมมือ ประสานงานกันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยสรรพกำลัง อันรวมถึง คน สติปัญญา ความสามารถ แต่ทรัพยากรในการทำงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรคที่จุดอ่อนของระบบราชการ และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาที่ยึดพื้นที่ประสานภารกิจและรวมทรัพยากร (Area, Function and participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, น. 46) กล่าวถึง เครือข่ายเครือข่ายความร่วมมือ คือ เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการปฏิรูปการศึกษาว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์กร หน่วยงานหรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปฏิรูปการศึกษา กลุ่มเครือขையั้้นต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้การเชื่อมโยงเข้าหากันเป็นเครือข่ายไม่ใช่การรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจเพียงต้องการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

วิจิต นันทสุวรรณ และจำนง แรกพิณิจ (2545, น. 175) กล่าวถึง เครือข่ายเครือข่ายความร่วมมือ คือ การที่ชาวบ้านรวมตัวกันขบคิดปัญหาของเขา รวมพลังแก้ปัญหา และหาผู้นำขึ้นมาจากหมู่บ้านด้วยตนเอง แล้วรวมตัวกันเพื่อมีอำนาจต่อรอง มีการต่อสู้ ทางความคิดมีการเรียนรู้ภายนอกมีการไปมาหาสู่ เรียนรู้ ทำงานด้วยกันจนกระทั่งเกิดกระบวนการแก้ปัญหาได้ ส่งผลให้การทำมาหากินและเศรษฐกิจแต่ละครอบครัวดีขึ้น

ประเวศ วะสี (2541, น. 13-16) กล่าวถึง เครือข่ายเครือข่ายความร่วมมือ คือ เครือข่ายทางสังคมที่มีการขยายตัวออกไป เครือข่ายทางสังคมจะคล้ายเครือข่ายในสมอง โดยโครงสร้างของสมองนั้น นั้นจะทำให้เกิดการเรียนรู้ เครือข่ายทางสังคมจะคล้ายเครือข่ายในสมอง โดยโครงสร้างของสมองในระดับที่สูงเพื่อการมีชีวิตรอด และโครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของสังคม จากสังคมใช้อำนาจ

ไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการที่จะเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้นั้นจะต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมแนวตั้งไปเป็นเครือข่ายสังคมที่มีการโยงใยความสัมพันธ์ ในทุกทิศทางเป็นเครือข่ายทางสังคมแห่งกัลยาณมิตรหรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning social networks) โดยที่เครือข่ายสังคมต้องมีความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง หรือมีการขยายแนวคิดกระบวนการออกไปจึงจะสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้

สรุปได้ว่า เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและร่วมมือกันในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน ประกอบด้วย 1) เครือข่ายภายในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน 2) เครือข่ายครอบครัว ได้แก่ ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัว และ 3) เครือข่ายชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

หลักการของเครือข่ายความร่วมมือ

ศิริวรรณ ขวัญมุข (2560, น. 24) กล่าวว่า หลักการของเครือข่ายความร่วมมือ มีหลักการสำคัญแบ่งออกเป็น 4 หลักการ ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้โอกาสให้บุคลากร หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลร่วมการตัดสินใจ ในรูปของคณะกรรมการ โดยให้คำแนะนำ ปรัชญาหรือร่วมกัน
2. หลักความเสมอภาค หมายถึง การได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคในคุณภาพการศึกษาและความเสมอภาคในการได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา
3. หลักประสิทธิภาพ หมายถึง ความเหมาะสมของการใช้ทรัพยากรและงบประมาณการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่าย ที่เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานมากที่สุด
4. หลักประสิทธิผล หมายถึง ผลลัพธ์ของการดำเนินงาน หรือผลลัพธ์ของการปฏิบัติงานที่บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานตามกระบวนการปฏิบัติงาน รวมถึงการมีการติดตามประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

กระทรวงศึกษาธิการ (2553) กล่าวว่า หลักการของเครือข่ายความร่วมมือจะบรรลุตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ต้องเน้นความสำคัญของผู้เรียนและการใช้สถานศึกษาเป็นฐานตามโครงสร้างการกระจายอำนาจ การบริหารแบบมีส่วนร่วมในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือ จึงเป็นเครื่องมือและกลไกที่จะกระตุ้นและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ตอบสนองวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดการศึกษาดังกล่าว การบริหารจัดการศึกษาที่ดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ความเสมอภาคทางการศึกษา ความรับผิดชอบร่วมภายใต้กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทำให้องค์กร

เกิดการพัฒนาดังต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีหลักการของเครือข่ายความร่วมมือ ดังนี้

1. หลักความเสมอภาค ในการบริหารงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรทรัพยากร จะต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะทำให้หน่วยงาน องค์กร สถานศึกษาและ ผู้รับบริการบริการ จะได้รับบริการที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนหรือ สถานศึกษาที่อยู่ห่างไกลและมีความยากลำบากในการจัดการศึกษา มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ดังนี้

1.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย ความสามารถ และความรู้พื้นฐานของ นักเรียน ทรัพยากรของสถาบัน เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ช่วงเวลาในการสอนและ ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ของเนื้อหาหลักสูตรกับความต้องการสังคม เป็นต้น

1.2 กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย วิธีการในการสอน ขนาดของห้องเรียน การแนะนำให้คำปรึกษานักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสอยู่ร่วมกันในสังคม และโอกาสในการทำ ผลการวิจัยและพัฒนา

1.3 ผลผลิต (Output) ประกอบด้วย ผลผลิตภาพของนักเรียน การบริการชุมชนและ ผลการเรียนรู้ของนักเรียน

2. หลักประสิทธิภาพ ในการบริหารงานร่วมกันสิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุด ในขณะที่มี ทรัพยากรจำกัด ได้แก่ การมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิภาพในการบริหารนี้จะรวมทั้ง ประสิทธิภาพในการจัดสรร ประสิทธิภาพในการใช้ เป็นต้น ผู้บริหารในฐานะที่รับผิดชอบ ในการบริหารทรัพยากรทั้งปวงจะต้องพิจารณาหาแนวทางในการบริหารว่า ในขณะที่เรามีทรัพยากร จำกัดนั้นเราจะใช้ทรัพยากรอย่างไร จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด การใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพนี้ จะรวมทรัพยากรทุกประเภททั้งคน เงิน วัสดุ อาคารสถานที่หรือแม้แต่ที่ดิน

3. หลักประสิทธิผล หลักการดำเนินงานขององค์กร หรือหน่วยงาน ก็คือการดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่กำหนดไว้ การใช้หรือการบริหารทรัพยากรก็คือ การพยายามหาสิ่งที่มีมาช่วยเหลือสนับสนุนให้การดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ บรรลุเป้าหมายงาน บางอย่างของหน่วยงานต้องล้มเหลว เพราะขาดทรัพยากร ตัวอย่างในสถานศึกษาที่เห็นได้ชัดเจนเช่น โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนบางโรงเรียนประสบความสำเร็จค่อนข้างสูง ทั้งนี้เพราะผู้บริหารได้ บริหารความรับผิดชอบไว้ โดยเฉพาะมีการมีวัสดุและอุปกรณ์ในการจัดทำเรียบร้อยและถูกต้อง ตามความต้องการ ในบางกรณีการดำเนินกิจกรรมบางกิจกรรม ไม่สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายได้ เพราะขาดทรัพยากรมาให้ เนื่องจากผู้บริหารไม่มีทักษะในการบริหารทรัพยากร เกรงว่าเมื่อจัดหา ทรัพยากรมาให้แล้ว หน่วยงาน องค์กร จะเกิดการขาดทุนทำให้เป้าหมายของหน่วยงานคลาดเคลื่อน ไปไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร

สันติ แสงสุก (2548, น. 76) ได้กล่าวถึง หลักการบริหารทรัพยากรเพื่อการศึกษาไว้ ดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วม กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดหาแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนา

2. หลักประสิทธิผล เป็นการเน้นการจัดสรรทรัพยากรโดยยึดถือประโยชน์สูงสุดที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากร และบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือนโยบายที่กำหนดไว้

3. หลักความโปร่งใส การมีระบบงานและขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างตรงไปตรงมา การตรวจสอบความถูกต้อง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งระหว่างผู้ปฏิบัติร่วมกันในองค์กรเดียวกัน

4. หลักนิติธรรม การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ความเป็นธรรมและความยุติธรรม รวมทั้งมีความรัดกุมและรวดเร็วด้วย

5. หลักความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบและมีความซื่อสัตย์สุจริตการปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ และช่วยให้การทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่น

สรุปได้ว่า หลักการของเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การบริหารโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม หลักความเสมอภาค หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล และหลักความรับผิดชอบ ในการดำเนินงานการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่จะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546, น. 10) สรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบที่เกิดจากการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกัน เช่น เครือข่ายสถานศึกษา เครือข่ายสถานศึกษากับชุมชน เครือข่ายสถานศึกษากับองค์กรเอกชน เครือข่ายครู เครือข่ายผู้ปกครอง ฯลฯ ซึ่งมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดระบบและแนวทางปฏิบัติ ส่วนรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น รวมตัวกันเองตามความสนใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความยั่งยืนมากกว่า เนื่องจากเป็นความสนใจที่แท้จริง

2. แบ่งรูปแบบเครือข่ายตามสถานที่เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) เครือข่ายภายในสถานศึกษา และ 2) เครือข่ายนอกสถานศึกษา

3. แบ่งรูปแบบเครือข่าย โดยพิจารณาจากลักษณะของโครงสร้างและเป้าหมายของระบบการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

สัททยา วิเศษ (2546, น. 175) กล่าวถึง ประเภทของเครือข่ายว่า แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะการเกิดของเครือข่าย โดยเครือข่ายประเภทนี้อาจแบ่งเป็นเครือข่ายในด้านต่าง ๆ คือ

1.1 เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของภาครัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านเครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีกระบวนการทำงาน และโครงสร้างที่ค่อนข้างเป็นทางการ มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดมาจากภาครัฐ และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านต่าง ๆ

1.2 เครือข่ายที่เกิดจากการสนับสนุนขององค์การพัฒนาเอกชน การพัฒนาเอกชน ซึ่งมีการรวมกลุ่มเครือข่ายตามประเด็นปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้น เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติด้านการเงินชุมชน ด้านสุขภาพ ด้านเกษตรกรรม โดยที่ลักษณะของเครือข่ายประเภทนี้ จะเป็นกลุ่มเครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีลักษณะไม่เป็นทางการ มีการจัดโครงสร้างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนซึ่งอยู่ในลักษณะแนวนราบ (Horizontal) ไม่มีประธาน มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในการนำเพื่อพัฒนาศักยภาพของคน

1.3 เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการก่อตัวของภาคประชาชน หรือเครือข่ายภาคประชาชน โดยเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการเรียนรู้ การสังสมประสบการณ์ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเชื่อมโยงกระบวนการนั้นเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น

2. เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่ดำเนินการโดยยึดภารกิจหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ ในการแบ่งเครือข่าย โดยการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเป็นครั้งคราว ตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ เป็นต้น

อรรถณ พงษ์วาท (2544, น. 194-195) ได้กล่าวถึง รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการสถานศึกษาไว้ 6 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐรวมตัวกันเป็นเครือข่าย
2. การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐแห่งใดแห่งหนึ่งหรือหลายแห่งกับภาคส่วนอื่น ได้แก่ บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย
3. รูปแบบเครือข่ายสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดเทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ
4. รูปแบบเครือข่ายสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ กับ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน
5. รูปแบบเครือข่ายสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐกับเอกชนและภาคส่วนอื่น ๆ ที่ระบุไว้ในรูปแบบที่ 2 และ 3

6. รูปแบบเครือข่ายที่อาจเกิดจากการริเริ่มระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งของรัฐและของเอกชน หรือระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคส่วนอื่นในเขตพื้นที่การศึกษา โดยไม่มีการขึ้นำกำกับ หรือครอบงำบางการจากหน่วยงานหรือองค์กรทางการศึกษาใด ๆ และยังให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า รูปแบบของเครือข่ายโรงเรียนควรตั้งอยู่บนหลักการความสมัครใจ ความเสมอภาค การพึ่งพิงพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์ทั้งแนวนอนและแนวตั้งและต้องลดความเป็นราชการลง (Less bureaucratic model) บนพื้นฐานของการไม่รวมศูนย์ที่จะเป็นอุปสรรคในการก่อตัวและการดำรงอยู่ตลอดจนการดำเนินงานของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545, น. 37) ได้แบ่งเครือข่ายออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์บางประการ ประเภทเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการศึกษา สรุปได้ตามตาราง 1

ตาราง 1 สรุปประเภทเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการศึกษา

เกณฑ์การแบ่ง	ประเภทของเครือข่าย
1. ขนาดของกลุ่ม	1. เครือข่ายร่วม (Total network)
	2. เครือข่ายย่อย (Sub network)
2. พื้นที่	1. เครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล
	2. เครือข่ายระดับหมู่บ้านข้ามพื้นที่ตำบล
	3. เครือข่ายระหว่างตำบลในอำเภอใดอำเภอหนึ่ง
	4. เครือข่ายระดับตำบลข้ามพื้นที่อำเภอ
	5. เครือข่ายระดับอำเภอในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง
	6. เครือข่ายระดับอำเภอข้ามพรมแดนจังหวัด
	7. เครือข่ายระหว่างจังหวัดในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง
3. ประเด็นที่สนใจร่วมกัน	เครือข่ายประเด็นที่สนใจอาจแบ่งได้หลากหลาย เช่น เครือข่าย การศึกษาทางเลือก เครือข่ายการเรียนรู้ ฯลฯ
4. วิชาชีพของสมาชิกกลุ่ม	เป็นเครือข่ายที่แบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก เช่น เครือข่าย นักการเมือง เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่าย ครูและบุคลากรทางการศึกษา เครือข่ายนักธุรกิจ ฯลฯ
5. บทบาทของกลุ่ม	เป็นเครือข่ายที่พิจารณาแบ่งตามบทบาทหน้าที่หลักที่ดำเนินการอยู่ เช่น เครือข่ายการศึกษาวิจัยเพื่อปฏิรูปการศึกษา เครือข่าย ผู้สนับสนุนด้านการเงิน ฯลฯ
6. ลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่าย	1. เครือข่ายแนวนอน 2. เครือข่ายแนวตั้ง
7. ระดับความผูกพัน	การแบ่งด้วยเกณฑ์นี้ ใช้ระดับความผูกพันระหว่างบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางของเครือข่ายกับภาคีต่าง ๆ ซึ่งอาจ

เกณฑ์การแบ่ง	ประเภทของเครือข่าย
	แบ่งได้ ในลักษณะเครือข่ายที่มีความผูกพันใกล้ชิดในระดับ รองลงไป ตามลำดับจนถึงความผูกพันในระดับห่างไกล

สรุปได้ว่า รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ แบ่งออกเป็นหลายประเภทแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการแบ่งประเภท เช่น แบ่งตามลักษณะการเกิด แบ่งตามลักษณะกิจกรรม แบ่งตามจุดมุ่งหมายของเครือข่าย โดยงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา โดยแนวทางของเครือข่ายมีลักษณะเป็นหน่วยงานเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วยเครือข่ายความร่วมมือภายในสถานศึกษา และ เครือข่ายความร่วมมือภายนอกสถานศึกษารวมตัวกันเป็นเครือข่าย เพื่อช่วยส่งเสริม สนับสนุน ให้เปิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา

การจัดหาทรัพยากรของเครือข่ายความร่วมมือ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562, น. 19) ได้จัดทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา” แบ่งทรัพยากรเพื่อการศึกษาในประเทศ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพยากรเงิน และ 2) ทรัพยากรที่ไม่ใช่เงิน ดังนี้

1. วิธีการระดมทรัพยากรที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ การบริจาคช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนการร่วมกันเป็น เจ้าภาพจัดตั้งกองทุนอาหารกลางวันของนักเรียน การร่วมพัฒนาอาคารสถานที่ในโรงเรียน การบังคับเรียกเก็บเงินจากทุกครอบครัว การบริจาคเงินเป็นรายเดือนหรือบริจาคอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง การเก็บค่าเล่าเรียนเพิ่ม และการเรียกเก็บภาษีการเรียกเก็บค่าบริการด้านสังคมจากผู้ใช้บริการ และเก็บเงิน ค่าเช่าทรัพย์สิน และการให้สิทธิในการลดหย่อนภาษีกรณีร่วมบริจาค

2. สำหรับทรัพยากรที่ไม่ใช่ตัวเงิน สถานศึกษามีวิธีการระดมทรัพยากรฯ ได้แก่ การระดมบุคคล วิทยากรผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เครือข่ายครูภูมิปัญญา ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน และศิษย์เก่าเข้าร่วมเป็นวิทยากรเพื่อให้ความรู้ แนวคิด ทักษะ ประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคม การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับผู้เรียน การกำหนดแผนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการขอรับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีจากผู้ปกครอง บุคคล ชุมชน องค์กร เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายศิษย์เก่า

วิจิตร บุตรสุนทร (2561, น. 39) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารการศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ได้สังเคราะห์องค์ประกอบของการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษา คือ ด้านบุคลากร ด้านเงินทุนหรืองบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารจัดการ

วัชร สายแก้ว (2559, น. 5) ได้ศึกษาเรื่อง การระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ได้สังเคราะห์องค์ประกอบของการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษา ไว้ดังนี้ 1) ด้านทรัพยากรบุคคล 2) ด้านทรัพยากรการเงิน 3) ด้านทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านทรัพยากรการจัดการ

สังเวียน มาลาทอง (2556, น. 5) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี ได้สังเคราะห์องค์ประกอบของการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษา คือ สิ่งที่น่าสนใจในการจัดการศึกษาในโรงเรียนทั้งหมดในรูปของทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรสารสนเทศ และทรัพยากรการบริหารจัดการ

นันทยา โสภณสรัญญา (2552, น. 26-27) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกแหล่งที่มาของทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา 5 แหล่ง ดังนี้

1. แหล่งทรัพยากรบุคคล ได้มาจากบุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิด ทักษะ ประสบการณ์ไปสู่ผู้เรียนให้ได้รับประสบการณ์หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญด้านวิชาการและวิชาชีพ มีคุณธรรม รับผิดชอบ และทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

2. แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้มาจากแหล่งกำเนิดธรรมชาติ เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมด สามารถมีขึ้นได้อีกตามระบบนิเวศของธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า ภูเขา ฯลฯ และทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วสูญสิ้นไม่สามารถทดแทนได้ เช่น แร่ธาตุ หิน น้ำมัน เป็นต้น

3. แหล่งทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้มาจากสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุหรือแหล่งความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา เช่น อาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้างของหน่วยงานราชการ หรือเอกชนสถานประกอบการ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัด สำนักงานหรือหน่วยงานราชการและเอกชน สถานีวิทยุ โทรทัศน์ วัด โบสถ์ มัสยิด สถานศึกษา โบราณสถาน หนังสือ ตำรา ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

4. แหล่งทรัพยากรทางสังคม ได้มาจากการขอรับการสนับสนุนข้อมูลแหล่งความรู้อันเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมของชุมชนและนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษา

5. แหล่งทรัพยากรทางการเงิน ได้มาจากทรัพยากรในรูปแบบของเงินทั้งทางตรงและทางอ้อมจากผู้บริจาค จากผู้ที่ต้องการสนับสนุน และเงินที่โรงเรียนได้มาจากแหล่งอื่นเพื่อใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

ประเสริฐ วงศ์เสนา (2552, น. 28-41) ได้ศึกษาสภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการบริหารการศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อุบลราชธานี เขต 2 ซึ่งได้จำแนกทรัพยากรในท้องถิ่นมาเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง บุคลากรที่เกี่ยวข้องและสามารถที่จะนำมาช่วยเหลือในการจัดการศึกษาได้ เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ครู อาจารย์ ผู้นำท้องถิ่นด้านการปกครอง ผู้นำศาสนาและผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

2. ทรัพยากรทางการเงิน หมายถึง ทรัพยากรในรูปแบบของเงินทั้งทางตรง และทางอ้อมจากผู้บริจาคจากผู้ที่ต้องการสนับสนุน และเงินที่โรงเรียนได้มาจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

3. ทรัพยากรทางกายภาพ หมายถึง ที่ดิน เครื่องอำนวยความสะดวก เครื่องมือ วัสดุ พลังงาน ทรัพยากรที่มาจากธรรมชาติ สถานประกอบการ ห้างสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และวัด โบสถ์ มัสยิด

4. ทรัพยากรทางสังคม หมายถึง สิ่งที่สังคมสร้างขึ้นและดำรงอยู่ในสังคม เช่น กิจกรรมวันสำคัญ ความเป็นอยู่ของประชาชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นต้น

5. ทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะในปัจจุบันข้อมูลที่ได้จากระบบเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต (Internet)

เบญจวรรณ อุไรรัตน์ (2551, น. 38-51) ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่าทรัพยากรที่เป็นปัจจัยที่ทำให้การบริหารประสบความสำเร็จ ประกอบด้วยทรัพยากรทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน ที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าของสถานประกอบการ พ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนผู้นำด้านต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ด้านทรัพยากรการเงิน หมายถึง ทรัพยากรในรูปการเงิน ที่สามารถสรรหามาได้ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. ด้านทรัพยากรวัสดุ-อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการบริหารสถานศึกษาวัสดุอุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นเองหรือทางธรรมชาติ ประเพณี อาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ ที่เป็นรูปแบบไม่ใช่ตัวเงิน เอกสารที่สามารถนำมาเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ด้านทรัพยากรการบริหารจัดการ หมายถึง หลักวิธีการ ดำเนินงาน วางแผน กำหนดนโยบาย การแสวงหา การจัดการ การใช้ การประเมิน การตรวจสอบ การควบคุม ตามหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี เพื่อบริหารการศึกษาในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพและเข้มแข็ง

ศิริพร สุขสวัสดิ์ (2551, น. 20-21) ได้กล่าวถึง แหล่งทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. เงินงบประมาณแผ่นดิน สถานศึกษาที่เป็นของราชการงบประมาณแผ่นดินถือว่าเป็นทรัพยากรแหล่งใหญ่ที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางการเงิน โดยจะรวมไว้ทุกหมวด เงินเดือน ค่าจ้าง จนถึงหมวดที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ปัจจุบันการจัดเงินงบประมาณรัฐบาลพยายามจัดให้ตามโครงการต่าง ๆ

2. เงินนอกงบประมาณ นอกจากเงินรายได้แผ่นดินแล้ว บางสถาบันการศึกษายังมีรายได้ของตนเองโดยเฉพาะ เช่น เงินบำรุงการศึกษา หรือเงินอื่น ๆ ซึ่งเงินเหล่านี้เป็นเงินที่สถานศึกษานั้นสามารถจัดหาได้สามารถจัดทำโครงการเพื่อใช้ในกิจกรรมของโรงเรียนได้

3. เงินจากการลงทุน สถานศึกษาที่เป็นของเอกชน แหล่งเงินรายได้ส่วนใหญ่มาจากการลงทุนของเจ้าของกิจการซึ่งอาจจะเป็นเอกชน มูลนิธิ สมาคมก็ได้ เงินนี้จะใช้ในการดำเนินกิจการทั้งปวงของสถานศึกษานั้นร่วมกับเงินรายได้ที่เรียกเก็บจากผู้เรียน

4. ทรัพยากรจากชุมชน เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสำคัญมาก สถาบันการศึกษาจะได้รับการสนับสนุนทรัพยากรแทบทุกประเภทจากชุมชน แหล่งทรัพยากรของชุมชน ประกอบด้วยสมาคม มูลนิธิ องค์การการกุศลต่าง ๆ

5. แหล่งทรัพยากรจากต่างประเทศ เป็นแหล่งสนับสนุนในรูปแบบของทุน ผู้เชี่ยวชาญหรือวัสดุอุปกรณ์จากแนวคิดองค์ประกอบของการจัดหาทรัพยากรของเครือข่ายความร่วมมือ

กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564, น.107-110) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาแบบมีองค์กรประสานความร่วมมือมีวิธีการบริหารจัดการ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประสานและแสวงหาความร่วมมือ

1. การสร้างความสัมพันธ์ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสร้างความสัมพันธ์เพื่อประสานและแสวงหาความร่วมมือในการจัดการศึกษาจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ - และสถาบันสังคมอื่น

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานและภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การจัดตั้งองค์กรแบบทีมงานเฉพาะกิจชั่วคราวภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกันจัดตั้งองค์กรแบบทีมงานเฉพาะกิจชั่วคราว เพื่อทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือกันจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยที่องค์กรแบบทีมงานเฉพาะกิจชั่วคราวอาจมีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไปเช่น คณะกรรมการความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาหรือคณะทำงานประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เป็นต้น โดยองค์กรแบบทีมงานเฉพาะกิจชั่วคราวจะประกอบด้วย ผู้แทนของบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่มีความประสงค์จะร่วมมือกันจัด

1. การกำหนดโครงสร้างขององค์กรแบบทีมงานเฉพาะกิจชั่วคราว

2. การกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสำหรับวางแผนกำหนดรายละเอียดความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษา

1. การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. การสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วม

4. สังเคราะห์ข้อมูลสำหรับใช้ในการสร้างรูปแบบความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดรายละเอียดความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

1. กำหนดรายละเอียดความร่วมมือ และโครงสร้างการบริหาร ตลอดจนปัจจัยสนับสนุน
2. จัดทำร่างบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)
3. จัดประชุมคณะกรรมการองค์กรแบบทีมงานเฉพาะกิจชั่วคราว เพื่อพิจารณายอมรับรูปแบบ และลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU)

ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

1. การเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทภารกิจความรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการศึกษา
2. การขับเคลื่อนความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

1. การสื่อสารเพื่อให้การดำเนินความร่วมมือเป็นไปตามวัตถุประสงค์และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด
2. การถอดบทเรียนความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา เพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคของความร่วมมือฯ ตลอดจนแนวทางแก้ไขสำหรับนำไปเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาความร่วมมือในครั้งต่อไป
3. การสะท้อนกลับ นำข้อมูลที่ได้จากการถอดบทเรียนไปพัฒนาความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในครั้งต่อไป

จรัสศักดิ์ สร้อยคำ (2561, น. 272) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนเอกชน ได้กล่าวถึงวิธีการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นวิเคราะห์ปัญหา ระบุปัญหาและตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย
2. ขั้นติดต่อกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย
3. ขั้นกำหนดวิสัยทัศน์และพันธสัญญาสู่เป้าหมายร่วมกัน
4. ขั้นพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือ
5. ขั้นพัฒนายุทธศาสตร์ความร่วมมือและขยายกิจกรรม หรือขยายกลุ่ม
6. ขั้นติดตามและประเมินผล

จิรภัทร มหาวงค์ (2558, น. 186) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน เป็นกระบวนการในการกำหนดทางเลือก กำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจวิธีการที่ดีที่สุดที่จะดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 2 การจัดองค์กร เป็นกระบวนการในการกำหนดระเบียบแบบแผนการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร โดยมีการกำหนดภาระงาน โครงสร้างการบริหารงาน กำหนดกลุ่มงาน รวมทั้งการกำหนดวิธีการทำงานร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 การประสานงาน เป็นการประสานความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือให้สามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินงานตามแผน เป็นการดำเนินการตามวิธีการหรือแนวทางที่กำหนดและเก็บบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมายโดยเป็นการดำเนินงานร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 5 การปรับปรุง เป็นการดำเนินการของเครือข่ายเพื่อร่วมกันหาข้อบกพร่องของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงงานให้บรรลุตามเป้าหมายแล้วพัฒนางานให้ดีขึ้น

ธีระชัย ช่างบุญศรี (2558, น. 151-153) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดเป้าหมายของเครือข่ายความร่วมมือ มีการกำหนดแผนงานและโครงการล่วงหน้าเพื่อวางแผนปฏิบัติการ มีการจัดทำงบประมาณ (Budgeting) การใช้จ่ายเงิน เพื่อดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้การปฏิบัติบรรลุเป้าหมาย

2. การจัดองค์กร (Organizing) เป็นการกำหนดโครงสร้าง การแบ่งส่วนงาน การกำหนดตำแหน่งหน้าที่ และการนำปัจจัยทางการบริหาร (4M) ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และวิธีการบริหาร (Management) มาบูรณาการเพื่อบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมาย

3. การลงมือปฏิบัติ (Doing) เป็นการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง การดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ จะต้องมีการปฏิบัติตามแผน มีวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ และต้องเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไว้เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประเมินผลของการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

4. การประเมินผล (Checking) เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละขั้นตอนของแผนงานว่ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้น จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนงานในขั้นตอนใดบ้าง และประเมินความก้าวหน้าเพื่อดูผลสำเร็จของการบริหารให้ตรงตามเป้าหมายซึ่งจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

5. การปรับปรุง (Acting) เป็นการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ หลังจากได้ทำการตรวจสอบประเมินผลแล้ว ถ้ามีข้อบกพร่องให้กำหนดวิธีการปรับปรุงให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นข้อบกพร่องในขั้นตอนใดก็ตามหรือถ้าไม่มีข้อบกพร่องใด ๆ ก็ยอมรับแนวทางการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้ผลสำเร็จ เพื่อนำไปใช้ในการทำงานครั้งต่อไป เมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว การบริหารเครือข่ายความร่วมมือจะเกิดคุณภาพขึ้น

6. การรายงาน (Reporting) เป็นการรายงานผลการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้กับหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานต่างๆ ที่ให้ความร่วมมือรับทราบผลการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าของการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

7. การประสานงาน (Coordinating) เป็นการติดต่อสื่อสารเพื่อให้เกิดความคิดความเข้าใจตรงกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือทางวิชาการและร่วมมือปฏิบัติงานและดำเนินกิจกรรมที่ต้องกระทำร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายเครือข่ายความร่วมมือ สอดคล้องกับนโยบาย และเป็นกลไกในการประสานการดำเนินงาน ทุกขั้นตอนเพื่อให้งานดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

สรวง วรอินทร์ (2557. น. 95-98) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ สามารถออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Planning P) เป็นการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การจัดองค์การ (Organizing: O) เป็นการกำหนดโครงสร้าง การแบ่งงานและการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบเป็นอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลากรและงาน เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

ขั้นตอนที่ 3 การลงมือปฏิบัติ (Doing: D) เป็นการดำเนินการตามวิธีการหรือแนวทางที่กำหนดและเก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และผลลัพธ์ของตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมาย โดยเป็นการดำเนินงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 การประสานงาน (Coordinating: Co) เป็นติดต่อสื่อสารทั้งเป็นทางราชการและไม่เป็นทางการ โดยเป็นไปในรูปแบบของกระบวนการสองทาง (Two - Way Linkages) ระหว่างหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล (Evaluation: E) เป็นการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบประเมินผล การปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่และผู้รับผิดชอบ ในการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลในแต่ละภาระงานและขั้นตอนของการทำงานที่ชัดเจน และมีการรายงานผลการปฏิบัติงานให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุงและรายงาน (Acting: A and Report) เป็นการนำรายงานผลการปฏิบัติงานมาพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หากการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันแสวงหาแนวทางปรับปรุง และหากการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้แล้วให้พัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553, น. 5-17) ได้อธิบายขั้นตอนในการบริหารเครือข่ายโรงเรียนร่วมพัฒนาให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ ออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา การสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรหลักและผู้เกี่ยวข้อง แสวงหาเครือข่ายที่มีความเข้าใจ เหมาะสม สอดคล้อง นำไปสู่ความสัมพันธ์ความร่วมมือที่ดี และสามารถประสานผลประโยชน์ให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของบุคคลและองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการดังนี้

1.1 ผู้บริหารประชุมชี้แจง อภิปราย รับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบาย และแนวทางการสร้างเครือข่ายให้กับบุคลากร คณะกรรมการ และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสร้าง ความตระหนักร่วมกัน

1.2 แต่งตั้งคณะทำงาน แต่งตั้งคณะทำงานด้านเครือข่าย ประกอบด้วยผู้บริหารและบุคลากรหลัก รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่ประจักษ์ประสมการณ เพื่อกำหนดแผน เป้าหมาย และแหล่งร่วมพัฒนา ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนจากชุมชน สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ

2. สร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน เมื่อผู้นำและผู้บริหารเครือข่ายเห็นความสำคัญและประโยชน์ร่วมกัน และตกลงเป็นการเบื้องต้นที่จะร่วมมือเป็นเครือข่าย จากนั้นกำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ งบประมาณ วิธีการดำเนินการ กิจกรรม และประเมินผลให้มองเห็นภาพการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ความต่อเนื่องของเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพดังนี้

2.1 สร้างเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนา เป็นเครือข่ายให้การส่งเสริมสนับสนุนทั้งในและต่างประเทศ เป็นเครือข่ายอุปถัมภ์ ซึ่งหมายถึง บุคคล องค์กร สถาบัน ชุมชน ที่มีส่วนร่วมให้การสนับสนุน และร่วมพัฒนาโรงเรียนในด้านการระดมสรรพกำลัง ทรัพยากร และองค์ความรู้ อาจจะทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกัน (MOU)

2.2 สร้างเครือข่ายร่วมพัฒนา โรงเรียนทั้งในและต่างประเทศที่มีศักยภาพเพียงพอทั้งภาครัฐและเอกชน สมัครใจร่วมมือกันเป็นเครือข่าย จัดทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกัน (MOU) สร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน ระดับกลุ่มงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับวิชา ระดับชั้นเรียน ระดับกลุ่มบุคคล มีแนวทางดังนี้

2.2.1 เครือข่ายร่วมพัฒนาตามพื้นที่ (Area-Based Partnerships) เป็นการจำแนกโรงเรียนร่วมพัฒนาตามสภาพพื้นที่ภูมิศาสตร์ ได้แก่ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ท้องที่เดียวกัน หรือใกล้เคียงกันในเขตพื้นที่หรือจังหวัดเดียวกันเป็นสำคัญ หรืออาจตั้งอยู่ในกลุ่มจังหวัดเดียวกันหรือจัดแบ่งเป็นเครือข่ายตามกลุ่มจังหวัดเขตตรวจราชการ เพื่อสะดวกในการประสานงานและวางแผนการให้ความร่วมมือพัฒนา

2.2.2 เครือข่ายกลุ่มร่วมพัฒนา (Cluster Partnerships) ประกอบด้วย โรงเรียนสองโรงเรียนหรือมากกว่านั้นในท้องถิ่นเดียวกัน ดำเนินการรวมพัฒนากับโรงเรียนจำนวนใกล้เคียงกัน ในอีกท้องที่หนึ่ง ซึ่งโดยปกติแล้วควรคำนึงถึงระยะทาง หรือความสะดวกในการเดินทางระหว่างกลุ่มเพื่อให้โรงเรียนสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมประชุมปรึกษาหารือกันได้ทางตรง (Face-to-Face Meeting) อย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง

2.2.3 เครือข่ายร่วมพัฒนาที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ (Agenda-Based Partnerships) เป็นการพัฒนาระหว่างโรงเรียนที่มีวาระการพัฒนาหรือวัตถุประสงค์เฉพาะร่วมกันเช่น กลุ่มโรงเรียนเน้นความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์

2.2.4 เครือข่ายที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ (Identity-Based Partnerships) เป็นการรวมกลุ่มเพื่อให้ความช่วยเหลือร่วมมือกันตามอัตลักษณ์ร่วมของโรงเรียน เช่น กลุ่มโรงเรียนเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

3. ขั้นร่วมดำเนินงานและกำกับติดตาม เป็นขั้นตอนสำคัญในการนำแผนงาน โครงการ ที่เตรียมไว้ปฏิบัติเพื่อสร้างเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญ ดังนี้

3.1 คณะทำงานเครือข่ายโรงเรียนศึกษารายละเอียด วิเคราะห์ตรวจสอบ ทบทวน แผนงาน โครงการประชุมชี้แจง เผยแพร่สร้างความเข้าใจผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าใจ มีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามแผน

3.2 คณะกรรมการบริหาร/คณะทำงานของเครือข่าย ผู้รับผิดชอบระหว่างเครือข่าย นำข้อตกลง กิจกรรมนำมาปฏิบัติ เช่น

3.2.1 ร่วมจัดกิจกรรมหรือจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ได้กำหนดร่วมกัน

3.2.2 จัดกิจกรรมเยี่ยมเยียน แลกเปลี่ยนระหว่างนักเรียน

3.2.3 เชิญชวนผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ทั้งสองฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

3.2.4 ร่วมกันแสวงหาภาคีเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับคู่พัฒนา

3.2.5 ร่วมกันติดตามการดำเนินงานของคู่พัฒนา และพัฒนาการของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

3.2.6 จัดให้มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ระหว่างผู้ปฏิบัติและนักเรียน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ

3.2.7 การใช้แหล่งเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนเครือข่ายร่วมพัฒนา

3.2.8 ร่วมกันพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.3 การกำกับ ติดตาม และประเมินผล ในข้อตกลงควรกำหนดเรื่องของการกำกับ ติดตาม และประเมินผล กำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์ เครื่องมือ วิธีการ งบประมาณและระยะเวลา เพื่อต้องการให้รู้ว่าการดำเนินงานของเครือข่ายบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร จะนำผลการประเมินให้คณะกรรมการบริหารเครือข่ายรับทราบ จะได้นำไปศึกษา วิเคราะห์ เพื่อการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

4. ขึ้นทบทวนผลการดำเนินงาน เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวนปรับปรุงพัฒนาเครือข่าย ดังนี้

4.1 คณะกรรมการบริหารเครือข่ายร่วมกันทบทวนผลการดำเนินงานของคู่พัฒนา ว่ามีความก้าวหน้าหรือประสบผลสำเร็จตามที่ร่วมกันกำหนดไว้อย่างไรบ้าง มีผลกระทบต่อนื่องจากการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ทั้งนี้ควรมีการแสดงข้อมูล หลักฐาน ร่องรอยผลการปฏิบัติงานมาใช้ประกอบการพิจารณา

4.2 ทบทวนแผนการดำเนินงานและข้อตกลงร่วมกัน เพื่อพิจารณา ปรับปรุง พัฒนา หรือดำเนินการตามที่เห็นสมควรร่วมกันต่อไป

4.3 ผลการตรวจสอบทบทวนนำไปเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงาน หรือพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป ถ้าหากเห็นว่าเป็นปัญหาอุปสรรคควรปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่

ตาราง 2 กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

องค์ประกอบ	แหล่งข้อมูล						
	1	2	3	4	5	6	
	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564)	สิริศักดิ์ สร้อยคำ (2561)	จิรภัทร มหาวังค์ (2558)	ธีระชัย ช่างบุญศิริ (2558)	สรอง วรอินทร์ (2557)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาศาสนาขั้นพื้นฐาน	
1. การกำหนดเป้าหมาย		✓					การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ
2. การวิเคราะห์	✓	✓					
3. การวางแผน			✓	✓	✓	✓	
4. การแสวงหาความร่วมมือ	✓	✓				✓	การประสานเครือข่ายความร่วมมือ
5. การประสานงาน	✓	✓	✓	✓	✓		
6. การสร้างความสัมพันธ์		✓					
7. การจัดองค์กร	✓		✓	✓	✓		การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ
8. แต่งตั้งคณะทำงาน						✓	
9. การสร้างข้อตกลง	✓					✓	การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ
10. การดำเนินงานร่วมกัน	✓		✓	✓	✓	✓	
11. การกำกับติดตามผลการดำเนินงาน		✓				✓	การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ
12. การประเมินผลการดำเนินงาน	✓	✓		✓	✓	✓	
13. การปรับปรุงผลการดำเนินงาน			✓	✓	✓	✓	การปรับปรุงผลเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือ
14. การรายงานผล				✓	✓		

จากตาราง 2 สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเครือข่ายความมือ หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างระบบปฏิบัติงาน หรือเชื่อมโยงบทบาทของกลุ่มบุคคล องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยย่อยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้างและรูปแบบการทำงานด้วยระบบใหม่ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง ร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ ในการพัฒนาด้วยการให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ การสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จ การกำหนดทางเลือก การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการจำเป็น การกำหนดแผนงาน โครงการ แนวทางการปฏิบัติ เพื่อดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. การประสานเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การติดต่อสื่อสารทั้งเป็นทางราชการและ ไม่เป็นทางการ ระหว่างหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างความสัมพันธ์เพื่อประสาน และแสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในปฏิบัติงานและดำเนินกิจกรรมที่ต้องกระทำร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายเครือข่ายความร่วมมือ สอดคล้องกับนโยบาย และเป็นกลไกในการประสานการดำเนินงาน ทุกขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดโครงสร้างองค์กร การแต่งตั้งคณะทำงาน การแบ่งส่วนงาน การกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบเป็นอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลากรและงาน ในการกำหนดแผนงาน เป้าหมายการดำเนินงาน และแหล่งร่วมพัฒนา ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนจากชุมชน สถานศึกษา และองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือ

4. การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การดำเนินการตามวิธีการหรือแนวทางที่กำหนด การร่วมจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วมภายใต้การกำหนดรายละเอียดความร่วมมือจะต้องมีการปฏิบัติตามแผนงาน มีวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนในการขับเคลื่อนการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การตรวจสอบผลการดำเนินงาน การบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ทำให้ทราบถึงผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคของเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

ในการปรับปรุงคุณภาพของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ตลอดจนแนวทางแก้ไข สำหรับนำไปเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในครั้งต่อไป

6. การปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ หลังจากได้ทำการตรวจสอบประเมินผลแล้ว ถ้าพบข้อบกพร่องให้กำหนดแนวทางวิธีการปรับปรุงให้เหมาะสม หาแนวทางแก้ไขปัญหา และปรับปรุงงานให้บรรลุตามเป้าหมาย รวมถึงรายงานผลการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้กับหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือรับทราบผลการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าของการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงานครั้งต่อไป

ความหมายและแนวคิดของรายได้

ความหมายของรายได้

นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ ศิลปะพร ศรีจันเพชร (2554) กล่าวว่า รายได้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของงบการเงินโดยใช้ในการวัดผลการดำเนินงานของกิจการ ซึ่งกำไรหรือขาดทุนสุทธิสำหรับงวดบัญชีนั้น สามารถคำนวณได้จากรายได้ทั้งสิ้นหักด้วยค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ทั้งนี้กิจการอาจมีรายได้ในลักษณะต่างกัน เช่น รายได้จากการขายสินค้า การให้บริการและการให้ใช้สินทรัพย์ ซึ่งทำให้เกิดรายได้ในรูปดอกเบี้ย ค่าสิทธิและเงินปันผล รายได้ที่เกิดขึ้นสำหรับธุรกิจเฉพาะ เช่น รายได้จากสัญญาก่อสร้าง สัญญาเช่าซื้อ สัญญาเช่าและการขายอสังหาริมทรัพย์

พัทยา สายหู (2534) ได้กล่าวว่า รายได้ หมายถึง ผลตอบแทนที่กิจการได้รับจากการขาย สินค้าหรือบริการตามปกติของกิจการรวมทั้งผลตอบแทนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินงาน ตามปกติ รายได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1.รายได้จากการขาย (Sales) หมายถึง รายได้ที่เกิดจากการขายสินค้าหรือบริการอันเป็นรายได้จากการดำเนินงานตามปกติ เช่น กิจการซื้อขายสินค้า รายได้ของกิจการ คือ รายได้จากการขายสินค้า ส่วนกิจการให้บริการ เช่น ซ่อมเครื่องไฟฟ้า รายได้ของกิจการ คือ รายได้ค่าซ่อม 2.รายได้อื่น (Other Incomes) หมายถึง รายได้ที่มีได้เกิดจากการดำเนินงานตามปกติของกิจการซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่ใช่รายได้จากการขายสินค้าหรือบริการนั่นเอง

มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 18 (2557) รายได้ หมายถึง กระแสรับของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ (ก่อนหักค่าใช้จ่าย) ในรอบระยะเวลาบัญชีซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมตามปกติของกิจการ เมื่อกระแสนั้นส่งผลให้ส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ไม่รวมถึงเงินทุนที่ได้รับจากผู้มีส่วนร่วมในส่วนของเจ้าของ

ศัพท์บัญชี สภาวิชาชีพบัญชี รายได้ หมายถึง การเพิ่มขึ้นในสินทรัพย์สุทธิของกิจการ อันเนื่องมาจากการขายสินค้าหรือบริการ หรือ หมายถึงมูลค่าที่คิดเป็นเงินตราของสินค้าหรือบริการที่โอนจากธุรกิจไปให้ลูกค้า

Paton and Littleton รายได้ หมายถึง ผลผลิตของกิจการ ซึ่งสามารถวัดจากจำนวนสินทรัพย์ของกิจการที่เพิ่มขึ้นและรายได้ประจำงวด หมายถึง มูลค่ารวมที่สามารถจัดสรรได้ตามงวด

การรับรู้รายได้ หมายถึง การรวมรายการรายได้เป็นส่วนหนึ่งในงบกำไรขาดทุน ซึ่งการบันทึกบัญชีรายได้ในงบกำไรขาดทุน จุดรับรู้รายได้เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะการรับรู้รายได้ผิดงวดบัญชีจะส่งผลให้การแสดงผลการดำเนินงานผิดพลาดด้วย

การรับรู้รายได้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ว่ากิจการควรรับรู้รายได้เมื่อใด ในส่วนประเด็นของจำนวนรายได้นั้น โดยปกติแล้วเป็นจำนวนที่ตกลงกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับรายการรายได้นั้น ความไม่แน่นอนดังที่กล่าวจะมีผลต่อการตัดสินใจว่าเมื่อใดกิจการควรรับรู้รายได้

การวัดมูลค่าของรายได้

มูลค่าของรายได้ โดยปกติจะเป็นมูลค่าที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการจำนวนที่ตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งอาจวัดได้จากเงินสดที่ได้รับในปัจจุบัน หรือจำนวนเงินที่จะได้รับในอนาคต ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า มูลค่าของรายได้ คือ จำนวนเงินสด หรือรายการเทียบเท่าเงินสดที่กิจการได้รับ

การรายงานรายได้

กิจการจะรายงานรายได้เมื่อรับรู้รายได้นั้น ซึ่งรายได้จะแสดงรายการแต่ละบรรทัดพร้อมจำนวนเงินในงบกำไรขาดทุน รายได้ทุกรายการที่รับรู้ในระหว่างงวดต้องนำมาคำนวณเพื่อหากำไรหรือขาดทุนสำหรับงวดบัญชีนั้น

สรุปได้ว่า รายได้ หมายถึง เงินหรือผลประโยชน์ที่ได้รับซึ่งส่งผลให้ทรัพย์สินของกิจการเพิ่มขึ้น ซึ่งรายได้เป็นส่วนหนึ่งของงบแสดงผลการดำเนินงาน เพื่อใช้วัดผลการดำเนินงานของกิจการให้ทราบถึงกำไรหรือขาดทุน โดยการรับรู้รายได้จะเกิดขึ้นเมื่อมีความแน่นอนที่เกิดรายได้นั้นและสามารถวัดมูลค่าได้อย่างน่าเชื่อถือ ซึ่งโดยทั่วไปจะวัดมูลค่ารายได้โดยกำหนดจำนวนรายได้ตามที่ตกลงหรือวัดมูลค่ารายได้ตามมูลค่ายุติธรรม

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการมีรายได้ระหว่างเรียน

ความหมายของการมีรายได้ระหว่างเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2560) ให้ความหมายไว้ว่า การมีรายได้ระหว่างเรียน หมายถึง การที่นักศึกษาสามารถหารายได้เสริมจากการทำงานพิเศษหรือประกอบอาชีพอิสระ ในช่วงเวลาที่ว่างจากการเรียน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองและเป็นการฝึกประสบการณ์การทำงานก่อนสำเร็จการศึกษา

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2562) ให้ความหมายว่า การมีรายได้ระหว่างเรียน คือ การที่นักศึกษาสามารถสร้างรายได้ด้วยตนเองในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานพาร์ทไทม์ การรับจ้างทั่วไป หรือการประกอบธุรกิจขนาดเล็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดภาระทางการเงินของครอบครัว สร้างความรับผิดชอบ และเพิ่มพูนทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในอนาคต

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) (2563) กล่าวว่า การมีรายได้ระหว่างเรียน เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาสามารถสร้างรายได้เสริมนอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียนปกติ โดยอาจเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียนหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะ การทำงานการบริหารเวลา และการจัดการทางการเงิน อันเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพในอนาคต

วรรณิศา แก้วดี, ชีพสุมน รังสยาธร และนฤมล สราธพันธ์ (2560, น. 719) ได้ให้ความหมายของการทำงานระหว่างเรียน หมายถึงการทำงานระหว่างการเรียนรู้เต็มเวลาโดยใช้เวลารว่าง หลังเลิกเรียนหรือช่วงวันหยุดในการทำงานและได้รับค่าตอบแทนเป็นรายได้กระทรวงศึกษาธิการ (2561) การเสริมสร้างประสบการณ์อาชีพของนักเรียนหมายถึง กระบวนการดำเนินให้นักเรียนได้สำรวจรู้จักและค้นพบตนเองและอาชีพเข้าสู่โลกของการทำงานตามสภาพจริงในสถานประกอบการ แหล่งเรียนรู้ เพื่อเรียนรู้โลกของอาชีพสร้างเสริมประสบการณ์และพัฒนาคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

สรุปได้ว่า รายได้ระหว่างเรียน หมายถึง การที่นักเรียนสามารถสร้างรายได้จากการประกอบกิจกรรมอาชีพในระหว่างที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเป็นรายได้ที่ได้รับจากการขายสินค้าหรือให้บริการที่นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจากกิจกรรมส่งเสริมอาชีพของโรงเรียน ซึ่งรายได้ดังกล่าวสามารถช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและเป็นทุนในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในอนาคต

การทำงานระหว่างเรียนของนักเรียน

วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ต้องการแสวงหาประสบการณ์แปลกๆ ใหม่ๆ ชอบทำกิจกรรม ต้องการการยอมรับจากกลุ่ม ต้องการเลือกและมีอาชีพที่ดีในอนาคต และประสบความสำเร็จในชีวิต การทำงานระหว่างเรียนเป็นทางเลือกหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการของวัยรุ่น ช่วยส่งเสริมความเป็นอิสระ ความรับผิดชอบ และนิสัยการทำงานที่ดี งานที่ดียังช่วยให้วัยรุ่นค้นพบตัวเองว่ามีความสามารถและความสนใจในด้านใด บางงานช่วยพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการทำในอนาคต นอกจากนี้วัยรุ่นที่ทำงานระหว่างเรียนยังมี โอกาสได้พบและสัมผัสกับผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานด้วย (Steinberg and Levine, 1997)

กระทรวงศึกษาธิการตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานระหว่างเรียนของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ว่าเป็นการสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมในการทำงานแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา เพราะการทำงานเป็นการพัฒนาตนและพัฒนาศักยภาพ สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2552, น. 9)

...งานเป็น โอกาสที่จะได้พัฒนาตน หรือ การทำงาน คือการพัฒนาตน ...เป็นการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตน เพื่อพัฒนาศักยภาพ งานจึงเป็นสิ่งที่พัฒนาชีวิตของคนเรา พัฒนาให้เรามีความสามารถ ทำให้มีความเชี่ยวชาญ ...งานเป็นเครื่องมือฝึกฝนคน ทำให้เรามีความขยัน มีความอดทน ทำให้มีระเบียบวินัย มีใจเข้มแข็ง ทำให้รู้จักสัมพันธ์กับเพื่อนพ้องผู้ร่วมงานและคนทั่วไป ซึ่งช่วยให้ได้ศักยภาพที่สมบูรณ์

การทำงานระหว่างเรียนทำให้นักเรียนช่วยเหลือตนเองได้และเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง รวมทั้งเกิดการเรียนรู้จากการทำงาน สามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานไปประยุกต์ใช้ในการเรียนและการประกอบอาชีพในอนาคตได้ ดังจะเห็นได้จากความสำเร็จของการจัดทำโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการมีงานทำของนักเรียน นิสิต นักศึกษาให้มีรายได้ระหว่างเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ "เรียนรู้งาน สานฝันเด็กไทย: LEARN @ WORK...CATCH YOUR DREAMS" ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรอิสระและภาคเอกชน

การทำงานระหว่างเรียนของวัยรุ่นเป็นสัญลักษณ์ของการก้าวสู่การเป็นผู้ใหญ่และช่วยส่งเสริมความมีวุฒิภาวะ (Maturity) การทำงานของวัยรุ่นที่ช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ กับบิดามารดาให้ดีขึ้น ในทางตรงกันข้ามการทำงานหารายได้ของวัยรุ่นอาจทำให้วัยรุ่นมีค่านิยมการใช้จ่ายเงินในทางที่ไม่เหมาะสมได้ เช่น ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเงินเกินตัว (Shanahan et al,1996) หรือการเลือกทำงานที่ไม่เหมาะสม ล่อแหลมต่อการเสื่อมเสียภาพลักษณ์อันดีงามของวัฒนธรรมไทย ดังเช่น การนำเสนอสินค้าที่มีการแต่งกายไม่เหมาะสม การทำงานในลักษณะนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาภายหลังได้ (นิรนาม, 2549) ดังนั้น การเลือกทำงาน

ระหว่างเรียนของนักเรียนควรพิจารณาอย่างรอบคอบ ในด้านมิติสภาพการทำงาน (Work Aspects) ซึ่งครอบคลุม ประเภทของงาน (Work Type) ความเข้มของงาน (Work Intensity) สถานภาพของการทำงาน (Work Situation) เวลา (Work Time) ตลอดจนผลกระทบต่างๆทั้งทางบวกและทางลบ

ประเภทของงาน

งานที่นักเรียนเลือกทำระหว่างเรียนมีหลากหลายประเภท นักเรียนส่วนใหญ่จะเลือกทำงานตามความชอบ ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ตรงตามสาขาวิชาที่เรียน ตรงตามเวลาว่างที่มี ฯลฯการแบ่งประเภทของงาน อาจแบ่งได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ งานวิชาการ และงานที่ไม่ใช่วิชาการ

งานวิชาการ งานประเภทวิชาการครอบคลุมงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นงานที่สถาบันการศึกษาจัดให้นักเรียนทำ เช่น งานห้องสมุด งานห้องปฏิบัติการ งานช่วยสอน หรืองานอิสระที่นักเรียนเลือกทำเอง เช่น งานสอนพิเศษ งานสอนการบ้าน งานแปลเอกสาร

งานที่ไม่ใช่วิชาการ นอกจากงานวิชาการยังมีงานอื่น ๆ ที่นักเรียนเลือกทำระหว่างเรียน เช่น งานด้านการขายและแนะนำสินค้า งานที่ร้านอาหาร งานที่ร้านฟาสต์ฟู้ด กาแฟ และไอศกรีมที่เป็น แฟรนไชส์ งานรับจ้างอิสระ (Freelance) งานอิสระ/เจ้าของกิจการ และงานบริการหรืองานรับจ้างอื่นๆ ที่ไม่ตรงหรือเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่นักเรียนเรียน เช่น พิมพ์เอกสาร ทำงานบ้าน งานส่งเอกสาร

ความเข้มของงาน

ความเข้มของงาน หมายถึง จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ เนื่องจากภาระหน้าที่หลักของนักเรียนคือการเรียน และยังต้องจัดการเวลาเพื่อการทำงานอีกด้วย ดังนั้นจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจมีผลต่อการเรียนและคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยดังนี้ Bachman and Schulenberg (1993) ทำการศึกษานักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 70,000 คน ระหว่างปี 1985-1989 พบว่า ความเข้มของงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และความเข้มของงานยังส่งผลให้มีเวลาในการรับประทานอาหารเข้า การออกกำลังกาย และเวลาสำหรับพักผ่อนหย่อนใจลดน้อยลง นอกจากนี้ Safron et al. (2001) ศึกษาการทำงานของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ความเข้มของงานมีความสัมพันธ์กับการใช้เวลาเกี่ยวกับกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางสังคมมากขึ้น แต่ใช้เวลาในการเล่นกีฬา การดูแลสุขภาพ และเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนน้อยลง

ในทำนองเดียวกัน มีงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับความเข้มของงาน (Kelly, 1998; Shanahan et al. 1996; Steinberg et al, 1993; Bachman and Schulenberg, 1993) พบว่าวัยรุ่นที่ทำงานมากกว่า 15 ชั่วโมง หรือ 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีแนวโน้มที่จะมีปัญหาดังต่อไปนี้

- ผลการเรียนและการมีส่วนร่วมในการเรียนลดลง เช่น เข้าชั้นเรียนน้อยลง ส่งการบ้านน้อยลง อัตราการลาออกสูงขึ้นและโอกาสที่จะศึกษาต่อระดับสูงลดลง

- พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเพิ่มขึ้น เช่น อัตราการใช้ยาและแอลกอฮอล์สูงขึ้น มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น มีปัญหากับตำรวจบ่อยขึ้น และมีปัญหาขัดแย้งกับบิดามารดามากขึ้น

- เวลาที่ให้กับครอบครัวและการติดตามดูแลของบิดามารดาลดลง เช่น มีเวลาอยู่กับครอบครัวน้อยลง ทำให้บิดามารดาติดตามดูแลบุตรได้ยาก บิดามารดามักคิดว่าวัยรุ่นที่ทำงานระหว่างเรียนสามารถวางแผนจัดการและดูแลตัวเองได้ดี และควรได้รับความเป็นอิสระมากขึ้น ทำให้บิดามารดาส่วนหนึ่งติดตามดูแลบุตรน้อยลง

Eggink (1994) ศึกษาการทำงานระหว่างเรียนและการมีส่วนร่วมทางวิชาการจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 30 โรงเรียน จำนวน 625 คน จาก Iowa โดยแบ่งนักเรียนเป็นสามกลุ่ม กลุ่มที่ไม่ได้ทำงาน กลุ่มที่ทำงานน้อยกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และกลุ่มที่ทำงานมากกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ การมีส่วนร่วมทางวิชาการ ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย เวลาที่ใช้ในการทำการบ้าน เวลาที่เข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตร ทักษะคิดต่อการเรียน การเข้าชั้นเรียน การลงทะเบียนเรียนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และการวางแผนการศึกษาในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางวิชาการทุกด้านของนักเรียนที่ทำงานมากกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ แตกต่างจากนักเรียนที่ทำงานน้อยกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และนักเรียนที่ไม่ได้ทำงานอย่างมีนัยสำคัญ แต่ไม่พบความแตกต่างระหว่างนักเรียนที่ทำงานน้อยกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์และนักเรียนที่ไม่ได้ทำงาน

อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยหลายเรื่องที่มีผลในทางตรงข้าม Singh et al. (2007) ศึกษาผลของการทำงานระหว่างเรียนต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่าความเข้มของงานไม่มีผลทางลบต่อเกรดเฉลี่ยของนักเรียน Mortimer et al. (1993) ศึกษาผลของความเข้มของงานต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเวลาในการทำการบ้านของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประมาณ 1,000 คน พบว่า นักเรียนเกรด 12 ที่ทำงานน้อยกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ทำงาน อย่างมีนัยสำคัญ แต่พบว่านักเรียนที่ทำงานมากชั่วโมงขึ้นจะใช้เวลาในการทำการบ้านน้อยลง ในขณะที่ Bradley (2006) ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัยจำนวน 246 คน พบว่าประมาณ 85% ของกลุ่มตัวอย่างทำงานระหว่างเรียน เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานระหว่างเรียนกับความสามารถทางวิชาการ ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์กัน แต่พบว่ากลุ่มที่ไม่ได้ทำงานและกลุ่มที่ทำงานมากกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีคะแนนเฉลี่ยสูง

นอกจากนี้ Pexman (2000) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานระหว่างเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 126 คน พบว่า การทำงานระหว่างเรียนไม่มีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แม้แต่นักเรียนที่ทำงานมากกว่า 20 ชั่วโมงขึ้นไป เมื่อศึกษาบุคลิกภาพและตัวแปรคันท์สนคติพบว่า ความต้องการเพื่อความสำเร็จมีความสัมพันธ์ทางบวกกับชั่วโมงในการทำงาน สรุปได้ว่า การทำงานระหว่างเรียนไม่มีผลทางลบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เมื่อการทำงานนั้นสอดคล้องกับความต้องการเพื่อความสำเร็จของนักเรียน

ในเรื่องความเหมาะสมของจำนวนชั่วโมงในการทำงาน Steinberg and Levine (1997) แนะนำว่า บิดามารดาควรอนุญาตให้บุตรที่เรียนชั้นปีที่ 2 ทำงานระหว่างเรียนได้ 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และบุตรที่เรียนชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ทำงานระหว่างเรียนได้ 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

สถานภาพของการทำงาน

ประเภทของงานที่นักเรียนเลือกทำมีหลากหลาย เมื่อพิจารณาสถานภาพของการทำงาน อาจจัดเป็นกลุ่มได้ดังนี้ 1) เป็นกิจการของครอบครัว เช่น บางครอบครัวดำเนินกิจการของครอบครัวอยู่แล้ว และนักเรียนช่วยทำงานนั้นโดยได้ค่าตอบแทน 2) เป็นการทำงานเฉพาะกิจ เช่น งานรับจ้างถ่ายรูป 3) เป็นงานบริการในสถาบันการศึกษา เช่น งานช่วยสอน งานห้องสมุด 4) เป็นงานบริการนอกสถาบันการศึกษา เช่น งานสอนพิเศษ งานบริการศูนย์สุขภาพ งานร้านอาหาร 5) เป็นการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายเอง นิสิต นักศึกษาบางคนมีทักษะ ความคิดสร้างสรรค์และความสามารถเฉพาะในการผลิตสินค้า เช่น ของใช้ภายในบ้าน ของตกแต่งบ้าน เครื่องประดับ โดยผลิตเพื่อจำหน่ายเอง 6) เป็นงานที่ซื้อสินค้ามาจำหน่ายเอง นักเรียนบางคนอาจไม่มีทักษะในการผลิตสินค้าด้วยตนเอง แต่มีเงินทุนและรู้แหล่งหาซื้อสินค้านำมาขาย จึงเลือกซื้อสินค้ามาจำหน่ายเอง 7) เป็นงานด้านการขายและแนะนำสินค้า เช่น ขายของตามห้างสรรพสินค้า เป็นพนักงานขายตรง และ 8) เป็นงานที่ทำตามภาวะเศรษฐกิจครอบครัว เช่น การเปิดท้ายขายของ ทั้งนี้มีการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมทางวิชาการของนักเรียนที่มีสภาพการทำงานต่างกัน (Work Situation) และเวลาที่ทำงานต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (Eggink, 1994)

เวลาของการทำงาน

ช่วงเวลาที่นักเรียนทำงานมักขึ้นอยู่กับประเภทของงาน งานที่เป็นงานบริการในสถาบันการศึกษา เช่น งานช่วยวิจัย งานช่วยสอน งานห้องสมุด นักเรียนมักทำงานในวัน/เวลาราชการตามเวลาว่างที่ตนเองมี สำหรับงานที่เป็นงานบริการนอกสถาบันการศึกษา งานรับจ้างและงานเฉพาะกิจ นักเรียนอาจเลือกทำงานตอบแทนหลังเลิกเรียน เลือกทำงานวันหยุด หรือเลือกทำงานช่วงปิดเทอม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chatrathorn et al. (2008) ที่พบว่า นิสิตที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่งทำงาน วันเสาร์และอาทิตย์ และเลือกทำงานวันจันทร์-พุธ-ศุกร์ และขึ้นอยู่กับ

กับเวลาว่างในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 20 ส่วนเวลาในการทำงาน พบว่า นิสิตที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสองในห้า (40%) ทำงานตอนเย็น และทำงานตามเวลาราชการ ร้อยละ 16

ถ้านักเรียนมีการจัดการเวลาที่ดี การทำงานระหว่างเรียนอาจไม่มีผลกระทบต่อการเรียนหรือคุณภาพชีวิตของนักเรียน ดังงานวิจัยของ Chatrathorn et al. (2008) ที่กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 71.5 ระบุว่าผลการเรียนไม่เปลี่ยนแปลง ในขณะที่กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 19.6% ระบุว่ามีการเรียนดีขึ้นแต่ในกรณีที่ช่วงเวลาทำงานไม่ค่อยเหมาะสมอาจมีผลต่อการเรียนและคุณภาพชีวิตของนักเรียนได้เช่นกัน โดยเฉพาะงานที่ต้องทำเวลากลางคืนและเลิกงานดึก นอกจากจะทำให้ให้นักเรียนมีเวลาพักผ่อนไม่เพียงพอแล้ว อาจทำให้นักเรียนเสี่ยงอันตรายและไม่ปลอดภัยในการเดินทางกลับที่พัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพนอม (2547) พบว่า นักศึกษาที่ทำงานร้านอาหารที่เข้าของร้านเป็นคนท้องถิ่น ร้านอาหารมักปิดเลิกงานค่อนข้างดึก ทำให้นักศึกษาเสี่ยงอันตรายและมีความไม่ปลอดภัยในการเดินทางกลับที่พักเพราะอาจได้รับอันตรายจากทุรชนและมิจฉาชีพ ขณะที่บางแห่งนักศึกษาไม่ควรเข้าไปทำงานเพราะมีความเสี่ยงที่จะถูกล่วงละเมิดทางเพศผลกระทบของการทำงานระหว่างเรียนการทำงานระหว่างเรียนนักเรียนเป็นการสร้างค่านิยมใหม่ให้วัยรุ่นเห็นคุณค่าของการทำงานเกิดความภาคภูมิใจ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ และช่วยให้มีรายได้เสริมระหว่างเรียนนักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียนได้มีโอกาสพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการทำในอนาคตและยังมีโอกาสได้พบและสัมผัสกับผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานด้วย

ผลกระทบของการทำงานระหว่างเรียน

การทำงานระหว่างเรียนของนักเรียนเป็นการสร้างค่านิยมใหม่ให้วัยรุ่นเห็นคุณค่าของการทำงาน เกิดความภาคภูมิใจ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพและช่วยให้มีรายได้เสริมระหว่างเรียน นักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียนได้มีโอกาสพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการทำในอนาคตและยังมีโอกาสได้พบและสัมผัสกับผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานด้วย (Steinberg and Levine, 1997) ดังที่ Levine and Kenneth (2006) ศึกษาการเรียนรู้เกี่ยวกับงานของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจาก แหล่งข้อมูลคือ ผู้ปกครอง โรงเรียน การทำงานระหว่างเรียนเพื่อน และสื่อมวลชน พบว่า แหล่งที่ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับงาน คือ ผู้ปกครอง โรงเรียน และการทำงานระหว่างเรียน นอกจากนี้ Billett and Ovens (2007) ศึกษาการสะท้อนประสบการณ์การทำงานระหว่างเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเก็บข้อมูลจากนักเรียนและครู 6 โรงเรียนในสองรัฐของออสเตรเลีย พบว่า ประสบการณ์จริงในการทำงานระหว่างเรียนช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยเฉพาะในต้นที่นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับงาน โลกของการทำงาน และ โอกาสหรือทางเลือกหลังจบการศึกษา ส่วนงานวิจัยของ Chatrathorn et al. (2008) พบว่า เหตุผลหลักในการทำงานระหว่างเรียนของนิสิต คือ

เพื่อเตรียมตัวสำหรับการทำงานในอนาคต ฝึกทักษะในการทำงาน และเพิ่มประสบการณ์ในการทำงาน นอกจากนี้ การทำงานระหว่างเรียนยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้วย ดังงานวิจัยของ Chatrathorn et al. (2008) ที่กลุ่มตัวอย่างเกือบร้อยละ 80 ระบุว่ามีความอดทนมากขึ้น ประมาณร้อยละ 70 ระบุว่า มีความรับผิดชอบ และมีความขยัน มุมานะมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างประมาณสองในสาม ระบุว่ามีความก้าวหน้ามากขึ้นในการทำงานระหว่างเรียนช่วยสอนให้วัยรุ่นจัดการเงินของตนเอง แต่ในความเป็นจริง พบว่าวัยรุ่นจำนวนน้อยมากที่มีการเก็บออมเงินเพื่อการศึกษาในอนาคต (11%) หรือช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในครอบครัว แต่วัยรุ่นส่วนใหญ่จะใช้เงินเพื่อสนองความต้องการของตนเองมากกว่า เช่น เสื้อผ้า รถยนต์ อาหาร และบันเทิง (Johnson and Lino, 2000)

สรุปได้ว่า การทำงานระหว่างเรียนของนักเรียน หมายถึง การทำกิจกรรมในระหว่างเวลาที่กำลังเรียนอยู่ เพื่อพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการทำในอนาคต ประกอบไปด้วยมิติที่ครอบคลุมการทำงาน ได้แก่ ประเภทของงาน ความเข้มของงาน สถานภาพของการทำงาน เวลา และผลกระทบของการทำงานระหว่างเรียน

แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ

สุรชาติ ศรีสรานุกุลวงศ์ (2550) ได้อธิบายถึงความหมายของอาชีพ หมายถึง การทำมาหากินจากการทำงานหรือกิจกรรมใดๆ ที่ก่อให้เกิดผลผลิตและรายได้ เป็นงานที่สุจริต ไม่ผิดศีลธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม ความสำคัญของอาชีพ การมีอาชีพเป็นสิ่งสำคัญในวิถีชีวิตและการดำรงชีพในปัจจุบัน เพราะอาชีพเป็นการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว อาชีพก่อให้เกิดผลผลิตและการบริการซึ่งตอบสนองผู้บริโภค และที่สำคัญคือ อาชีพมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติ ความสำคัญของอาชีพจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจชุมชน ส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

จารี ทองคำสิง (2544) ได้กล่าวว่า การส่งเสริมอาชีพ หมายถึง การดำเนินการที่มุ่งพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต อันได้แก่ การเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการแก้ไขปัญหาด้านปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการอาชีพเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ กิจกรรมแนะแนวอาชีพที่ควรจัดในสถาบันการศึกษา

ไชยเชษฐ หัสไชโย (2556: ออนไลน์) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและ กลุ่มบุคคล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่ต่างกัน เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชนสอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ สร้างเครือข่ายอาชีพ มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ มี 4 ประเภท คือ 1) การฝึกทักษะอาชีพ โดยจัดการศึกษาด้านอาชีพหลักสูตรระยะสั้น เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน ให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการอาชีพ 2) การเข้าสู่อาชีพ เป็นการพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถคิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพ 3) กลุ่มพัฒนาอาชีพ เป็นการส่งเสริมความรู้และประสบการณ์แก่กลุ่มที่มีอาชีพประเภทเดียวกัน ให้สามารถพัฒนาปริมาณและคุณภาพผลผลิตเข้าสู่การจำหน่ายมีรายได้ซึ่งขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม 4) การพัฒนาด้วยเทคโนโลยี เป็นการให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่ต้องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาอาชีพและศักยภาพของตนเองและกลุ่ม การจัดการศึกษาอาชีพทั้ง 4 ประเภท เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องทั้งการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด เช่น เมื่อเรียนพัฒนาอาชีพ อาจต้องการความรู้ ทักษะอาชีพบางอย่างที่มีเสริมให้อาชีพที่ดำเนินการอย่างมีคุณค่ามากขึ้น

สรุปได้ว่า การส่งเสริมอาชีพ หมายถึง พัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของนักเรียน โดยอาจจะเป็นการทำงานระหว่างการเรียนโดยใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียน หรือช่วงวันหยุดในการทำงาน และได้รับค่าตอบแทนเป็นรายได้

ความสำคัญของกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2561) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ในหลวงรัชกาลที่ 10 ในการสร้างพื้นฐานให้แก่นักเรียนและการมีงานทำมีอาชีพประกอบกับแผน การศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560 - 2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์ คือให้คนทุกช่วงวัยในรับการพัฒนาและเสริมสร้างสภาพที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยโดยนักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งความรู้ทักษะอาชีพทักษะชีวิตทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานรวมทั้งมีคุณธรรมจริยธรรมมีจิตสาธารณะและสามารถปรับตัวร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ เนื่องจากปัจจุบันนี้กระแสโลกาภิวัตน์และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรุนแรงทั้งวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเศรษฐกิจและสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนตารางเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมพัฒนาประเทศในทุกด้านโดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทย Thailand 4.0 ขึ้น ซึ่งปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวคือทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นจะมีการเตรียมความรู้ทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานที่ถูกต้องและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนักเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้สัมผัสและเรียนรู้อาชีพกับสถานประกอบการเรียนรู้ตามสภาพจริงซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนและตัดสินใจเลือกเส้นทางการศึกษาประกอบอาชีพในอนาคตและสอดคล้อง

กับความต้องการความสนใจความถนัดของนักเรียน ส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงจัดทำแนวการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้นักเรียนขึ้นเพื่อเตรียมคนให้มีทักษะและศักยภาพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานให้สามารถก้าวสู่ โลกแห่งการศึกษาต่อและมีงานทำอย่างมีคุณภาพ การจัดเสริมทักษะอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถดำเนินการได้โดยร่วมมือกับองค์กรหน่วยงานสถานประกอบการสังคมชุมชนหรือสถาบันทางการศึกษาด้านอาชีพร่วมกันพิจารณานำอาชีพมาจากเป็นรายวิชาเพิ่มเติมซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อาชีพอย่างหลากหลายรวมถึงการที่นักเรียนได้เสริมสร้างประสบการณ์อาชีพและการถอดประสบการณ์อาชีพและค้นพบความสนใจและความถนัดของตนเองเพื่อวางแผนศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพหรือเรียนควบคู่ทางสายสัมพันธ์และอาชีพและเช่นการศึกษาต่อในอุดมศึกษายาวมีเป้าหมาย

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลหนองเม็ก (ออนไลน์) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคล และกลุ่มบุคคล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การเรียนรู้อาชีพแบบองค์รวมที่ประชาชน ครู กศน. และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน
2. การออกแบบการเรียนรู้งานอาชีพตามลักษณะของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพในรูปแบบการฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี
3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิต โดยใช้วงจรกระบวนการคิดทำแก้ปัญหาและพัฒนา
4. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่พัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ สร้างเครือข่ายอาชีพ มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้และประสบการณ์การทำอาชีพ ภายใต้วัฒนธรรมของชุมชน มีกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันของชุมชนเป็นชุมชนที่ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการและพัฒนา

โรงเรียนสามัคคีวิทยาคม (ออนไลน์) กล่าวว่า สาเหตุที่นักเรียนมัธยมปลายหารายได้เสริมระหว่างเรียน ส่วนใหญ่ต้องการหาประสบการณ์และแบ่งเบาภาระทางการเงินของผู้ปกครอง และนักเรียนมัธยมปลายที่หารายได้เสริมระหว่างเรียนอยู่แล้ว เชื่อว่าการหารายได้เสริมระหว่างเรียนทำให้พวกเขามีการบริหารจัดการเวลาได้ดีกว่าปกติและมีความรับผิดชอบมากขึ้น และในกรณีของนักเรียนมัธยมปลายที่ไม่เคยหารายได้เสริมระหว่างเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้คิดว่าการหารายได้เสริมระหว่างเรียนเป็นเรื่องที่แย่ และอยากลองหารายได้เสริมด้วยตัวเองสักครั้ง แต่ในบางกรณีผู้ปกครองไม่เห็นด้วยกับ

การหารายได้เสริมระหว่างเรียน จึงทำให้นักเรียนบางคนที่มีความต้องการอยากหารายได้ด้วยตนเอง สักครั้งไม่มีโอกาสได้ลองทำ

สรุปว่า กระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน มีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์ คือให้คนทุกช่วงวัยในรับการพัฒนาและเสริมสร้างสภาพที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยซึ่งนักเรียนจะได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งความรู้ ทักษะอาชีพ ทักษะชีวิตและทักษะการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนและตัดสินใจเลือกเส้นทางการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพในอนาคต สอดคล้องกับความต้องการความสนใจความถนัดของนักเรียน นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกประสบการณ์ และการมีรายได้เสริมแบ่งเบาภาระครอบครัวอีกด้วย

แนวคิดในการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2561) ได้น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในหลวงรัชกาลที่ 10 ในการจัดการศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ดังนี้

1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง
 - 1.1 ความรู้ความเข้าใจต่อชาติบ้านเมือง
 - 1.2 ยึดมั่นในศาสนา
 - 1.3 ความมั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์
 - 1.4 มีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวและชุมชนของตน
2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงมีคุณธรรม
 - 2.1 รู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีชั่วชอบชั่วดี
 - 2.2 ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีชอบสิ่งที่ดีงาม
 - 2.3 ปฏิเสธสิ่งที่ไม่ดีสิ่งที่ไม่ชั่ว
 - 2.4 ช่วยกันสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง
3. มีงานทำมีอาชีพ
 - 3.1 การเลี้ยงดูลูกหลานในครอบครัวหรือการฝึกฝนอบรมในสถานศึกษาต้องมุ่งให้เด็กและเยาวชนรักงานสุ้งงานทำจนงานสำเร็จ
 - 3.2 การฝึกฝนอบรมทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตรต้องมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนทำงานเป็นและมีงานทำในที่สุด
 - 3.3 ต้องสนับสนุนผู้สำเร็จหลักสูตรมีอาชีพมีงานทำโดยสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัว

4. เป็นพลเมืองดี

4.1 การเป็นพลเมืองดีเป็นหน้าที่ของทุกคน

4.2 ครอบครัวสถานศึกษาและสถานประกอบการต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสดำเนินการที่เป็นพลเมืองดี

4.3 การเป็นพลเมืองดีคือเห็นอะไรที่ทำได้บ้านเมืองได้ก็ต้องทำเช่นงานอาสาสมัครงานบำเพ็ญประโยชน์งานสาธารณะกุศลให้ทำด้วยความมีน้ำใจและเอื้ออาทร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, น. 29) มีนโยบายให้ทุกสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนมีความรู้ด้านอาชีพสามารถประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะนักเรียนที่ยากจน ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษาและต้องการหารายได้ระหว่างเรียน โดยกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 (ม.ป.ป., น. 1-4) มุ่งให้ผู้เรียนสามารถ เข้าใจแนวทางการเลือกอาชีพ ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ประกอบกับรัฐบาลโดย กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาด้านสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา ในสัดส่วน 50 : 50 เพื่อต้องการให้นักเรียนสนใจเรียนสายอาชีพมากขึ้น โรงเรียนนอกจากมีการดำเนินงานเพื่อให้เด็กมีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ยังต้องเน้นให้นักเรียนมีทักษะวิชาชีพเพียงพอต่อการเข้าตลาดแรงงาน หรือประกอบอาชีพอิสระให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ซึ่งในจุดเน้น ด้านการให้นักเรียนมีทักษะวิชาชีพเพียงพอต่อการเข้าตลาดแรงงาน การศึกษาเป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชาติ เนื่องจากการศึกษาช่วยให้ประชาชนอ่านออก เขียนได้ คิดวิเคราะห์เป็น เรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม ความเป็นพลเมือง และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ตลอดจนทักษะการประกอบอาชีพและทักษะทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันลดความสามารถในการแข่งขันลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในระยะยาว

จินนาค์กร โรจนนันต์ (2559) ได้กล่าวถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) มีแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่นโยบายประเทศไทย 4.0 โดยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และทักษะวิชาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตลาดงาน โดยมีการวางแผนและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่รองรับอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 (ออนไลน์) การสอบวิชาอาชีพอิสระนั้น จะเป็นการปลูกฝังให้เด็กเป็นนายของตนเอง ไม่ต้องเป็นลูกจ้าง แต่เป็นเจ้าของกิจการเล็กบ้างใหญ่บ้างตามกำลัง ในการทำจริงควรรวมกันเป็นกลุ่มจะให้อำนาจการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ด้วย ซึ่งเป็นวิธีการสอนวิชาชีพอิสระนั้นโรงเรียนจะต้องปล่อยให้กิจการเป็นของเด็กเอง โดยมีครูเป็นผู้คอย

ดูแล แนะนำ ไม่ใช่เป็นธุรกิจของโรงเรียน ซึ่งจะทำให้เด็กไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของขาดความกระตือรือร้น และคิดไม่เป็นการทำมาหากินเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตามการสอนวิชาอาชีพไม่จำเป็นต้องงดการสอนวิชาการ การสอนวิชาการเท่าเดิม แต่การสอนวิชาอาชีพเป็นส่วนเสริมซึ่งแม้เด็กจะมุ่งเรียนต่อ ก็ไม่ถือเป็นเรื่องเสียหาย กลับเป็นการปลูกฝัง คุณธรรมให้มีความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และหมั่นศึกษาหาความรู้

สรุปได้ว่า การพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียนนั้น เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่นโยบายประเทศไทย 4.0 โดยผู้เรียนสามารถเข้าใจแนวทางการเลือกอาชีพ ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และเน้นให้นักเรียนมีทักษะวิชาชีพเพียงพอต่อการเข้าตลาดแรงงาน หรือประกอบอาชีพอิสระให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมได้

แนวทางในการการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2561) ได้จัดทำแนวทางเสริมสร้างทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งการเสริมสร้างอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษาสถานศึกษาสามารถดำเนินการในวิธีการที่หลากหลายประกอบด้วยกระบวนการในรายวิชาพื้นฐาน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดโครงการอาชีพ การจัดฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพทำให้เกิดการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงานเพื่อให้นักเรียนพัฒนาไปสู่การประกอบอาชีพได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร

สำรวจและวิเคราะห์งานอาชีพที่นักเรียนสนใจและความถนัดด้านอาชีพการสำรวจและค้นหาความสนใจและความถนัดด้านอาชีพของนักเรียนนับได้ว่าเป็นความจำเป็นและสำคัญในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน ที่ต้องดำเนินการเป็นลำดับต้นซึ่งการใช้เครื่องมือวัดแววความถนัดด้านอาชีพ นับได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้นักเรียนได้สำรวจรู้จักวิเคราะห์และค้นพบความต้องการในการพัฒนาทักษะอาชีพ ทำให้นักเรียนมีข้อมูลนำไปประกอบการพิจารณาตัดสินใจวางแผนและสร้างเส้นทางการศึกษาต่อเส้นทางการมีงานทำสำหรับเครื่องมือวัดแววความถนัดด้านอาชีพ ครูแนะแนว/ครูผู้ทำหน้าที่แนะแนว/ครูที่ปรึกษาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ต่อเนื่องถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้รวบรวมเครื่องมือวัดแววความถนัดด้านอาชีพที่เหมาะสมกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยต่าง ๆ (www.obeccareer.com) ดังนี้

ตาราง 3 เครื่องมือวัดแนวความถนัดด้านอาชีพที่เหมาะสมกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยต่าง ๆ

ที่	หน่วยงาน	เครื่องมือ	วิธีการเข้าทดสอบ	แหล่งที่มา
1	สำนัก วิชาการและ มาตรฐาน สพฐ.	แบบวัดความถนัด ทางอาชีพ นักเรียน ม.3	1. เข้าใช้ผ่านเว็บไซต์ http://guidancecenter.obec.go.th 2. ทำแบบทดสอบความพร้อมทาง อาชีพ 3. โปรแกรมจะประมวลผลด้านความ ถนัดทางอาชีพ ออกมา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความถนัดด้านข้อมูล, ความถนัด ด้านบุคคล และความถนัดด้าน เครื่องมือ 4. นำผลของแบบทดสอบมา วิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ต่อและการประกอบอาชีพ "	http://guidancecenter.obec.go.th/web/
2	กรมการ จัดหางาน	แบบทดสอบ ความพร้อมทาง อาชีพ	"1. เข้าเว็บไซต์ของกรมจัดหางาน และ Login (สมัครสมาชิกหากเข้า ครั้งแรก) 2. เลือกแบบทดสอบความพร้อมทาง อาชีพ (Test A, B, C) 3. กรอกข้อมูลและทำแบบทดสอบ ให้ครบ 4. โปรแกรมจะประมวลผล และ สามารถพิมพ์ผลเพื่อนำไปวิเคราะห์ ต่อได้ ""	http://employmentguide.doe.go.th
3	มหาวิทยาลัย ศรีปทุม	แบบทดสอบ บุคลิกภาพ	1. เข้าใช้งานผ่านเว็บไซต์ www.admissionpremium.com 2. เลือกโปรแกรมค้นหาตัวเอง/ โปรแกรมสำรวจอาชีพ 3. ทำแบบทดสอบตามที่โปรแกรม กำหนด 4. ระบบจะทำการประมวลผลและ แปลผล 5. พิมพ์เอกสารการแปลผลเพื่อนำมา	https://www.admissionpremium.com/careerexplore/

ที่	หน่วยงาน	เครื่องมือ	วิธีการเข้าทดสอบ	แหล่งที่มา
วิเคราะห์				
4	Eduzone	แบบทดสอบ ค้นหาตนเอง	1. เข้าเว็บไซต์ของ www.eduzone.com 2. เลือกแบบทดสอบที่ต้องการและ เข้าสู่ระบบ 3. ระบบจะแสดงผล และนำไปใช้	http://ez.eduzones.com /test/
วิเคราะห์ต่อได้				
5	ทรู ปลูก ปัญญา	แบบทดสอบ ความพร้อมทาง อาชีพ	1. เข้าใช้ผ่านเว็บไซต์ www.Truelookpanya.com 2. ทำแบบทดสอบความพร้อมทาง อาชีพ 18 ข้อ 3. โปรแกรมจะประมวลผลด้านความ ถนัดทางอาชีพ ออกมา 3 ด้าน	www.Truelookpanya.c om
6	สำนัก ปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ	Application กด ดูรู้ที่เรียน	ดาวน์โหลดและติดตั้ง Application กดดูรู้ที่เรียน	https://play.google.com /store/apps/details?id=g o.moe.clicktoschool

การเสริมทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา

การเสริมทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้รับการฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ เห็นคุณค่าของอาชีพสุจริต และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ การดำเนินการต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษาเพื่อระดมความคิด และประสบการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตรและพัฒนา นักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสอดคล้องเหมาะสมกับความถนัดของนักเรียน ความพร้อมของสถานศึกษา ความต้องการของตลาดงานและแนวโน้มลักษณะงานในอนาคต การพิจารณาเลือกจัดเสริมทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจและวิเคราะห์งานอาชีพที่นักเรียนสนใจ

สำรวจงานอาชีพที่นักเรียนสนใจผ่านกระบวนการต่างๆทั้งการใช้แบบวัดแวว/กระบวนการแนะแนวอาชีพและการศึกษาต่อ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบความสอดคล้องกับตลาดงานจากความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น แผนความต้องการของจังหวัด สำนักงานจัดหางานจังหวัด สำนักงาน

ขั้นตอนที่ 2 ประสานความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดความรู้

ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะที่จำเป็นประสานและร่วมมือกับผู้ประกอบการ กลุ่มอาชีพอิสระ ปรากฏท้องถิ่น ครูผู้สอนพิจารณาความรู้ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะที่นักเรียนต้อง มีในการประกอบอาชีพ ระยะเวลาการจัดเสริมทักษะอาชีพการใช้สื่อ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ และสถานที่ ฝึกประสบการณ์

ขั้นตอนที่ 3 นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษานำแผนการจัดเสริมทักษะอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา แล้วเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อนำไปจัดเสริมทักษะอาชีพให้นักเรียน ได้ค้นหา ความถนัดความต้องการ ค้นพบตัวตน วางแผนเส้นทางการศึกษาต่อโดยใช้ร่วมกับเครื่องมือ ประเมิน บุคลิกภาพและความถนัดของนักเรียนที่สอดคล้องกับอาชีพ และผลการเรียนที่เป็นรายวิชา พื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติมและผลการประเมินกิจกรรมพัฒนานักเรียน

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดเนื้อหาสาระ และแนวทางการวัดและประเมินผล

กำหนดเนื้อหาสาระภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ การฝึกทักษะ การสร้างคุณลักษณะที่จำเป็น ที่สอดคล้องกับอาชีพ ให้นักเรียนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติจากสถานการณ์จำลอง หรือสถานการณ์จริง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการการทำงาน จัดทำเครื่องมือ วัดผลด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามสภาพจริง โดยออกแบบเครื่องมือวัดผล ตามระดับคุณภาพในแต่ละขั้นตอน และประเมินชิ้นงาน

แนวทางเสริมทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา

การเสริมทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษา สามารถดำเนินการ ในวิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วย การบูรณาการในรายวิชาพื้นฐาน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ การศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองเกี่ยวกับอาชีพ การจัดโครงการอาชีพ การจัดฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ การเสริมทักษะอาชีพในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หลักสูตรวิชาชีพ ระยะสั้น ทำให้เกิดการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงาน เพื่อให้นักเรียน พัฒนาไปสู่การประกอบ อาชีพ ดังนี้

1. การเสริมทักษะอาชีพในรายวิชาพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คำสั่งสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 922/2561 เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียน สำหรับรายวิชาพื้นฐานใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพ และ 8) ภาษาต่างประเทศโดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2551 ได้กำหนดเวลาเรียนของรายวิชาพื้นฐานในระดับประถมศึกษารวมจำนวน 840 ชั่วโมงต่อปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นรวมจำนวน 880 ชั่วโมงหรือ 22 หน่วยกิตต่อปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายรวม 3 ปี จำนวน 1,640 ชั่วโมง หรือ 41 หน่วยกิต สถานศึกษาสามารถจัดสอนเสริมทักษะอาชีพได้อย่างหลากหลายที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในรายวิชาพื้นฐาน โดยเฉพาะรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ซึ่งมีมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่มุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน และประกอบอาชีพโดยตรง รวมถึงการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงานให้นักเรียนในลักษณะ Content - free รวมทั้งสถานศึกษาสามารถบูรณาการเนื้อหา (สาระการเรียนรู้) อาชีพและกิจกรรมการเรียนการสอนอาชีพได้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ เพื่อพัฒนานักเรียนไปสู่การประกอบอาชีพได้

2. การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 922/2561 เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนสำหรับรายวิชาเพิ่มเติม สำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คือ จัดเวลาเรียนเพิ่มเติม โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหรือกิจกรรมเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับจุดเน้นและความพร้อมของสถานศึกษา และเกณฑ์การจบหลักสูตรการจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพให้นักเรียนได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัตินั้น ด้วยบริบทความพร้อมของสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาได้จัดทำคลังบทเรียนเสริมทักษะอาชีพ (www.obeccareer.com) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เก็บรวบรวมข่าวสารแนวโน้มอาชีพข่าวประชาสัมพันธ์อาชีพพัฒนาทักษะอาชีพ การพัฒนาทักษะจำเป็นสำหรับอาชีพแบบวัดแววอาชีพ เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนอาชีพต่อไปสถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ ได้หลายรูปแบบ ดังนี้

2.1 จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพหลากหลายให้นักเรียนเลือกเรียนตามความสนใจ (Shopping Course) โดยแต่ละรายวิชา นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ฝึกทักษะที่จำเป็นและคุณลักษณะที่จำเป็นต่ออาชีพที่สามารถเรียนจบจบภายในรายวิชานั้น เพื่อสำรวจ ค้นพบความถนัดความสนใจทางอาชีพ เช่น รายวิชาช่างขนมไทย ช่างแต่งหน้า ช่างถ่ายภาพ ช่างสี ช่างเขียน การสร้างภาพเคลื่อนไหว การปลูกพืชผักอินทรีย์ เป็นต้น

2.2 จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมอาชีวให้เรียนต่อเนื่องเป็นชุดรายวิชา (Block Course) แบ่งเป็น 3 แบบ ได้แก่

2.2.1 ชุดรายวิชามุ่งสู่อาชีพเฉพาะ เป็นรายวิชาที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และ ฝึกทักษะ รวมถึงการเตรียมคุณลักษณะที่จำเป็นเฉพาะอาชีพ เช่น ชุดรายวิชาการสร้างเว็บเพจ 1 และ 2 การสร้างภาพเคลื่อนไหว 1 และ 2 คอมพิวเตอร์กราฟฟิก 1 และ 2 เป็นต้น

2.2.2 ชุดรายวิชาที่เป็นพื้นฐานทางวิชาการสู่อาชีพ เพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและส่งเสริม การประกอบอาชีพ โดยจัดให้เรียนต่อเนื่องเป็นชุดรายวิชา เช่น คณิตศาสตร์เพิ่มเติม 1คณิตศาสตร์เพิ่มเติม 2 ชีววิทยาเพื่อสุขภาพ 1 ชีววิทยาเพื่อสุขภาพ 2 ชีววิทยาเพื่อสุขภาพ 3 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร 1 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร 2 ซึ่งวิชาเหล่านี้นักเรียนสามารถนำไปสู่การประกอบอาชีพอิสระเพื่อหารายได้ ระหว่างเรียน เช่น การสอนพิเศษวิชาต่าง ๆ เป็นต้น

2.2.3 ชุดรายวิชามุ่งค้นหอาชีพ เป็นรายวิชาที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติและฝึกทักษะ รวมถึงการเตรียมคุณลักษณะที่จำเป็นต่ออาชีพ โดยสถานศึกษากำหนดเป็นชุดรายวิชาให้นักเรียนเรียน หลายอาชีพในกลุ่มอาชีพเดียวกัน แต่ละอาชีพใช้เวลาเรียนสั้น ๆ ภายใน 1 รายวิชา เช่น อาชีพในกลุ่มเกษตรกรรม กลุ่มงานช่าง กลุ่มคหกรรม เป็นต้น จัดเป็น 3 ฐานอาชีพ ใน 1 รายวิชา เช่น อาชีพในกลุ่มเกษตรกรรม จัดเป็นฐานการปลูกพืชสมุนไพร ฐานการเลี้ยงไก่ไข่ และฐานการทำปุ๋ยชีวภาพ เรียนประมาณ 6 สัปดาห์ต่อ 1 ฐาน

การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมอาชีวสามารถจัดได้ทั้งภายในห้องเรียน นอกห้องเรียนโดยจัดในสถานปฏิบัติงาน สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ฯลฯ ทั้งนี้ ให้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อม ของสถานศึกษา นักเรียน และดุลยพินิจของผู้สอน การจัดการเรียนการสอนต้องเน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การศึกษาค้นคว้า ฝึกประสบการณ์การทำงาน นำเสนอผลงาน/ผลิตภัณฑ์ และสรุปองค์ความรู้เป็นรายบุคคล เป็นคู่ และเป็นกลุ่ม การจัดทำตารางเรียนของรายวิชาเพิ่มเติมอาชีว อาจจัดเวลาสำหรับการเรียนการสอนแต่ละครั้งไม่เท่ากัน โดยคำนึงถึงความยากง่ายของสิ่งที่เรียน และช่วงเวลาการฝึกปฏิบัติ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เน้นการวัดตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อวัดและประเมินผลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถในการปฏิบัติงาน ทักษะกระบวนการทำงาน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการทำงาน เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการฝึกให้นักเรียนประเมินตนเอง ทั้งด้านความคิด และความรู้สึก โดยให้นักเรียนนำเสนอผลงานของตนเองว่ามีขั้นตอนกระบวนการทำอย่างไร มีจุดบกพร่องจุดดีตรงไหน นักเรียนได้ความรู้อะไรบ้าง และนักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรต่องานที่ทำ ขณะเดียวกันก็ เปิดโอกาสให้เพื่อน ๆ ได้วิพากษ์วิจารณ์งานของนักเรียนอันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจ

3. การจัดรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเกี่ยวกับอาชีพ

โรงเรียนมาตรฐานสากลได้กำหนดให้จัดรายวิชาเพิ่มเติมในลักษณะ Block Courses คือ การจัดรายวิชาศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาจัดเพื่อเสริมความรู้และทักษะอาชีพเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาอาชีพที่ตนสนใจ โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม 2 รายวิชา ที่เรียนต่อเนื่องกัน ภาคเรียนละ 1 รายวิชา และกิจกรรมพัฒนานักเรียน เรียนในชั้นปีใดก็ได้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

รายวิชาเพิ่มเติมที่ 1 การศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ (Research and Knowledge Formation - IS 1) เวลาเรียน 1.5 หน่วยกิต ในรายวิชานี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้โดยนักเรียนเลือกประเด็นที่สนใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ เพื่อกำหนดประเด็นปัญหา ตั้งสมมติฐานค้นคว้า แสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ โดยครูผู้สอนต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของนักเรียน ความยากง่ายของชิ้นงานหรือภาระงาน ที่ปฏิบัติต้องเหมาะสม

รายวิชาเพิ่มเติมที่ 2 การสื่อสารและการนำเสนอ (Communication and Presentation - IS 2), เวลาเรียน 1 – 1.5 หน่วยกิต ในรายวิชานี้ เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากรายวิชาแรก โดยการนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอาชีพจากรายวิชา IS 1 มาเขียนรายงาน หรือเอกสารทางวิชาการและนำเสนอเพื่อสื่อสารถ่ายทอดข้อมูลความรู้ให้ผู้อื่นเข้าใจกิจกรรมพัฒนานักเรียน การนำองค์ความรู้ไปใช้บริการสังคม (Social Service Activity : IS 3) เป็นการทำกิจกรรมที่เชื่อมโยงจากการเรียน IS 2 โดยนักเรียนนำสิ่งที่เรียนรู้หรือประสบการณ์ทางอาชีพไปประยุกต์ใช้ในการทำประโยชน์ต่อสังคมในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนจะเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับความรู้เป็นผู้ตระหนักในคุณค่า ของกระบวนการศึกษาค้นคว้าของตนเอง เห็นคุณค่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ โดยเห็นว่าแหล่งเรียนรู้มีหลากหลาย และครูผู้สอนเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถแลกเปลี่ยนความเห็น ขอความช่วยเหลือเมื่อศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

การวัดและประเมินผลรายวิชาการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ (Research and Knowledge Formation -IS 1) และการสื่อสารและการนำเสนอ (Communication and Presentation -IS 2) ต้องประเมินและตัดสินผลการเรียนโดยให้ระดับผลการเรียนรู้รายวิชาตามเกณฑ์ ที่สถานศึกษากำหนดและกิจกรรมการนำองค์ความรู้ไปใช้บริการสังคม (Social Service Activity – IS 3) ให้วัดและประเมินผลการวางแผนการปฏิบัติกิจกรรม ตามแผนที่กำหนดและการสรุปรายงานผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยให้ผลการประเมินเป็นผ่าน/ไม่ผ่าน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

4. การจัดโครงการอาชีพ

โครงการอาชีพเป็นเครื่องมือและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการสอนกระบวนการทำงานและวางรากฐานทักษะทางอาชีพแก่นักเรียนทั้งอาชีพที่มีลักษณะเป็นงานผลิตและ /หรืองานบริการรวมถึงการปลูกฝังเจตคติที่ดีในการประกอบอาชีพแก่นักเรียนเป็นการจัดการเรียนรู้งานอาชีพที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในอาชีพตามความต้องการหรือความสนใจของนักเรียนจนครบกระบวนการเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์การวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดการกับผลผลิตการจัดจำหน่าย การให้บริการ รวมทั้งการจัดการรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตหรือการให้บริการ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาการปฏิบัติโครงการอาชีพซึ่งโครงการอาชีพอาจจัดทำโดยการรวมกลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันได้ ในหนึ่งห้องเรียนอาจมีโครงการอาชีพแตกต่างกันได้ตามความถนัด ความพร้อมและความสนใจของนักเรียนสถานศึกษาสามารถจัดให้นักเรียนได้ทำโครงการอาชีพในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีโดยตรง หรืออาจเป็นโครงการที่บูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้

การเสริมทักษะอาชีพด้วยโครงการอาชีพ จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของนักเรียน ควรจัดตามความจำเป็น ไม่ควรให้มากเกินไป หรือในการดำเนินงานต้องไม่มีค่าใช้จ่ายสูงเกินไปและครูผู้สอนต้องดูแลให้คำปรึกษาตลอดกระบวนการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียน

5. การจัดฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ

สถานศึกษาสามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีอยู่จัดเป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพเพื่อให้นักเรียนศึกษาหาความรู้จากสถานที่จริง เป็นการสร้างประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ให้นักเรียน ซึ่งแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนก็จะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ พร้อมทั้งสำนึกและตระหนักเห็นคุณค่าความสำคัญของอาชีพ สถานศึกษาสามารถจัดรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ และกิจกรรมพัฒนานักเรียน โดยจัดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาอาชีพสอดคล้องกับฐานการเรียนรู้ที่มีในสถานศึกษา หรือใช้ฐานการเรียนรู้เป็นแหล่งเรียนรู้อาชีพตามความสนใจของนักเรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยจัดแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับฐานการเรียนรู้ เตรียมให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติงานอาชีพในฐานการเรียนรู้ ที่จัดเตรียมไว้ อาจหมุนเวียนกลุ่มนักเรียนเข้าศึกษาหาความรู้จากฐานการเรียนรู้ ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามแต่ละฐานการเรียนรู้ภายใต้การดูแลของครู หรือผู้ที่มีหน้าที่ประจำฐานการเรียนรู้ ที่จะให้คำแนะนำอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

6. การเสริมทักษะอาชีพในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกิจกรรมพัฒนานักเรียนไว้ 3 ลักษณะได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและ

สาธารณประโยชน์ โดยมี เวลาทำกิจกรรมรวม 120 ชั่วโมงต่อปี กิจกรรมนักเรียนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถใช้ในการเติมเต็ม ความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ของนักเรียนเกี่ยวกับอาชีพให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อค้นพบความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพ ในการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน หรือชุมนุม/ชมรม มีหลักการสำคัญ คือ

6.1 จัดตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา

6.2 จัดให้นักเรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ปัญหา

6.3 ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของนักเรียน

6.4 จัดให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของนักเรียน รวมทั้งบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่นสถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน หรือชุมนุม/ชมรมเพื่อให้นักเรียนรู้จักอาชีพ มีทักษะพื้นฐานการปฏิบัติงานตามอาชีพและสร้างเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รวมถึงสร้างเสริมนิสัยในการทำงาน การใช้เทคโนโลยี การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจ ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน ระเบียบวินัยในการทำงานซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของอาชีพต่าง ๆ สถานศึกษาควรประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนได้เลือกกิจกรรมอาชีพตามความสนใจโดยสถานศึกษาเสนอกิจกรรมอาชีพให้นักเรียนเลือก หรือนักเรียนมีความสนใจตรงกันรวมกลุ่มกันเสนอกิจกรรมอาชีพจากสถานศึกษาจัดให้ ซึ่งอาจเรียกชื่อเป็นชุมนุมอาชีพ หรือชมรมอาชีพ แล้วแต่ตกลงกันในกลุ่ม

7. หลักสูตรวิชาชีพพระยະສັນ

สถานศึกษาสามารถประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาใกล้เคียง อาทิ วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยสารพัดช่าง เป็นต้น เพื่อร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยະສັນเพิ่มเติมตามความสนใจของผู้เรียน จากการที่สถานศึกษาสามารถดำเนินการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพภายในสถานศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสริมสร้างทักษะและฝึกประสบการณ์อาชีพจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพิ่มเติมในอาชีพต่าง ๆ

2. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน

ในโลกยุคใหม่ที่ความรู้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนไม่ควรจำกัดอยู่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียนจึงกลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเติมเต็มประสบการณ์ชีวิต สร้างความเข้าใจในโลกแห่งความจริง และหลอมรวมทักษะหลากหลายให้แก่เยาวชน ผ่านการลงมือภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง นักเรียนมีโอกาสนำความรู้วิชาการไปปรับใช้กับสถานการณ์ที่หลากหลาย ฝึกคิด ฝึกแก้ปัญหา และสร้างคุณค่าให้กับตนเองและสังคม กิจกรรมเหล่านี้ยังเปิดพื้นที่ให้เด็กได้รู้จักตนเอง สร้างแรงบันดาลใจ พัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญในการเติบโตเป็น

พลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม โดยเฉพาะเมื่อโรงเรียนและชุมชนนี้กำลังกันสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลาย ย่อมนำไปสู่การพัฒนานักเรียนให้มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง เดิบโตอย่างเข้มแข็งทั้งด้านวิชาการและทักษะการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน โดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน มีกิจกรรมดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4 กิจกรรมผู้ประกอบการเยาวชน (Youth Entrepreneurship Activities)

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
โปรแกรม Junior Achievement (JA)	- เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การดำเนินธุรกิจจริงตั้งแต่แนวคิดไปสู่การปฏิบัติ - เพื่อพัฒนาทักษะผู้ประกอบการและแก้ปัญหาชุมชน	- นักเรียน 15-25 คนต่อหนึ่งบริษัทนักเรียน - อาสาสมัครจากธุรกิจ 1-2 คนและครูผู้ดูแล 1-2 คน	- ลงมือจริงเป็นบริษัทนักเรียน มีการกำหนดตำแหน่งงานและหน้าที่ - ทำงานเป็นทีม ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ ภายใต้การแนะนำของธุรกิจ	1. จัดตั้งบริษัทนักเรียน เลือก CEO, CFO, CMO กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ 2. วิจัยตลาด พัฒนาผลิตภัณฑ์ 3. ระดมทุน ขายหุ้น เปิดบัญชี 4. ผลิตภัณฑ์/บริการและการตลาด 5. ขายจริง ประเมินผล นำเสนอรายงานต่อผู้ถือหุ้น	- คู่มือการค้าเงินงาน - แบบฟอร์มการจัดตั้งบริษัท - คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต - วัสดุผลิตภัณฑ์ - อุปกรณ์นำเสนอ - ซอฟต์แวร์บัญชี - พินที่ขาย - ใบรับรองเข้าร่วม/รางวัลประกวด	- ด้านความรู้: หลักการบริหารธุรกิจ กระบวนการวิจัยตลาด การจัดการบัญชีเบื้องต้น กฎหมายธุรกิจ การตลาดดิจิทัล - ด้านทักษะ: การคิดแก้ปัญหา การสื่อสาร การนำเสนอ การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ การเจรจา การบริหารเวลา การวางแผน - ด้านคุณลักษณะ: ความมั่นใจ ทักษะคิดบวก ความรับผิดชอบ ความอดทน ความกล้าเสี่ยง จิตวิญญาณ ผู้ประกอบการ ใส่ใจชุมชนและสังคม

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
กิจกรรม หลักสูตร โรงเรียน ผู้ประกอบการ	- เพื่อเสริมสร้างทักษะ สำคัญสำหรับการเป็น ผู้ประกอบการ - เพื่อเตรียมความพร้อม ให้แก่นักเรียนสู่โลก การทำงานจริงและ ชีวิตในอนาคต	- นักเรียน 15-40 คนต่อ รอบ/ ห้องเรียน - อาจารย์ ผู้สอน หลักสูตร 1-2 คน	- เรียนรู้ผ่านกิจกรรม การ อภิปราย ปฏิบัติจริง และการ สร้างผลงาน หรือผลิตภัณฑ์เป็น ของตนเอง	1. สร้างแรงบันดาลใจ/สำรวจ ตนเอง กับบริบทของชุมชน 2. ศึกษาต้นแบบ/ผู้ประกอบการ จริง 3. หาปัญหา วิเคราะห์โอกาส 4. สร้างไอเดีย พัฒนาต้นแบบ 5. นำต้นแบบไปทดลอง ลงมือ ปฏิบัติจริง 6. สรุปบทเรียน พัฒนาต่อ วิพากษ์ผลงานหรือขยายผล	- บอร์ด/โปรเตอร์ - IT/คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต - สมุดจด วัสดุ สร้างสรรค์ต้นแบบ - เอกสารความรู้ ผู้ประกอบการ/ กรณีศึกษา	- ด้านความรู้: ความหมาย/บทบาท ผู้ประกอบการ ขั้นตอน ธุรกิจ ความคิด สร้างสรรค์ และการ แก้ปัญหา - ด้านทักษะ: การคิด วิเคราะห์ การสื่อสาร นำเสนอ การทำงาน กลุ่ม การตั้งเป้าหมาย การวางแผนงาน - ด้านคุณลักษณะ: ความมั่นใจ กล้าคิดกล้า ทำ ยึดหยุ่น อดทน รับ ฟังความเห็นผู้อื่น มีวินัย และความรับผิดชอบ
Young Designer Club	- ส่งเสริมกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) - เปิดโลกทัศน์อาชีพ นักออกแบบและ	20-30 คน/ กลุ่ม (จัดแบบ ชมรมหรือ งานเวิร์กช็อป อป)	- รวมกลุ่มในรูปแบบชมรมร่วม ฝึกฝน 8 ทักษะที่จำเป็นสำหรับ นักออกแบบและผู้ประกอบการ - ทำ “ชาเลนจ์ออนไลน์” และ กิจกรรมเวิร์กช็อปแบบเจอกัน	1. ลงทะเบียนเข้าร่วมชมรม/ กิจกรรม 2. เรียนออนไลน์เรื่องการคิด ออกแบบและทักษะสำคัญ 3. ทำโจทย์ชาเลนจ์ (Online	- สมุดจด/กระดาษ/ เครื่องเขียน - วัสดุใช้ในการ สร้างสรรค์ผลงาน ออกแบบ (เช่น ผลิตภัณฑ์	- ด้านความรู้: เข้าใจการ คิดเชิงออกแบบ รู้จัก อาชีพนักออกแบบ กระบวนการพัฒนา ผลิตภัณฑ์

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
ผู้ประกอบาร สร้างสรรค์			จริง - รับคำแนะนำจากมืออาชีพ	Challenges) ที่มีประเด็นจริง 4. ฝึกทำโปรเจกต์ เช่น กิจกรรม “1 วัน 1 กระเป๋า” วางแผน ออกแบบ ผลิตจริงกับเพื่อนใน กลุ่ม 5. เสนอผลงานและแลกเปลี่ยน กับเพื่อนในกิจกรรม	กระเป๋าสตางค์/สิ่งของ) - คอมพิวเตอร์หรือมีม ือสำหรับทำกิจกรรม ออนไลน์ - ตัวอย่างงานดีไซน์	- ด้านทักษะ: ทักษะคิด สร้างสรรค์ การทำงาน กลุ่ม รับฟัง ปรับปรุง งานจากพี่แต่แบ็ก - ด้านคุณลักษณะ: กล้า แสดงออก มุ่งมั่น รับผิดชอบ สร้าง เครือข่ายและรู้จัก สื่อสารกับผู้อื่น
STEM/ Coding	- พัฒนาแนวคิดเชิง คำนวณ (Computational Thinking) และการ แก้ปัญหา - ส่งเสริมความเข้าใจ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และอาชีพสาย STEM	25-40 คน/ ห้อง หรือ กลุ่มย่อย 4-5 คน	- เรียนรู้ภาคทฤษฎีร่วมกับ ปฏิบัติจริง การเขียน โปรแกรมควบคุมอุปกรณ์จิ๋ว/ หุ่นยนต์/เซ็นเซอร์ - ทำโครงงานกลุ่มหรือแข่งขัน Coding	1. เรียนรู้พื้นฐานหลักการโค้ดดิ้ง (ภาษาบล็อก เช่น Scratch, Blockly) 2. ลงมือสร้างโค้ดและทดลองกับ ชุดอุปกรณ์ เช่น Microbit ชุดอุปกรณ์ เช่น Microbit 3. ประยุกต์ใช้ความรู้แก้ปัญหา หรือสร้างผลงานจริง เช่น เกม, หุ่นยนต์ 4. นำเสนอผลงาน/แข่งขัน/รับคำ ติชม	- คอมพิวเตอร์หรือ โน้ตบุ๊ก - ชุดหุ่นยนต์หรือ บอร์ด Microbit/Arduino - อินเทอร์เน็ตสำหรับ เรียนหรือแข่งขัน - คู่มือ/โปรแกรมโค้ด ดิ้ง	- ด้านความรู้: แนวคิด STEM, ความเข้าใจ วิศวกรรมและระบบ อัตโนมัติ, หลักการเขียน โค้ด - ด้านทักษะ: แก้ปัญหา วิเคราะห์ ทดลอง ร่วมมือกลุ่ม นำเสนอ - ด้านคุณลักษณะ: กล้า คิดกล้าทำ อดทน รับ ฟัง/พร้อมปรับปรุง เปิด ใจรับเทคโนโลยีและ

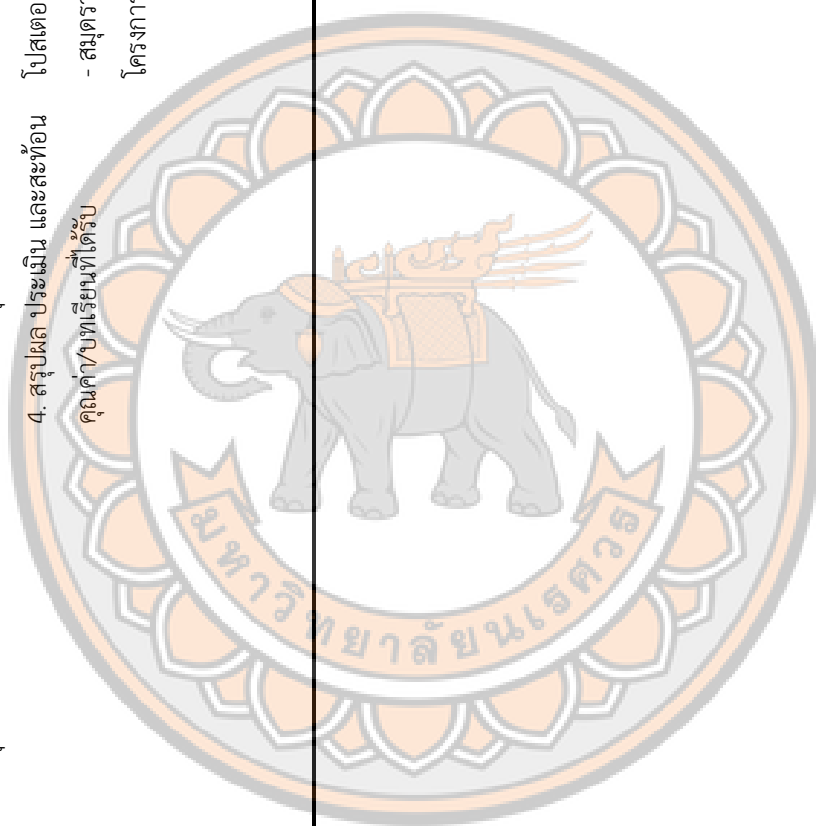
ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
กิจกรรมสร้างสื่อและกราฟิก	- สร้างความรู้พื้นฐานด้านการสื่อสารผ่านสื่อภาพและดิจิทัล - กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และฝึกนำเสนอข้อมูลในรูปแบบอินโฟกราฟิกหรือคลิบวิดีโอ	15-30 คน/กลุ่ม หรือห้องเรียน	- เรียนรู้เทคนิคและหลักการออกแบบสื่อ - ฝึกลงมือปฏิบัติออกแบบสื่อ เช่น อินโฟกราฟิก หรือคลิบวีวีสั้นๆ/แนะนำโรงเรียน - นำเสนอผลงานต่อเพื่อน/ครู	1. ศึกษาตัวอย่างสื่อ/เทคนิคการออกแบบกราฟิก (ผ่านสื่อออนไลน์หรือไปความรู้) 2. วางแผนและกำหนดเนื้อหา 3. ปฏิบัติออกแบบสื่อจริงด้วยโปรแกรมออกแบบหรือแอปฯ บนมือถือ 4. นำเสนอผลงานและรับฟีดแบ็ก	- คอมพิวเตอร์/โน้ตบุ๊ก หรือสมาร์ตโฟน/แท็บเล็ต - โปรแกรมออกแบบ (เช่น Canva, PowerPoint หรือ CapCut สำหรับคลิบ) - กระดาษ ดินสอ สำหรับร่างแบบ	ความรู้ใหม่ - ด้านความรู้: หลักการออกแบบ เข้าถึงประสิทธิภาพของสื่อภาพและดิจิทัล - ประยุกต์ใช้เทคนิคการนำเสนอ - ด้านทักษะ: สื่อความวิเคราะห์ข้อมูล สร้างงานดิจิทัล/คลิบได้ - ด้านคุณลักษณะ: ความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก วิจารณ์งาน รับฟังผู้อื่น ส่งเสริมการจัดการงานตนเอง
กิจกรรมการเรียนรู้ทักษะการทำอาหารและบริการ	- ฝึกทักษะอาชีพที่นำไปใช้จริงและหารายได้ - ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม	4 - 6 คน/กลุ่ม	- นักเรียนร่วมกันวางแผนเมนู ศึกษาความต้องการตลาด ทดลองทำอาหาร/เครื่องดื่ม แบบจริง และเปิดขายจริง - มีการแบ่งหน้าที่เช่น จัดการ	1. วิเคราะห์ตลาด/ความชอบผู้บริโภค 2. วางแผนสูตรเลือกเมนูทดลองทำจริง 3. ตั้งงบประมาณ/จัดหาวัตถุดิบ	- วัตถุดิบทำอาหาร/เครื่องต้ม - อุปกรณ์ครัว เช่น เตาไฟฟ้า หม้อ กระเพาะ จาน ช้อน	- ด้านความรู้: เข้าใจขั้นตอนธุรกิจบริการ ความรู้พื้นฐานเรื่องต้นทุนและกำไร กระบวนการบริการ

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
	ทำงานเป็นทีม		ต้นทุน จัดซื้อ ทำอาหาร บริการ	4. ประชุมอาหาร/เครื่องดื่มด้วย ทีมงานจริง	- ตารางคิดต้นทุน/ บันทึกการเงิน	จัดการร้านอาหาร/ เครื่องดื่ม
			ลูกค้า	5. เปิดขายหน้าร้าน/กิจกรรม 6. ประเมินผลการขาย รายงาน กำไรขาดทุน	- โต๊ะ/ป้ายสินค้า/ อุปกรณ์เครื่องดื่ม - สมุดรายงาน กิจกรรม	- ด้านทักษะ: การวางแผน ทดลอง ปรุงอาหาร เสนอขาย ทำงานกลุ่ม/บริการ - ด้านคุณลักษณะ: มีวินัย รับผิดชอบ อดทน มุ่งมั่น มีจิตใจ บริการและกล้า แสดงออกในการ นำเสนอผลงาน
กิจกรรม	- เปิดโลกทัศน์การ ทำงานจริงให้กับ นักเรียน	5-20 คน/ องค์กร หรือ รอบการ ฝึกงาน	- นักเรียนเลือกอาชีพที่สนใจ ฝึกงานกับสถานประกอบการ จริงหรือในโรงเรียนในรูปแบบ โครงการ/กิจกรรมกลุ่ม	1. ประชาสัมพันธ์/คัดเลือก สถานที่ฝึกงานที่เหมาะสมกับ ความสนใจของนักเรียน 2. จัดประชุมชี้แจงการ ดำเนินงาน/สิ่งที่นักเรียนต้อง เตรียมตัว	- แบบฟอร์มสมัคร ฝึกงาน/ใบอนุญาต จากผู้ปกครอง - สมุดบันทึก/ แผนงาน	- ด้านความรู้: ความรู้ พื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ สภาพการทำงานจริง กระบวนการแก้ปัญหา - ด้านทักษะ: การปรับตัว การสื่อสาร การแก้ปัญหา ทำงาน เป็นทีม และคิดเชิงบวก
มัธยมศึกษา	- สร้างประสบการณ์ ตรงเกี่ยวกับอาชีพที่ สนใจ		- มีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญคอย ดูแลแนะนำ	3. เข้ารับการฝึกงานตามเงื่อนไข ที่ตกลงไว้ เช่น วันละ 2-4 ชั่วโมง/สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง	เช่น อุปกรณ์ สำนักงาน อุปกรณ์	- ด้านคุณลักษณะ: วินัย

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
สร้างสรรค์ และ แข่งขัน				จำกัด (เช่น 1-2 วัน) 4. นำเสนอผลงานต่อ คณะกรรมการ/เพื่อนร่วม โรงเรียน 5. รับฟีดแบ็กและสรุปบทเรียน กลุ่ม	เวิร์กช็อป - ตัวอย่างโจทย์/ แบบฟอร์มรายงาน ผลงาน	แก้ปัญหา ทีมเวิร์ก การนำเสนอ การ วางแผนกลยุทธ์ - ด้านคุณลักษณะ: กล้า คิดต่าง อดทน มุ่งมั่น รับผิดชอบ ยอมรับฟีด แบ็กและเปิดกว้างรับ ความท้าทายใหม่
กิจกรรม ประกวดและ การนำเสนอ โครงการ	- ส่งเสริมทักษะการ นำเสนอและพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ เชิงธุรกิจ - ผลักดันให้นักเรียน ได้ฝึกวางแผนธุรกิจ พร้อมทั้งเรียนรู้การ แข่งขันอย่างมืออาชีพ	20-40 คน/ กลุ่ม หรือทีม (แบ่งกลุ่ม 3-6 คนต่อ ทีม)	- นักเรียนจัดทำโครงการหรือ ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (เช่น ธุรกิจ เล็กๆ ผลงานเชิงสร้างสรรค์) - จัดประกวด โชว์เคส หรือ Demo Day จริง พร้อม ดำเนินการนำเสนอผลงานหน้า เวที	1. นักเรียนกำหนดโจทย์หรือ ปัญหา และวางแผนโครงการ/ ผลิตภัณฑ์ 2. ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนงานที่ วางแผนไว้ เช่น สัปดาห์ตลาด สร้างต้นแบบ ทดลองขายจริง 3. ทำรายงานผลงาน/สรุปแผน ธุรกิจ 4. เติมน้ำเชื้อและนำเสนอหน้า กรรมการ/เพื่อน 5. รับคำวิจารณ์/ฟีดแบ็ก แล้ว นำไปปรับปรุงผลงาน	- แบบฟอร์มหรือใบ สมัครประกวด - เครื่องมือสำหรับ วางแผนโครงการ (คอมพิวเตอร์ สมุด วางแผน) - สื่อการนำเสนอ (PowerPoint โปสเตอร์ ตัวอย่าง ต้นแบบ) - อุปกรณ์ประกวด (เวที ไมโครโฟน สัญญาณ Wi-Fi ฯลฯ)	- ด้านความรู้: การวางแผนธุรกิจ เบื้องต้น, การสรุปแผน/ โครงการ, เข้าใจขั้นตอน และกระบวนการคิด - ด้านทักษะ: การ นำเสนอ การคิด สร้างสรรค์ การรับฟัง ความคิดเห็น การแก้ปัญหา - ด้านคุณลักษณะ: ความกล้ารับฟีดแบ็ก, มุ่งมั่น, กล้าแสดงออก,

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
กิจกรรม พัฒนาทักษะ ชีวิต	- ส่งเสริมทักษะชีวิต พื้นฐานเพื่อการ จัดการตนเองและการ ใช้ชีวิตในสังคม - ให้ผู้เรียนรู้จัก ปรับตัว/แก้ปัญหา มี สุขภาวะทั้งกายและใจ	30-50 คน/ ห้อง หรือ แบ่งกลุ่มย่อย 6-8 คน	- กิจกรรมสร้างสถานการณ์ (simulation) เช่น เกม/ บทบาทสมมติ/วางแผนชีวิตจริง - เติมนักกิจกรรมฝึกคิดวิเคราะห์ จัดการความเครียด/ข้อขัดแย้ง วางแผนเป้าหมายชีวิต	1. สร้างสถานการณ์จำลอง เช่น ปัญหาชีวิต/กลุ่มเพื่อน/การเงิน 2. ให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์ปัญหา/ วางแผนแก้ไข 3. role play หรืออภิปราย/ สะท้อนผล (reflection) 4. สรุปความรู้/ปรับใช้ใน ชีวิตประจำวัน	- ชุดกิจกรรม/การ์ด สถานการณ์ - สมุดวางแผนชีวิต/ แบบฟอร์มประเมิน ตัวเอง - อุปกรณ์ role play เช่น ป้ายชื่อ/สคริปต์ สถานการณ์	รับผิดชอบงานในกลุ่ม - ด้านความรู้: รู้จัก ตนเอง เข้าใจหลักการ จัดการปัญหา คิดวิเคราะห์สถานการณ์ ชีวิต - ด้านทักษะ: วิเคราะห์ ปัญหา ทำงานกลุ่ม ตั้งเป้าหมาย/จัดการ ตนเอง - ด้านคุณลักษณะ: รับผิดชอบต่อตน มีวินัย เคารพผู้อื่น มีสุข ภาวะและทัศนคติ เชิงบวก
กิจกรรม พัฒนาชุมชน และการเป็น ผู้ประกอบการ	- ส่งเสริมจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อ ชุมชนและสังคม - พัฒนาแนวคิด นวัตกรรมและการ แก้ปัญหาชุมชนด้วย ศักยภาพ	20-50 คน/ กลุ่ม (แบ่งทีม ย่อย 5-8 คน)	- นักเรียนร่วมกันระบุปัญหาใน ชุมชน/โรงเรียน เช่น สิ่งแวดล้อม การศึกษา อาชีพ สิ่งแวดล้อม การศึกษา อาชีพ - ลงมือทำโครงการ (เช่น เก็บ ขยะ มีอาสา ปรับปรุงพื้นที่ ฯลฯ) เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ต่อ	1. สำรวจ/ระบุปัญหาและความ ต้องการของชุมชนหรือโรงเรียน 2. สร้างไอเดียหรือแผนโครงการ เพื่อพัฒนาชุมชน (งานอาสา นวัตกรรมการเพื่อชุมชน) 3. จัดกิจกรรมตามแผน เช่น เก็บ	- วัสดุสำหรับ โครงการ เช่น ถุงขยะ , อุปกรณ์ทำความ สะอาด, อุปกรณ์ให้ ความรู้ - ป้ายประชาสัมพันธ์	- ด้านความรู้: รู้จัก ปัญหาในชุมชน ขั้นตอน ในการพัฒนา/แก้ปัญหา นวัตกรรมสังคม - ด้านทักษะ:

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
กระบวนกร ผู้ประกอบกร			ชุมชน	ขยาย ปรับปรุง สอนหนังสือ ฯลฯ 4. สรุปผล ประเมิน และสะท้อน คุณค่า/บทเรียนที่ได้รับ	ใบงาน/แบบประเมิน โปสเตอร์ - สมุดรายนงานผล โครงการ	ปฏิบัติ ำงานกลุ่ม สื่อสารและนำเสนอ - ด้านคุณลักษณะ: จิตสำธารณะ รับผิดชอบ เห็นคุณค่าการมีส่วน ร่วมในชุมชน อดทน เคารพผู้อื่น

สถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้

ลักษณะสถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้ในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ ควรเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย ไม่เป็นแหล่งอบายมุข รวมทั้งยินดีให้การสนับสนุนการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

สถานประกอบการและแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดหาเพื่อการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพสำหรับนักเรียนนั้น ขึ้นอยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษาและผู้ปกครอง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยระหว่างการเดินทางและความปลอดภัยระหว่างเรียนรู้เป็นสำคัญ สถานประกอบการและแหล่งเรียนรู้มีดังนี้

1. ที่บ้าน โดยผู้ปกครองเป็นผู้มีส่วนในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ สำหรับบุตรหลาน เช่นการทำงานช่วยผู้ปกครอง หรือกิจการของผู้ปกครอง
2. ภายในชุมชนหรือท้องถิ่น โดยสถานประกอบการในบริเวณใกล้เคียงโรงเรียนมีส่วนในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ เช่น วิสาหกิจชุมชน ศูนย์ O-TOP ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน โรงพยาบาลสถานีตำรวจ
3. ภายในอำเภอ/จังหวัด โดยสถานประกอบการภายในอำเภอ/จังหวัด แหล่งเรียนรู้ชุมชน
4. ต่างจังหวัด เช่น การติดตามผู้ปกครองที่ไปทำงานหรือประกอบอาชีพ

ลักษณะงานเพื่อการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ

การสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพสำหรับควรมีลักษณะงานดังนี้

1. เป็นอาชีพ/งานที่นักเรียนถนัด สนใจ และสอดคล้องกับพัฒนาการและความต้องการของนักเรียน
2. งานที่เรียนรู้ไม่เป็นอันตราย
3. ภาระงานเหมาะสมกับวัยของนักเรียน และไม่สร้างความเสียหายแก่ระบบงานและไม่ส่งผลกระทบต่อตนเอง
4. กำหนดช่วงเวลาการทำงานที่เหมาะสมในแต่ละวัน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพได้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ในช่วงเวลาที่หลากหลาย อาทิ เช่น ช่วงเวลาหลังเลิกเรียน วันหยุดเสาร์ - อาทิตย์ รวมทั้งใช้เวลาในช่วงปิดภาคเรียนของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้สร้างเสริมประสบการณ์อาชีพในช่วงปิดภาคเรียนที่ 1 ตามความพร้อมและบริบทของสถานศึกษา

การประเมินผล

ครูที่ปรึกษาใช้ข้อมูลจากแบบบันทึกการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพของนักเรียน (ภาคผนวก) เพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน ซึ่งแบบบันทึกฯ นี้ นักเรียนทุกคนจะต้องนำติดตัวไป ขณะเข้าร่วมการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ โดยมีผู้ดูแลนักเรียนในสถานประกอบการ หรือแหล่งเรียนรู้ และผู้ปกครองร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดย

- ไม่ตัดสิน ได้-ตก

- ระยะเวลา 2 สัปดาห์ โดยจำนวนชั่วโมงในแต่ละวันขึ้นกับลักษณะงานที่ไปเรียนรู้หรือตามสถานศึกษากำหนด

- พิจารณาความเข้าใจลักษณะงานและอาชีพ

- พิจารณาคูณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรฯ

- การทำบันทึกการเรียนรู้ประจำวันของนักเรียนช่วงฝึกประสบการณ์

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถประเมินความพึงพอใจของนักเรียน และผู้ปกครองต่อการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพที่โรงเรียนดำเนินการ โดยการพูดคุย การสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสำรวจความพึงพอใจต่อการสร้างเสริมประสบการณ์ ในการจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะทางอาชีพ ในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้น สถานศึกษาสามารถจัดได้หลากหลายตามความเหมาะสมอย่างไรก็ตามการพัฒนาและนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจบทบาทของตนเอง และต้องประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ซึ่งหน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทสำคัญ ในการส่งเสริมสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะอาชีพที่มีคุณภาพสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน ความต้องการของตลาดงาน สถานการณ์แรงงาน ของประเทศ ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน

ระดับท้องถิ่น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานการบริหารการศึกษาพิเศษ มีหน้าที่ในการดูแลและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะอาชีพของสถานศึกษาในสังกัด ดังต่อไปนี้

- จัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ เศรษฐกิจ ทรัพยากร ในท้องถิ่น

- จัดทำหลังข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการสนับสนุนการเรียนการสอนอาชีพของสถานศึกษา

- ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ครุภัณฑ์ บุคลากรรวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นในการจัดการศึกษาเสริมทักษะอาชีพ

- สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในการส่งเสริมสนับสนุนให้
ความร่วมมือในการจัดศึกษาเพื่อการต่อยอดในระดับที่สูงขึ้น การศึกษาเฉพาะทาง หรือการประกอบ
อาชีพ

- กำกับ ติดตาม ดูแลให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง
มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น
ประเทศชาติและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก

สถานศึกษา

สถานศึกษามีบทบาทความรับผิดชอบหลักในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งในการ
จัดการเรียนการสอนเสริมทักษะทางอาชีพตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2551 สถานศึกษาสามารถดำเนินการ ดังนี้

- สำรวจความถนัดและความสนใจของผู้เรียนเกี่ยวกับอาชีพและความพร้อมของ
สถานศึกษาในการสนับสนุนการเรียนรู้และเสริมทักษะอาชีพทั้งเรื่องงบประมาณ ทรัพยากร แหล่ง
เรียนรู้ในพื้นที่และวิทยากร

- ศึกษาความต้องการของตลาดงาน กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นและแนวทางการจัดการ
เรียนการสอนอาชีพในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- ร่วมกันวางแผน เตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และแผนการจัด
การเรียนการสอนโดยประสานความร่วมมือจาก เครือข่ายชุมชน สถานประกอบการในเขตพื้นที่
สถาบันอาชีวศึกษา สถาบันอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อเป็นผู้ให้ความรู้ แหล่งเรียนรู้/
แหล่งฝึกงาน ตลาดรองรับผลผลิตจากการเรียนรู้และรองรับผู้จบการศึกษาจากสถานศึกษา

- ชี้แจง ทำความเข้าใจ สร้างความร่วมมือ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา
ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนพื้นฐานอาชีพของสถานศึกษา

- ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง ให้ทราบความสำคัญของการจัดเสริมทักษะ
อาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา

- แนะนำทางเลือกให้กับผู้เรียนเพื่อการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับ
ความสนใจความถนัดของผู้เรียน ความต้องการของตลาดแรงงาน และสถานการณ์แรงงานของ
ประเทศ

- กำกับและติดตามการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนพื้นฐานอาชีพในสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง

ผู้เกี่ยวข้องมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างประสบการณ์อาชีพแก่นักเรียน ดังนี้

นักเรียน

- เรียนรู้ สำรวจ รู้จัก และวิเคราะห์ตนเองอย่างมีสติ

- สืบค้นหาอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง
- ตัดสินใจเลือกแหล่งเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครอง
- ฝึกฝนทักษะอาชีพ และสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพเพิ่มเติม
- ประเมินและทบทวนตนเองก่อน-หลังสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ
- แบ่งปันประสบการณ์ด้านอาชีพ
- วางแผนตัดสินใจ เลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ฯลฯ

ผู้ปกครอง

- ให้คำปรึกษา ร่วมตัดสินใจ การเลือกแหล่งเรียนรู้ การฝึกประสบการณ์อาชีพให้กับ

นักเรียน

- หาแหล่งเรียนรู้ทางด้านอาชีพ
- อนุญาตให้นักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์อาชีพด้านต่างๆ
- กำกับ ดูแล สนับสนุนการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ
- เปิดโอกาสนักเรียนนำประสบการณ์และบันทึกการเรียนรู้ด้านอาชีพของนักเรียนมา

แลกเปลี่ยนกับครอบครัว

- ประสานครูหรือผู้ดูแลนักเรียนในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพในกรณีจำเป็น
- ร่วมวางแผนการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพกับนักเรียน ฯลฯ

ครูที่ปรึกษา

- ส่งเสริมให้นักเรียนให้นักเรียนสำรวจ รู้จักตนเอง
- จัดหาสารสนเทศเกี่ยวกับอาชีพ
- ให้คำปรึกษานักเรียน
- ร่วมกับผู้ปกครองหาแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพ
- กำกับ ดูแล สนับสนุนด้านแหล่งเรียนรู้ แหล่งฝึกประสบการณ์อาชีพ
- ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ฯลฯ

ครูแนะแนว/ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่แนะแนว

- จัดกระบวนการแนะแนวอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
- อำนวยความสะดวกในการให้นักเรียนได้รับประสบการณ์อาชีพ
- เป็นผู้ประสานงานการดำเนินการต่างๆในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์

อาชีพของนักเรียน

ผู้อำนวยการสถานศึกษา

- กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติของสถานศึกษาในด้านการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ

- สนับสนุนงบประมาณ
- ประสานความร่วมมือกับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานประกอบการหรือแหล่งเรียนรู้
- ร่วมประชุมทำความเข้าใจกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกำหนดแนวนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

เขตพื้นที่การศึกษา/การศึกษาจังหวัด

- เชื่อมโยงแผนของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับสำนักงานเขตการศึกษาพื้นที่

- ชี้แจงทำความเข้าใจกับโรงเรียน

- ประสานความร่วมมือกับสถานประกอบการกับแหล่งการเรียนรู้/เสริมประสบการณ์สถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้

- ร่วมกำหนดสิ่งที่นักเรียนจะเรียนรู้ในการเสริมทักษะ/เสริมประสบการณ์

- ชี้แนะให้ข้อมูลให้คำแนะนำในด้านการประกอบอาชีพ

- ตรวจสอบที่การเรียนรู้อาชีพของนักเรียน

- ประสานผู้ปกครอง/โรงเรียน เมื่อมีเหตุจำเป็น

- ระมัดระวังความปลอดภัยของนักเรียน ฯลฯ

3. การสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย

แนวคิดของการดำเนินกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าวนั้น ตั้งอยู่บนหลักการที่มุ่งหมายให้นักเรียนได้รับ “ประสบการณ์ตรง” และโอกาสในการลงมือปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ยึดหลักให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยกิจกรรมแต่ละประเภทควรครอบคลุมการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ รวมถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ตอบโจทย์ความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคนอย่างแท้จริง

การจัดกิจกรรมลักษณะนี้ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับแรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบหรือรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จในสายอาชีพรวมถึงให้ได้สื่อสาร พบปะ แลกเปลี่ยนกับเพื่อนต่างกลุ่ม และบุคลากรจากภาคีเครือข่ายจริง กิจกรรมที่เน้นการ “มีบทบาทเลือก” และ “ลงมือทำ” เช่น การคิดโครงการ รับฟัง หรือออกแบบแก้ปัญหาร่วมกันในกลุ่มเล็ก จะช่วยเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ ๆ ให้ผู้เรียน พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมและเครือข่ายทางสังคมที่ยั่งยืน

ในการสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมต้องสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา เป้าหมายการเติบโตในศตวรรษที่ 21 และสภาพแวดล้อมเฉพาะของโรงเรียน โดยคำนึงถึงความหลากหลาย เปิดกว้างให้เลือกประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความสนใจของแต่ละคน มีระบบติดตามประเมินผลที่เน้นพัฒนาการมากกว่าการตัดสินความสำเร็จล้มเหลว ก่อให้เกิดแรง

บันดาลใจและเครือข่ายโดยมีครู, ผู้ปกครอง, ชุมชน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายหนุนเสริมที่แข็งแกร่ง

สามารถออกแบบกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่ายให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น

1. จัดกิจกรรมเวทีแบ่งปันประสบการณ์ (Inspiration stage) เชิญรุ่นพี่ศิษย์เก่าศิษย์ปัจจุบัน หรือบุคคลต้นแบบในสายอาชีพ ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ หรือแกนนำชุมชน มาเล่าเรื่องราวจุดเปลี่ยน ชีวิตจริง และประสบการณ์สร้างสรรค์

2. เวิร์กช็อปกลุ่มขนาดเล็ก ชวนให้คิด-ค้นหาเป้าหมายชีวิต ทดลองตั้ง “มิชชั่นชุมชน/โรงเรียน” ที่ต้องทำร่วมกัน เช่น Hackathon จิตอาสา หรือออกแบบโครงการแก้ปัญหาจริง

3. จัด “วันเปิดเครือข่าย” (Networking Day) สลับกลุ่ม ทำกิจกรรม Cross-network หรือ speed sharing ให้นักเรียนรู้จักเพื่อนใหม่หลากหลายความสนใจ

4. ให้โอกาสนำเสนอผลงานโครงงาน (Showcase) และอภิปรายร่วมกับคนจากเครือข่ายชุมชนหรือภาคธุรกิจ เช่น Demo Day

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย เช่น

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ผู้รับประสบการณ์ตรง)
2. ครู/อาจารย์ผู้รับผิดชอบกิจกรรมและแนะแนว
3. ศิษย์เก่า ผู้ประกอบการใหม่ คนต้นแบบจากชุมชน ภาคธุรกิจ หรืออุตสาหกรรม

ต่าง ๆ

4. หน่วยงานภายนอก: มหาวิทยาลัย องค์กรชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ หน่วยงานสนับสนุนเด็กและเยาวชน

5. เพื่อนต่างโรงเรียน หรือทีมข้ามโรงเรียน (สำหรับกิจกรรมเครือข่าย)

สิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย

ผลลัพธ์ที่นักเรียนได้รับจากกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่ายนั้นมีความหลากหลายและสำคัญต่อการเติบโตทั้งด้านวิชาการและทักษะชีวิต ประการแรก นักเรียนจะได้รับแรงบันดาลใจและความเชื่อมั่นในศักยภาพตนเอง จากการได้เรียนรู้เรื่องราวและประสบการณ์ของบุคคลต้นแบบหรือรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จในสายอาชีพต่าง ๆ สิ่งนี้จะกระตุ้นให้เกิดเป้าหมายและทิศทางชีวิตที่ชัดเจน พร้อมสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ นักเรียนยังได้ฝึกทักษะสำคัญหลายด้าน เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การนำเสนอผลงาน รวมถึงการสร้างเครือข่ายกับเพื่อนต่างโรงเรียนและผู้ใหญ่ในแวดวงอาชีพจริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะวางรากฐานสำคัญในการพัฒนาอาชีพที่มั่นคงในอนาคต อีกทั้งยังได้

เรียนรู้การเคารพความคิดเห็นผู้อื่น กล้ารับฟังและปรับปรุงตัวเองจากฟีดแบ็ก ตลอดจนกล้าที่จะแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม

ในด้านคุณลักษณะและทัศนคติ นักเรียนจะกลายเป็นผู้มีความรับผิดชอบ อดทน มุ่งมั่น มีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาตนเองและการทำงานเพื่อส่วนรวม ที่สำคัญคือเกิดจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม รู้ค่าของการให้ การมีส่วนร่วม และความร่วมมือกับผู้อื่น ผลลัพธ์เหล่านี้คือฐานที่มั่นคงซึ่งจะนำพานักเรียนสู่การเป็นพลเมืองที่มีศักยภาพในโลกยุคใหม่

4. การส่งเสริมและรับรองผล

การจัดทำเอกสารการรับรองอาชีพให้กับผู้เรียน เป็นเอกสารหลักฐานที่ยืนยันการพัฒนาตนเองในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์ในอาชีพของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนค้นพบความสามารถความสนใจ และความถนัดด้านอาชีพของตนเอง ซึ่งนักเรียนสามารถนำเอกสารการรับรองอาชีพต่างๆที่ได้รับใช้เชื่อมโยงกับการจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ของตน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา เพื่อใช้ในการสมัครเข้าศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดเอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการเป็น 2 ประเภท คือ

1. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เป็นเอกสารที่กระทรวงศึกษาธิการควบคุมและบังคับแบบสถานศึกษาต้องใช้แบบพิมพ์ของกระทรวงศึกษาธิการและดำเนินการจัดทำตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ได้แก่ ระเบียบแสดงผลการเรียนรู้ (ปพ.1) ประกาศบัตร(ปพ.2) และแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา (ปพ.3)

2. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำเพื่อบันทึกพัฒนาการผลการเรียนรู้ และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผู้เรียน เช่น แบบบันทึกผลการเรียนประจำรายวิชาแบบรายงานประจำตัวนักเรียน ระเบียบสะสม ใบรับรองผลการเรียน และเอกสารอื่นๆ ตามวัตถุประสงค์ของการนำเอกสารไปใช้การออกเอกสารเพื่อรับรองการเรียนอาชีพเป็นเอกสารที่สถานศึกษากำหนดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน/ผู้จบการศึกษานำไปใช้แสดงคุณสมบัติเพิ่มเติมเพื่อประกอบการศึกษาต่อ หรือการสมัครเข้าทำงานที่สามารถแสดงถึงความสำเร็จในการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ หรือประสบการณ์การทำงานเมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการเรียนรายวิชาเรียนครบตามที่กำหนด และมีผลการเรียนและผลการประเมินครบถ้วนในรายวิชาอาชีพ ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ การฝึกปฏิบัติงาน/ทักษะพื้นฐานในอาชีพและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาอาจออกเอกสารให้ตามความเหมาะสม และเมื่อมีการร้องขอเป็นราย ๆ ไป มีแนวทางการจัดทำเอกสารรับรองการเรียนอาชีพ ดังนี้

- 2.1 การเรียนรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ/ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน/ กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้สถานศึกษาสามารถจัดทำเอกสารรับรองการเรียนรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ / การร่วมกิจกรรม

พัฒนาผู้เรียน และหรือ กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้สู่อาชีพที่จัดสอนโดยสถานศึกษา ตามอาชีพ / กลุ่มวิชาชีพ / กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย โดยต้องไม่เป็นรายวิชา / กิจกรรมที่เทียบโอนความรู้ ประสบการณ์จากการเรียนการสอนของหน่วยงาน / สถาบันอื่น

ทั้งนี้ สถานศึกษาควรกำหนดกลุ่มรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ / กิจกรรมอาชีพใดบ้างที่จะ ออกเอกสารรับรองการเรียนอาชีพ และกำหนดเกณฑ์การออกเอกสารรับรองการเรียนอาชีพ เช่น

- รายวิชาเพิ่มเติมอาชีพที่จัดในลักษณะให้ผู้เรียนเลือกเรียน (Shopping Course) และเป็นรายวิชาที่ผู้เรียน สามารถนำความรู้และการปฏิบัติงานไปประกอบอาชีพได้ จะออกเอกสารรับรอง เมื่อผู้เรียนปฏิบัติตามเงื่อนไขการเรียนรายวิชา และมีผลการประเมินในรายวิชาอาชีพนั้น

- รายวิชาเพิ่มเติมอาชีพที่เรียนต่อเนื่องในลักษณะชุดรายวิชา (Block Course) จะออก เอกสารรับรองเมื่อผู้เรียนปฏิบัติตามเงื่อนไขการเรียนแต่ละรายวิชา เรียนครบทุกรายวิชา และ มีผลการประเมินครบทุกรายวิชา

- ชุมนุมอาชีพ / ชมรมอาชีพในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่ม เวลารู้สู่อาชีพครูผู้สอนจะออกเอกสารรับรอง เมื่อผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม ปฏิบัติตามเงื่อนไข การร่วมกิจกรรมมีความรู้ และสามารถนำความรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆไปประกอบอาชีพได้

2.2 ประสิทธิภาพการทำงาน

เมื่อสถานศึกษาพิจารณาแล้ว เห็นว่า ผู้เรียนมีประสิทธิภาพการทำงาน ในสถานศึกษา และ สมควรให้เอกสารรับรองประสิทธิภาพการทำงาน โดยผู้เรียนแจ้งความประสงค์ ขอเอกสารรับรองประสิทธิภาพการทำงานได้

ในกรณีที่มีการนำผู้เรียนไปเสริมทักษะอาชีพกับหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา เช่น หน่วยงาน / สถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ เป็นต้น สถานศึกษา ควรขอให้หน่วยงาน/สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ออกเอกสารรับรองประสิทธิภาพ การทำงานหรือทักษะอาชีพให้ผู้เรียน นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถออกเกียรติบัตรให้ผู้เรียน เพื่อแสดงความชื่นชมยกย่องผู้เรียน ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หรือความสามารถพิเศษ

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลหนองเม็ก (ม.ป.ป) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาทักษะอาชีพดังนี้

1. การพัฒนาทักษะอาชีพ : สำรวจความต้องการของผู้เรียนและฝึกทักษะอาชีพ ในลักษณะหลักสูตรระยะสั้นที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้มีความรู้และทักษะพื้นฐาน ในอาชีพ โดยจัดฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น มีชั่วโมง การฝึกอบรมประมาณ 50 ชั่วโมง ประชาชนผู้สนใจ สามารถลงทะเบียนเรียนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ได้ตามความต้องการของผู้เรียน เสียค่าใช้จ่ายเพียง ชั่วโมงละ 1 บาท เป็นค่าวัสดุฝึกในการอบรม การจัดการอบรมสามารถจัดได้ทุกสถานที่ที่มีความพร้อม

2. การฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่อาชีพ : จัดกิจกรรมต่อเนื่องจากการฝึกทักษะอาชีพ หรือจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะ เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถ วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพ โดยจัดให้มีกระบวนการแนะแนวอาชีพที่มีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาอาชีพ : พัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายในลักษณะกลุ่มพัฒนาอาชีพโดยจัดให้มีการรวมกลุ่มของผู้มีอาชีพประเภทเดียวกันเพื่อร่วมเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาอาชีพของกลุ่มโดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

4. การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี : พัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายด้วยเทคโนโลยีโดยเน้นการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมายสถานประกอบการและผู้ที่ต้องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนากิจการและศักยภาพของตนเอง เช่น การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการพาณิชย์ (E – Commerce) การจัดสร้างระบบฐานข้อมูลหรือการนำเสนองานด้วยคอมพิวเตอร์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1. (ม.ป.ป). กล่าวถึง แนวทางการดำเนินส่งเสริมอาชีพอิสระ เพื่อให้กลุ่มสนใจงานอาชีพ เกิดคุณภาพสูงสุด โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจึงควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ 1) ก่อนการนำกลุ่มสนใจงานอาชีพไปใช้ ควรได้ พิจารณเลือกและวางแผนการจัดการเรียนรู้ตามรายวิชาของกลุ่มสนใจงานอาชีพที่สนองต่อความต้องการ ของนักเรียน ความต้องการของตลาดแรงงาน ความเหมาะสมกับสภาพความพร้อมและบริบทของ โรงเรียน และตลอดจนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน โดยเฉพาะวิทยาลัยการอาชีพป่าซาง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) การใช้กลุ่มสนใจงานอาชีพ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสามารถนำไปใช้ จัดการเรียนรู้ในเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร สถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ใบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยจัดเป็นชุมนุม กลุ่มสนใจให้กับนักเรียน หรือจัดการเรียนรู้นอกเวลาที่หลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้โดยอาจจัดให้นักเรียนได้ เรียนรู้ในวันหยุดหรือในตอนบ่ายหลังเวลาที่เสร็จสิ้นการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ควรเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติจริง มีการใช้แหล่งเรียนรู้และครุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถโดยตรง 3) ระหว่างการใช้และภายหลังการใช้กลุ่มสนใจงานอาชีพ เสร็จสิ้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยครูผู้สอนมีการประเมินผลนักเรียนเป็นไปตาม จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในกลุ่มสนใจงานอาชีพนั้นๆ หากนักเรียนไม่ผ่านการประเมิน ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ มีการซ่อมเสริมนักเรียนให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ และตลอดจนมีการประเมินกลุ่มสนใจงานอาชีพนั้นๆ โดยครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพกลุ่มสนใจงานอาชีพให้ผลต่อคุณภาพนักเรียนมากยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

สรุปได้ว่า แนวทางเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียนทำได้อย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสถานศึกษา เช่น การบูรณาการในรายวิชา พื้นฐาน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดโครงการอาชีพ การจัดฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ การจัดกิจกรรมชุมนุมใน หรือการจัดกิจกรรมในลักษณะ โครงการหรือโครงการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงาน การมีรายได้ และเพื่อให้นักเรียนพัฒนาไปสู่การประกอบอาชีพได้ในโอกาสต่อไป

จิตากรณ์ บุญบุตร (2558) ได้ศึกษา การจัดการพัฒนาอาชีพเสริมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางสู่ชุมชนที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านตูม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการให้บริการ 7 ด้านและการพัฒนาอาชีพเสริมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางสู่ชุมชนที่ยั่งยืน มีจำนวน 32 ปัจจัย และเป็นแนวทางการจัดการ พัฒนาอาชีพเสริมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางสู่ชุมชนที่ยั่งยืนได้เพียง 10 ด้านคือ 1) ด้านการดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนา 2) ด้านการบริหารจัดการให้บริการของวัด 3) ด้านการส่งเสริมการให้บริการของวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน 4) ด้านการจัดระเบียบอัตราค่าใช้จ่ายและเครื่องสังฆภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ภายในวัด 5) ด้านการจัดระเบียบและการรณรงค์การปฏิบัติธรรม ทรัพยากรเหลือใช้และการส่งเสริมอาชีพเสริม 6) ด้านการจัดการศาสนสถานและภูมิทัศน์ของวัด 7) ด้านการจัดการองค์ความรู้ให้ชุมชน 8) ด้านบุคลากร ผู้ให้บริการและส่งเสริมกิจกรรมของวัด 9) ด้านการสร้างกิจกรรมด้านจริยธรรม หลักธรรม และอาชีพเสริมให้คนในชุมชน และ 10) การจัดการวัดภูมิทัศน์ของวัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในงานอาชีพเพื่อให้เกิดคุณภาพสูงสุดกับนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจึงควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ควรได้พิจารณาเลือกและวางแผนการจัดการเรียนรู้ตามรายวิชากลุ่มสนใจงานอาชีพที่สนองต่อความต้องการของนักเรียน ความต้องการของตลาดแรงงาน ความเหมาะสมกับสภาพความพร้อมและบริบทของโรงเรียน และตลอดจนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน โดยเฉพาะวิทยาลัยการอาชีพป่าซาง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลำพูน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การใช้กลุ่มสนใจงานอาชีพ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสามารถนำใช้จัดการเรียนรู้ในเวลาที่กำหนดในหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชุมนุม กลุ่มสนใจ หรือจัดการเรียนรู้บอกเวลาที่หลักสูตรสถานศึกษา กำหนดไว้ โดยอาจจะจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้วันหยุด หรือในตอนบ่ายหลังเวลาเสร็จสิ้นการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ควรเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง มีการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถโดยตรง

3. ระหว่างดำเนินการ ครูผู้สอนควรประเมินผลนักเรียนเป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในกลุ่มสนใจงานอาชีพนั้นๆ หากนักเรียนไม่ผ่านการประเมินตามจุดประสงค์การเรียนรู้มีการซ่อมเสริมนักเรียนให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ และตลอดจนมีการ ประเมินกลุ่มสนใจงานอาชีพนั้นๆ โดยครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนา กลุ่มสนใจงานอาชีพให้ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนมากยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

กลุ่มพัฒนาระบบงานแนะแนว สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2561) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน หรือการจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะทางอาชีพในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพนั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจ บทบาทของตนเอง และต้องประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ซึ่งหน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและ สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะอาชีพที่มี คุณภาพ สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน ตามความต้องการของตลาดสถานการณ์แรงงานของ ประเทศ ดังนี้

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน ได้มีผู้กำหนดไว้หลายหลายลักษณะที่สามารถจัดให้กับนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะด้านอาชีพและ การมีรายได้ระหว่างเรียน ทั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจในการใช้วิธีการของกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีองค์ประกอบ การจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน 4 องค์ประกอบ คือ 1) กิจกรรม ในหลักสูตรและนอกหลักสูตร 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้ในห้องเรียน 3) สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย 4) การส่งเสริมและรับรองผล ในการดำเนินวิจัยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา

ความหมายของผู้ประกอบการ

Lily Walter (2016) ได้สรุปความหมายของผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ประกอบการ เป็นการแสวงหาโอกาสในการเริ่มต้นธุรกิจที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค โดยทำให้ทรัพยากร ที่มี อยู่ มีมูลค่าเพิ่มขึ้น โดยที่ยอมรับความเสี่ยงด้านต่างๆ ได้แก่ กฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ เงินลงทุน หรือหุ้น ระยะเวลา เงื่อนไขทางอาชีพ การเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการอาจเป็นสิ่ง ใหม่ หรือไม่ก็ได้โดยใช้ความสามารถ ความพยายาม และเงินทุน เพื่อให้การดำเนินธุรกิจ ประสบผลสำเร็จ และมีผลกำไร

เพ็ญศรี เลิศเกียรติวิทย์ (2564) ได้ให้ความหมายว่าผู้ประกอบการ หมายถึง เจ้าของ กิจการ หรือผู้ที่คิดริเริ่มจัดตั้งธุรกิจขึ้นมาเป็นของตนเองมีการวางแผนการดำเนินงาน และดำเนินธุรกิจ ทุกด้านด้วยตนเอง โดยมองเห็นโอกาสทางธุรกิจและยอมรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

เพื่อมุ่งหวังผลกำไรที่เกิดจากผลการดำเนินงานของธุรกิจ ในทางเศรษฐศาสตร์ให้ความหมายของผู้ประกอบการว่า หมายถึงบุคคลที่สามารถนำปัจจัยการผลิตต่างๆ มาดำเนินการผลิตสินค้าหรือบริการให้มีประสิทธิภาพที่สุด โดยอาศัยหลักการบริหารที่ดี การตัดสินใจจากข้อมูลหรือจากเกณฑ์มาตรฐานอย่างรอบคอบ รวมถึงความรับผิดชอบ ผลตอบแทน คือ กำไร (Profit) โดยผู้ประกอบการถือเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิต (ที่ดิน ทุน แรงงาน และผู้ประกอบการ)

สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563) ได้ให้ความหมายว่าผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่มีแรงบันดาลใจใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อริเริ่มก่อตั้งกิจการ เมื่อเริ่มก่อตั้งแล้วต้องลงทุนกำลังกายกำลังทรัพย์ กำลังความคิด มีการจัดสรรเงินทุนเพื่อค่าใช้จ่ายทางตรงและค่าใช้จ่ายทางอ้อมที่ก่อให้เกิดรายได้ มุ่งหวังกำไรในเชิงพาณิชย์ มีความเสี่ยงที่จะได้รับผลขาดทุน แตกต่างจากลูกจ้าง หรือพนักงาน

พัทธนันท์ ชัยบุตร (2560) ได้กล่าวว่าผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถแสวงหาโอกาสจากสถานการณ์ต่าง ๆ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ เป็นผู้กล้าที่จะยอมรับความเสี่ยง และสามารถเผชิญกับปัญหาแรงกดดันและความกดดันและความท้าทายใหม่ๆ โดยอาศัยความรู้ความสามารถของตนเองกล้าที่จะเผชิญกับความเสี่ยงที่เกิดจากสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน การเตรียมความพร้อมต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการ อยู่รอดในสถานการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบัน

วรรณพรรณ รักษณ (2560) ได้ให้ความหมายว่าผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ริเริ่มที่จะดำเนินธุรกิจโดยการก่อตั้งธุรกิจขึ้นมาและคอยประคับประคองให้ธุรกิจที่ตั้งขึ้นมานั้นอยู่รอดและมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนตลอดไป

กัตัญญ หิรัญญสมบุรณ์ (2557) ได้ให้ความหมายของผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ริเริ่มทำธุรกิจด้วยความกล้าเสี่ยง และมุ่งมั่นอุตสาหะโดยก่อร่างสร้างธุรกิจใหม่ขึ้น ผู้ประกอบการจะแสวงหาโอกาสในการดำเนินธุรกิจ และพยายามอย่างเต็มที่ในการดำเนินงานเพื่ก้าวไปสู่ความสำเร็จ ของธุรกิจและตนเองลักษณะส่วนตัวของผู้ประกอบการจะมีอิทธิพลความสำเร็จมากที่สุดต่อการดำเนินการทุกขั้นตอน เพราะลักษณะของผู้ประกอบการจะเป็นสิ่งกำหนดความสำเร็จของกิจการและเป็นแนวพฤติกรรมการทำงานของธุรกิจโดยรวม

สรุปได้ว่า ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้รับผิดชอบบริหารกิจการ โดยมีวิสัยทัศน์ในการมองเห็นโอกาสทางธุรกิจ และริเริ่มก่อตั้งธุรกิจขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค มุ่งหวังผลกำไร และสร้างสรรค์องค์กรให้มีประสิทธิภาพหรือสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งในการดำเนินการนั้น ยอมรับความเสี่ยง ที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และอาศัยความรู้ ความสามารถ ความพยายาม และเงินทุนของตนเอง

ความสำคัญของความเป็นผู้ประกอบการ

Najm Mohamed (2020) กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นผู้ประกอบการ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ระบบเศรษฐกิจ
2. กระจายรายได้ทั่วประเทศ
3. สร้างนวัตกรรม
4. เป็นแหล่งการลงทุน

เยาวลักษณ์ เคลือบมาศ (2551) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นผู้ประกอบการ ดังนี้

1. โอกาสในทางธุรกิจที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ
2. สามารถหาช่องทางที่จะสร้างธุรกิจเป็นของตนเองได้
3. การพัฒนาธุรกิจขึ้นอย่างมากมาย และหลากหลายรูปแบบ
4. มีการลงทุน มีการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสังคมและชุมชน

เรณู สมบัติใหม่ (2562) กล่าวว่าความสำคัญของความเป็นผู้ประกอบการ ดังนี้

1. เป็นบุคคลที่มองเห็นโอกาสในทางธุรกิจที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ
2. สามารถหาช่องทางที่จะสร้างธุรกิจเป็นของตนเองได้
3. ทำให้เกิดการพัฒนารัฐกิจขึ้นอย่างมากมาย และหลากหลายรูปแบบ
4. มีการลงทุน มีการสร้างงาน

วรรณพรรณ รักษชน (2560) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นผู้ประกอบการ ดังนี้

1. ทำให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
2. มีการพัฒนาแรงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ทำให้เกิดการลงทุน
4. ทำให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนสูงขึ้น
5. ทำให้ประชาชนมีงานทำและมีรายได้สูงขึ้น
6. ให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น

7. ทำให้ประเทศมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีเพิ่มมากขึ้น
8. ทำให้เกิดวิทยาการใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย

สรุปได้ว่า ความเป็นผู้ประกอบการ มีความสำคัญ ดังนี้

1. เพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจ
2. เพื่อพัฒนาธุรกิจ
3. เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้
4. สร้างนวัตกรรม วิทยาการใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย ประเพณีของผู้ประกอบการ

Florentine U. Salmony (2020) ได้แบ่ง ประเภทของผู้ประกอบการ ไว้ดังนี้

1. ประเภทของผู้ประกอบการตามขนาด ได้แก่ กิจการขนาดเล็ก โครงการที่ปรับขนาดได้ การลงทุนขนาดใหญ่ กิจการสังคม
2. ประเภทของผู้ประกอบการตามนวัตกรรม ได้แก่ การร่วมทุนที่เป็นนวัตกรรม ผู้ประกอบการฉวยโอกาส ศูนย์บ่มเพาะฟักไข่ ผู้ประกอบการเลียนแบบ
3. ประเภทของผู้ประกอบการตามผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ประกอบการภาคเอกชน ผู้ประกอบการสาธารณะ ผู้ประกอบการรายบุคคล

สภากรณ์ เจริญระดับ (2563) ได้แบ่ง ประเภทของผู้ประกอบการ ไว้ดังนี้

1. ธุรกิจการเกษตร (Agriculture) การประกอบธุรกิจการเกษตร ได้แก่ การทำนา การทำไร่ การทำสวน การทำป่าไม้ การทำปศุสัตว์ ฯลฯ
2. ธุรกิจอุตสาหกรรม (Manufacturing) การประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม ได้แก่ ธุรกิจผลิตสินค้าเพื่ออุปโภค แบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้

2.1 อุตสาหกรรมในครัวเรือน

จัดเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กใช้แรงงานเฉพาะสมาชิกใน ครอบครัว ลงทุนไม่สูงนัก ส่วนใหญ่เป็นการใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนาทำไร่ ขณะที่รอเก็บเกี่ยวพืชผลก็ใช้เวลาว่างมาทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ อุตสาหกรรมทอผ้า อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา อุตสาหกรรมทำเครื่องเงิน อุตสาหกรรมทำเครื่องจักรสาน ฯลฯ

2.2 อุตสาหกรรมโรงงาน เป็นอุตสาหกรรมที่ผู้ผลิตสินค้ามีโรงงาน มีเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตสินค้าได้ครั้งละจำนวนมาก มีการจ้างแรงงานจากบุคคลภายนอก ได้แก่ โรงงานผลิตรถยนต์โรงงานผลิตเฟอร์นิเจอร์ โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป โรงงานผลิตพลาสติก ฯลฯ

3. ธุรกิจเหมืองแร่ (Mineral) การประกอบธุรกิจเหมืองแร่ ได้แก่ การทำเหมืองแร่ชนิดต่าง ๆ การขุดเจาะถ่านหิน การขุดเจาะนำทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ

4. ธุรกิจการพาณิชย์ (Commercial) เป็นธุรกิจที่ทำหน้าที่กระจายสินค้าที่ผลิตจากอุตสาหกรรมต่าง ๆ ไปสู่ผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคได้อุปโภคบริโภคสินค้า ตามความต้องการ ได้แก่ ธุรกิจพ่อค้าคนกลาง ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ตัวแทนจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ

5. ธุรกิจการก่อสร้าง (Construction) เป็นธุรกิจที่ทำหน้าที่ในการนำวัสดุต่าง ๆ ได้แก่ อิฐ หิน ทราาย มาใช้ในการก่อสร้าง เช่น สร้างถนน สร้างอาคาร สร้างเขื่อน ก่อสร้างโรงพยาบาล

6. ธุรกิจการเงิน (Finance) เป็นธุรกิจที่ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ธุรกิจอื่นทำงานได้คล่องตัวขึ้น เนื่องจากการทำธุรกิจจะต้องเริ่มจากการลงทุน ซึ่งต้องใช้เงินในการลงทุน เช่น นำมาซื้อที่ดินปลูก สร้างอาคาร จ้างคนงาน ซื้อสินค้าจากต่างประเทศหรือส่งสินค้าไปขายต่างประเทศ

ธุรกิจการเงินจะ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อซื้อขาย ชำระเงินระหว่างกัน ธุรกิจที่จัดเป็นธุรกิจการเงิน ได้แก่ ธุรกิจประเภทธนาคาร บริษัทประกันภัย บริษัทการเงิน

7. ธุรกิจให้บริการ (Service) เป็นธุรกิจที่อำนวยความสะดวกสบายให้ผู้บริโภค ได้แก่ ธุรกิจ การขนส่ง ธุรกิจการสื่อสาร ธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจการโรงแรม ฯลฯ

8. ธุรกิจอื่น ๆ เป็นธุรกิจที่นอกเหนือจากธุรกิจประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจ อาชีพอิสระต่าง ๆ เช่น วิศวกร แพทย์ สถาปนิก ช่างฝีมือ ประติมากรรม ฯลฯ

วรรณพรรณ รักษ์ชน (2560) ได้แบ่ง ประเภทของผู้ประกอบการ ไว้ดังนี้

1. การเกษตร (Agriculture) การประกอบการที่เกี่ยวกับการเกษตร ได้แก่ การทำนา การปลูกพืชไร่ การทำสวน การทำฟาร์มซึ่งผลผลิตที่ได้จากธุรกิจประเภทนี้ เรียกว่า “ผลิตผลเกษตร”

2. การผลิตวัตถุดิบ (Production of Raw Materials) ได้แก่ การทำเหมืองแร่ ประมง ป่าไม้ การถลุงแร่ เป็นการประกอบการที่จัดหาวัตถุดิบสำหรับการผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูป

3. การผลิตสินค้า (Manufacturing) ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค ออกมาใช้ในตลาด ทั้งภายในประเทศและขยายออกสู่ตลาดต่างประเทศ เช่น โรงงานทอผ้า

4. การก่อสร้าง (Construction) การก่อสร้างมีส่วนช่วยให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศเจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมก่อสร้างก่อให้เกิดผลผลิตในอุตสาหกรรมอื่นที่ตามมาอีกมากมาย เช่น โรงงานเหล็กเส้น โรงโม่หินและถลุงหิน อุตสาหกรรมอุตสาหกรรมอื่น ๆ โรงงานปูนซีเมนต์รวมทั้ง อุตสาหกรรม ไม้ อิฐ เหล็กกล้า ทองแดง กระจก เป็นต้น ซึ่งเป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสร้างถนน ที่อยู่อาศัย โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ทำงานโรงงาน และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ

5. การค้าส่งและการค้าปลีก (Wholesale and Retail Trade) เป็นธุรกิจในการจัดจำหน่ายที่จะช่วยและสนับสนุนให้มีการเคลื่อนย้ายสินค้าหรือบริการจากแหล่งผลิตไปสู่แหล่งบริโภค ให้ตรงต่อเวลา สถานที่ และความต้องการของผู้บริโภค

6. การคมนาคมและการขนส่ง (Communication and Transportation) เป็นการประกอบการ ที่ช่วยสนับสนุนธุรกิจอื่น ๆ กล่าวคือ ระบบการขนส่งได้ช่วยให้วัตถุดิบไปถึงโรงงานช่วยนำสินค้าจากโรงงานไปสู่พ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีก

7. การเงิน การประกันภัย และการซื้อขายหลักทรัพย์ (Finance, Insurance, and Real Estate) เป็นการประกอบการอีกประเภทหนึ่งที่มีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือธุรกิจประเภทอื่น ๆ ให้เจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว อย่างธุรกิจด้านการเงิน เช่น สถาบันการเงิน ธนาคารพาณิชย์

8. การบริการ (Services Enterprise) ได้แก่ ธุรกิจเสริมสวย โรงแรม ท่องเที่ยว งานออกแบบ ให้คำปรึกษาต่าง ๆ กีฬา บันเทิง ฯลฯ ผู้ประกอบการที่ให้บริการทันสมัยมีส่วนช่วย

พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้เช่นกัน เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาภายในประเทศ

สมคิด บางโม (2559) ได้แบ่ง ประเภทของผู้ประกอบการ ไว้ดังนี้

1. ใช้วิธีการประกอบธุรกิจ เป็นหลักในการแบ่งจัดออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

- 1.1 ธุรกิจอุตสาหกรรม มุ่งผลิตสินค้า
- 1.2 ธุรกิจการค้า เป็นการซื้อมาขายไป
- 1.3 ธุรกิจบริการ เป็นการเสนอขายบริการต่าง ๆ

2. ใช้ผลผลิตเป็นหลักในการแบ่ง จัดออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้

- 2.1 ธุรกิจการเกษตร
- 2.2 ธุรกิจเหมืองแร่
- 2.3 ธุรกิจอุตสาหกรรม
- 2.4 ธุรกิจการพาณิชย์
- 2.5 ธุรกิจการเงิน
- 2.6 ธุรกิจการให้บริการ
- 2.7 ธุรกิจการก่อสร้าง
- 2.8 ธุรกิจอื่น ๆ

ผู้ประกอบการ ได้แบ่งประเภทไว้ดังนี้

1. ธุรกิจการผลิต (Manufacturing business) หมายถึง กิจการที่ดำเนินการผลิตสินค้า โดยการแปรรูปวัตถุดิบเป็นสินค้าสำเร็จรูปในระบบโรงงานอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมรถยนต์ เสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน งานหัตถกรรมและงานฝีมือ เป็นต้น หลังจากผ่านกระบวนการผลิตแล้วก็ จะได้สินค้าเพื่อนำไปจัดจำหน่ายให้กับผู้ค้ารายใหญ่ หรือ ผู้ค้ารายย่อยต่อไป

2. ธุรกิจบริการ (Service business) หมายถึง การที่ดำเนินการให้บริการแก่ผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความสะดวกรสบาย เช่น ธุรกิจร้านอาหาร โรงแรม โรงพยาบาล การขนส่ง การประกันภัย และการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. ธุรกิจการค้า (Trading or commercial business) บางครั้งเรียกว่า ธุรกิจการพาณิชย์ หรือคน-กลางทางการตลาด (Marketing middleman) หมายถึง ธุรกิจที่ดำเนินการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งครอบคลุมธุรกิจค้าส่งและธุรกิจค้าปลีก

3.1 ธุรกิจค้าส่ง หมายถึง กิจการที่เกี่ยวกับการขายสินค้าและบริการให้กับผู้ค้าปลีก หรือ ผู้ใช้ทางอุตสาหกรรมเพื่อนำไปขายต่อ หรือ ใช้เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ได้แก่ พ่อค้าคนกลาง ตัวแทน นายหน้า เป็นต้น

3.2 ธุรกิจค้าปลีก หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขายสินค้าและบริการให้แก่ผู้บริโภคคนสุดท้ายเพื่อการใช้ส่วนตัว ไม่ใช่เพื่อธุรกิจ

สรุปได้ว่า ประเภทของผู้ประกอบการ โดยใช้ผลผลิตเป็นหลักในการแบ่ง จัดออกเป็น 9 ประเภท ดังนี้

1. ธุรกิจการเกษตร (Agriculture)
2. ธุรกิจเหมืองแร่ (Mineral)
3. ธุรกิจอุตสาหกรรม (Manufacturing) แบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้
 - 3.1 อุตสาหกรรมในครัวเรือน
 - 3.2 อุตสาหกรรมโรงงาน
4. ธุรกิจการพาณิชย์ (Commercial)
5. ธุรกิจการเงิน การประกันภัย และการซื้อขายหลักทรัพย์ (Finance, Insurance, and Real Estate)
6. ธุรกิจการให้บริการ (Service business)
7. ธุรกิจการก่อสร้าง (Construction)
8. ธุรกิจการค้า (Trading or commercial business) แบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้
 - 8.1 การค้าส่ง (Wholesale)
 - 8.2 การค้าปลีก (Retail Trade)
9. ธุรกิจอื่น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา

กระบวนการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา

Maria Divina (2020) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีสมรรถนะประกอบด้วย การดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) สำรวจความต้องการพัฒนา เป็นกระบวนการเก็บข้อมูล 2) กำหนดภารกิจในการพัฒนา เป็นกำหนดกิจกรรมและหลักสูตร 3) ดำเนินการพัฒนาเป็นการปฏิบัติตามแผนพัฒนานักศึกษา 4) ประเมินผล เป็นการกำหนดแบบประเมินตามวัตถุประสงค์ใช้การสังเกต แบบสัมภาษณ์

Laura M. Desimone. (2002) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีสมรรถนะประกอบด้วย การดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ประเมินความต้องการในการพัฒนา เป็นการเก็บข้อมูล ใช้แบบสอบถามปฏิบัติตามแผนงาน 2) กำหนดภารกิจในการพัฒนาเป็นกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนา 3) ดำเนินการพัฒนาจัดหาอุปกรณ์วิทยากร 4) การประเมินการพัฒนาเป็นกำหนดแบบการประเมินใช้แบบประเมินการประชุมสรุปอภิปรายผล

วัชรภรณ์ ประภาสะโนบล (2564) ได้สรุปกระบวนการพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีสมรรถนะ ประกอบด้วย การดำเนินการพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) สำรวจความต้องการ เป็นการรวมข้อมูลในการพัฒนาโดยใช้แบบสอบถาม ระดมสมองนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปผลและนำเสนอ
- 2) จัดทำแผนพัฒนา เป็นการกำหนดหลักสูตร ออกแบบกิจกรรม บรรจุในแผนปฏิบัติการ
- 3) ดำเนินการ เป็นขั้นตอนวางแผนปฏิบัติ
- 4) การประเมิน โดยการบินทักตามแบบฟอร์ม โดยการบินทักตามแบบฟอร์ม แบบสังเกต การประชุมและการอภิปรายผล

พรสรัญ ชัยยา (2562) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะ ประกอบด้วย การดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การประชุมกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนา 2) วิธีการพัฒนา ประกอบด้วย กำหนดภารกิจร่างโครงการ/กิจกรรม ขอใช้โครงการบรรจุในแผนปฏิบัติการประเมินผล โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายการประเมิน โดยใช้แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์

เกรียงไกร ฐะพันธ์ (2558) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีทักษะเน้น การนำไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาความต้องการพัฒนาการออกแบบ และชี้การระดมสมอง แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม 2) จัดทำแผนพัฒนา กำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรม ร่างโครงการ/อนุมัติโครงการประกาศใช้โครงการ 3) ดำเนินการพัฒนา กำหนดขั้นตอนการพัฒนาจัดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เชิญวิทยากร นำไปปฏิบัติ 4) การประเมินผล กำหนดแบบประเมิน ประกอบด้วย แบบสอบถาม

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนที่กล่าวมา ข้างต้นนำมาวิเคราะห์ กระบวนการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ดังตาราง 5

ตาราง 5 กระบวนการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา

กระบวนการพัฒนานักเรียน เพื่อให้มีศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการ	นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา				
	Maria Divina (2020)	Desimone et al.(2002)	วัชรภรณ์ ประภาสะโนบล (2564)	พรสรัญ ชัยยา (2562)	นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์ (มปป)
1. สำรวจความต้องการการพัฒนา	✓	✓	✓	✓	✓
2. จัดทำแผนพัฒนา	✓	✓	✓		
3. ดำเนินการพัฒนา	✓	✓	✓	✓	✓
4. ประเมินผล สะท้อนผลการพัฒนา	✓	✓	✓	✓	✓

จากการศึกษากิจกรรมการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ประกอบด้วย

1. สำรวจความต้องการการพัฒนา กระบวนการเก็บข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้ ประชุมระดมสมอง ออกแบบแบบสอบถาม/ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ความต้องการ
2. จัดทำแผนพัฒนา กำหนดภารกิจในการพัฒนา ดำเนินการ ดังนี้ รวบรวมโครงการ/กิจกรรม หลักสูตรกิจกรรมพัฒนา ร่างโครงการ อนุมัติโครงการ ประกาศใช้โครงการ/กิจกรรม บรรจุใน แผนพัฒนา
3. ดำเนินการพัฒนา การปฏิบัติตามแผน ดำเนินการ ดังนี้ ขั้นตอนการวางแผน ได้แก่จัดทำโครงการ/กิจกรรมพัฒนา ขั้นตอนการปฏิบัติได้แก่จัดโครงการ/กิจกรรม ขอจัดซื้อวัสดุ เชิญวิทยากร จัดสถานที่
4. ประเมินผล การกำหนดแบบประเมิน ดำเนินการ ดังนี้ บันทึกข้อมูลตามฟอร์มที่กำหนด ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสังเกต

วิธีการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการของเรียนในสถานศึกษา

Lisa McIntyre-Hite (2016) ได้กล่าวถึง วิธีการพัฒนาเรียนเพื่อให้มีศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการด้วยวิธีการสถานการณ์จำลองเป็นการจำลองเหตุการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฝน

ให้เกิดความรู้และทักษะที่เกิดจากการได้ปฏิบัติ โดยดำเนินการ กำหนดจุดประสงค์ กำหนดสถานการณ์ เหมือนจริง สรุปอภิปรายผล

Nornazira Suhairoma (2014) ได้กล่าวว่า วิธีการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน ที่มีประสิทธิภาพด้วยวิธีการ ได้แก่ สถานการณ์จำลอง มีขั้นตอน กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดสถานการณ์ กำหนดขั้นตอน สรุปอภิปราย การฝึกอบรม มีขั้นตอน ความต้องการฝึกอบรม ออกแบบ หลักสูตร ดำเนินการฝึกอบรม ประเมินผล

คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563) กล่าวถึง วิธีการพัฒนานักศึกษาเพื่อให้มีสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย

1. การจัดสถานการณ์จำลอง เป็นการเลียนแบบเหตุการณ์เหมือนจริง ดำเนินการ ดังนี้
 - 1.1 หาความต้องการ
 - 1.2 กำหนดจุดประสงค์
 - 1.3 กำหนดสถานการณ์
 - 1.4 ดำเนินการ กำหนดเวลา จัดหาวัสดุ
 - 1.5 ประเมินผล
2. การอบรมเป็นกระบวนการเรียนรู้นอกหลักสูตรดำเนินการดังนี้
 - 2.1 การสำรวจความจำเป็นในการฝึกอบรม ใช้แบบทดสอบ การสังเกต
 - 2.2 การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม กำหนดวัตถุประสงค์
 - 2.3 กระบวนการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรม ได้แก่วางแผน แต่งตั้งกรรมการ กำหนดสถานที่วิทยากร งบประมาณ ขออนุมัติโครงการ ระหว่างการอบรม ดำเนินการฝึกอบรม ประเมินระหว่างฝึกอบรม หลังการอบรม ได้แก่ประเมินผล/ติดตามผล
3. การศึกษาดูงาน เป็นการมอบหมายให้นักเรียนเข้าสังเกตการณ์ปฏิบัติจริง ดำเนินการ ดังนี้ สถานที่
 - 3.1 เตรียมการก่อนศึกษาดูงาน วิเคราะห์ความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์
 - 3.2 เตรียมผู้ศึกษาดูงาน แต่งตั้งกรรมการ ประสานประกอบการ
 - 3.3 ศึกษาดูงาน ได้แก่ สัมภาษณ์ สังเกต จัดอภิปรายถอดบทเรียน
 - 3.4 ประเมินผลการศึกษาดูงาน

สืบสกุล นรินทรางกูร ณ อยุธยา (2564) ได้สรุปว่า วิธีการพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีทักษะ ความเป็นผู้ประกอบการ ประกอบด้วย

1. ผ่านสถานการณ์จำลอง ดำเนินการดังนี้

1.1 ขั้นเตรียม

- 1.1.1 สสำรวจความต้องการ
- 1.1.2 กำหนดจุดประสงค์
- 1.1.3 กำหนดสถานการณ์จำลอง

1.2 ขั้นตอนดำเนิน

- 1.2.1 เสนอสถานการณ์จำลอง
- 1.2.2 ศึกษาปัญหาและหาแนวทางที่จะแก้ปัญหา อาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยร่วมกัน

แสดงความคิดเห็น

1.2.3 เสนอแนวทางแก้ปัญหา

1.3 ขั้นตอนอภิปรายและสรุปผล

2. ฝึกอบรม เป็นการเรียนนอกหลักสูตร ดำเนินการ ดังนี้

- 2.1 กำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบหลักสูตร
- 2.2 ก่อนการฝึกอบรม ได้แก่ การวางแผนการฝึกอบรม เชิญวิทยากร จัดสถานที่
- 2.3 ระหว่างการอบรม ได้แก่ การดำเนินโครงการ ประเมินระหว่างฝึกอบรม
- 2.4 หลังการอบรม ได้แก่ การประเมินหลังการอบรม

ขอจัดซื้อวัสดุ

3. การศึกษาดูงาน เป็นการมอบหมายให้เข้าสู่เหตุการณ์ปฏิบัติงานจริง ดำเนินการ ดังนี้

3.1 ก่อนไปศึกษาดูงาน ได้แก่ วิเคราะห์หาความต้องการกำหนดวัตถุประสงค์

หรือจุดมุ่งหมาย

3.2 เตรียมผู้ศึกษาดูงาน แต่งตั้งคณะกรรมการประสานสถานประกอบการ

ศึกษาข้อมูลเพื่อเตรียมคำถาม

3.3 การศึกษาดูงาน ได้แก่ สัมภาษณ์ สังเกต จัดอภิปรายถอดบทเรียนเสร็จสิ้น

การศึกษาดูงาน ได้แก่ ประเมินผล

คิพร ฆมรประวัติ (2560) ได้สรุปวิธีการพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีทักษะความเป็น
ผู้ประกอบการ ประกอบด้วย การอบรม/สัมมนา ดำเนินการ ดังนี้

- 1. กำหนดวัตถุประสงค์,กำหนดหลักสูตร
- 2. เชิญวิทยากร
- 3. กำหนดระยะเวลาอบรม
- 4. ขอจัดซื้อวัสดุ
- 5. จัดสถานที่

6. ดำเนินการ

7. ครู วิทยากร และ นักศึกษาร่วมกันสรุป

การดูงานนอกสถานที่ การฝึกงานกับผู้เชี่ยวชาญ ดำเนินการดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์
2. กำหนดสถานที่ดูงาน, ประสานสถานที่ดูงาน
3. มอบหมายหน้าที่ในการศึกษาดูงาน

4. ดำเนินการ

5. ครู และนักศึกษาร่วมกันสรุป

สิริกร สุวรรณโชติ (2559) กล่าวว่า วิธีการพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ประกอบด้วย

การฝึกอบรม ดำเนินการดังนี้

1. การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม
2. การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม
3. การกำหนดโครงการฝึกอบรม
4. การบริหารโครงการฝึกอบรม
5. การประเมินและติดตามผลการฝึกอบรม

การศึกษาดูงาน ดำเนินการดังนี้

1. นำเสนอโครงการเพื่อพิจารณาอนุมัติ
2. ติดต่อประสานงานกับผู้รับผิดชอบ/ผู้ประสานงานสถานที่ศึกษาดูงาน
3. เดินทางไปศึกษาดูงาน ตามกำหนดการ
4. สรุปผลการศึกษาดูงานตามโครงการ
5. จัดทำรายงานสรุปผลการศึกษาดูงาน

จากการศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น นำมาวิเคราะห์วิธีการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ดังตาราง 6

ตาราง 6 วิธีการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการของเรียนในสถานศึกษา

วิธีการพัฒนานักเรียน เพื่อให้มีทักษะ ความเป็นผู้ประกอบการ	นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา					
	Lisa McIntyre-Hite (2016)	Nomazira Suhairoma (2014)	สืบสกุล นรินทรางกูร ณ อยุธยา (2558)	คู่มือการปฏิบัติงานสู่ต้นแบบเฉพาะ ผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563)	ศิวพร ภมรประวัติ (2560)	สิริกร สุวรรณโชติ (2559)
สถานการณ์จำลอง	✓	✓	✓	✓		
การฝึกอบรม		✓	✓	✓	✓	✓
การศึกษาดูงาน			✓	✓	✓	✓

จากตาราง 6 จากการศึกษา วิธีการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนประกอบด้วย

จัดสถานการณ์จำลอง เป็น การเรียนแบบเหตุการณ์เหมือนจริง ดำเนินการ ดังนี้ สืบหาความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดสถานการณ์ ดำเนินการ แต่งตั้งกรรมการ จัดหาวัสดุ กำหนดเวลา และประเมินผล

การฝึกอบรม เป็น กระบวนการจัดเรียนรู้จากหลักสูตร ดำเนินการ ดังนี้ หาความจำเป็นในการฝึกอบรมโดยวิธีการสำรวจ การสังเกต การทดสอบ การกำหนดวัตถุประสงค์ ในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีสมรรถนะด้านความรู้ด้านทักษะและด้านทัศนคติการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนา นักเรียนให้มีสมรรถนะ กระบวนการฝึกอบรมได้แก่ก่อนการฝึกอบรม ดำเนินการ ดังนี้ ประชุมเพื่อวางแผน แต่งตั้งคณะกรรมการ ฝึกอบรมแจ้งผู้เข้ารับการอบรม กำหนดสถานที่ และประสานวิทยากร ประมาณค่าใช้จ่ายขอ อนุมัติโครงการระหว่างกระบวนการอบรม ดำเนินการดังนี้ดำเนินโครงการ ฝึกอบรมการประเมิน ระหว่างฝึกอบรมหลังการอบรม ดำเนินการดังนี้ประเมินผลหลังการอบรม และการประเมินผล/ ติดตามผลโครงการการฝึกอบรม

การศึกษาดูงาน เป็นการมอบหมายให้นักเรียนเข้าสังเกตการปฏิบัติงานจริงควรดำเนินการ ดังนี้ การเตรียมการก่อนการศึกษาดูงาน ได้แก่ วิเคราะห์ความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์หรือ จุดมุ่งหมายของการศึกษาดูงาน เลือกสถานที่ที่จะไปศึกษาดูงาน เตรียมผู้ศึกษาดูงาน แต่งตั้ง คณะกรรมการดำเนินการ ประสานสถานประกอบการ ได้แก่ โดยให้ศึกษาข้อมูล เกี่ยวข้องกับ หน่วยงาน ที่จะไปศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเตรียมซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ จัดให้มีการบรรยายสรุป เกี่ยวกับหน่วยงานนั้นก่อนที่จะเข้าไปศึกษาดูงานแบ่งงานให้ผู้ศึกษาดูงานพิจารณาในรายละเอียดของ หัวข้อที่จะไปศึกษาดูงานติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่จะไปศึกษาดูงาน การศึกษาดูงาน ได้แก่ สัมภาษณ์ สังเกต จัดอภิปรายถอดบทเรียน และการประเมินผลการศึกษาดูงาน

ทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา

ด้านความรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

Raquel Ferreras-Garcia (2020) กล่าวว่า ผู้ประกอบการควรมีความรู้ ดังนี้

1. รูปแบบของธุรกิจ คือ การจัดการธุรกิจ ความสำคัญของการลงทุน
2. การวางแผนการเงิน คือ ความหมายและขั้นตอนในการวางแผนการเงิน ประโยชน์ของการวางแผนการเงินการวิเคราะห์การลงทุน
3. การจัดการทรัพยากร คือ การพัฒนาบุคคล
4. การออกแบบเบื้องต้นของโมเดลธุรกิจ คือ การบัญชี การเขียนแผนธุรกิจ ได้แก่ แนวคิดหลักการธุรกิจ ความเป็นมาของธุรกิจ วิเคราะห์ความเสี่ยงและโอกาส แผนการตลาด ช่องทางจำหน่ายแผนการดำเนินงานกิจกรรมหลัก แผนการเงิน แผนฉุกเฉิน
5. แผนธุรกิจ คือ องค์ประกอบของแผนธุรกิจ วิธีการเขียนแผนธุรกิจ
6. ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ คือ การตลาด การบริหารการตลาด ผสมทาง การตลาด (Marketing mix) หรือเรียกว่า 4P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promoting) การผลิต ได้แก่ วางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Operation) และการควบคุม (Control)
7. เครือข่ายธุรกิจ คือ จัดหาวัตถุดิบและชิ้นส่วน (Procurement) ข้อมูลการตลาด (Marketing Intelligence) การบริการหลังการขาย (After-sale Service) การพัฒนาสินค้าและเทคโนโลยี (Design, and Development of Products and Technology)

Kissi Ernest (2015) กล่าวว่า ทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ควรมีความรู้ ดังนี้

1. ธุรกิจทั่วไป ได้แก่การวิเคราะห์ทางธุรกิจ การบริหารบัญชี การบริหารบุคคล
2. ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบเบื้องต้นของโมเดลธุรกิจ ได้แก่การบัญชี การเขียนแผนธุรกิจ ได้แก่แนวคิดหลักการธุรกิจ ความเป็นมาของธุรกิจวิเคราะห์ความเสี่ยงและโอกาส แผนการตลาด ช่องทางจำหน่าย บริหารทรัพยากร แผนการดำเนินงานกิจกรรมหลัก แผนการเงินแผนฉุกเฉิน

Verni Y. Ismail (2014) กล่าวว่า ทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ด้านความรู้ ประกอบด้วย

1. ธุรกิจทั่วไป คือ รูปแบบการประกอบธุรกิจ การบริหารจัดการธุรกิจ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ (SWOT) การบริหารบุคคล การเงินบัญชี
2. การดำเนินธุรกิจ คือ การจัดหาวัตถุดิบ การใช้ทรัพยากรในการผลิต การขาย/บริการ
3. กฎหมาย คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ เช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายประกันสังคม

4. ภาษีอากร คือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาษีอากร

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2563) กล่าวว่า ในการพัฒนาความรู้ความเป็นผู้ประกอบการให้กับนักเรียน ประกอบด้วย

1. การบริหารจัดการธุรกิจ คือ การวิเคราะห์โอกาส และประเมินแนวคิดทางธุรกิจ (Business Idea) การสร้างแบรนด์
2. การตลาด คือ เทคนิคการขาย/การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ การตลาดสำหรับภาคบริการ การสร้างแบรนด์
3. การผลิต คือ การจัดหาวัตถุดิบ กระบวนการผลิต วางแผนการผลิต
4. บัญชี คือ หลักการบัญชี ประเภทบัญชี วงจรการบัญชี งบการเงิน โครงสร้างต้นทุน และการจำแนกต้นทุนการวางแผนกำไร (ต้นทุน ปริมาณ กำไร)
5. การเงิน คือ การบริหารการเงินเบื้องต้น การประมาณความต้องการเงินลงทุน งบประมาณเงินสด การจัดหาแหล่งเงินทุน การบริหารความเสี่ยง
6. การบริหารทรัพยากรบุคคล คือ พฤติกรรมองค์กรและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนกำลังคน การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงานของบุคลากร การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร การบริหารค่าตอบแทน สวัสดิการและแรงจูงใจ การประเมินผลการปฏิบัติงาน
7. กฎหมาย คือ ความสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทางธุรกิจ หน้าที่ความรับผิดชอบทางกฎหมาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อ ขาย ยืม เช่าซื้อและการละเมิด และ พรบ.เช็ค ตัวเงิน กฎหมายและข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน (เช่น พรบ.แรงงาน และ ประกันสังคม) และความปลอดภัยกฎหมายและข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับภาษี กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายโรงงานและกฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตผลิตสินค้า/บริการ

8. การเขียนแผนธุรกิจ คือ ความสำคัญ องค์ประกอบ และกระบวนการจัดทำแผนธุรกิจคู่มือการปฏิบัติงานศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563) กล่าวว่า การบ่มเพาะความเป็นผู้ประกอบการให้กับนักเรียนเพื่อเป็นผู้ประกอบการจำเป็นต้องสร้างความรู้ ให้กับนักเรียนประกอบด้วย

1. ธุรกิจ คือ การบริการจัดการธุรกิจ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ งบกำไร ขาดทุน การเงิน ธุรกิจ ดำเนินธุรกิจ

2. การผลิต คือ การจัดหาวัตถุดิบ วางแผนการผลิต การใช้ทรัพยากรในการผลิต

3. การตลาด คือ ประเภทของการหาข้อมูลทางการตลาด การตลาด การบริหาร การตลาด ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing mix) หรือเรียกว่า 4P's ได้แก่ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promoting)

4. การเงินบัญชี คือ การเงินบัญชีเบื้องต้น

5. การเขียนแผนธุรกิจ คือ องค์ประกอบของแผนธุรกิจ การวิเคราะห์ สถานการณ์และ ปัจจัยแวดล้อม

6. การเงิน คือ ประเภทการเงิน การจัดหาทุนและแหล่งเงินทุน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2563) กล่าวว่า การพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ ด้านความรู้ ประกอบด้วย

1. ธุรกิจ คือ รูปแบบองค์การธุรกิจ การจำแนกประเภทธุรกิจ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ การบริหารจัดการ

2. การตลาด คือ การบริหารการตลาด ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing mix) หรือ เรียกว่า 4P's ได้แก่ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริม การตลาด (Promoting)

3. การผลิต ได้แก่ วางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Operation) และการควบคุม (Control)

4. เครือข่ายธุรกิจ ได้แก่ จัดหาวัตถุดิบและชิ้นส่วน (Procurement) ข้อมูลการตลาด (Marketing Intelligence) การบริการหลังการขาย (After-sale Service) การพัฒนาสินค้าและ เทคโนโลยี (Design, and Development of Products and Technology)

5. การบริหารการดำเนินการ คือ การบริหารการดำเนินงานและกลยุทธ์ในการแข่งขัน การจัดการโซ่อุปทาน

6. การบัญชี คือ ความหมายของการบัญชี ประเภทและความหมายของรายการ ทางการบัญชีกระบวนการจัดทำบัญชี

7. การเงิน คือ ความหมายและรูปแบบของงบการเงิน การวิเคราะห์งบการเงิน การบริหารการเงิน หรือ การเงินธุรกิจหน้าที่ของการบริหารการเงิน การจัดหาเงินทุน

8. ภาษีอากร คือ ความหมายของภาษีอากร การเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา การเสีย ภาษีเงินได้นิติบุคคล การเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม การเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ การเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน การเสียภาษีสรรพสามิตการตรวจสอบและการประเมินภาษี

สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563) กล่าวว่า ความสนใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ ควรมีความรู้ดังนี้

1. รูปแบบของการประกอบธุรกิจ คือ ความหมายของธุรกิจ วัตถุประสงค์ของธุรกิจ ประเภทของธุรกิจ รูปแบบของการประกอบ ธุรกิจการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และศักยภาพ SWOT (SWOT Analysis) การเขียนแผนธุรกิจ

2. การจัดการองค์กรเพื่อการประกอบการ คือ ความรู้หลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์กร และการจัดการ ลักษณะสำคัญของการจัดองค์กรกระบวนการบริหาร แนวคิดในการจัดองค์กร

3. การบริหารการเงิน คือ ความหมายของการบริหารการเงิน การวางแผนและการจัดการทางการเงินเพื่อการบริหารจัดการ การวิเคราะห์หาจุดคุ้มทุน การวิเคราะห์ระยะคืนทุนและความสามารถในการทำกำไร

4. การตลาด คือ การบริหารการตลาด ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing mix) หรือ เรียกว่า 4P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promoting)

5. การผลิต คือ วางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Operation) และการควบคุม (Control)

6. เครือข่ายธุรกิจ ได้แก่ จัดหาวัตถุดิบและชิ้นส่วน (Procurement) ข้อมูลการตลาด (Marketing Intelligence) การบริการหลังการขาย (After-sale Service) การพัฒนาสินค้าและเทคโนโลยี (Design, and Development of Products and Technology)

7. กฎหมาย คือ การจดทะเบียนพาณิชย์ตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 และแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายภาษีตามประมวลรัษฎากร พ.ศ.2481 และแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายคุ้มครองแรงงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 และแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายประกันสังคมตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533และแก้ไขเพิ่มเติม พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว

8. ภาษีอากร คือ ความรู้เกี่ยวกับภาษีอากรโครงสร้างของภาษีอากรหลักในการจัดเก็บ ภาษีอากร ภาษีอากรที่จัดเก็บจากการประกอบกิจการ

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ (2562) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้ประกอบการอาชีวศึกษาจะต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ได้แก่

1. รูปแบบการประกอบธุรกิจ คือ การบริหารจัดการธุรกิจ

2. ธุรกิจ คือ หน้าที่ของธุรกิจ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ แนวคิดในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการ

3. แผนธุรกิจ คือ ความหมายของแผนธุรกิจ ความสำคัญของแผนธุรกิจ วัตถุประสงค์

ความเป็นผู้ประกอบการ ของนักเรียน ในสถานศึกษาด้านความรู้	นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา									
	Verni Y. Ismail (2557)	Kissi Ernest (2558)	Raquel Ferreras-Garcia (2563)	พัชรนันท์ จิยบุตร (2560)	สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษา และวิชาชีพ (2562)	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2563)	คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์แม่แพะ	ผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2563)	สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563)
ทั่วไป										สรุป
1.1 ความรู้เกี่ยวกับ ธุรกิจ										
1.2 การยอมรับ ความเสี่ยง				✓						
1.3 การออกแบบ เบื้องต้นของ โมเดล ธุรกิจ			✓							
2. ความรู้เกี่ยวกับ ผู้ประกอบการ	✓									
2.1 ความเป็น ผู้ประกอบการ										
2.2 การบัญชี						✓	✓		✓	
2.3 การเขียนแผน ธุรกิจ					✓	✓	✓			
3. ความรู้เกี่ยวกับ การดำเนิน ธุรกิจ			✓			✓	✓		✓	✓
3.1 การตลาด										
3.2 การจัดการองค์กร เพื่อการประกอบการ										✓
3.3 การผลิต				✓		✓	✓			✓
3.4 การลงทุน					✓					
3.5 การจัดการ	✓					✓				

ความเป็นผู้ประกอบการ ของนักเรียน ในสถานศึกษาด้านความรู้	นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา									
	Verni Y. Ismail (2557)	Kissi Ernest (2558)	Raquel Ferreras-Garcia (2563)	พัชรินทร์ ชัยบุตร (2560)	สำนักงานตรฐานการอาชีวศึกษา และวิชาชีพ (2562)	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2563)	คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์แม่แพะ	ผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2563)	สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563)
ทรัพยากรบุคคล										
4. ความรู้เกี่ยวกับ กฎหมาย และภาษีอากร	✓			✓	✓					✓
4.1 กฎหมาย										
4.2 ภาษีอากร	✓								✓	✓

จากตาราง 7 จากการศึกษาความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษาด้านความรู้เกี่ยวกับธุรกิจทั่วไป ประกอบด้วย รูปแบบการประกอบธุรกิจ ได้แก่ การบริหารจัดการธุรกิจการวิเคราะห์ทางธุรกิจ (SWOT) การบริหารบุคคล การเงินบัญชี กฎหมายธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ การจัดหาวัตถุดิบ การใช้ทรัพยากรในการผลิต การขาย/บริการ ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบเบื้องต้นของโมเดลธุรกิจ ประกอบด้วย การบัญชี การเขียน แผนธุรกิจ ได้แก่ แนวคิดหลักการธุรกิจ ความเป็นมาของธุรกิจวิเคราะห์ความเสี่ยงและโอกาส แผนการตลาด ช่องทางจำหน่าย บริหารทรัพยากร แผนการดำเนินงานกิจกรรมหลักแผนการเงินแผน ฉุกเฉิน ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย การตลาด ได้แก่ การบริหารการตลาด ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing mix) หรือเรียกว่า 4P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promoting) การผลิต ได้แก่ วางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Operation) และการควบคุม (Control) เครือข่ายธุรกิจ ได้แก่ จัดหา วัตถุดิบและชิ้นส่วน (Procurement) ข้อมูลการตลาด (Marketing Intelligence) การบริการหลังการขาย (After-sale Service) พัฒนาสินค้าและเทคโนโลยี (Design, and Development of Products and Technology)

ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและภาษีอากร ประกอบด้วย กฎหมาย ได้แก่ กฎหมายแรงงาน ที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงานต่างด้าว พระราชบัญญัติการประกันสังคม การเลิกจ้าง กฎหมายหรือ ข้อบังคับอื่นๆเฉพาะธุรกิจ เช่น พระราชบัญญัติอาหาร พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค และภาษีอากร ได้แก่ อากรแสตมป์ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีเงินได้ ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีสรรพสามิต ภาษีโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้าง ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย

ด้านทักษะ มีรายละเอียด ดังนี้

Raquel Ferreras-Garcia (2020) ได้กล่าวว่าสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการ ด้านทักษะ ประกอบด้วย

1. การจัดการความคิด
2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
3. การแก้ปัญหา
4. การตัดสินใจ
5. การสร้างเครือข่าย

Kissi Ernest (2015) ได้สรุปว่าผู้ประกอบการควรมีทักษะ ประกอบด้วย

1. การคิดเชิงสร้างสรรค์
2. การใช้คอมพิวเตอร์
3. การจัดการทางการเงิน

Verni Y. Ismail (2014) ได้สรุปว่าผู้ประกอบการควรมีทักษะ ประกอบด้วย

1. การวางแผนทางตลาด
2. การจัดองค์กรและการวางแผน
3. การจูงใจ
4. การควบคุมทางการเงิน

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2563) กล่าวว่าในการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ให้กับนักเรียนประกอบด้วย

1. ทักษะการเขียนแผนธุรกิจ คือสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยแวดล้อม แผนการจัดการ แผนการตลาด แผนการเงิน แผนการผลิต แผนฉุกเฉิน
2. ทักษะการสื่อสาร คือการใช้คำถาม ระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยกัน การถ่ายทอดและสร้างความรู้
3. ทักษะด้านการผลิต คือการวางแผนการผลิต การบริหารจัดการคุณภาพเบื้องต้น การคำนวณต้นทุนการผลิต

4. ทักษะด้านการตลาด คือการแบ่งส่วน การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ระบุคู่แข่งชั้น ทางตรง และคู่แข่งชั้นทางอ้อม การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ การกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด (กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์การตั้งราคา กลยุทธ์ช่องทางการจัดจำหน่าย กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด)
5. ทักษะการขาย คือแนวคิดทางการขาย การสื่อสารเสนอขาย การติดต่อประสานการขาย
6. ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ เฟสบุ๊ก (Facebook) แอปพลิเคชันไลน์ (Line) ยูทูบ (YouTube)

คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา.(2563) คู่มือการปฏิบัติงาน ศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา ได้กล่าวว่าความเป็นผู้ประกอบการมีทักษะในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. การผลิต คือ การวางแผนและการออกแบบการผลิต การดำเนินการผลิต การจัดการคุณภาพ
2. การตลาด คือ การกำหนดทิศทางและแนวทางในการตลาด การกำหนดกลยุทธ์การตลาด
3. การเขียนแผนธุรกิจ คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายทางธุรกิจ แผนการตลาด แผนการจัดการ
4. นวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ คือการคิดค้นพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ต่อยอดธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2563) ได้สรุปว่าทักษะของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย
 1. การเขียนแผนธุรกิจ คือการทำความรู้จักตนเอง กำหนดวัตถุประสงค์ธุรกิจ แผนการตลาด แผนการจัดการและแผนกำลังคน แผนการผลิต แผนการเงิน แผนการดำเนินงาน แผนฉุกเฉิน
 2. การเป็นผู้นำ คือการจัดองค์การ การชักนำ การควบคุม
 3. การสื่อสาร คือการใช้คำถาม ระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การทำงานกลุ่ม
 4. การตลาด คือการกำหนดเป้าหมายทางการตลาด กลยุทธ์ทางการตลาด การกำหนดราคา การนำเสนอสินค้าและบริการ

5. การขาย คือการวางแผนด้านการส่งเสริมการขาย การวางแผนเพื่อให้เกิดความพึงพอใจการบริการการขายและการสั่งซื้อสินค้าของลูกค้า การสื่อสารทางการขาย และแผนคน แผนการผลิต แผนการเงิน แผนการดำเนินงาน แผนฉุกเฉิน

สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563) ได้สรุปแนวคิดทักษะความเป็นผู้ประกอบการที่จะต้องพัฒนาให้กับนักศึกษา ประกอบด้วย

1. การผลิต คือการออกแบบสินค้าและบริการ กระบวนการผลิต การจัดส่งสินค้า การควบคุมคุณภาพ

2. การเงิน คือการบริหารการเงิน การวางแผนและการจัดการทางการเงิน งบการเงิน เพื่อการบริหารจัดการ

3. การขาย คือการส่งเสริมการขาย การขายเพื่อการค้าสำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษา และวิชาชีพ (2562) กล่าวว่าทักษะวิชาชีพของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย

1. การเขียนแผน คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดวัตถุประสงค์ แผนการตลาด แผนการจัดการ แผนการผลิต แผนการเงิน แผนการดำเนินงาน แผนฉุกเฉิน

2. การลงทุน คือแผนทางการเงิน การบริหารจัดการเงินทุน

3. การสื่อสาร คือกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การใช้คำถาม ระดมสมองการอภิปราย กลุ่ม การทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยกัน การถ่ายทอดและสร้างความรู้

4. ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ เฟสบุ๊ก (Facebook) แอปพลิเคชันไลน์ (Line) ยูทูบ (YouTube)

พัทธนันท์ ชัยบุตร (2560) ได้สรุปว่าผู้ประกอบการต้องมีทักษะ ประกอบด้วย

1. การผลิตสินค้าและบริการ

2. การเขียนแผนธุรกิจ คือสร้างแนวคิดทางธุรกิจ ตั้งเป้าหมาย วิจัยและวิเคราะห์ตลาด สร้างแผนภูมิ SWOT Analysis (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค) สร้างโมเดลองค์กรธุรกิจ สร้างแผนการตลาด สร้างแผนการจัดการทรัพยากรบุคคล สร้างแผนการจัดการทางการเงิน ดำเนินการตามแผน

3. การวางแผนกลยุทธ์ คือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

4. ความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม คือการพัฒนานวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์

จากการศึกษา ทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ด้านทักษะ ที่กล่าวมาข้างต้น นำมาวิเคราะห์ สมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาในสถานศึกษา ด้านทักษะ ดังตาราง 8

ตาราง 8 ความเป็นผู้ประกอบการของเรียนในสถานศึกษา ด้านทักษะ

ความเป็น ผู้ประกอบการของ นักเรียนในสถานศึกษา ด้านทักษะ	นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา								
	Verni Y. Ismail (2557)	Kissi Ernest (2558)	Raquel Ferreras-Garcia (2563)	พัชรินทร์ ชัยบุตร (2560)	สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษา และวิชาชีพ (2562)	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2563)	คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์แม่ข่าย ผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2563)	สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563)
1.ความสามารถในการ ปฏิบัติงาน				✓	✓		✓	✓	
1.1 การผลิตสินค้า และบริการทักษะ การเขียน แผนธุรกิจ						✓			
1.2 การขาย						✓		✓	✓
2.ความสามารถใน การสื่อสารและสร้าง ปฏิสัมพันธ์									
2.1 การสื่อสาร					✓	✓		✓	✓
2.2 การสร้างเครือข่าย		✓							
3. ช่องทางการสื่อสาร				✓		✓	✓		
4. การตัดสินใจ		✓							

จากตาราง 8 จากการศึกษาความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ด้านทักษะ
ความสามารถในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การผลิตสินค้าและบริการ ทักษะการเขียน แผนธุรกิจ
ได้แก่ สร้างแนวคิดทางธุรกิจ ตั้งเป้าหมาย วิจัยและวิเคราะห์ตลาด สร้างแผนภูมิ SWOT Analysis
(จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค) สร้างโมเดลองค์กรธุรกิจ สร้างแผนการตลาด สร้างแผนการจัดการ
ทรัพยากรบุคคล สร้างแผนการจัดการทางการเงิน ดำเนินการตามแผน และการขาย ความสามารถ
ในการสื่อสารและสร้างปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วย กิจกรรมประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การใช้คำถาม

ระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การทำงานกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยกัน การถ่ายทอดและสร้างความรู้ การสื่อสาร และช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ เฟสบุ๊ค (Facebook) แอปพลิเคชันไลน์ (Line) ยูทูบ (YouTube)

ด้านคุณลักษณะ มีรายละเอียด ดังนี้

Raquel Ferreras-Garcia (2020) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของผู้ประกอบการคือ จริยธรรม ในทางธุรกิจ

Kissi Ernest (2015) ได้สรุปว่าความคิดริเริ่ม ความต้องการความสำเร็จเป็นส่วนหนึ่งของ คุณลักษณะของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องตัว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration)

Verni Y. Ismail (2014) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการพัฒนาผู้ประกอบการให้มีคุณลักษณะ ส่วนบุคคลของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ความรับผิดชอบในการทำงาน ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลา ความอดทน และความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องตัว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration)

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2563) กล่าวว่าสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย ซื่อสัตย์ ยุติธรรม เคารพสิทธิของบุคคลอื่น การดูแลสิ่งแวดล้อมคู่มือการปฏิบัติงานศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563) ได้กล่าวว่าสมรรถนะ ความเป็นผู้ประกอบการ ด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย รับผิดชอบ ความน่าเชื่อถือ เสียสละ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2563) ได้สรุปว่าผู้ประกอบการ มีคุณธรรม และจรรยาบรรณ คุณค่าจริยธรรมธุรกิจต่อสังคม ธรรมเนียม และ บรรทัดฐานเป็นคุณลักษณะ

สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563) ได้สรุปว่า ความเป็นผู้ประกอบการ นอกจากความรู้ ทักษะ ยังมีคุณลักษณะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสมรรถนะให้นักศึกษาซึ่ง ประกอบด้วย หลักสิทธิมนุษยชน ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความน่าเชื่อถือ ความเสียสละ การเคารพสิทธิของบุคคล

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ (2562) กล่าวว่าสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการ ด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบในการทำงาน ได้แก่ ความเอาใจใส่ในการทำงาน ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลา การยอมรับผลการกระทำของตนเอง ความอดทน การปรับปรุงงานของตนเองให้ดีขึ้น

2. จริยธรรมทางธุรกิจ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความน่าเชื่อถือความเสียสละ การเคารพสิทธิของบุคคล

พัทธนันท์ ชัยบุตร (2560) ได้สรุปทักษะความเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแทนของการผสมผสานของ ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ ซึ่งคุณลักษณะ ประกอบด้วยจริยธรรมทางธุรกิจ คือ จริยธรรมขององค์กรธุรกิจ บรรษัทภิบาล ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ

จากการศึกษา ทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ที่กล่าวมาข้างต้น นำมาวิเคราะห์ ทักษะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียน ในสถานศึกษา ดังตาราง 9

ตาราง 9 ความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ด้านคุณลักษณะ

ความเป็น ผู้ประกอบการของ นักเรียน ในสถานศึกษา ด้านคุณลักษณะ	นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา									
	Verni Y. Ismail (2557)	Kissi Ernest (2558)	Raquel Ferreras-Garcia (2563)	พัทธนันท์ ชัยบุตร (2560)	สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษา และวิชาชีพ (2562)	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2563)	คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์แม่ข่าย ผู้ประกอบการอาชีวศึกษา (2563)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2563)	สุภาภรณ์ เจริญประดับ (2563)	
1. ความรับผิดชอบ ในการทำงาน	✓			✓						
2. ความคิดสร้างสรรค์	✓	✓								
3. การมีจริยธรรม ทางธุรกิจ			✓	✓		✓	✓	✓	✓	

จากตาราง 9 ความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษา ด้านคุณลักษณะ ความรับผิดชอบในการทำงาน ได้แก่ ความเอาใจใส่ในการทำงาน ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลา การยอมรับผลการกระทำของตนเอง ความอดทน การปรับปรุง งานของตนเองให้ดีขึ้น

ความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องตัว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) บุรณาการณรายวิชา โครงการวิทยาศาสตร์ สิ่งประดิษฐ์/นวัตกรรม

การมีจริยธรรมทางธุรกิจ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความน่าเชื่อถือ ความเสียสละ การเคารพสิทธิของบุคคล การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน หมายถึง หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในด้านที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ 2) ด้านทักษะกระบวนการทำงาน และ 3) ด้านคุณลักษณะในการทำงาน โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้านหลัก ประกอบไปด้วย

1. ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ หมายถึง องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ ครอบคลุมถึง ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจทั่วไป เช่น รูปแบบการประกอบธุรกิจ การบริหารจัดการธุรกิจ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ (SWOT) การบริหารบุคคล การเงินบัญชี กฎหมายธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจ ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบเบื้องต้นของโมเดลธุรกิจและการเขียนแผนธุรกิจ เช่น การบัญชี และองค์ประกอบของแผนธุรกิจ

ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ เช่น การตลาด ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด การผลิตและเครือข่ายธุรกิจ

ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและภาษีอากร เช่น กฎหมายแรงงาน กฎหมายประกันสังคม กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค และความรู้เรื่องภาษีอากรประเภทต่าง ๆ

2. ด้านทักษะกระบวนการทำงาน ความสามารถในการปฏิบัติงานและการสื่อสารที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการเป็นผู้ประกอบการ ครอบคลุมถึง ความสามารถในการปฏิบัติงาน การผลิตสินค้าและบริการ ทักษะการเขียนแผนธุรกิจ ความสามารถในการสร้างแนวคิดทางธุรกิจ การวิเคราะห์ตลาด การสร้างแผนภูมิ SWOT และการสร้างแผนการตลาด แผนการจัดการทรัพยากรบุคคล และแผนการจัดการทางการเงินและทักษะการขาย ความสามารถในการสื่อสารและสร้างปฏิสัมพันธ์ กิจกรรมประชาสัมพันธ์ การใช้คำถาม การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม และการทำงานกลุ่ม การสร้างเครือข่าย การใช้ช่องทางการสื่อสารดิจิทัล

3. ด้านคุณลักษณะในการทำงาน คุณสมบัติส่วนบุคคล ที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการ ครอบคลุมถึง ความรับผิดชอบในการทำงาน เช่น ความเอาใจใส่ ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดรอบคอบ ความตรงต่อเวลา และความอดทน

ความคิดสร้างสรรค์ เช่น ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดละเอียดลออ

การมีจริยธรรมทางธุรกิจ เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความน่าเชื่อถือ ความเสียสละ การเคารพสิทธิของบุคคล และการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบ (Model) หมายถึง องค์ประกอบแผนภูมิ โครงสร้าง ลำดับขั้นตอนการจัดประสบการณ์ ที่แสดงความสัมพันธ์ของโรงเรียนระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกโรงเรียน สามารถอธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบของโรงเรียน นำไปสู่ความสำเร็จและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

บาร์โต และ ฮาร์ดแมน (Bardo; & Hartman. 1982, น. 245) ได้กล่าวถึงรูปแบบในทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะ และหรือบรรยายคุณสมบัตินั้น รูปแบบเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้นมาเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไป ในการที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้คุณค่าของรูปแบบนั้นด้อยลงไป ส่วนการที่จัดระบบรูปแบบหนึ่งจะต้องมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้น ควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้ก็แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่างและวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น อย่างไร

Good (1973) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ ดังนี้

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
2. เป็นตัวอย่างเพื่อการลอกเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ
3. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการหรือแนวคิด
4. เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นการพัฒนารูปแบบตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมาเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

Raj (1996) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedia of Psychology and Education ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. รูปแบบ คือ รูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความ จำนวนหรือภาพโดยการลดทอนเวลาและเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น
2. รูปแบบ คือ แบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมา เพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้

เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

Keeves. (1988) ให้ความหมายว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของ ความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) 4 ประการ คือ

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง มากกว่าความสัมพันธ์ที่ เกี่ยวเนื่องกันแบบรวม ๆ
2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้ โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลได้
3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ควรใช้อธิบาย ปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใน ลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายเรื่องที่กำลังศึกษา

ทิศนา แคมมณี (2546, น. 1-2) ให้ความหมายว่า รูปแบบ หมายถึง เครื่องมือทางความคิด ที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยสร้างมาจาก ความคิด ประสบการณ์ การใช้อุปมาอุปไมย หรือจากทฤษฎี หลักการต่าง ๆ และแสดงออกใน ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

รัตนะ บัวสนธิ์ (2552, น. 124) ให้ความหมายรูปแบบ ดังนี้

1. แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบ ในความหมายนี้ มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า "โมเดล" ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ
2. แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า Mathematical Mode
3. แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บางทีเรียกกันว่า ภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

มาลี สืบกระแส (2552, น. 108-109) ให้ความหมายว่า รูปแบบมีสองลักษณะ คือ รูปแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ระบบการปฏิบัติงาน และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น รูปแบบอาจแสดงความสัมพันธ์ด้วยเส้นโยงแสดง ในรูปแผนภาพ หรือเขียนในรูปสมการคณิตศาสตร์ หรือสมการพยากรณ์ หรือเขียนเป็นข้อความ จำนวน หรือภาพ หรือแผนภูมิหรือรูปสามมิติ

บุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 19) ให้ความหมายว่า รูปแบบเป็นโครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ หรือตัวแปรต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบ หรือกิจกรรมในระบบ

ราชบัณฑิตสถาน (2556, น. 89) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบ คือ รูปที่กำหนดเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ

วิล จันทรแก้ว (2555, น. 78) ได้สรุปความหมายว่า รูปแบบ หมายถึงเค้าโครงของเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันเพื่อช่วยในการศึกษา ปัญหา แนวคิด และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจง่ายและดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง องค์ประกอบที่แสดงถึงลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมความสัมพันธ์ของโรงเรียนระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อแสดงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ ของโรงเรียน สามารถอธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบของโรงเรียน นำไปสู่ความสำเร็จและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการได้กล่าวถึง องค์ประกอบของรูปแบบไว้ ดังนี้

Brown; & Moberg. (1980) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environment) ได้แก่ สภาพแวดล้อมทั่วไประดับสังคม และระดับภารกิจ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อระบบภายในองค์กร ทั้งด้านการรับรู้ และกระบวนการบริหาร
2. เทคโนโลยี (Technology) หมายถึง เทคโนโลยีที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยเทคโนโลยีมีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรและเป็นนามธรรม เช่น ความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต ซึ่งการเรียนการสอนถือว่าเป็นเทคโนโลยีขององค์กรด้วย
3. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง รูปแบบหรือแบบแผนที่สร้างขึ้น เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ภายในองค์กร อันก่อให้เกิดความชัดเจนแก่ผู้ปฏิบัติภารกิจในองค์กร ทำให้สามารถดำเนินการไปสู่เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making) เป็นเทคนิคบริหารจัดการ หรือวิธีที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติการกิจ ให้ประสบผลสำเร็จตามสำคัญ ดังนี้

วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายภายใต้ข้อกำหนดของระบบ องค์ประกอบทั้ง 4 มีระบบทำงานร่วมกัน ระบบย่อยของระบบใหญ่

Keeves (1997) ได้กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปควรมีองค์ประกอบที่

1. รูปแบบจำเป็นต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือไปพิสูจน์ทดสอบได้

2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้

3. รูปแบบต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelation) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationship)

ทิสนา แคมมณี (2552, p. 212-222) กล่าวถึง องค์ประกอบของรูปแบบ โดยทั่วไปมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อเป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบนั้น

2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะรูปแบบที่สอดคล้องกับหลักการ

3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบระบบให้สามารถนำไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ

4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพขึ้น

วาโร เฟ็งสวัสต์ (2553, p. 6) กล่าวว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบจะประกอบด้วยอะไร จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่ศึกษา ซึ่งจะออกแบบตามแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

สรุปว่า องค์ประกอบของไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้น ต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของผู้สนใจดำเนินการศึกษา โดยมีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็นหลักของรูปแบบนั้น

ประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการแบ่งประเภทรูปแบบไว้ ดังนี้

Bardo; & Hartman. (1982) นักนิเวศวิทยา ได้แบ่งประเภทของรูปแบบ ด้วยการอธิบายลักษณะ จากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะพื้นที่และรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะของประชากร รูปแบบที่ใช้ในการอธิบายโดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่าลักษณะอย่างไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายโดยคุณลักษณะของประชากรนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรของเมืองต่าง ๆ เช่น Sesidential Segregation Model และ Group Location Model เป็นต้น

Joyce; & well. (2000) ได้ศึกษาและจัดแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎี ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น และได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. Information-Processing Models เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. Personal Models รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะโดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง(Reality)ทั้งหลาย
3. Social Interaction Models เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม
4. Behavior Models เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้อรรถความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้

Steiner. (1988) ระบุว่า รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง
2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-of) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

Keeves. (1998) ได้แบ่งรูปแบบ เป็น 4 แบบ โดยยึดแนวทางของ

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อยสองสิ่งขึ้นไปในลักษณะรูปธรรม เพื่อใช้อธิบายสร้าง

ความเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) เป็นรูปแบบความคิด ที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษาด้วยการพูด และการเขียน เพื่อใช้อธิบายโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematic Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางสมการ หรือสูตรทางคณิตศาสตร์ เพื่อเป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ส่วนมาก จะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว รูปแบบลักษณะนี้นิยมใช้ด้านจิตวิทยาและทางการศึกษา

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบความคิด ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสถานการณ์หรือปัญหาใด ๆ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ จะช่วยให้เข้าใจและสามารถศึกษารูปแบบทางภาษาที่มีตัวแปร สลับซับซ้อนได้ดี รูปแบบลักษณะนี้นิยมใช้ในการศึกษา

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของรูปแบบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการสร้างรูปแบบนั้น ซึ่งสามารถแบ่งประเภทตามวัตถุประสงค์ในการสร้าง เช่น ตามลักษณะของแบบจำลอง ตามแนวคิด ทฤษฎี หรือกลุ่มการสอน เป็นต้น

ลักษณะของรูปแบบที่ดี

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของรูปแบบที่ดี

วโร เฟ็งสวีสต์ (2553) กล่าวว่า รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ก็มีประโยชน์ในช่วงของการพัฒนารูปแบบ

2. รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้ว ถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิก

3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุ ผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน

4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา

5. รูปแบบในเรื่องใด จะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ

Keeves. (1988) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement)

4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวม ๆ (Associative Relationship)
2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้ โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจาก รูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

สรุปได้ว่า รูปแบบที่ดีควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวม ๆ สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำนายผลที่จะเกิดขึ้น ตรวจสอบได้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน เป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด หรือมโนทัศน์ใหม่ สร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ และเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา ได้เป็นอย่างดีการสร้างรูปแบบนักวิชาการได้กล่าวถึงการสร้างและพัฒนารูปแบบ ดังนี้

Meson: Abert & Khedouri. (1994) ได้ระบุขั้นตอนการสร้างรูปแบบไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรวบรวมปัญหา (Problem Formation) เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา และทำให้ทราบได้ว่าอะไรคือ ปัญหาที่แท้จริง
2. ขั้นพัฒนารูปแบบ (Model Construction) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นจากการได้ รับทราบข้อมูลสภาพปัญหา และได้สารสนเทศที่จำเป็นในการสร้างรูปแบบ ซึ่งอาจมีโอกาสนกพร่องได้ในระหว่างการดำเนินงานขั้นต่าง ๆ ควรมีการจำกัดความหมายของสภาพที่จะถือว่า ตัวแปรหนึ่ง มีความสำคัญ การสุ่มตัวอย่างควรทำและควรพิจารณาอย่างระมัดระวัง และเมื่อสร้างเสร็จแล้ว ควรพิจารณาอีกว่าได้มองข้ามตัวแปรใดไปบ้าง
3. การทดสอบรูปแบบ (Test the Model) การทดสอบรูปแบบเป็นกระบวนการที่ต้องคำนึงถึงการที่รูปแบบมีความตรงกับสถานการณ์จริง (Valid) หากรูปแบบยังมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากเท่าใดก็จะดีมากเท่านั้น และการจัดให้มีการทดลองใช้เพื่อทำการเปรียบเทียบว่า การใช้ทำให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพในทางปฏิบัติอย่างไร การทดลองใช้มี 2 ลักษณะ คือ ทดลองย้อนหลัง (Retrospective Evaluation) โดยใช้ข้อมูลในอดีตกับการทดลองในปัจจุบัน และการทำให้เสร็จเมื่อนำไปประยุกต์ใช้จริง (Implement)

4. การพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้ทันสมัย (Model Updating) เพื่อการปรับปรุงแบบให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ปรับจากแรงกดดันภายนอก เช่น เทคโนโลยี ซึ่งอาจมีส่วนทำให้รูปแบบไม่เที่ยงตรงได้

5. การทดสอบรูปแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการประมาณค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบ ซึ่งสามารถทดสอบหรือประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ

Keeves. (1988) ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

1. รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามการเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มีประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ

2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น จากการใช้รูปแบบได้สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลในเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วยนอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างโมเดลใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เราากำลังศึกษาด้วย

สรุปได้ว่า การสร้างรูปแบบ ไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องการทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ ต้องรวบรวมสภาพปัญหา ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง ตรวจสอบ ขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่ต้องการศึกษาให้ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษาจากนั้นจึงหาสมมติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น นำไปใช้หาข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบ เพื่ออธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ หลังจากนั้นนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบและประเมินผลหาคุณภาพของรูปแบบ

การพัฒนาารูปแบบ

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงการพัฒนาารูปแบบไว้หลายแนวคิด ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2552) กล่าวว่า การพัฒนาารูปแบบ ควรเป็นไปตามขั้นตอนระบบ ดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายของรูปแบบ สิ่งสำคัญประการแรกคือ ต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของระบบให้ชัดเจน

2. การศึกษาหลักการทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะช่วยทำให้ระบบมีพื้นฐานที่มั่นคงขึ้น

3. การศึกษาสภาพการและปัญหาที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้ผู้สร้างได้ค้นพบองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้มีระบบที่มีประสิทธิภาพ เมื่อนำไปใช้จริง ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ต้องนำมา

พิจารณาในการจัดองค์ประกอบและจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลาย การนำข้อมูลความเป็นจริงมาใช้ในการสร้างระบบ จะช่วยจัดหรือป้องกันปัญหาอันจะทำให้ระบบขาดประสิทธิภาพ

4. การกำหนดองค์ประกอบ ได้แก่ การพิจารณาว่า มีอะไรบ้างที่จะช่วยให้บรรลุผล สำเร็จ การกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรของระบบ สามารถใช้วิธีการทางสถิติ เข้ามาช่วยคัดสรรหาองค์ประกอบที่สำคัญได้ด้วย

5. การจัดกลุ่มองค์ประกอบ ได้แก่ การนำองค์ประกอบที่กำหนดไว้ มาจัดหมวดหมู่ เพื่อความสะดวกในการคิดและการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

6. การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ เป็นขั้นที่ต้องใช้ความคิด ความรอบคอบต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบใดเป็นเหตุ และเป็นผลต่อกันในลักษณะใด สิ่งใดควรมาก่อนมาหลัง สิ่งใดสามารถดำเนินการคู่ขนานกันไปได้ ขั้นนี้นอกจากอาศัยหลักตรรกะแล้ว ยังสามารถใช้วิธีทดสอบทางสถิติเข้ามาช่วยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหลายว่าอะไรสัมพันธ์กันโดยตรงหรือโดยอ้อม

7. การจัดผังรูปแบบ เมื่อจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบได้ลงตัวแล้ว สามารถนำเสนอความคิดเป็นผังจำลองความคิด ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจัดเป็นผังลำดับขั้นตอนตามที่เห็นสมควรซึ่งลำดับขั้นตอนนี้ก็คือผลของการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ และการจัดการขององค์ประกอบนั่นเอง หรืออาจนำเสนอเป็นผังระบบที่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 5 ส่วน คือ ตัวป้อน กระบวนการ ผลผลิต กลไกควบคุมและข้อมูลป้อนกลับ

8. การทดลองใช้ ขั้นตอนนี้ดังกล่าวเป็นขั้นตอนหลักในการคิดและการเขียนผังออกมาให้ชัดเจน ระบบที่คิดจะต้องผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบ ทั้งทางด้านทฤษฎีหลักการและการปฏิบัติอย่างไรก็ตาม ถึงแม้ระบบที่สร้างขึ้น จะได้ผ่านกระบวนการอย่างรอบคอบเพียงใด ก็ยังไม่สามารถถูกกล่าวได้ว่าเป็นระบบที่ดีมีประสิทธิภาพจนกว่าจะได้ทดลองจริง เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น

9. การประเมินผล ได้แก่ การศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้ระบบ ระบบใช้แล้วได้ผลตามเป้าหมายหรือใกล้เคียงกับเป้าหมายมากที่สุด ระบบนั้นจึงเรียกว่าเป็นระบบที่ดี มีประสิทธิภาพ

10. การปรับปรุงระบบ ระบบที่มีประสิทธิภาพส่วนใหญ่จะต้องผ่านการทดลองและประเมินผลมาแล้ว ผลจากการทดลองใช้จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงระบบให้ดีขึ้น

บุญชม ศรีสะอาด (2553, น. 104-106) กล่าวถึง การพัฒนารูปแบบ ทำได้ 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษา หรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์สภาพ สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบนี้ จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้า ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบ โดยอาจจะคิดโครงสร้างของ

รูปแบบขึ้นก่อน แล้วปรับปรุง โดยอาศัยข้อสังเกตจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวคิด รูปแบบหรือผลการวิจัย ที่เกี่ยวข้องหรือทำการศึกษากองประกอบย่อย หรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อย หรือตัวแปรสำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นนี้ ขึ้นอยู่ที่การเลือกองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปรหรือกิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ผู้วิจัยควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอื่นอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน สามารถไปปฏิบัติได้ง่าย ในรูปแบบมีน้อยตัว แต่สามารถอธิบายผลได้มาก ในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น ถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบของคนอื่นและผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ (ในขั้นนี้บางครั้งจึงใช้คำว่าทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ)

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การศึกษาอย่างมีหลักการ นำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษามาวิเคราะห์ โดยค้นคว้าจากแนวคิด ทฤษฎีในเรื่องที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้สามารถกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักนำไปสู่การพัฒนารูปแบบ หลังจากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ในการประเมินให้ความเห็น ความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบและนำรูปแบบไปทดลองใช้ ในสถานการณ์จริง ตลอดจนการติดตามประเมินผล เพื่อการปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินรูปแบบ

นักวิชาการได้กล่าวถึงการประเมิน ดังนี้

Eisner. (1976) เสนอแนวคิดในการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ ดังนี้

1. การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ใช่เป็นการประเมินที่เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบของการประเมินอิงเป้าหมาย แต่เป็นการเน้นการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจรณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้นิฉัย

เนื่องจากการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถเฉพาะทางของผู้ประเมินอย่างแท้จริง

3. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยใช้ความเชื่อว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีคุณประโยชน์ที่ดี

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่น กระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นไปตามอัธยาศัยและความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นการพิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล หรือรวบรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนกระบวนการในการนำเสนอ

รัตนะ บัวสนธ์ (2550, น. 240-244) กล่าวว่า การประเมินรูปแบบ ที่พัฒนาขึ้นโดยคณะกรรมการมาตรฐานการประเมินทางการศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ในแต่ละด้านจะมีตัวบ่งชี้ดังนี้

1. มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นมาตรฐานการประเมินการดำเนินการ เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย โดยพิจารณาตัวบ่งชี้ ดังนี้

1.1 มุ่งให้บริการ เป็นการประเมินการปฏิบัติงานตามภารกิจ รวมทั้งก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ที่บุคคลนั้น ๆ รับผิดชอบ

1.2 มีแนวทางการประเมินอย่างเป็นทางการ มีการกำหนดเป็นนโยบาย การจัดทำข้อตกลงและคู่มือไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อการประเมินความสอดคล้องกับความต้องการ

1.3 ผลประโยชน์ทับซ้อน จะต้องทำการเจรจาด้วยความซื่อสัตย์และทำให้เปิดกว้าง

1.4 วิธีการจัดทำรายงานการประเมิน ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการนำไปใช้ประโยชน์ตามความต้องการอย่างแท้จริง

2. มาตรฐานด้านการใช้ประโยชน์ (Utility Standards) เป็นมาตรฐานที่จะประกันได้ว่าผลการประเมินจะสามารถให้สารสนเทศที่มีความหมาย ทันเวลาและมีผลต่อการนำไปใช้ได้จริงโดยพิจารณาตัวบ่งชี้ ดังนี้

2.1 มุ่งให้เกิดการสร้างสรรค์ เปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสถาบันนั้น

2.2 กำหนดจำแนก การนำไปใช้ประโยชน์ การประเมินรูปแบบ จะต้องมีการกำหนดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์และความต้องการใช้ประโยชน์จากการประเมินให้ชัดเจน

2.3 ความน่าเชื่อถือของนักประเมิน เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพอย่างแท้จริง

2.4 การจัดทำรายงานนำไปใช้ได้ มีความชัดเจนมีความถูกต้อง สามารถนำไปปฏิบัติได้

2.5 การกำกับติดตาม มีการติดตามผลการใช้อย่างต่อเนื่อง

3. มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นมาตรฐานที่จะประกันได้ว่า ประเมินรูปแบบนั้นง่ายต่อการนำไปปฏิบัติเหมาะสมกับเวลา ทรัพยากร และทุนที่จะต้องใช้ในการดำเนินการ โดยพิจารณาตัวบ่งชี้ ดังนี้

3.1 วิธีการปฏิบัติได้ การประเมินวิธีการพัฒนามีการวางแผนและดำเนินการคุ้มค่ากับค่าใช้จ่าย

3.2 เป็นที่ยอมรับจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย โดยให้บุคคลเหล่านี้ มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

3.3 เป็นไปได้เกี่ยวกับค่าใช้จ่าย การประเมินความสอดคล้องเหมาะสมกับเวลา และทรัพยากรการดำเนินงาน

4. มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy Standards) เป็นมาตรฐานที่ประกันได้ว่า รูปแบบที่ได้มานั้น มีความแม่นยำและสรุปได้อย่างถูกต้อง ตามเทคนิควิธีการต่าง ๆ โดยพิจารณาตัวบ่งชี้ ดังนี้

4.1 นิยามสิ่งที่จะประเมินให้ชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ สมรรถนะที่จำเป็น บทบาท ความรับผิดชอบ เพื่อการประเมินรูปแบบเป็นไปอย่างเที่ยงตรง

4.2 พิจารณาสภาพแวดล้อม การจำแนก อธิบายบริบทสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน

4.3 การระบุวิธีการประเมิน มีความเชื่อถือได้มากน้อยเพียงไร

4.4 การวัดมีความเที่ยง เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นต้องวัดผู้รับการพัฒนา จะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ทักษะและเจตคติ ความสม่ำเสมอ คงเส้นคงวาในการวัดแต่ละครั้ง

4.5 ควบคุมการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

4.6 ควบคุมความลำเอียง

4.7 การกำกับเป็นระบบและเหมาะสม

Stufflebeam. (1978) ได้เสนอแนวทางการประเมินรูปแบบไว้ดังนี้

1. มาตรฐานความเป็นไปได้ เป็นลักษณะการประเมินความเป็นไปได้ในการไปปฏิบัติจริง

2. มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์เป็นลักษณะการประเมิน การสนองตอบต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ

3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม เป็นลักษณะการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและคุณธรรม

4. มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม เป็นลักษณะการประเมินความน่าเชื่อถือ และได้เนื้อหาครอบคลุม ครบถ้วนตามความต้องการที่กำหนดไว้อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การประเมินรูปแบบ หมายถึง การวิเคราะห์ประเด็นหัวข้อที่สนใจมาพิจารณาตามวิถียุทธศาสตร์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในเรื่องที่จะประเมินเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน ต้องมีความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ความหมายและความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุภางค์ จันทวานิช (2549, น. 67-68) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนกระทั่งถึงขั้นประเมินผล

ชอบ เข้มกลัด และโกวิท พวงงาม (2547, น. 3-4) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) หมายความว่า การวิจัยเพื่อการพัฒนาที่รวมการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เข้าด้วยกัน และเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคณะนักวิจัย ชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การหาแนวทางในการแก้ปัญหา ตลอดจนการดำเนินงานและติดตามประเมินผล เพื่อให้ผลของการวิจัยนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่เป็นจริง

อุทัย ดุลยเกษม (2545, น. 131) กล่าวว่า การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือ PAR นั้น เน้นที่ผู้เข้ามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ กระบวนการนี้ชาวบ้านจะเรียนรู้โดยไม่ต้องเขียน โดยขึ้นอยู่กับจุดยืนของผู้วิจัยเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป เพื่อจะนำไปต่อยอดกับบุคคลอื่น ๆ ได้มากขึ้น

สมโภชน์ อเนกสุข (2548, น. 18) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่นักวิจัยมีความเกี่ยวข้องในฐานะผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนหนึ่งขององค์กร และเป็นนักวิจัย เป็นการนำแนวคิดและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษา โดยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยช่วยกันแสวงหารูปแบบของการพัฒนาหรือหาวิธีการแก้ปัญหา มีการพัฒนาความสำนึกในการวิเคราะห์วิจารณ์ของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงสถานะความเป็นอยู่และวิถีชีวิตตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมของตนเอง

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2552, น. 113) กล่าวว่า เทคนิค PAR เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุ ปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผนดำเนินการ

แก้ไขปัญหของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544, น. 61-62) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้ กระบวนการวิจัยต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตนทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

Kemmis and McTaggart (1998, p. 10) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการวิจัยที่กลุ่มสะท้อนตนเอง สืบค้นและดำเนินการโดยผู้มีส่วนร่วมในสังคมเพื่อปรับปรุงความเป็นธรรม และความมีเหตุผลของการปฏิบัติในสังคมของตนเองจากความหมายและนิยามข้างต้น

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการวิจัยที่อาศัยกระบวนการทำงานร่วมกัน มีการร่วมกันสืบสวน ค้นหาปัญหา และข้อโต้แย้ง มีการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหานั้น ร่วมกันวางแผนนำไปปฏิบัติ และมีการกลับมาสะท้อนผลการปฏิบัติ จากนั้นจึงนำกลับมาวางแผนใหม่เป็นวงจรจนกว่าจะสำเร็จหรือสามารถแก้ปัญหาได้ตามต้องการ

หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Lewin (1946) ให้หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 ประการดังนี้

1. เป็นการวิจัยที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (It is change) ผู้วิจัยทำหน้าที่กำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติสู่การแก้ปัญหา ทำให้บุคคลเกิดการตระหนัก (Awareness) ถึงการสร้างทางเลือก หรือโอกาส เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งใหม่ที่ดีกว่า

2. เป็นการวิจัยที่มีกระบวนการที่มีชีวิต (It is organic) ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยผสมเข้ากับระบบในรูปแบบของเกลียว (Spiral) วงจร (Circle) หรือวนซ้ำ (Loop) เริ่มจากการค้นหาความรู้จากความจริง (Fact finding) การสะท้อนผลจากการค้นหา (Reflection) การวางแผนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Action) และการประเมินผลการปฏิบัติ (Evaluation)

3. เป็นการวิจัยที่เน้นความร่วมมือ (It is collaborative) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการจัดการให้เกิดความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ระหว่างคนในและคนนอก และเป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วม

Smith (1997) สรุปหลักการและกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. มุ่งไปสู่เสรีภาพ (Intend liberation) เสรีภาพ คือ ความสำเร็จของการสร้างชุมชนและสังคมที่เท่าเทียมกัน เสรีภาพจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสมดุลของความยุติธรรม อิสรภาพและระบบนิเวศ

2. พื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการก่อให้เกิดวัฒนธรรมของการเห็นอกเห็นใจกัน (Develop a compassionate culture) สมาชิกของชุมชนแห่งการเรียนรู้จะดูแลซึ่งกันและกันและสร้างความผูกพันที่เข้มแข็งในท่ามกลางการร่วมทุกข์ร่วมสุขในการต่อสู้เพื่อสิ่งที่ดีกว่า เรื่องราวประสบการณ์ และค่านิยมจะถูกแบ่งปันหลอมรวมเป็นความรู้สึกร่วม ก่อให้เกิดสายใยของความเชื่อมโยงความรู้สึกและการปฏิบัติร่วมกัน

3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิบัติและสะท้อนผล (Praxis) เป็นกระบวนการที่มีชีวิตขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการตัดสินใจหรือกำหนดเวลาที่แน่นอนล่วงหน้า ไม่มีการกำหนดคำถามหรือความสัมพันธ์ที่แน่นอน แต่ละกลุ่มจะมีลักษณะเฉพาะตัว ในกระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มคน จะมีสถานะเหมือนสมาชิกในชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะมีการศึกษา สำรวจ วิเคราะห์ข้อมูล และให้การศึกษาแก่กันและกัน มีการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา หรือเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า มีการสะท้อนผล และกลับไปปรับปรุงการปฏิบัติหลาย ๆ ครั้ง มีการทบทวนความรู้ก่อนหมุนวนไปยังจุดเรียนรู้ใหม่ ๆ บนพื้นฐานการปฏิบัติ มีการพูดคุย อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สมาชิกของชุมชนร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์เป้าหมายและหนทางที่จะก้าวไปถึง ลงมือปฏิบัติ และตรวจสอบผลการปฏิบัติ พร้อม ๆ กับการเติบโตของประสบการณ์ทางปัญญาและวัฒนธรรมของการเรียนรู้

4. สร้างคุณค่าจากสิ่งที่บุคคลเรียนรู้และสิ่งที่เชื่อโดยเริ่มต้นสร้างจากความจริงในปัจจุบัน สมาชิกของชุมชนจะตระหนักถึงความสำคัญของสภาพจริงในปัจจุบันและในประวัติศาสตร์ รวมทั้งรื้อฟื้น กอบกู้คุณงามความดีที่เคยมีมาในอดีตเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจกำหนดสภาพการณ์ และโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบันและหมายรวมในอนาคต

5. การเก็บข้อมูลจากการสำรวจและการปฏิบัติ กลุ่มคนที่มาทำงานร่วมกันต้องการความรู้สึกที่แข็งแกร่ง มีการตั้งคำถาม วิวาทะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีคำถามหลักสำคัญที่นำไปสู่การขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงนี้จะสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างมากกว่าเพียงเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

6. ผลิตความรู้ใหม่ด้วยจิตสำนึก สมาชิกกลุ่มที่อยู่ในเส้นทางของการเปลี่ยนแปลงจะร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันปฏิบัติ ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่มสมาชิกกลุ่มจะร่วมกันค้นหาสมาชิกใหม่ที่มาจากความเข้าใจที่ลึกซึ้ง โดยใช้วิธีการที่หลากหลายซึ่งสมาชิกกลุ่มร่วมกัน

รังสรรค์ขึ้น สิ่งเหล่านี้มีความหมายต่อการแจกแจงความรู้ ปัญหาที่ถูกนำเข้าสู่กระบวนการกลุ่มจะเป็นมูลเหตุไปสู่การค้นหาเทคนิคต่าง ๆ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา

James, Margaret and Alan (2008, p. 10) ให้หลักการ 3 ประการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา ไว้ว่า

1. เป็นกระบวนการวิจัยที่เน้นการสร้างกลุ่มผู้ร่วมวิจัย (Community of practice) ซึ่งหมายถึง กลุ่มของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาหรือการยกระดับคุณภาพทางการศึกษา ในโรงเรียน

2. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา อาศัยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะกลายเป็นผู้ร่วมวิจัย

3. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ความสำเร็จของการแก้ปัญหา โดยอาศัยพลังกลุ่ม

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2554) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้อย่างน่าสนใจว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือและวิธีการทางความรู้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การเข้าถึงความจริง รวมไปถึงจนถึงการก่อเกิดความรู้ใหม่ ขณะเดียวกันก็เป็นวิธีการทางความรู้ที่มีได้แยกส่วนให้มีแต่เพียงมิติความรู้ แต่จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบของการปฏิบัติที่ดำเนินไปอย่างผสมผสานในมิติต่าง ๆ ของการวิจัย

สรุปหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ว่า

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทุกคนได้ประสานความร่วมมือ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัยอย่างมีเสรีภาพ

2. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการต่อเนื่องเป็นกระบวนการที่มีชีวิต เริ่มจากการแสวงหาความรู้ การวางแผน การปฏิบัติตามแผนและการสะท้อนผล

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่า จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และจากประสบการณ์ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย

ความเข้าใจพื้นฐานเพื่อความเข้าใจในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1. ข้อวิพากษ์เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค และทักษะต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

มีข้อวิพากษ์เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค ว่าเป็นการปฏิบัติแบบบนลงล่าง (Top-down) ที่ผู้ร่วมวิจัยมีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำหรือเป็นผู้ตาม (Passive/ follower) เป็นรูปแบบที่มีความเป็นอำนาจนิยม เปรียบเทียบได้กับการบริหารที่ใช้แนวคิดของทฤษฎี X หรือทฤษฎี Immaturity organization หรือทฤษฎี System 1 หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำก็

เปรียบเทียบได้กับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้บริหารเป็นศูนย์กลาง (Boss centered) แบบกำกับ (Telling) แบบชี้แนะ (Directing) แบบควบคุม (Control หรือแบบมุ่งงาน (Job centered) เป็นต้น มีลักษณะเป็นวิธีการวิจัยจากพวกเขา (On them) ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจ (Understanding) หรือเพื่อหาความรู้ (Knowing) ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ดำเนินการวิจัยกับกลุ่มผู้ถูกวิจัย เมื่อได้รับคำตอบแล้วผู้วิจัยก็จะจากไป ทิ้งให้ปัญหาต่าง ๆ ยังคงปรากฏอยู่ ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ถูกวิจัยยังคงเป็นเช่นเดิม ไม่ได้ได้รับประโยชน์หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จากการวิจัยนั้น ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยกลับได้ประโยชน์มากมาย เช่นความก้าวหน้าทางอาชีพ ผลตอบแทน และความมีชื่อเสียง เป็นต้น หากนำไปเปรียบเทียบกับลักษณะการบริหารในหน่วยงานราชการ การวิจัยดังกล่าวจะคล้ายคลึงกับลักษณะการบริหารที่ใช้กันอยู่มากในระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้บริหารแสดงตนเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือเป็นผู้รู้ดีแสดงบทบาทเป็นผู้กำหนดปัญหาหรือความต้องการ ตลอดจนวิธีการในการจัดการ ในลักษณะเป็นอาหารสำเร็จรูปให้ผู้ปฏิบัตินำไปปฏิบัติ ซึ่งผลจากการบริหารเช่นนั้น มีข้อวิพากษ์วิจารณ์กันว่าก่อให้เกิดสภาพการเลี้ยวไม่โตของผู้ปฏิบัติ ทำให้ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดความกระตือรือร้นและขาดความจริงใจในการปฏิบัติงาน อันเนื่องมาจากที่ต้องคอยรับแต่คำสั่ง หรือต้องฟังพาดความคิดเห็นของผู้ที่อยู่เหนือกว่าอยู่เสมอ ส่งผลให้การบริหารนั้นขาดความยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากหลายโครงการต้องยุติลงเมื่อผู้บริหารเปลี่ยนไป

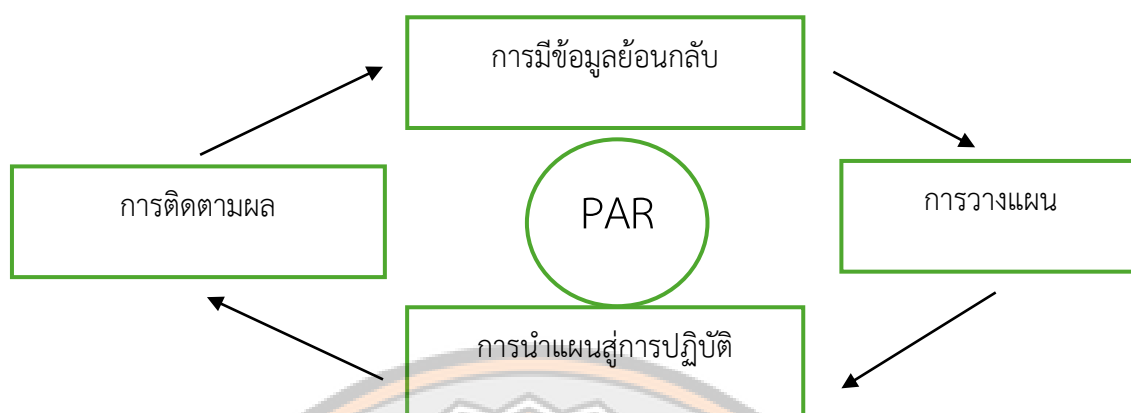
จากข้อวิพากษ์ในทางลบที่มีต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค ทำให้นักวิจัยให้ความสนใจต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะเป็นรูปแบบการวิจัยแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up) ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ต่างมีความเท่าเทียมกัน ในการแสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติ จึงมีความเป็นประชาธิปไตยสูง ต่างฝ่ายต่างแสดงบทบาทในการเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้นำ (Active/ Leader) ซึ่งหากนำไปเปรียบเทียบกับการใช้ทฤษฎีเพื่อการบริหาร ก็เปรียบเทียบกับได้กับการใช้ทฤษฎี Y หรือทฤษฎี Maturity Organization หรือทฤษฎี System 4 หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำ ก็เปรียบ เทียบได้กับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้ปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง (Practitioner Centered) แบบมีส่วนร่วม (Participating) แบบมอบอำนาจ (Delegating) แบบเป็นเพื่อนร่วมงาน (Colleague) หรือแบบมุ่งคน (Employee Centered) เป็นต้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ถูกวิจัยเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) เป็นผู้กระทำ (Active) หรือผู้ร่วมกระทำ (Participant) หรือเปลี่ยนวิธีการวิจัยจากพวกเขา (On them) เป็นการวิจัยโดยพวกเขาและเพื่อพวกเขา (By them and for them) กล่าวคือ ผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน เป็นทั้งผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติ และผู้ได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น นอกจากนั้นบทบาทของผู้วิจัยก็เปลี่ยนไปด้วย จากการเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ดีจากภายนอก (Outside Expert) ก็กลายเป็นผู้ร่วมวิจัยที่เสมอภาคกัน นอกจากนั้นการวิจัยก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียง

เพื่อทำความเข้าใจหรือเพื่อหาความรู้ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน อันเนื่องจากความมีพันธะผูกพันในสิ่งที่ทำจากบทบาทการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้น ในทางปฏิบัติ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นทั้งการทำวิจัย การบริหาร การพัฒนา และการทำงานเพื่อการแก้ปัญหาในเวลาเดียวกัน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันวิเคราะห์สภาพการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงกำหนดแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ มีการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น แล้วนำแผนไปสู่การปฏิบัติในช่วงการปฏิบัติงานตามแผนก็จะมีติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงาน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะ ๆ และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานตามแผน ก็มีการประเมินผลสรุป โดยภาพรวมแล้วมีข้อมูลย้อนกลับ จากลักษณะดังกล่าวจึงมีความคล้ายคลึงกับวงจรทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร/การพัฒนา/การทำงานแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผนร่วม (Shared Planning)
2. การนำแผนสู่การปฏิบัติร่วม (Shared Acting Implementing)
3. การติดตามผลร่วม (Shared Observing/ Monitoring/ Evaluating)
4. การมีข้อมูลย้อนกลับร่วม (Shared Reflecting/ Feedback) เพื่อเข้าสู่วงจร

การดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ อีก ดังภาพประกอบ

ภาพ 2 วงจรทั่วไปเกี่ยวกับการบริหาร/การพัฒนา/การทำงานแบบมีส่วนร่วม

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประพัฒน์ วัฒนกิจ (2542, น. 141) ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลายประการ ดังนี้

1. ชาวบ้าน ประชาชนผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัวได้รับการศึกษามากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และมีความเชื่อมั่นที่จะร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางสังคม
2. ประชาชนได้รับการแก้ปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ กระจายทั่วถึงและเป็นธรรมมากขึ้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น
3. ทีมผู้วิจัยและนักพัฒนา ได้เรียนรู้จากผู้อื่น ได้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2554, น. 4-7) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบ 3 ประการ ที่นักวิจัยจำเป็นต้องบูรณาการเข้าไปในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ

1. การระบุปัญหาที่มุ่งความเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาร่วมกันขององค์กรและสังคม (Community orientation and community-based development integration) รวมทั้ง การมุ่งเน้นการยกระดับความเป็นจริงขององค์กรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม
2. การพัฒนากระบวนการทางการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้เพื่อมุ่งระดมแก้ปัญหาจากภายในองค์กร (Education and learning process integration) สร้างคนและทำให้ผู้คนเกิดควมมี

ส่วนร่วม สามารถเรียนรู้และยกระดับการปฏิบัติ สามารถแปลงการปฏิบัติและศักยภาพอันเกิดจากกระบวนการทางการศึกษาและการเรียนรู้ ไปสู่การนำตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น

3. การวิจัยสร้างความรู้และสร้างทฤษฎีพื้นฐานจากการปฏิบัติ (Research Integration) เพราะการเกิดประสบการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติ เป็นตัวบ่งชี้การเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึง 3 ศักยภาพ บุคลากรที่นักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องมี คือ

1. ความเป็นกระบวนการ มีความสำนึกร่วมต่อองค์กร (Creative igniter and changes facilitator) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงขององค์กรด้วยความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์จัดวางตนเองเป็นผู้สนับสนุนองค์กร

2. ความเป็นนักวิจัยและนักวิชาการ (Researcher) เป็นผู้ที่มีหน้าที่ต่อองค์กรในการสร้างสมองค์ความรู้ และบริการงานวิชาการเพื่อเสริมกำลังการพัฒนาขององค์กร

3. ความเป็นนักการศึกษา (Educator) ร่วมคิดร่วมเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงกับผู้คน ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

วรรณดี สุทธิธนากร (2557) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยที่อยู่ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ต้องมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ เชื่อใจ แต่แต่ละคนจะสัมผัสบรรยากาศของการเปิดใจกว้าง และร่วมมือกันทำงานจนเกิดบรรยากาศแห่งความรู้สึกร่วมกัน การเป็นเจ้าของปัญหาและร่วมกันสำรวจเพื่อทำความเข้าใจกับปัญหา รวมทั้งการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหานั้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ

1. การสร้างความตระหนักและการเห็นความสำคัญของปัญหาที่กำลังเผชิญหน้า
2. กระบวนการปฏิสัมพันธ์เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สู่การวางแผนปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Zuber-Skerritt (1992) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการวิจัยที่มีขั้นตอนเป็นกระบวนการต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนกลยุทธ์ (Plan) 2) การนำไปปฏิบัติ (Act) 3) การสังเกตและการติดตามผล (Observe) และ 4) การสะท้อนกลับและการแก้ไขปรับปรุง (Reflect) เป็นการวิจัยที่นำผลจากการสะท้อนผลกลับไปวางแผน นำไปปฏิบัติสังเกตและสะท้อนผลการปฏิบัติของตน เป็นวงจรขดลวด

Smith (1997) เรียกวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า กระบวนการปฏิบัติ (Praxeology) กระบวนการนี้อยู่ภายใต้วงจรของการปฏิบัติ (Praxis) แต่เป็นการปฏิบัติที่รองรับด้วยพื้นฐานทางทฤษฎี (Theory) ซึ่งเปรียบเสมือนตะเกียงส่องทาง อาวุธที่สำคัญในกระบวนการวิจัย คือ การตั้งคำถามที่สมาชิกช่วยกันถาม ช่วยกันตอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลและความรู้จากความจริง รวมทั้ง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยที่เป็นสมาชิกชุมชนแห่งการเรียนรู้สามารถสร้างเครื่องมือในกระบวนการวิจัยได้อย่างหลากหลาย เช่น การเล่าเรื่อง หรือแม้แต่การยืมเครื่องมือของการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสามารถยืมเครื่องมือของการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น แบบสอบถาม มาใช้ได้อย่างไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับการคิดและตัดสินใจของผู้วิจัย และกลุ่มกระบวนการวิจัยที่มีลักษณะเป็นวงจร (Circle) เกลียว (Spiral) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นกระบวนการวิจัยที่มีลักษณะเฉพาะตัว

สมโภชน์ อเนกสุข (2548, น. 18) สรุปขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่ามี 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติและเข้าสู่วงจรต่อไปด้วยการปรับปรุงแผนเพื่อนำไปปฏิบัติจนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่น่าพึงพอใจ ซึ่งกระบวนการวิจัยต้องมีความยืดหยุ่นสูงและมีความเป็นพลวัต ไม่จำเป็นต้องดำเนินงานเชิงเส้นตรง สามารถทำวิจัยซ้ำกันได้อีก โดยพิจารณาจากผลสะท้อนกลับ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาแผนงาน และกระบวนการวิจัยลำดับต่อไป

James, Margaret and Alan (2008) ได้กล่าวถึงวงจร (Cycle) ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์หาสาเหตุ (Diagnose) โดยร่วมกับทีมผู้ร่วมวิจัยในการประเมินเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในหัวข้อหรือประเด็นที่จะทำการวิจัย
2. ดำเนินการวิจัย (Act) โดยร่วมกับผู้ร่วมวิจัยในการวางแผนปฏิบัติ และปฏิบัติตามแผนที่ได้วางเอาไว้
3. วัดและประเมินผล (Measurement) โดยใช้วิธีการประเมินหลาย ๆ วิธี ศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติ
4. สะท้อนผล (Reflect) โดยผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนสามารถแสดงทัศนะของตนต่อประเด็นต่อไปนี้เป็น 1) ขั้นตอน กระบวนการวิจัย 2) วิธีการนำแผนไปปฏิบัติ 3) ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผน ระหว่างขั้นตอนของการสะท้อนผลนี้เอง อาจจัดให้มีการระดมพลังสมอง (Brainstorming) เพิ่มเติมเข้ามาเพื่อให้การวิจัยเที่ยงตรงและแม่นยำมากขึ้น

ชอบ เข้มกลัด และโกวิท พวงงาม (2547) ได้กล่าวถึงกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ ซึ่งมี 5 ระยะ สามารถสรุปได้ว่า

ระยะก่อนทำวิจัย (Pre-research phase)

ในบางครั้งเรียกว่า “ขั้นตอนการเตรียมชุมชน” เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมของการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างสัมพันธภาพ โดยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้ทุกคนเกิดความไว้วางใจและให้การยอมรับแก่กันและกัน
2. การสำรวจและศึกษาชุมชน คือ การสำรวจเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการคัดเลือกชุมชนต่อไป
3. การคัดเลือกชุมชน (Selecting community) มักคัดเลือกชุมชนที่ด้อยโอกาสเพื่อเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิต และสร้างโอกาสให้เกิดความทัดเทียมกันมากยิ่งขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าในตนเองและร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้พัฒนาอย่างยั่งยืน
4. การเข้าสู่ชุมชน (Entering community) ผู้วิจัยเริ่มเข้าสู่ชุมชนด้วยการแนะนำตนเองชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการในรูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุย การจัดประชุม กิจทางการรวมทั้งการประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนได้รับรู้ จัดให้มีเวทีเพื่อปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ รวมทั้งการพบปะผู้นำชุมชน เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยรูปแบบใหม่ที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ดังนั้น การเตรียมทุกฝ่ายให้พร้อมและเข้าใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึง
5. การเตรียมคน การเตรียมเครือข่าย
 - 5.1 การเตรียมคน คือ การเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้าน แกนนำ นักวิจัยและนักพัฒนา
 - 5.2 การเตรียมเครือข่าย คือ การที่นักวิจัยจะประสานงานกับเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกของชุมชน เพื่อให้กระบวนการวิจัยดำเนินไปตามที่ต้องการ

ระยะของการทำวิจัย (Research phase)

1. การศึกษาชุมชน ขั้นนี้เป็นการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนควบคู่ไปกับการให้ความรู้แก่ชุมชน โดยการระดมความคิดเห็นของทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มมาประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need assessment) พร้อมกับการประเมินความเป็นไปได้ด้านทรัพยากร (Resource assessment) ที่มีอยู่ทั้งในและนอกชุมชน
2. การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน นักวิจัยและนักพัฒนาจะต้องพยายามกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นออกมา เพื่อจะสามารถวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ต้องเร่งหาทางแก้ไข เมื่อทั้งนักวิจัย นักพัฒนาและชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันแล้วก็จะนำมาสู่การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในแต่ละด้านว่า ปัญหาใดมีความสำคัญมากที่สุด เพื่อนำปัญหาหรือความต้องการนั้นมาวางแผน เพื่อให้เกิดการนำมาปฏิบัติจริง

3. การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (Project appraisal and identification) ชาวบ้านและนักวิจัยจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกันว่าปัญหาใดเร่งด่วนและจะแก้ไขด้วยวิธีการใดจึงจะเหมาะสม การพิจารณาความเหมาะสมของโครงการอาจพิจารณาในด้านความคุ้มค่า ความเหมาะสมกับพื้นที่ ความเข้ากันได้กับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เป็นต้น

ระยะของการจัดทำแผน (Planning phase)

เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการเป็นโครงการที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ซึ่งต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ระบุกิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ให้ชัดเจน เพื่อตอบสนองปัญหาของชุมชน มีการจัดตั้งแกนนำหรือกลุ่มทำงาน เพื่อรองรับการทำโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาในขั้นตอนของการวางแผนนี้ ความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมยังเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากหากกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นกิจกรรมที่มาจากนักวิจัย หรือนักพัฒนาซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชุมชน ชาวบ้านจะไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและไม่ตั้งใจที่จะดำเนินกิจกรรมต่อไป ส่งผลให้การดำเนินงานพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จ

ระยะของการนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation phase)

ในการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ควรจะต้องมีแกนนำหรือกลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มทำงานซึ่งเป็นกลุ่มที่สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับ โดยกลุ่มทำงานหรือกลุ่มแกนนำนี้อาจเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือลักษณะของงานส่วนกรณีที่ชุมชนยังไม่มีกลุ่มหรือองค์กรที่เหมาะสม ก็จำเป็นต้องตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมที่ตั้งไว้ สิ่งสำคัญในขั้นนี้ คือ การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ ระหว่างสมาชิกของกลุ่มทำงาน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับผู้วิจัยและการมอบหมายให้ตรงกับศักยภาพและความสามารถของบุคคล การกระจายทรัพยากรและการให้สมาชิกได้มีส่วนในการดำเนินงานต่าง ๆ

ระยะติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and evaluation phase)

การติดตามและประเมินผลโครงการเป็นกิจกรรมที่จำเป็นและขาดไม่ได้ การติดตามผลหมายถึง การตรวจสอบของชาวบ้านหรือขององค์กรชาวบ้านว่า งานหรือกิจกรรมที่ได้เริ่มทำไปนั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง เหมาะสมหรือไม่ เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด มีอะไรบ้างที่จะต้องแก้ไข มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ เพื่อที่จะได้มีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมได้ทันการ ซึ่งเป็นการติดตามและประเมินผลโดยสมาชิกของชุมชน สำหรับกลไกในการติดตามประเมินผลนั้นอาจจะเป็นในรูปแบบที่มีการกำหนดเวลา วิธีการ หรือมีแบบฟอร์มเพื่อใช้ในการตรวจสอบงานอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางให้ชาวบ้านหรือเป็นการติดตามประเมินผลโดยการจัดกลุ่มอภิปรายถึงกระบวนการดำเนินงาน

โครงการเพื่อหาข้อบกพร่อง ในขณะเดียวกันก็เพื่อจะหาข้อดีซึ่งจะเป็นบทเรียนสำหรับการนำไปปฏิบัติในโครงการเดิมที่จะทำต่อไปหรือโครงการใหม่

วิโรจน์ สารรัตน์ (2556, น. 191-205) ได้สรุปกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามวงจรแบบเกลียวสว่าน (Spiral cycle) ของกิจกรรม การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล โดยนำเสนอเป็น 10 ขั้นตอน โดยสมมุติว่ามี 2 วงจร ซึ่งหากมีมากกว่า 2 วงจร ก็เริ่มต้นวงจรใหม่เหมือนกับวงจรที่ 2 ไปจนสิ้นสุด โดยให้ข้อเสนอแนะเป็นแนวปฏิบัติแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (Preparation)

การเตรียมการ (Preparation) เริ่มต้นจากการกำหนดเกณฑ์เพื่อคัดเลือกโรงเรียน โดยเน้นจากปัญหาที่จะต้องพัฒนาหรือพัฒนาให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น มีหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์อ้างอิง จากนั้นจึงลงพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคย สร้างความรู้สึกแบบเป็นเพื่อนร่วมงาน หลีกเลี่ยงการทำงานตามสายบังคับบัญชา ไม่ควรกำหนดสถานะใด ๆ ที่จะทำให้เกิดการแบ่งชั้นวรรณะ ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นั่งประชุมสนทนาแบบโตะกลม ในขั้นตอนของการเตรียมการนี้ ผู้วิจัยควรต้องมีการเสริมพลังด้านความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวกับระเบียบวิธีที่ใช้และเกี่ยวกับแนวคิดเชิงเทคนิค ที่จะทำให้การดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ในระยะต่อไปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นดังนี้ เช่น แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นของขั้นตอนการเตรียมการนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรกำหนดให้มีการสังเกตผล (Observing) เป็นกิจกรรมควบคู่ขนาน (Parallel) กับทุกกิจกรรมไปด้วย เพื่อบันทึกการดำเนินงานไปเป็นระยะ ๆ โดยอาจใช้เทคนิควิธีและเครื่องมือต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างผสมกันตามสถานการณ์และความเหมาะสม เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการบันทึกการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการแบบสอบถามความเห็นแบบวัดทัศนคติ แบบทดสอบมาตรฐาน เอกสาร เครื่องบันทึกเสียงเครื่องบันทึกภาพ หรือวัตถุสิ่งของ เป็นต้น โดยประเด็นในการสังเกตและบันทึกอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายหรือนิยามของสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องและรูปแบบองค์การ การเรียนรู้หรือการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นและอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (Planning)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพของงาน ที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลง เพื่อระบุ “สภาพที่เคยเป็นมา” “สภาพปัจจุบัน” “สภาพปัญหา” “สภาพที่คาดหวังจาก

การแก้ปัญหา” “ทางเลือกที่หลากหลายเพื่อการแก้ปัญหา” “การเลือกทางเลือกเพื่อปฏิบัติการแก้ปัญหา”

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (Acting)

การปฏิบัติ (Acting) ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ (Action plan) และแผนพัฒนาส่วนบุคคล (Individual development plan) ที่กำหนดไว้นั้น โดยมุ่งบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดตามหลักการ “มุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล” พยายามไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ ที่ได้อย่างง่าย ๆ หรือสำเร็จรูปเกินไป คอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง พิจารณาถึงการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ทางการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการในการนำแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติ เช่น การจัดทีมงาน การแบ่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบ การกำหนดเครือข่ายการติดต่อ สื่อสารทั้งในแนวดิ่งและแนวนอน ทั้งภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดระบบการติดตามผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น โดยคำนึงถึงการปฏิบัติงานภายใต้บริบทของ “หลักการ” ที่ผู้วิจัยกำหนดเป็นตัวสอดแทรกเสริมหรือเป็นเงื่อนไขสอดแทรกด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (Observing)

นอกจากการสังเกตผล (Observing) ที่แนะนำให้ปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการวิจัยแล้ว การสังเกตผลในขั้นตอนนี้ ถือเป็นการสังเกตผลที่ต่อเนื่อง ยาวนาน และซับซ้อน เป็นการสังเกตผลในขั้นตอนการปฏิบัติ (ขั้นตอนที่ 3 ที่ใช้ระยะเวลาที่ยาวนานมากกว่าขั้นตอนอื่น มีกิจกรรมเกิดขึ้นมากมายสลับซับซ้อนและอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องมีการสังเกตผล (Observing) เป็นกิจกรรมควบคู่ขนาน (Parallel) กับทุกงาน โครงการและกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (Reflecting)

เป็นขั้นตอนการเอาผลการบันทึกจากการสังเกตในทุกขั้นตอนที่ผ่านมา คือ ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ ทั้งที่เป็นผลจากการบันทึกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบสอบถามความเห็นแบบวัดทัศนคติ แบบสอบถามมาตรฐาน เอกสาร เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ หรือวัตถุสิ่งของแล้วแต่กรณีที่ได้นำไปใช้ เป็นการนำมาเสนอ (Presentation) เพื่อก่อให้เกิดการถกเถียงอภิปรายร่วมกัน ซึ่งอาจมีทั้งความเห็นที่สนับสนุนสอดคล้องกันหรือขัดแย้งกัน โดยยึดหลักความมีเหตุผลที่มีจุดมุ่งหมายในการหาบทสรุปว่า สิ่งที่เราคาดหวังไว้ก่อนหน้านี้ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรมีอะไรที่ประสบผลสำเร็จ เพราะอะไร อะไรที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะอะไร หากจะดำเนินการแก้ปัญหาที่นั้นต่อไปอีก อะไรที่ยังเหมาะสมอยู่ควรดำเนินการต่อเนื่อง อะไรที่ไม่เหมาะสมควรตัดออก และอะไรที่ควรนำมาเสริมเข้าไปอีก และจากผลการปฏิบัติงานร่วมกันมาตั้งแต่แรกนั้นได้ก่อให้เกิด

เกิดการเรียนรู้ในระดับตัวบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับหน่วยงานอะไรบ้าง และได้ก่อให้เกิดความรู้ใหม่อะไรขึ้นมาบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศที่จะนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนเพื่อดำเนินการใหม่ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (Re-planning)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการวางแผน ให้มีการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางาน เพื่อระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา ประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติกันใหม่ โดยนำสารสนเทศ (Information) ที่ได้จากการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 มาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งจะช่วยให้ตัวสอดแทรกหลัก คือ แผนปฏิบัติการ (Action plan) และแผนพัฒนาส่วนบุคคล (Individual development plan) ขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งอาจมีบางอย่างทำต่อเนื่อง บางอย่างต้องหยุดไป หรือมีบางอย่างเพิ่มเติมเข้ามา ทั้งนี้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรให้มีการสังเกตผล (Observing) ควบคู่ไปกับกิจกรรมการวางแผนไปด้วย

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (Re-acting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 3 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการและแผนพัฒนาส่วนบุคคลที่กำหนดใหม่ มุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะ ๆ โดยคำนึงถึงหลักการดังกล่าวในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (Re-observing)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 4 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตที่เกิดขึ้นจริง (Actual effects) จากการปฏิบัติตามที่กำหนดขึ้นใหม่ในขั้นตอนที่ 7 และอาจให้มีการสังเกตผลการใช้เทคนิควิธีและเครื่องมือในการสังเกตผล เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมขึ้นด้วย ตามหลักการและแนวคิดที่กล่าวไว้ในขั้นตอนที่ 4

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (Re-reflecting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 5 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยมีจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินการตามที่กล่าวถึงในขั้นตอนที่ 5

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผลการวิจัย (Conclusion)

หากพิจารณาตามแนวคิดของ Coghlan and Brannick (2007) และ James et al. (2008) การสรุปผลการวิจัยจะเป็นการนำเสนอผลการปฏิบัติจริงทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน สมมติ

งานวิจัยมี 2 วงจร และบทสรุปนี้ หมายถึง การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 4 โดยมีข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติว่า “การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 4 ผู้วิจัยควรนำเสนอเป็นระยะ ๆ หลังเสร็จสิ้นการทำการวิจัยแต่ละขั้นตอน ไม่รอจนกว่าเสร็จสิ้นทั้ง 10 ขั้นตอน มิฉะนั้นจะเกิดสภาพของภูเขาข้อมูล หรือสภาพได้หน้าล้มหลัง อาจมีผลทำให้นำเสนอข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่ปฏิบัติจริงมีความสับสน อันเนื่องจากความเร่งรัดของเวลา ความเหนื่อยล้า ความท้อแท้ใจ ความหลงลืมและความมากมายของข้อมูล”

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การปฏิบัติ (Acting) 3) การสังเกตผล (Observing) และ 4) การสะท้อนผล (Reflecting) ซึ่งในแต่ละขั้นตอนหลักอาจมีขั้นตอนย่อยเข้ามาเสริม เช่น การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนย่อยก่อนการวางแผนก็สามารถทำได้ ลักษณะเด่นของขั้นตอนในการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ มีลักษณะเป็นพลวัต และมีความยืดหยุ่นสูง ไม่จำเป็นต้องดำเนินงานเชิงเส้นตรง สามารถทำวิจัยซ้ำกันได้อีกโดยพิจารณาจากผลสะท้อนกลับ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการทำวิจัยในวงจรต่อไป

เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วรรณดี สุทธิสารกร (2557, น. 313-314) ได้กล่าวถึงเป้าหมายและคุณค่าพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทุกคนมีความสามารถในการคิดและทำงานร่วมกันเพื่อบ่มงูสู่การมีชีวิตที่ดีกว่า
2. ความรู้ในปัจจุบันและอนาคต ทักษะและแหล่งทรัพยากรจะถูกแบ่งปันกันตลอดเส้นทางของการสร้างความเท่าเทียมและคุณธรรมทางสังคม รวมทั้งความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง
3. ความผูกพันที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระบวนการวิจัยที่ขับเคลื่อนโดยสมาชิกของชุมชนแห่งการเรียนรู้ผู้เป็นคณนอกและคนใน

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นงานที่เน้นในเรื่องคุณค่าของกลุ่มบุคคล สังคม และเป็นงานที่สร้างพลังในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

เทคนิคกระบวนการกลุ่มแบบพลังสร้างสรรค์ (Appreciation – Influence – Control : A-I-C)

เทคนิค A-I-C คิดค้นและพัฒนาโดย William E. Smith และ Turid Sato จากสถาบันเพื่อการพัฒนาระดับนานาชาติแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (Organization for development and international institute, U.S.A.) A-I-C คือ “กระบวนการประชุมที่มีวิธีการหรือขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ

เป็นกระบวนการประชุมระดมพลังสมอง เพื่อแก้ปัญหาและเสนอแนวทางในการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ เมื่อดำเนินการถูกต้องตามขั้นตอน ผลงานที่ได้จากการประชุมนี้จะมาจากความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน”

อรพินท์ สฟโชคชัย (2540, น. 13) กล่าวว่า เทคนิค A-I-C เป็นวิธีการรวมพลังปัญญาและพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังในการพัฒนา โดยเชื่อว่าบุคคล กลุ่ม องค์กรชุมชนและสังคม ล้วนมีพลังสร้างสรรค์แฝงอยู่มากมาย แต่มักนำไปใช้ในทางลบหรือไม่สามารถนำพลังสร้างสรรค์นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ หากบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชนและสังคม ทราบวิธีการระดมพลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่มาไว้ในแนวทางที่เกิดประโยชน์ ก็จะก่อให้เกิดความเจริญความสงบสุขขึ้นในสังคม ซึ่งมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A)

เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I)

เป็นขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้การพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนา และค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C)

เป็นการนำเอากิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรม

วิธีการของ A-I-C

วิธีการของ A-I-C เป็นการเชิญคนที่จะร่วมกันทำงานทั้งหมดในระบบใดระบบหนึ่งเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน 3 ขั้นตอน (ศิริวรรณ เพียรสุข, 2542, น. 74-75)

ขั้นที่ 1 Appreciation หรือ A หมายถึง การทำให้ทุกคนให้การยอมรับและชื่นชมผู้อื่นโดยไม่รู้สึกละแวกต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ ทุกคนมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมด้วยภาพ ข้อเขียน หรือคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นเช่นไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผลและความรู้สึกตลอดจนการแสดงออกมาในลักษณะต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เมื่อทุกคนได้รับการแสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น จะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดี มีความสุข ความอบอุ่นและเกิดพลังขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน

A เป็นการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น รับฟัง ยอมรับ และสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ในสภาพหลัก ๆ คือ

1. สภาพปัจจุบันจากการสำรวจสภาพที่เป็นจริง (The reality) เป็นการสะท้อนภาพความเป็นจริงตามที่ตนเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มเล็ก ให้เกียรติ ความรัก ความเป็นมิตรเห็นคุณค่า (Appreciation) ให้โอกาสทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่ครอบงำ และสรุปทั้งหมดเป็นภาพเดียวกันนำเสนอในกลุ่มใหญ่

2. สภาพที่ปรารถนาในอนาคต สภาพที่มุ่งหวัง (The ideal vision) ขั้นที่ 2 Influence หรือ I หมายถึง การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการ หรือยุทธศาสตร์ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้ดีที่สุด วิธีการที่เสนอแนะมาทั้งหมดจะถูกนำมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ และพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้วิธีการที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จที่กลุ่มต้องการในการพิจารณาเลือกวิธีการดังกล่าวสมาชิกกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์กันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วยเพื่อให้ได้วิธีการ โดยที่ยังมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มจะยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความรัก ความสามัคคีไว้โดยไม่ยากนัก

I เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ มาตรการ วิธีการ และเสนอทางเลือก เพื่อให้บรรลุความมุ่งหวัง บรรลุภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิดกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุตามความมุ่งหวัง หรือภาพที่พึงประสงค์ซึ่งมีวิธีการโดยให้แต่ละคนคิดยุทธศาสตร์ (Strategies) ตามลำพังให้ได้ประมาณ 1-3 ข้อ จากนั้นเขียนยุทธศาสตร์ลงบนแผ่นกระดาษย่อยแผ่นละ 1 ข้อ จัดให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มเล็ก เพื่อคัดเลือกยุทธศาสตร์ที่เห็นว่าดีที่สุดประมาณ 3-5 ข้อ โดยแต่ละยุทธศาสตร์อาจมียุทธศาสตร์ย่อย (มาตรการ พ่วงมาด้วยมากกว่า 1 ข้อ โดยการอภิปรายนั้น ให้อภิปรายบนหลักของเหตุผล และได้รับการยอมรับและพึงพอใจจากกลุ่มมากที่สุด

2. การจัดลำดับความสำคัญ

ขั้นที่ 3 Control หรือ C หมายถึง การนำวิธีการมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ (Action plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร งบประมาณมาจากแหล่งใดในขั้นนี้สมาชิกแต่ละคนจะเลือกว่า ตนสมควรจะรับผิดชอบเรื่องใด ใครจะให้ความร่วมมือเรื่องใดใครจะเป็นผู้ร่วมคิดวางแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนดข้อผูกพันให้ตนเอง (Commitment) เพื่อควบคุม (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

C เป็นการทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการและกิจกรรมมาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มดำเนินการที่แต่ละกลุ่มนัด และแสวงหาทรัพยากร มีขั้นตอน ดังนี้

1. แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

2. จัดทำแผนปฏิบัติการ โดยการนำยุทธศาสตร์แต่ละข้อพร้อมด้วยมาตรการพ่วงมาทำแผนการดำเนินการ (Action plan) จากนั้นแสวงหาผู้รับผิดชอบ โดยแบ่งกลุ่มและลงชื่อตามความสมัครใจว่าจะร่วมจัดทำแผนงานในมาตรการใด และให้มีการนำเสนอแผนการดำเนินการในที่ประชุมใหญ่

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ชาย โพธิ์สิตา (2559, น. 206-207) กล่าวถึงการสนทนากลุ่มว่า วิธีการสนทนากลุ่มมักจะใช้เพื่อหาคำอธิบายข้อค้นพบที่ข้อมูลเชิงปริมาณไม่สามารถอธิบายได้ หรือยืนยันข้อค้นพบทางสถิติด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มที่ดี คือข้อมูลที่เกิดมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกภายในกลุ่ม ภายใต้สถานการณ์การสนทนาที่เป็นธรรมชาติ โดยไม่มีการถามซักไซ้ไล่เลียง

วีระยุทธ ชาศะกาญจน์ (2557, น. 347) กล่าวถึงการสนทนากลุ่มว่าเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เป็นการเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน เป็นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปที่จะนำไปสู่การวางแผนที่ดี การอภิปรายดังกล่าวต้องมีความเที่ยงตรง ความคิดเห็นของกลุ่มหรือกระบวนการสนทนากลุ่มเป็นการพูดคุยแบบธรรมชาติ

ชอบ เข้มกลัด และโกวิท พวงงาม (2547, น. 65-67) กล่าวถึงการสนทนากลุ่มว่าเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการค้นหาข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งจำเป็นต้องมีการเตรียมการและวางแผนอย่างเหมาะสม และหัวข้อที่จะสนทนากลุ่มนั้นต้องเป็นเรื่องที่กลุ่มให้ความสนใจด้วย โดยปกติจะให้มีการนั่งสนทนากันระหว่างผู้สัมภาษณ์เป็นกลุ่มประมาณ 6 - 12 คน ในบางกรณีอาจมีข้อยกเว้นให้มีได้ประมาณ 4 - 5 คน ระหว่างการสนทนานั้นจะมีผู้จุดประเด็นการสนทนาเรียกว่าผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้ชักจูงให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นร่วมกัน รวมทั้งสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองภายในกลุ่มด้วย การสนทนากลุ่มจึงเป็นวิธีการของการสนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

จุดมุ่งหมาย/ วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลเนื้อหาสาระที่เป็นประเด็นเฉพาะด้าน
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ
3. เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นนั้น ๆ แสดงความคิดเห็นให้ข้อมูล รายละเอียด
4. เพื่อจะได้ข้อมูลที่ดีที่สุด ตรงตามจุดหมายของการศึกษาโดยผ่านการอภิปรายอย่างมีปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกในการสนทนา

องค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่ม

ปาริชาติ วัลย์เสถียร (2551, น. 105-106) กล่าวถึงองค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่มดังนี้

1. บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ เป็นผู้ที่มีบุคลิกดี สุภาพ อ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้รู้ความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนในแต่ละครั้งเป็นอย่างดีด้วย

1.2 ผู้จดบันทึกการสนทนา (Notetaker) ผู้จดบันทึกการสนทนาจะต้องรู้วิธีว่าทำอะไรจึงจะจดบันทึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องจดบันทึกบรรยากาศที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนาด้วย

1.3 ผู้ช่วย (Assistant) ผู้ช่วยจะเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไปในขั้นเตรียมการจัดสนทนากลุ่ม เช่น เตรียมสถานที่ จัดสถานที่ บันทึกเสียง เป็นต้น

1.4 ผู้ร่วมสนทนาเพื่อให้ข้อมูลหรือให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ประมาณ 6-12 คน

2. แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรจะต้องจัดแนวทางในการสนทนากลุ่มและจัดลำดับหัวข้อในการสนทนา ในทางปฏิบัติอาจยืดหยุ่นได้จากบรรยากาศในการสนทนาที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้ดำเนินการสนทนาอาจจะได้ประเด็นซึ่งไม่ได้คาดคิดเอาไว้ก่อนจากผู้เข้าร่วมสนทนาผู้ดำเนินการสนทนาสามารถชักต่อได้

3. อุปกรณ์สนาม อุปกรณ์สนามที่ควรเตรียม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ เป็นต้น

4. แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ควรจัดแบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มไว้ด้วย

5. มีการส่งเสริมสร้างบรรยากาศ เช่น อาหารว่าง เครื่องดื่ม ขนมคบเคี้ยว ฯลฯ ก็จะเป็นการช่วยเสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง ระหว่างผู้มีส่วนในการสนทนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

6. ของสนทนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจของผู้ที่ทำการสนทนา

7. สถานที่และระยะเวลา อาจจะเป็นบ้าน ห้องประชุมปรับอากาศ หรือสถานที่ที่ลมถ่ายเทได้สะดวก ห่างไกลความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีสมาธิในเรื่องต่าง ๆ ที่กำลังสนทนา ส่วนระยะเวลาในการสนทนาทั่วไป ไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

8. หัวข้อและประเด็นสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นประเด็นที่จะให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้พูดคุยเสนอความคิดเห็น ซึ่งจะต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เข้าร่วมสนทนา

การสนทนาแบบโบห์ม (Dialogue)

การสนทนาแบบโบห์ม (Bohm's Dialogue) เป็นกระบวนการการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน ในการสร้างให้เกิดการสร้างสรรค์ทางความคิด เป็นการแลกเปลี่ยนทั้งความรู้สึก องค์ความรู้ ภายในตัวบุคคล เป็นกระบวนการที่นำความรู้แฝง (Tacit Knowledge) ทำให้ปรากฏขึ้น รวมถึง

การพัฒนา ทักษะการตั้งคำถาม การนำเสนอความคิด การฟังและการไตร่ตรอง ความคิด อย่างลุ่มลึก อยู่ในภาวะอิสระที่ทำให้เกิด บรรยากาศการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจทั้งตนเองและบุคคลอื่นภายใน กลุ่มอย่าง

แนวทางการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์ม

โสฬส ศิริไสย์ (2548) ได้แนะนำแนวทางการจัด Dialogue ไว้เป็นแนวทางกว้าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังของการทำสุนทรียสนทนา ให้ทะลุ การคิด ร่วมกันทำให้ความคิดที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ มารวมตัวกัน และทำให้เกิด การเชื่อมโยง (coherent of thought) เพื่อให้เกิดพลังการเข้าใจปรัชญาของสุนทรียสนทนาอย่าง ลึกซึ้ง จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธาใน กระบวนการ สามารถฟันฝ่ากำแพงความลังเลสงสัยไปได้

2. การรื้อถอนสมมติบัญญัติ ปลดปล่อยตนเองจากภารกิจ บทบาท หน้าที่ อำนาจและ อุปาทานที่ ห่อหุ้ม ตัวตนอยู่ในทุกรูปแบบ เพื่อมิให้กลายเป็นกำแพงอุปสรรค (blocking) ต่อ การเรียนรู้เพื่อการเข้าถึง ความจริงที่ ผังลึกละเอียดภายในตัวเอง (tacit knowledge) ดังนั้น ผู้ที่เข้าร่วมวง สุนทรียสนทนา จึงต้องรื้อถอนสิ่ง เหล่านี้ด้วย ความสมัครใจของตนเอง อ่อนน้อมถ่อมตัว มีเมตตากับ ตัวเอง โดยการไม่ยกตนข่มท่าน หรือไม่กด ตนเองลง จนหมดความสำคัญ แต่ควรกำหนดบทบาทของ ตัวเองเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน ไม่ควรลืมนำเป้าหมายของการรื้อถอนจำกัดขอบเขตอยู่ที่ตนเอง เท่านั้น การก้าวล่วงไปวิพากษ์ วิจารณ์เพื่อเปลี่ยนแปลงหรือ ถอนคนอื่น เป็นสิ่งที่พึงละเว้นโดยเด็ดขาด

3. ในวงสุนทรียสนทนา จะต้องไม่ให้ความสนใจเฉพาะสิ่งที่ได้ยินได้ฟังเพียงอย่างเดียว เท่านั้น แต่ จะต้องทำหน้าที่ ะเป็นผู้สังเกตอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองในขณะที่ได้ยินได้ฟังสิ่ง เหล่านั้นด้วย เพราะโดยทั่วไปขณะที่ฟังนั้น เรามักจะ “บิวด์” ความรู้สึกบางอย่างตามไปด้วย เช่น รำคาญ หมั่นไส้ เคลิบเคลิ้ม ขำ กลิ้ง ขึ้นชม ฯลฯ และความรู้สึกเหล่านี้คือที่มาของ ‘bias’ ต้องมัน ตามให้ทันด้วยการฟังให้ได้ยิน (deep listening) สงบระงับ การตามความรู้สึกให้เท่าทันจึงเป็นการ ป้องกัน bias และการสงบระงับคือการสร้าง ปัญญาที่เกิดจากการฟัง เมื่อคิดว่า สามารถจัดการกับ ความรู้สึกตัวเองได้แล้ว ก็สามารถเริ่มต้นตั้งวงคุยเพื่อคิด ร่วมกันได้เลย

4. การตั้งวงสุนทรียสนทนา ประกอบด้วยคนสองคนขึ้นไป 7 - 8 คน ถือว่ากำลังดี แต่ถ้าจำเป็นก็อาจมีได้ถึง 20 กว่าคน นั่งล้อมวงเป็นวงกลมให้ทุกคนสามารถมองเห็นหน้ากันได้ ทั้งหมด ตั้งกติกาการพูดคุยไว้ อย่างหลวม ๆ เช่น หลีกเลี่ยงการเสนอแนะ การโต้แย้ง การผูกขาดเวที การทำให้ผู้อื่นเสียหน้า พูดให้สั้นหลังจากพูดแล้ว ควรรอให้คนอื่น ๆ ได้มีโอกาสพูดผ่านไปอีกคนสอง หรือสามคน ค่อยกลับมาพูดอีก

5. ไม่ควรหวังผลว่าจะต้องมีสิ่งนั้นสิ่งนี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังจากจบลงของสุนทรีย สนทนาเพราะความคาดหวังดังกล่าวเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่มีการยืนยันว่า สุนทรียสนทนาจะเกิด

มรรคผลเมื่อเวลา ผ่านไปสักกระยะหนึ่งแล้ว เพราะความคิดไม่ได้หายไปไหน แต่อาจหลุดตามหลัง จึงควรทำให้เกิดขึ้นอย่าง สม่่าเสมอ ข้อสำคัญคือ ควรหลีกเลี่ยงการสรุปแบบรวบยอด เพราะการสรุป เป็นการเปิดช่องว่างให้ใช้อำนาจ แบบรวบรัด ขยายส่วนที่ชอบ ปิดบังส่วนที่ไม่อยากได้ยิน และข้อสำคัญคือการนำข้อสรุปไปเป็นเครื่องมือบีบ บังคับให้คนอื่นทำตามความต้องการของตนเอง ในภายหลัง การสรุปควรถือเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่เข้าร่วม กระบวนการสุนทรียสนทนา ซึ่งสามารถหยิบประเด็นที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ตามความสนใจของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดทำ Dialogue ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดของการทำ Dialogue ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธาในกระบวนการ ปลดปล่อยตนเองจาก ภารกิจ บทบาท หน้าที่ อำนาจทุกรูปแบบ เพื่อมิให้กลายเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ผู้ร่วมวงสนทนาจะต้อง ไม่ให้ความสนใจเฉพาะสิ่งที่ได้ยินได้ฟังเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องทำ หน้าที่เป็นผู้สังเกตอารมณ์และ ความรู้สึกของตนเองในขณะที่ได้ยินได้ฟังสิ่งเหล่านั้นด้วย ขนาดของ ผู้เข้าร่วมวงสนทนา ประกอบด้วย คนสองคนขึ้นไปหรือ 7 - 8 คน ถือว่ากำลังดี แต่ถ้าจำเป็นก็อาจมีได้ถึง 20 กว่าคน นั่งล้อมวงเป็นวงกลมให้ทุกคนสามารถมองเห็นหน้ากันได้ ทั้งหมด ตั้งกติกาการพูดคุยไว้ อย่างหลวม ๆ เช่น หลีกเลี่ยงการเสนอแนะ การโต้แย้ง การผูกขาดเวที การทำให้ผู้อื่นเสียหน้า พูดให้สั้น หลังจากพูดแล้ว ควรรอให้คนอื่น ๆ ได้มีโอกาสพูด ผ่านไปก่อน สองหรือสามคน ค่อยกลับมาพูดอีก และข้อสรุปจะไม่เกิดขึ้นภายหลังจากจบลงของสุนทรียสนทนา แต่จะเกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไปสักกระยะหนึ่งแล้ว เพราะความคิดไม่ได้หายไปไหน แต่อาจหลุดตามหลัง จึงควรทำให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ การสรุปเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่เข้าร่วมกระบวนการ สุนทรียสนทนา ซึ่งสามารถหยิบประเด็นที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ตามความสนใจของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน

การจัดการวงสนทนาที่ดี แบบ Dialogue

การจัดการวงสนทนา ควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ซึ่ง อาจารย์โสฬส ศิริไสย์ (2548) ได้แนะนำแนวทางแบบรวบรับ ภายใต้คำพูดสั้นๆว่า SPEAKING ดังนี้

1. S Setting หมายถึง ฉาก สถานที่ และเวลาของการทำ Dialogue ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็น อันดับต้นๆ กล่าวคือ การจัดสถานที่ ควรจัดให้เป็นวงกลม ให้ทุกคนในวงสนทนา หันหน้าเข้าหากัน เพื่อให้ สามารถมองเห็นหน้า ซึ่งกันและกันได้หมดทุกคน และให้มีพื้นที่ว่างพอ ที่ให้ทุกคนจะสามารถเคลื่อนไหวไปมาได้สะดวก ถ้าหากมีทิวทัศน์ที่สวยงามที่เป็น “ต้นทุน” ทางธรรมชาติที่ดีอยู่แล้ว ควรใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยเปิดม่านเพื่อให้สามารถมองเห็นวิว ทิวทัศน์ และปลดปล่อยอารมณ์และเป็นที่พักสายตา

2. P Process หมายถึง กระบวนการ Dialogue เป็นเรื่องของกระบวนการ (Process Determinism) ซึ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัยไม่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ ผู้เข้าร่วมวงสนทนา

ต้องมีสติอยู่เสมอ สิ่งทีพูด ไม่มีการสรุปหรือสร้างความคิดรวบยอด เพื่อหาคำตอบสุดท้าย และให้ทุกคนคิดเหมือนกันหมด แต่ถ้าผู้เข้าร่วมวงเชื่อมั่นในเรื่องของกระบวนการ จะเห็นว่าคำตอบจะเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ และเป็นหน้าที่ของผู้เข้าร่วมวงที่จะทำความรู้จักกับคำตอบนั้นด้วยตนเอง คำตอบบางอย่างรู้ได้เฉพาะตัวอธิบายให้ใครฟังไม่ได้

3. E Ends หมายถึง เป้าหมาย Dialogue ไม่อนุญาตให้แต่ละคนนำเป้าหมายส่วนตัว หรือวาระส่วนตัว เข้าไปใช้ นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการฟัง เรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นเท่านั้น นอกจากนี้จะต้องหลีกเลี่ยงมิ ให้มีการตั้งผลลัพธ์ไว้ล่วงหน้า ไม่นำสิ่งที่เชื่ออยู่ในใจออกมาโต้แย้ง ประทัดประหารซึ่งกันและกัน Dialogue จึงเหมาะสมสำหรับเริ่มต้นทำงานที่มีความซับซ้อน หลากหลาย หรือต้องการแก้ไขปัญหายากร่วมกัน Dialogue จึงไม่มีการโอ้อวด ไม่แนะนำสั่งสอน หรือหวังจุดประกายให้คนอื่นคิดตาม รวมทั้งไม่ได้แย้ง หรือยกยอปอปั้น หรือตำหนิติเตียน

4. A Attitude หมายถึง การมีเจตคติที่ดีต่อคนอื่น มีจิตใจที่เปิดกว้าง มีความสุขที่ได้ยินได้ฟังและ ได้เรียนรู้จากผู้อื่น Dialogue คือชุมชนสัมมาทิฐิ ไม่เริ่มต้นด้วยการประณามคนอื่น การเสนอแนะให้คนอื่นทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือการพูดถึงปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การโต้เถียง การปกป้อง และการมุ่งเอาชนะกัน

5. K Key Actor หมายถึง คณะทำงานที่อยู่เบื้องหลัง ผู้ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างฉาก และค้นหาผู้ที่ เหมาะสมจะมานั่งพูดคุยกัน เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะรวมความถึง Facilitator ผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามหลักการของกระบวนการ รวมทั้งแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงที โดย สุภาพ และไม่ทำให้ผู้ร่วมวงสนทนารู้สึกเสียหน้า

6. I Instrument หมายถึง เครื่องมือของ Dialogue คือ จะต้องช่วยลดทอนความเป็นทางการของการใช้ ภาษาให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงถ้อยคำแบบพิธีการ เช่น ขออนุญาตพูด เพราะการพูดนี้ไม่ต้องขออนุญาตใคร หากผู้พูดคนก่อนพูดจบและมีความเจ็บเกิดขึ้นก็สามารถแทรกตนเองขึ้นมาพูดได้โดยอัตโนมัติ แต่สิ่งที่จะต้อง ระวังคือพูดสิ่งใดออกไป สิ่งนั้นจะย้อนกลับมาเข้าสู่ตนเอง ทำให้รู้สึกได้ภายหลัง

7. N Norms of Interaction หมายถึง บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะต้องมีความเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ของคำพูดและการปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องหลีกเลี่ยงคำพูดและการกระทำทางวาทะใดๆที่แสดงว่า ตนเอง เหนือกว่า หรือด้อยกว่าคนอื่น วัจนะกรรมที่แสดงความเหนือกว่าได้แก่ คำพูดแบบแนะนำ อบรม สั่งสอน โอ้อวด ยกตนข่มท่าน ส่วนคำพูดที่แสดงความด้อยกว่าคนอื่น เช่น คำพูดแบบวิงวอนร้องขอ คำแนะนำและความ ช่วยเหลือจากผู้อื่น

8. G Genre หมายถึง ประเภทของการพูดคุย Dialogue ไม่ใช่การพูดคุยแบบพิจารณา ถกเถียงหรือโต้แย้ง ไม่ใช่การบรรยายไม่ใช่การประชุมที่มีประธานทำหน้าที่วินิจฉัย สั่งการ หรือมีเป้าหมายวาระไว้ล่วงหน้า แต่เป็นการพูดคุยแบบเปิด ไม่มีเป้าหมายและวาระ เพื่อสร้างความหมาย

ร่วมกัน แต่หากเป้าหมายจะเกิดขึ้น ตามมาในภายหลังก็คงไม่มีใครห้าม แต่ต้องเกิดภายใต้บริบทของการสร้างความหมายร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป การจัดการวงสนทนาที่ดี แบบ Dialogue มีปัจจัยที่ต้องคำนึงถึง ได้แก่

- 1) Setting เป็นการจัดฉาก สถานที่และเวลาของการทำโดยจัดให้เป็นวงกลม ทุกคนในวงสนทนาหันหน้าเข้าหากัน และให้มีพื้นที่ว่างพอให้ทุกคนจะสามารถเคลื่อนไหวไปมาได้สะดวก
- 2) Process กระบวนการ Dialogue ซึ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัยไม่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ ผู้เข้าร่วมวงสนทนาต้องมีสติอยู่เสมอ ไม่มีการสรุปหรือสร้างความคิดรวบยอด เพื่อหาคำตอบสุดท้าย แต่คำตอบจะเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ และเป็นหน้าที่ของ ผู้เข้าร่วมวงที่จะทำความรู้จักกับคำตอบนั้นด้วยตนเอง
- 3) Ends เป็นเป้าหมาย Dialogue แต่ละคนไม่สามารถ นำเป้าหมายส่วนตัว หรือวาระส่วนตัว เข้าไปใช้ในวงสนทนา นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการฟัง เรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นเท่านั้น
- 4) Attitude การมีเจตคติที่ดีต่อคนอื่น มีจิตใจที่เปิดกว้าง มีความสุขที่ได้ยินได้ฟังและ ได้เรียนรู้จากผู้อื่น
- 5) Key Actor คณะทำงานที่อยู่เบื้องหลัง หรือ Facilitator ผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ให้เป็นไปตามหลักการของกระบวนการ รวมทั้งแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วถึง โดยกระทำอย่างสุภาพ
- 6) Instrument เป็นเครื่องมือของ Dialogue จะต้องช่วยลดทอนความเป็นทางการของการใช้ภาษาให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงถ้อยคำแบบพิธีการ
- 7) Norms of Interaction บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะต้องมีความเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ของคำพูดและการปฏิบัติ
- 8) Genre ประเภทของการพูดคุย Dialogue เป็นการพูดคุยแบบเปิด ไม่มีเป้าหมายและวาระ แต่เป้าหมายอาจจะเกิดขึ้นในภายหลังได้ แต่ต้องเกิดภายใต้บริบท ของการสร้างความหมายร่วมกัน

การบันทึกภาคสนาม (Field notes)

รัตนะ บัวสนธิ์ (2556, น. 257-258) กล่าวถึงความหมายและลักษณะของการบันทึกภาคสนามไว้ว่า บันทึกภาคสนาม คือ ข้อมูลที่นักวิจัยได้ทำการจดบันทึกไว้หลังจากที่เก็บรวบรวมมาได้ด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant and non-participant observation) หรือการสัมภาษณ์ ทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ (Formal and informal) ก็ตาม บันทึกภาคสนามเป็นข้อมูลที่นักวิจัยบันทึกขึ้นเท่าที่จะทำได้เร็วที่สุด ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังที่กล่าว ทั้งนี้ บันทึกภาคสนามจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมของนักวิจัยและบุคคลที่นักวิจัยทำการศึกษา

การบันทึกสนาม คือ การเขียนคำอธิบายเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง จากผู้บันทึกมากกว่า 1 คน โดยมุ่งเน้นที่การบันทึกข้อมูลรายละเอียดจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูลการบันทึกภาคสนามยังเป็นการบันทึกสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์ หรือบันทึกความรู้สึกนึกคิดของผู้บันทึกเองที่เกิดขึ้นหลังจากเข้าไปสังเกตการณ์ โดยปกติแล้วการบันทึกภาคสนามจะใช้เวลาไม่นานมากนัก (James et al., 2008; Gay, Mills & Airasian, 2009)

ส่วนประกอบของการบันทึกภาคสนาม

รัตนะ บัวสนธิ์ (2556, น. 159-169) กล่าวถึงส่วนประกอบของการบันทึกภาคสนามว่ามีเนื้อหาสาระที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนบันทึกพรรณนาหรือบรรยาย เป็นการบันทึกตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ได้รับรู้ โดยนักวิจัยจะต้องไม่บันทึกในลักษณะการตีความลงสรุป หรือตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ภาษาของข้อความที่บันทึกจะต้องมีลักษณะตรงไปตรงมา โดยบันทึกให้ครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.1 พรรณนาภาพบุคคลที่ทำการสังเกต เป็นการบันทึกรายละเอียดทางกายภาพที่ปรากฏ เช่น ขนาดของร่างกาย การแต่งกาย กิริยาท่าทาง สีหน้า เป็นต้น

1.2 บันทึกบทสนทนา เป็นการบันทึกคำพูดของบุคคลที่นักวิจัยทำการสังเกตหรือสนทนาด้วย และคำพูดที่บุคคลนั้นพูดกับบุคคลอื่น โดยบันทึกในลักษณะเป็นคำพูดของบุคคลนั้น ๆ โดยตรง

1.3 พรรณนาและวาดสภาพทางกายภาพหรือสถานที่ในการสังเกตหรือสัมภาษณ์แต่ละครั้ง

1.4 พรรณนาเหตุการณ์ เป็นการบันทึกเกี่ยวกับลักษณะการกระทำของบุคคลทั้งหมดในเหตุการณ์นั้นว่า แต่ละบุคคลเป็นใคร และแสดงอาการอะไร สื่อความหมายใด

1.5 พรรณนากิจกรรม เป็นการบันทึกรายละเอียดพฤติกรรมของบุคคลหนึ่ง ๆ โดยพยายามพรรณนาให้เห็นถึงลำดับของพฤติกรรมหรือการกระทำอย่างเฉพาะเจาะจง

1.6 พรรณนาพฤติกรรมของผู้สังเกต เนื่องจากในการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้น นักวิจัยคือเครื่องมือวิจัยที่สำคัญยิ่ง จึงต้องบรรยายให้เห็นว่า ในขณะที่ทำการสังเกตนั้น ผู้สังเกตทำอะไร ใช้คำพูดอย่างไร โดยบันทึกอย่างตรงไปตรงมา

2. ส่วนบันทึกทบทวน เป็นส่วนที่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้สังเกตหรือวิจัยโดยตรงที่มีต่อข้อมูล มีลักษณะเป็นอัตนัย (Subjective) การบันทึกทบทวนจะกระทำเมื่อสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง โดยจะบันทึกเป็นประโยคหรือข้อความที่ผู้สังเกตบันทึกเกี่ยวกับประสบการณ์ ความรู้สึก ความประทับใจ กระทำขึ้นเพื่อเป็นการเตือนตนเอง และเพื่อปรับปรุงการเก็บรวบรวมข้อมูลให้มีความรอบคอบ และได้ข้อมูลรอบด้านมากขึ้น ดังนี้

2.1 ทบทวนการวิเคราะห์ เป็นการบันทึกตีความพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือกิจกรรมที่บันทึกพรรณนาไว้ โดยการเชื่อมโยงข้อมูลแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน

2.2 ทบทวนวิธีการเก็บข้อมูล เป็นการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลบางอย่างแล้ว พบว่า ยังไม่อาจตีความสรุปได้อย่างชัดเจน จึงมีการวางแผนเก็บข้อมูลเพิ่มเติม สำหรับนำมาตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น

2.3 ทบทวนข้อขัดแย้งทางจริยธรรม เป็นการบันทึกทบทวนเพื่อสะท้อนเตือนตนเองว่า กำลังอยู่ในสภาพที่เป็นความขัดแย้งทางจริยธรรม ระหว่างความเป็นนักวิจัยและความเป็นเพื่อนที่ดีหรือไม่

2.4 ทบทวนกรอบความคิด เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในปรากฏการณ์ที่มาจากกรอบแนวคิด หรือทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานงานวิจัย จากแหล่งต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น เก็บจากบุคคลอื่น สถานที่อื่น ช่วงเวลาอื่น การกระทำเช่นนี้ตรงกับที่เรียกว่าการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)

2.5 ทบทวนชี้ประเด็นให้ชัดเจน เป็นการบันทึกความคิดเห็นของผู้สังเกตที่มีต่อข้อมูลต่าง ๆ ว่า ข้อมูลดังกล่าวแท้จริงแล้วเป็นเรื่องอะไร ป้องกันความสับสนของข้อมูลการทบทวนนี้จะช่วยเตือนตัวผู้สังเกตหรือนักวิจัยในการเก็บข้อมูลให้ตรงประเด็น

แนวทางการบันทึกภาคสนาม

Koshy (20 10, p. 91) ให้แนวทางในการบันทึกภาคสนามสำหรับนักวิจัยเชิงคุณภาพไว้ 3 ประการ คือ

1. การบันทึกภาคสนามควรมีกรอบแนวทางการบันทึกไว้ในใจ แต่ในการบันทึกจริงสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์
2. การบันทึกภาคสนามควรใช้ความพยายามในการวิเคราะห์ (Analysis) และการไตร่ตรอง (Reflection) ก่อนการบันทึกข้อมูล เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีประโยชน์มากกว่า
3. การบันทึกภาคสนามควรบันทึกแม้กระทั่งข้อคิดเห็นส่วนตัว เพราะจะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และการอภิปรายในขั้นตอนต่อไป

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

Gay et al. (2009, p.366) ให้ความหมายของการสังเกตแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ผู้สังเกตเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์นั้น ๆ หรือการที่ผู้วิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ โดยทำการสังเกตและบันทึกข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นการที่ผู้วิจัยสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์โดยสามารถสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยทำการสังเกต และบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นซึ่งอาจเป็นการบรรยายสภาพการณ์ สิ่งที่เกิดขึ้น พฤติกรรม หรือความรู้สึกของผู้วิจัยเองสิ่งที่พึงระวังก็คือการที่ผู้วิจัยที่เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมอาจเป็นเหตุให้ใช้อารมณ์ความรู้สึกที่โอนเอียงไปตามความรู้สึกของกลุ่ม

ประโยชน์ของการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

Koshy (2010, p. 95) กล่าวถึงประโยชน์ของการสังเกตแบบมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ คือ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลรอบด้านที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมทำให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิ เพราะเป็นการบันทึกข้อมูลจากสิ่งที่เห็นหรือได้ยินโดยผู้วิจัยเอง

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ละเอียด เพราะผู้วิจัยเองมีโอกาสเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ได้โดยตรง

เป้าหมายของการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

โดยปกติการสังเกตแบบมีส่วนร่วม กระทำโดยมีเป้าหมายอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. เพื่อสังเกตความรู้สึกของกลุ่มบุคคล และสภาพโดยทั่วไปของกิจกรรมและสถานการณ์
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยจากการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้วิจัยหรือผู้สังเกตเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ ทำการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ชาย โพธิ์สิตา (2559, น. 335) กล่าวถึงการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ กระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความหมายขึ้นมา เป็นการตีความและเป็นการหาคำอธิบายเชิงทฤษฎีขึ้นมาจากข้อมูล

รัตนะ บัวสนธ์ (2556, น. 187) กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพไม่ว่าจะเป็นสาขาใดก็ตามต่างก็มีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูลนั้นได้เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคือ การจัดระเบียบ การหาโครงสร้างและหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมาอย่างเป็นเหตุเป็นผล

องค์ประกอบสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูล

Miles and Huberman (1994) กล่าวถึงกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมีองค์ประกอบหลัก ๆ อยู่ 3 ประการ คือ

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เป็นกระบวนการจัดการ ด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบ ทั้งในทางกายภาพและในทางเนื้อหา พร้อมทั้งจะแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบในขั้นตอนต่อไป

2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการพรรณนา อันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน ตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อบอกเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา ตามความหมายที่ข้อมูลพูดออกมา

3. การหาข้อสรุป ตีความและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่า ข้อสรุปและความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องตรง

ประเด็นและน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้นอาจจะอยู่ในรูปของคำอธิบายกรอบแนวคิด หรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาวิเคราะห์นั้น

สุวิมล ติรกันนท์ (2556, น. 251) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ โดยแยกให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น มีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. วิเคราะห์แยกแยะรายละเอียดของเหตุการณ์ หรือประเด็นที่ศึกษาว่ามีตัวแปรย่อยหรือส่วนประกอบอะไรบ้าง
2. จัดหมวดหมู่ของตัวแปรหรือส่วนประกอบเหล่านั้น
3. ศึกษาถึงการเชื่อมโยงของตัวแปรหรือส่วนประกอบเหล่านั้น
4. สรุปเพื่อแสดงสาระสำคัญที่เป็นข้อค้นพบจากการศึกษา

ชาย โพธิ์สีดา (2559, น. 376-377) สรุปเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพไว้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ดีต้องเริ่มมาตั้งแต่ก่อนการเก็บข้อมูลและดำเนินไปตลอดกระบวนการวิจัย โดยมีกระบวนการต่อเนื่อง ดังนี้

1. การจัดระเบียบข้อมูล คือ การเตรียมวัตถุดิบ ข้อมูล ที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะวิเคราะห์ได้โดยสะดวกนั่นเอง แบ่งออกเป็นการจัดระเบียบทางกายภาพเป็นเรื่องของการจัดรูปแบบข้อมูล เช่น การถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงมาเป็นตัวอักษรในเอกสารที่สามารถอ่านและก็ปรึกษาได้ การจัดระเบียบเนื้อหาเป็นเรื่องของการคัดเลือกเอาข้อความต่าง ๆ ในข้อมูลที่มีความหมายตรงประเด็นกับเรื่องที่จะทำการวิเคราะห์ ซึ่งอาจมีการให้รหัสข้อมูล เพื่อสามารถเรียกมาใช้และเคลื่อนย้ายสะดวก และยังสามารถย่อหรือทอนขนาดของข้อมูลลง

2. การแสดงข้อมูล เริ่มจากการจัดกลุ่มประเภททั้งสิ่งที่สัมพันธ์กันและที่ขัดแย้งกันโดยแสดงเป็นตาราง เพื่อช่วยต่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูลหรือการหาข้อสรุป ซึ่งนอกจากการแสดงข้อมูลด้วยการบรรยายแล้ว นักวิจัยควรทำการสรุปและตีความผลที่ได้มาจากการแสดงข้อมูล เพื่อจะทราบว่าผลที่ได้นั้นบอกอะไรแก่เราบ้าง ทำให้เราเข้าใจประเด็นคำถามการวิจัยของเราอย่างไร และที่สำคัญ คือ ผลหรือข้อค้นพบที่ได้นั้นมีนัยสำคัญอย่างไรต่อเรื่องที่เกี่ยวข้อง

4. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล นักวิจัยอาจใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างต่อไปนี้ก็ได้ คือ การตรวจสอบภายใน โดยสำรวจดูคุณภาพของข้อมูล วิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลว่ามีคุณภาพที่น่าเชื่อถือเพียงใด ถ้าเป็นไปได้ควรมีการตรวจสอบจากภายนอก โดยขอให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ช่วยตรวจสอบคุณภาพ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การจัดระเบียบข้อมูล การแสดงข้อมูล การวิเคราะห์และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งต้องการความละเอียดรอบคอบ รอบรู้ในศาสตร์ที่วิเคราะห์ ตลอดจนมีทักษะ ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์

โรงเรียนโคกปรังวิทยา

ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

ประวัติโรงเรียนโคกปรังวิทยา

พ.ศ. 2529-2533 โรงเรียนโคกปรังวิทยา ตำบลโคกปรัง อำเภอสว่างวีรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ อำเภอสว่างวีรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปีการศึกษา 2529 ได้เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้สถานที่และอาคารเรียนของโรงเรียนชุมชนบ้านโคกปรัง มีคณะครู-อาจารย์จากโรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ และคณะครู-อาจารย์จากโรงเรียนชุมชนบ้านโคกปรังช่วยสอนตามรายวิชาตามแผนการเรียนของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 ในระยะเวลาต่อมาทางกรมสามัญศึกษาได้มอบหมายให้กำนันจรัญสิงห์ช่างชัย กำนันตำบลโคกปรัง กรรมการสภาตำบลโคกปรัง และประชาชนตำบลโคกปรังจัดหาที่จะสร้างโรงเรียน และในที่ประชุมคณะกรรมการสภาตำบลชาวบ้านได้ตกลง ให้ใช้ที่สาธารณะประโยชน์ป่าช้าเก่า ซึ่งอยู่ในหมู่ที่ 9 ของตำบลโคกปรัง ให้เป็นที่ก่อสร้างโรงเรียน กรมสามัญศึกษาได้ส่งคณะเจ้าหน้าที่กองออกแบบและก่อสร้างมาดูพื้นที่และเห็นชอบว่าเหมาะสมในการสร้างโรงเรียน ซึ่งมีเนื้อที่ 39 ไร่เศษ ในปี พ.ศ. 2534 โรงเรียนโคกปรังวิทยา ตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศ ณ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2534 โดยนายสมชัย วุฒิปรีชา รัฐมนตรีช่วยว่าการปฏิบัติหน้าที่แทน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเปิดทำการสอนวันแรกในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 โดยมี นายพิสิฐ คงเมือง ผู้อำนวยการโรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารโรงเรียนโคกปรังวิทยา ตามคำสั่งกรมสามัญศึกษา ที่ 1575/2534 ลงวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 โดย นายโกวิท วรพิพัฒน์ อธิบดีกรมสามัญศึกษา 8 ในวันเปิดเรียนวันแรก มีผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 112 คน ในชั้น ม.1 ผู้เรียนหญิง 26 คน ม.2 มีผู้เรียนชาย 21 คน ผู้เรียนหญิง 19 คน ม. 3 มีผู้เรียนชาย 14 คน ผู้เรียนหญิง 7 คน มีครู-อาจารย์ ประจำโรงเรียนโคกปรังวิทยา 2 คน ทางโรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ ฝ่ายวิชาการอาจารย์สุนันทา นิยมศิลป์ ได้จัดครู-อาจารย์จากโรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ เข้าสอนตามรายวิชา ตามรหัสวิชาแต่ละระดับชั้น สถานที่เรียนที่ใช้อาคารเรียนของโรงเรียนชุมชนบ้านโคกปรังเป็นสถานที่เรียนชั่วคราว ต่อมากรมสามัญศึกษาได้แต่งตั้งให้ นายประเสริฐ นิลสันเทียะ อาจารย์ 2 ระดับ 5 โรงเรียนนิคมศิลปอนุสรณ์ มาปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารโรงเรียน เปิดใหม่ตามคำสั่งที่ 1897/2534 ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2534 สังกัด ณ วันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2534 โดยนายโกวิท วรพิพัฒน์ อธิบดีกรมสามัญ

ศึกษา และในปีการศึกษา 2534 ทางโรงเรียนได้รับการจัดสรรงบประมาณค่าที่ดิน และสิ่งก่อสร้าง จำนวนเงิน 1,850,000 บาท สร้างอาคารเรียนชั่วคราวและอาคารประกอบ รวม 5 รายการ ดังนี้

1. อาคารเรียนชั่วคราวแบบ 104 ปรับปรุง	1 หลัง
2. บ้านพักนักการภารโรง	1 หลัง
3. ห้องน้ำห้องส้วม 6 ที่	1 หลัง
4. บ้านพักครูมาตรฐาน	1 หลัง
5. สนามบาสเกตบอลมาตรฐานขนาดเล็ก	1 หลัง

ในระยะเวลาต่อมาด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนตำบลโคกปรัง ได้สละแรงงาน และทรัพย์ จัดสร้างถนนเข้าในโรงเรียน จากถนนใหญ่ยาวประมาณ 300 เมตร กว้าง 12 เมตร โดยมีผู้บริจาคที่ดินเพื่อสร้างถนนเข้าทางโรงเรียน ดังนี้

1. นางสมร ศรีอ้วน	ราษฎรหมู่ที่ 9
2. นายสำคัญ พิขุนทด	ราษฎรหมู่ที่ 9
3. นายอุทัย ครอบครองวงศ์	ราษฎรหมู่ที่ 9

ในวันที่ 8 - 10 มิถุนายนพ.ศ. 2534 ได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้า พระครูเกษม พชรกิจ เจ้าคณะตำบลบ่อรัง กำนันจรัญ สิงห์ช่างชัย กรรมการสภาตำบล และประชาชน ตำบลโคกปรัง ประกอบพิธีทำบุญล้างป่าช้า บริเวณที่สร้างโรงเรียนโคกปรังวิทยาคมจนแล้วเสร็จ

ตราประจำโรงเรียน

คำนิยาม ปรัชญา คำขวัญ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และสีประจำโรงเรียน

คำนิยาม	เหลืองฟ้ารวมใจ รู้รักสามัคคี
ปรัชญาของโรงเรียน	นตฺถิ ปญฺญา สมาอาภา

คำขวัญของโรงเรียน	เรียนดี วินัยดี ฝีมือเก่ง กีฬาเยี่ยม
	มารยาทยอด

อัตลักษณ์	นักเรียนมีคุณธรรม
-----------	-------------------

เอกลักษณ์	รอบรู้ คู่จิตอาสา อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
-----------	---

สีประจำโรงเรียน

สีเหลือง - สีฟ้า

สีเหลือง หมายถึง การมีคุณธรรม

สีฟ้า หมายถึง ความสดชื่น แจ่มใส ใฝ่ดี มีคุณธรรม

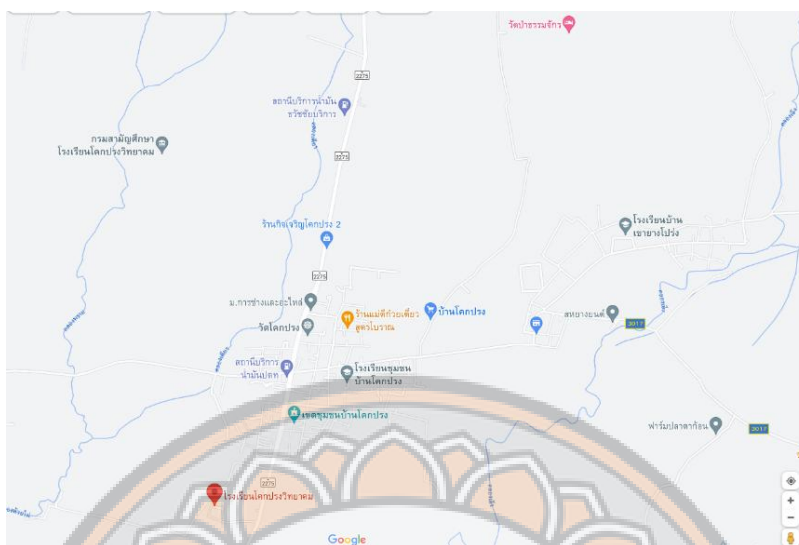
อาคารสถานที่

โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม ตั้งอยู่เลขที่ 315 หมู่ที่ 9 ตำบลโคกปรัง อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา ถนนสายนิคมพัฒนา-นครราชสีมา มีเนื้อที่ 39 ไร่เศษ โรงเรียนเริ่มเปิดทำการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2532 โดยใช้อาคารเรียนของโรงเรียนชุมชนบ้านโคกปรังโดยเป็นสาขาของโรงเรียนนิคมพัฒนา ในวันนี้ 11 มีนาคม พ.ศ. 2534 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งโรงเรียนโดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม” ปัจจุบันเป็นโรงเรียนขนาดเล็กอยู่มีอาคารเรียนและอาคารประกอบดังนี้

ตาราง 10 จำนวนอาคารเรียนและอาคารประกอบ

ที่	ประเภท	จำนวน	หน่วย
1	อาคารเบ็ดเสร็จ ก.	1	หลัง
2	อาคารเบ็ดเสร็จ ข.	1	หลัง
3	อาคารเบ็ดเสร็จ ค.	1	หลัง
4	อาคารชั่วคราว ชค. 104	1	หลัง
5	ห้องน้ำ ห้องส้วม ผู้เรียน	2	หลัง
6	บ้านพักครู	2	หลัง
7	บ้านพักนักการภารโรง	1	หลัง
8	สนามบาสเกตบอล	1	สนาม
9	ถังเก็บน้ำฝน ฝ 33	1	ชุด
10	โรงฝึกงาน 102/27	1	หลัง
11	อาคารชั่วคราวกึ่งถาวร	1	หลัง
12	หอประชุม 100/27	1	หลัง
13	โรงอาหาร	1	หลัง

แผนที่ตั้งของโรงเรียนโคกปรังวิทยา

ภาพ 3 แผนที่โรงเรียนโคกปรังวิทยา

ภาพ 4 แผนที่โรงเรียนโคกปรังวิทยา

สถานภาพของสถานศึกษา

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

คณะทำงานได้ทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก โดยพิจารณาจากปัจจัยภายนอกทางด้านสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมืองและกฎหมายและวิเคราะห์

สภาพแวดล้อมภายในโดยพิจารณาปัจจัยทางด้านโครงสร้างและนโยบาย การให้บริการและผลผลิต ด้านบุคลากร ประสิทธิภาพทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ สรุปได้ดังนี้

ด้านโอกาส

สภาพแวดล้อมภายนอกมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนอยู่บ้าง แต่ก็ เป็นโอกาสเล็กน้อยเท่านั้น กล่าวคือ เส้นทางการคมนาคมสะดวก สภาพแวดล้อมดี ผู้ปกครอง ประกอบอาชีพในครัวเรือนโดยใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นมา ของขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการดำเนิน ชีวิตของชุมชน ส่งเสริมพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน ชุมชนให้ความสำคัญต่อการศึกษา ทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ชุมชนสนับสนุนให้ผู้เรียนมีรายได้ระหว่างเรียน นโยบายการใช้ระบบดูแล ช่วยเหลือผู้เรียน ทำให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองชุมชนดีขึ้น รวมทั้งได้รับงบประมาณ บางส่วนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบ้างเป็นบางครั้ง

อุปสรรค

อุปสรรคที่สำคัญ คือ ชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจ ในการจัดการศึกษา และมีอัตราเสี่ยงทางด้านยาเสพติด ผู้ปกครองมีความเข้าใจผิดเรื่องการศึกษาต่อในระดับสูง เมื่อจบ แล้วไม่มีงานทำ ผู้เรียนขาดการปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรมจากครอบครัว และชุมชน แหล่งศึกษาหาความรู้ ในด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่น้อย เยาวชนมีความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และ อินเทอร์เน็ตน้อย สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และต่อการจัดสรรงบประมาณ องค์กรส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยในการจัดการศึกษาน้อย นโยบาย การศึกษายังขาดความชัดเจนในการปฏิบัติ และนโยบายการลดอัตราค่าเล่าเรียนบุคลากรกำลังมีผลกระทบ ต่อการจัดการศึกษามาก

จุดแข็ง

สภาพแวดล้อมภายในของโรงเรียนมีปัจจัยที่เป็นจุดแข็งอยู่ค่อนข้างน้อย ได้แก่ เปิดโอกาสให้บุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการศึกษา ชุมชนให้ความไว้วางใจ โรงเรียน โรงเรียนจัดกิจกรรมที่ยืดหยุ่นตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ส่งเสริมกิจกรรมให้ผู้เรียน กล้าแสดงออกครูส่วนใหญ่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และได้รับการพัฒนา เป็นครูมืออาชีพผู้เรียนมีสุนทรียภาพทางด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬาเป็นอย่างมาก โรงเรียนได้รับการ สนับสนุนจากชุมชน และองค์กรต่าง ๆ พอสมควร มีอาคารสถานที่เพียงพอ เหมาะสม โรงเรียนมี ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ทำให้ครูรู้จักผู้เรียนอย่างทั่วถึง มีระบบการประกันคุณภาพ ทางการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุนการพัฒนาและพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างดี

จุดอ่อน

1. ด้านบุคลากร ควรจัดจ้างบุคลากรเพิ่มเนื่องจากบุคลากรมีจำนวนน้อยต่อภาระงานที่ได้รับ

2. ด้านงบประมาณ ควรขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ อยู่เสมอ เนื่องด้วยงบประมาณที่ได้รับมีจำนวนจำกัด ส่งผลให้

2.1 การพัฒนาให้ทันต่อนโยบายทางการศึกษาเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุม

2.2 การดูแลรักษาอาคารสถานที่ให้พร้อมใช้งานได้และมีความปลอดภัยเป็นไปได้ยาก

2.3 การจัดซื้อสื่อการจัดการเรียนรู้ที่จำเป็นทดแทนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน

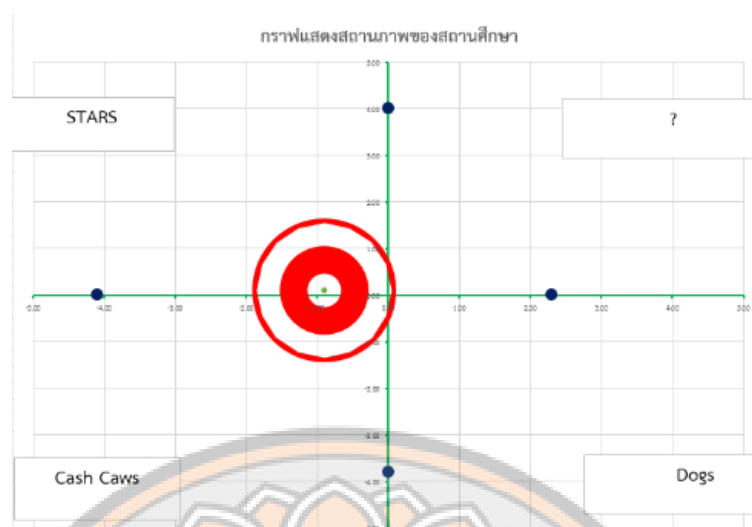
3. ด้านนักเรียน

3.1 นักเรียนมีความแตกต่างทางด้านทักษะการเรียนรู้ ทำให้ครูต้องใช้รูปแบบที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอน

3.2 นักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงต้องแสวงหาการสนับสนุนด้านทุนการศึกษา อยู่เสมอ

3.3 นักเรียนมีปัญหาด้านพฤติกรรมและความเสี่ยงด้านยาเสพติด ควรขอรับการสนับสนุนจากเครือข่ายทางการศึกษาต่าง ๆ ในการช่วยเหลือนักเรียนและดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างครบถ้วนทุกขั้นตอน

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ปรากฏว่า โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม มีสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการบริหารจัดการดำเนินงานภายในโรงเรียนมากโอกาส และมีสภาพแวดล้อมภายในมีจุดแข็งในการบริหารโรงเรียน เมื่อทำการวิเคราะห์แล้วอยู่ในลักษณะที่เป็นดาวรุ่ง “เอื้อและแข็ง”

ภาพ 5 กราฟแสดงสถานะภาพของสถานศึกษาจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

ผลการประเมินสถานะภาพของโรงเรียน

ตำแหน่งไข่มุกแดงอยู่ในตำแหน่ง Stars หมายถึง โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม มีสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นโอกาสหรือเอื้อต่อการพัฒนา และมีสภาพแวดล้อมภายในมีจุดแข็ง หากมีปัญหาหรือจำเป็นต้องแก้ไขจุดอ่อนภายในโรงเรียน สภาพแวดล้อมภายนอกจะเอื้อต่อการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนั้นจำเป็นต้องกำกวลยุทธ์ ปรับปรุงแก้ไขโดยเร็ว เพื่อสร้างโอกาสในการขยายงานหรือสร้างความเจริญเติบโตของโรงเรียนในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ชนอนงค์ ชูรา (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) ได้ถูกออกแบบให้มีความน่าเชื่อถือผ่านการตรวจสอบคุณภาพแบบพหุขั้นตอน (Dual-Validation) ซึ่งแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบ โดยเริ่มจากการสังเคราะห์เอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและยกยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ (Validation ระยะที่ 1) โดยนำร่างรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญกลุ่มสหวิชาชีพ จำนวน 9 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมด้วยวิธีการประชุมอภิปรายแบบพหุลักษณะเพื่อหาฉันทามติ (Multi-Attribute Consensus Reaching: MACR) จนได้

ข้อยุติและการปรับปรุงที่สมบูรณ์ ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการนำไปใช้ (Validation ระยะที่ 2) เป็นการตรวจสอบความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในสถานการณ์จริง โดยนำแบบประเมินไปเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 327 คน ผลการวิจัย ได้รูปแบบการบริหารเครือข่ายที่ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) หน่วยงานเครือข่าย 4) ขอบข่ายความร่วมมือ 5) การจัดหาทรัพยากร 6) กระบวนการบริหารเครือข่าย และ 7) ทักษะชีวิตของนักเรียน โดยผลการประเมินในขั้นตอนสุดท้ายยืนยันว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ณัฐพล บัวอุไร (2555) วิจัยเรื่อง การติดตามและประเมินโครงการส่งเสริมรายได้ระหว่างเรียน กิจกรรมตลาดนัดอาชีพของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ลำลูกกา เป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมตลาดนัดอาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์ของการประเมินคือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม ในอนาคตของนักเรียน 2) เพื่อประเมินกระบวนการหลักการบริหารจัดการร้านของนักเรียน และ 3) เพื่อประเมินคุณลักษณะของนักเรียนในด้านการประกอบอาชีพ สำหรับผลการประเมิน พบว่าการจัดกิจกรรมตลาดนัดอาชีพ สำหรับนักเรียนทุกระดับชั้นในครั้งนี้สำเร็จและเรียบร้อยผ่านไปด้วยดี ไปด้วยความร่วมมือและความสามัคคีของคณะครูผู้จัดกิจกรรม อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือจากทางโรงเรียนให้จัดกิจกรรมดังกล่าว และที่สำคัญนักเรียนทุกคนได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม ทำให้กิจกรรมตลาดนัดอาชีพไปด้วยความเรียบร้อย และไม่มีเหตุการณ์ผิดปกติ อันตราย หรือผลลัพธ์ที่ไม่ดีกับนักเรียน ครู และการประเมินผลการจัดกิจกรรมตลาดนัดอาชีพ โดยนักเรียนและครูเป็นผู้ทำการประเมิน ซึ่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด คือ นักเรียนและครูมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมนี้และได้รับความรู้จากการจัดกิจกรรมตลาดนัดอาชีพมากที่สุดในส่วนของข้อเสนอแนะนั้น ความเห็นของนักเรียนส่วนใหญ่คืออยากให้มีการจัดกิจกรรมตลาดนัดอาชีพทุกภาคเรียน เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่นักเรียนทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมและเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างแท้จริง

ทวีผล แสงนิวก์ (2558) การประเมินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพเทิง ประจำปีการงบประมาณ พ.ศ. 2558 ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการดำเนินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนนักศึกษา และนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน โครงการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนนักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพเทิง โดยใช้หลักการ CIPP Model ของ Danial L. Stufflebeam มาเป็นกรอบในการประเมิน มีทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย นักเรียน นักศึกษา จำนวน 165 คน ครูที่ปรึกษาโครงการ จำนวน 14 คน รวม 179 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อโครงการหารายได้ระหว่างเรียนผลการวิจัย

พบว่าระดับสภาพการดำเนินงาน โครงการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพเทิง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านบริบท มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านผลผลิต ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการ อยู่ในระดับมากแนวทางพัฒนาการดำเนินงานโครงการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพเทิง ผู้วิจัยนำเอาผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการดำเนินงานโครงการหารายได้ระหว่างเรียน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยรายด้านต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวม นำมาสร้างเป็นแนวทางพัฒนา

ปนัดดา นกแก้ว (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสมุทรปราการ วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสมุทรปราการ และ 2) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามการประเมินของครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สอดคล้องกัน โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับดีมาก ตามการประเมินของครูผู้สอน พิจารณาเป็นด้านพบว่า ด้านทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการเพิ่มผลผลิตและความรู้รับผิดชอบ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความคิดริเริ่มและการชี้นำตนเอง ตามการประเมินของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พิจารณาเป็นด้านพบว่า ด้านทักษะทางสังคมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการเพิ่มผลผลิตและความรู้รับผิดชอบ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความคิดริเริ่มและการชี้นำตนเอง และ 2) แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ควรส่งเสริมนักเรียนในด้านที่นักเรียนสนใจให้รู้จักตนเอง พัฒนาทักษะความคิดริเริ่มและการชี้นำตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการเข้าสังคม ส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักเรียนรู้ถึงการเพิ่มผลผลิตให้มีคุณภาพในสังคมมุ่งพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งความรู้ ทักษะ อารมณ์ ให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อตนเองเห็นคุณค่าในตนเองและรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ส่งเสริมการมีคุณธรรมความรับผิดชอบ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งเป็นพื้นฐานของผู้ผู้นำ

แสงสุข พิทยานุกุล (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เหตุผลและความสนใจในการเลือกอาชีพ และศึกษาต่อของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพและเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง เลือกประกอบอาชีพอันดับแรก คือ รับราชการ รองลงมา คือ ทำงานอิสระส่วนตัว, พนักงานรัฐวิสาหกิจและพนักงานธุรกิจเอกชน ตามลำดับ ปัจจัยที่นักเรียนใช้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพอันดับแรก คือ ความมั่นคงในอาชีพ, การรับรู้ความสามารถแห่งตน, รายได้หรือค่าตอบแทน ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกศึกษาต่อของนักเรียน พบว่า ปัจจัยด้านตัวผู้เรียนเอง

และปัจจัยด้านเพื่อนและรุ่นพี่ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยระดับมาก รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และ ภาพลักษณ์ของสถานศึกษา ด้านผู้ปกครอง และ ด้านครูแนะแนว มีอิทธิพลในระดับปานกลาง ผลการวิเคราะห์ความสนใจในอาชีพ และ ศึกษาต่อของนักเรียน จากแบบสอบถาม จำนวน 300 คน สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์นักเรียนจำนวน 30 คน ที่มีเป้าหมาย ในการเลือกอาชีพ และ ศึกษาต่อชัดเจนแล้ว

สุภาพ ฉัตรภรณ์ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของนิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยที่ทำงานระหว่างเรียน วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของนิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยที่ทำงานระหว่างเรียน เปรียบเทียบกับคุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษาที่ไม่ได้ทำงาน และ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคลของนิสิตที่ทำงานระหว่างเรียน และ มิติสภาพการทำงาน กับคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษาที่ทำงานระหว่างเรียนมีคุณภาพชีวิตในระดับดี ผู้ที่ทำงานมีคุณภาพชีวิตดีกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำงาน งานที่ทำมีทั้งงานเชิงวิชาการและไม่ใช่งานเชิงวิชาการ เหตุผลของการทำงานเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและพัฒนาตนเอง พัฒนาทักษะ และ เหตุผลเชิงเศรษฐกิจ ผลที่ได้รับจากการทำงาน คือ มีความรับผิดชอบมากขึ้น มีเพื่อนมากขึ้น มีกิจกรรมทางสังคม ช่วยเศรษฐกิจครอบครัว มีวินัย และ ตรงต่อเวลา เหตุผลของการทำงาน และ ค่าใช้จ่ายต่อเดือน มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีอิทธิพลต่อการทำนายคุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษาที่ทำงานระหว่างเรียน และ ในทำนองเดียวกัน เป็นสองปัจจัยที่จำแนกกลุ่มคุณภาพชีวิตของนิสิตนักศึกษาได้ด้วย

วรรณิศา แก้วดี (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ทำงานระหว่างเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. การทำงานระหว่างเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร 2. คุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานครที่ทำงานระหว่างเรียน 3. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานครที่ทำงานระหว่างเรียน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมากกว่าสองในสามเป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 16.56 ปี มีผลการเรียนเฉลี่ยสะสมโดยเฉลี่ย 2.83 และมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 2,970.86 บาท งานที่นักเรียนทำระหว่างเรียนเป็นทั้งงานวิชาการ และงานที่ไม่ใช่งานวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียนมีคุณภาพชีวิตโดยรวมระดับปานกลาง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการศึกษาด้านการทำงาน และคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียน พบว่า ผลการเรียนเฉลี่ยสะสมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียน ประเภทของงานสภาพภาพของการทำงานเวลาทำงาน สภาพการทำงาน และเหตุผลของการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียน ส่วนความเข้มของงานมีความสัมพันธ์เชิงลบกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า

ความเข้มของงาน ผลการเรียนรู้เฉลี่ยสะสม และสภาพการทำงานมีอิทธิพลต่อการทำนายคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ทำงานระหว่างเรียน

สุรยุทธ ชยานันท์โชติรัตน์ (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่าย การจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอนคือ 1) ศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน โดยการศึกษาภาคสนามกรณีศึกษาที่น่าสนใจใน 4 ภูมิภาค และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2) การสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน และ 3) การประเมินรูปแบบการบริหารเครือข่ายการจัดการของวิทยาลัยชุมชนด้วยการประเมินความเป็นไปได้และคามมีประโยชน์ของรูปแบบ ผลการศึกษา พบว่า 1.) สภาพและแนวทางการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน สภาพการบริหารเครือข่ายของวิทยาลัยชุมชนมีบุคคลหรือองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามีเป้าหมายวัตถุประสงค์ และพันธกิจในการจัดการศึกษา เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการจัดการศึกษาในการวางแผน กำหนดนโยบายการดำเนินงานและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ส่วนแนวทางการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน ประกอบด้วย (1) องค์คณะบุคคลหรือเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา (2) เป้าหมาย วัตถุประสงค์และ พันธกิจ และ 3) กระบวนการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม 2.) รูปแบบการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ มีดังต่อไปนี้ (1) คณะบุคคลและองค์กรของเครือข่าย (2) เป้าหมายวัตถุประสงค์ของเครือข่าย และ (3) การบริหารเครือข่าย และการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา และ 3.) ผลการประเมินรูปแบบการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนพบว่า องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนมีความเป็นไปได้และคามมีประโยชน์ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก

เชาวรัตน์ โทณผลิน (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า 1.) สภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร มีการปฏิบัติตามหลักการอยู่ในระดับมาก ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านโครงสร้าง ด้านกระบวนการจัดการ ด้านสภาพแวดล้อม และด้านเทคโนโลยี ตามลำดับ 2.) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบได้แก่ (1) องค์ประกอบด้านการจัดสภาพแวดล้อม

(2) องค์ประกอบด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ (3) องค์ประกอบด้านโครงสร้างการบริหารงาน (4) องค์ประกอบด้านกระบวนการจัดการ และ (5) องค์ประกอบด้านการตัดสินใจสั่งการ โดยมีสารสนเทศในการขับเคลื่อนการบริหาร 5 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผน (2) การจัดการองค์กร (3) การจัดคนเข้าทำงาน (4) การอำนวยการ และ (5) การควบคุม 3.) ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนกรุงเทพมหานคร ไปใช้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

งานวิจัยต่างประเทศ

Partnership for 21st Century Learning (2019) นำเสนอ กรอบแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาโดย Partnership for 21st Century Learning (P21) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลเกี่ยวกับสมรรถนะที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีเพื่อความสำเร็จในโลกการทำงานและชีวิตในศตวรรษที่ 21 กรอบแนวคิดนี้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา การสร้างสรรค์และนวัตกรรม การสื่อสารและการทำงานร่วมกัน หรือที่เรียกว่า "4Cs" 2) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media, and Technology Skills) 3) ทักษะชีวิตและอาชีพ (Life and Career Skills) ซึ่งรวมถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัว ความคิดริเริ่มและการกำหนดทิศทางตนเอง ทักษะทางสังคมและข้ามวัฒนธรรม ความรับผิดชอบและการเป็นผู้นำ และ 4) เนื้อหาหลักและทักษะพื้นฐาน กรอบแนวคิดนี้สอดคล้องอย่างสมบูรณ์กับผลการพัฒนาทักษะของนักเรียนในการวิจัยที่พบว่า นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสารและบริการลูกค้า และทักษะชีวิตที่สำคัญ เช่น ความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และจริยธรรมในการทำงาน P21 เน้นว่าทักษะเหล่านี้ไม่สามารถสอนด้วยการบรรยายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนผ่านประสบการณ์จริง

Caldwell, & Spinks, (2013) นำเสนอแนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management: SBM) ที่เน้นการกระจายอำนาจและความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ โดยผู้เขียนอธิบายว่าโรงเรียนที่สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้นั้นต้องมีอิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร งบประมาณ และการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งจะทำให้โรงเรียนสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยชิ้นนี้สอดคล้องกับการวิจัยในประเด็นองค์ประกอบด้านโครงสร้างและการบริหารที่พบว่า รูปแบบการบริหารที่ดีต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถบูรณาการเข้ากับแผนปฏิบัติการของโรงเรียนได้ นอกจากนี้ Caldwell และ Spinks ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องกับการจัดตั้งคณะกรรมการ 4 ฝ่าย (ผู้บริหาร ครู

นักเรียน เครือข่าย) ในรูปแบบที่พัฒนาขึ้น แนวคิดนี้ยืนยันว่าการบริหารที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่การสั่งการจากบนลงล่าง แต่เป็นการสร้างระบบที่ให้อำนาจแก่ผู้ปฏิบัติในการออกแบบและดำเนินการตามบริบทจริง

Freeman, (2010) เสนอว่าองค์กรที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนไม่สามารถมุ่งเน้นเพียงผู้ถือหุ้นหรือกำไรเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ได้แก่ พนักงาน ลูกค้า ชักพพลายเออร์ ชุมชน และสังคม และอธิบายว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มมีความสนใจความคาดหวัง อำนาจ และความชอบธรรมที่แตกต่างกัน การบริหารที่มีประสิทธิภาพต้องเข้าใจความแตกต่างเหล่านี้และสร้างกลยุทธ์ที่สามารถสร้างคุณค่าให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มอย่างสมดุล ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ (Relationship Management) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่การติดต่อเฉพาะเมื่อต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น งานวิจัยนี้สอดคล้องโดยตรงกับการบริหารเครือข่าย 4 ฝ่าย (ผู้บริหาร ครู นักเรียน เครือข่าย/ผู้ประกอบการ) ในรูปแบบที่พัฒนาขึ้น โดยเฉพาะข้อค้นพบที่สำคัญจากการวิจัยว่า การบริหารเครือข่ายที่ยั่งยืนนั้นองค์ประกอบที่สำคัญไม่แพ้การสร้างคือการรักษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Freeman ที่เน้นย้ำว่าความสัมพันธ์ต้องได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง

Fullan, (2007) นำเสนอทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง โดยเน้นว่าการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในระบบการศึกษาไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการบังคับหรือนโยบายจากบนลงล่างเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับ โดยเฉพาะครู ผู้ปกครอง และชุมชน และอธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จต้องผ่าน 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ การริเริ่ม (Initiation) การนำไปปฏิบัติ (Implementation) และการสถาปนา (Institutionalization) งานวิจัยของเขายืนยันว่าครูเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลง หากครูไม่เข้าใจหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงจะล้มเหลว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการวิจัยที่พบว่า ทักษะคิดของครูและผู้ปกครองเป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมอาชีพนักเรียน จึงต้องมีกลไกคณะกรรมการที่ชัดเจนและการบรรจุในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน นอกจากนี้ Fullan ยังเน้นความสำคัญของการสร้าง “Professional Learning Communities” ซึ่งสอดคล้องกับการใช้กระบวนการ PAR ที่ให้ผู้ร่วมวิจัยได้เรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันตลอดกระบวนการวิจัย

Herrington, and Oliver, (2000) งานวิจัยได้นำเสนอกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมสำหรับการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบแท้จริง (Authentic Learning Environments) โดยผู้เขียนได้สังเคราะห์จากทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสถานการณ์และงานวิจัยเชิงประจักษ์ เพื่อกำหนดองค์ประกอบสำคัญ 9 ประการที่จำเป็นต้องมีในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบแท้จริง ได้แก่ 1) บริบทที่แท้จริง (Authentic Context) ที่สะท้อนการใช้ความรู้ในชีวิตจริง 2) กิจกรรมที่แท้จริง (Authentic Activities) ที่มีความซับซ้อนและต้องใช้เวลาในการทำ 3) การเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญ (Expert

Performance) และกระบวนการสร้างแบบจำลอง 4) มุมมองที่หลากหลาย (Multiple Roles and Perspectives) 5) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) ในการสร้างความรู้ 6) การสะท้อนคิด (Reflection) เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักรู้ถึงการเรียนรู้ของตนเอง 7) การสร้างความรู้ (Articulation) โดยการอธิบายและป้องกันความคิดของตนเอง 8) การนำเสนอสู่สาธารณะ (Coaching and Scaffolding) และ 9) การประเมินแบบแท้จริง (Authentic Assessment) Herrington และ Oliver ยืนยันว่าสภาพแวดล้อมที่แท้จริงช่วยส่งเสริมการพัฒนาการกำกับตนเอง ความรับผิดชอบ และทักษะการแก้ปัญหาได้ดีกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียนแบบดั้งเดิม

Krohn (1999) ได้ทำการทดลองแบบของหลักสูตรการฝึกอบรมวัฒนธรรมชุมชนสำหรับนิสิตบัณฑิตศึกษาทางจิตวิทยา ที่ทำงานกับครอบครัวเด็กที่พัฒนาเนื่องจากการด้อยความสามารถ ซึ่งเน้นที่ปฏิบัติการและการประเมินผลหลักสูตรสำหรับนิสิตจิตวิทยาปีที่ 1 ที่ประสงค์จะเรียนเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ ซึ่งต้องทำงานกับครอบครัวเด็กด้อยความสามารถโดยมุ่งฝึกอบรมให้ผู้ทำงานเกิดความตระหนัก ได้ความรู้และมีทักษะที่พึงประสงค์ หลักสูตรการฝึกอบรมนี้พัฒนาขึ้นและทดลองใช้กับนิสิตปริญญาเอกทางจิตวิทยาในมหาวิทยาลัยนอร์สอิสเทินหลักสูตรนี้ใช้เวลา 32 ชั่วโมง ในฤดูใบไม้ร่วงปี ค.ศ.1997 กระบวนการทดลองหลักสูตรฝึกอบรมใช้วิเคราะห์วิดีโอเทปการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่มและการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับเด็กพิเศษนิสิตที่ร่วมในการทดลองจะได้รับการประเมินก่อน-หลังการฝึกอบรมด้วยแบบสอบถาม และประเมินหลังจากที่กลับไปปฏิบัติงานแล้ว 1 เดือน โดยมุ่งประเมินเรื่องการตระหนักรู้ ความรู้และทักษะที่จำเป็นสรุปผลว่า ได้ผลตามจุดมุ่งหมาย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตระหนักรู้เรื่องวัฒนธรรมชุมชน ทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานของตนได้ดี

Notare (1997) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาชุมชน โดยมุ่งพัฒนาและวัดผลหลักสูตรสำหรับปรับโครงสร้างองค์กรชุมชนใหม่ และสถาบันพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นองค์กรไม่หวังผลกำไรในรัฐนิวเจอร์ซีย์ที่มีสมาชิก 1,400 คน เป็นคนเชื้อชาติอาฟริกันและอเมริกันอยู่รวมกัน ผู้เป็นสมาชิกชุมชนตั้งแต่ 2 ปี ขึ้นไป มีลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สารของหลักสูตรได้คัดเลือกให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน ตลอดจนปรับกระบวนการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ และใช้การประเมินแบบสรุปผล ใช้วิธีการประเมินคุณภาพและการประเมินเชิงวิจัย รวมทั้งการประเมินความสนใจของสมาชิกด้วยเครื่องมือและการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยสรุปว่า สมาชิกผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทัศนคติทางบวกเป็นอย่างมาก และผลของหลักสูตรสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มสมาชิกในชุมชนอื่นได้ และมีผลกระทบทางบวกต่อการวางแผนอาชีพและการพัฒนากลุ่มคณะทำงานด้วย

Barrows, (1996) เป็นผู้บุกเบิกแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ในสาขาการแพทย์ศึกษา และได้ขยายผลไปสู่สาขาการศึกษาอื่น ๆ ในบทความนี้ Barrows อธิบายว่า PBL เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาหรือสถานการณ์

ที่ซับซ้อนและไม่มีคำตอบที่ชัดเจนเพียงคำตอบเดียว ผู้เรียนต้องทำงานเป็นกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ปัญหาค้นหาข้อมูล สร้างสมมติฐาน และเสนอแนวทางแก้ไข กระบวนการนี้ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 Barrows เน้นย้ำว่า PBL ไม่ใช่เพียงการนำปัญหามาให้นักเรียนแก้ แต่ต้องออกแบบปัญหาให้มีความเหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียน มีความซับซ้อนที่ท้าทาย และสะท้อนสถานการณ์จริงในโลกการทำงาน ผลการวิจัยของ Barrows ยืนยันว่า PBL ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและการถ่ายโอนความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบบรรยายแบบดั้งเดิม

Lave, and Wenger, (1991) งานวิจัยของเป็นบทความสำคัญที่วางรากฐานแนวคิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ (Situated Learning) และชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Communities of Practice: CoP) ผู้เขียนเสนอว่าการเรียนรู้ไม่ใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมในชุมชนแห่งการปฏิบัติ แนวคิดสำคัญคือ “Legitimate Peripheral Participation” (การมีส่วนร่วมอย่างชอบธรรมจากขอบสู่ศูนย์กลาง) ซึ่งอธิบายว่าผู้เรียนเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ง่ายและอยู่ขอบนอกของชุมชน จากนั้นจะค่อยๆ เคลื่อนเข้าสู่ศูนย์กลางและมีบทบาทที่สำคัญขึ้นเมื่อมีความเชี่ยวชาญมากขึ้น Lave และ Wenger ยืนยันว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในบริบทจริงที่มีความซับซ้อน ไม่ใช่เพียงแค่การจำลองสถานการณ์ในห้องเรียน

Hallinger, and Murphy, (1985) งานวิจัยเป็นบทความสำคัญที่วางรากฐานแนวคิด Instructional Leadership ในการบริหารการศึกษา ผู้เขียนได้พัฒนากรอบแนวคิดและเครื่องมือในการประเมินพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนการสอน โดยแบ่งบทบาทของผู้นำเชิงการสอนออกเป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดภารกิจของโรงเรียน (Defining the School Mission) ซึ่งรวมถึงการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน 2) การจัดการโปรแกรมการเรียนการสอน (Managing the Instructional Program) ที่ครอบคลุมการกำกับดูแลหลักสูตร การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และการประเมินผล และ 3) การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ (Promoting a Positive School Learning Climate) ซึ่งรวมถึงการสร้างมาตรฐาน การให้รางวัล และการพัฒนาวิชาชีพของครู งานวิจัยนี้สอดคล้องกับบทบาทของผู้บริหารในการวิจัยที่เน้นย้ำความสำคัญของการบูรณาการกิจกรรมเข้ากับหลักสูตร การบรรจุในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน และการสร้างกลไกคณะกรรมการที่ชัดเจน ผลการวิจัยยืนยันว่าผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงการสอนสูงจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

Kolb, (1984) นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory: ELT) ที่เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาศสมัยใหม่ Kolb อธิบายว่าการเรียนรู้เป็น

กระบวนการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้นผ่านการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์ โดยกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนที่เป็นวงจรต่อเนื่อง คือ 1) ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม (Concrete Experience: CE) ผู้เรียนเผชิญกับสถานการณ์จริงหรือประสบการณ์ใหม่ 2) การสังเกตและไตร่ตรอง (Reflective Observation: RO) ผู้เรียนทบทวนและไตร่ตรองประสบการณ์ที่เกิดขึ้น 3) การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization: AC) ผู้เรียนสร้างทฤษฎีหรือแนวคิดจากการไตร่ตรอง และ 4) การทดลองอย่างกระตือรือร้น (Active Experimentation: AE) ผู้เรียนนำความรู้ไปทดลองใช้ในสถานการณ์ใหม่ วงจรนี้จะหมุนเวียนต่อไปเรื่อยๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง Kolb ยังได้เสนอรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) 4 แบบตามตำแหน่งในวงจรที่ผู้เรียนถนัด งานวิจัยนี้สอดคล้องกับกระบวนการในกิจกรรมครบถ้วนที่นักเรียนได้เผชิญกับประสบการณ์จริงในการขาย ทบทวนผ่าน AAR สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการตลาดและการบริหาร และนำไปปรับปรุงในครั้งต่อไป ทฤษฎีของ Kolb ยืนยันว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืนกว่าการเรียนรู้แบบรับความรู้เพียงอย่างเดียว

Piaget, (1973) เสนอว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่การรับความรู้แบบเฉื่อยชาจากผู้สอน และอธิบายว่าเด็กและผู้เรียนเป็นนักวิทยาศาสตร์ตัวน้อยที่สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับโลกรอบตัว ทดสอบทฤษฎีเหล่านั้น และปรับเปลี่ยนเมื่อพบว่าไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง กระบวนการนี้เรียกว่า “การปรับตัว” (Adaptation) ซึ่งประกอบด้วยสองกระบวนการย่อย คือ “การผสมกลมกลืน” (Assimilation) คือการนำข้อมูลใหม่มาใส่ในโครงสร้างความรู้เดิม และ “การปรับโครงสร้าง” (Accommodation) คือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างความรู้เดิมเมื่อข้อมูลใหม่ไม่สอดคล้อง Piaget เน้นว่าการศึกษที่ดีต้องให้ผู้เรียนได้ “ค้นพบ” (Discover) ความรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้สำเร็จรูป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพ

ภาพ 6 กรอบแนวคิดรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่มุ่งพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาตาม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย 3 วงรอบ ซึ่งแต่ละวงรอบใช้กระบวนการ PAOR (Plan-Act-Observe-Reflect) ในการดำเนินการ โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานในบริบทจริง

1. แนวคิดและหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นรูปแบบการวิจัยที่พัฒนามาจากแนวคิดของ Kurt Lewin (1946) ซึ่งเชื่อว่าการวิจัยที่ดีควรเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง โดย Kemmis และ McTaggart (1988) ได้พัฒนากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการให้เป็นรูปแบบที่ชัดเจน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) ซึ่งดำเนินการเป็นวงจรต่อเนื่องจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

1) การมีส่วนร่วม (Participation) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินการ จนถึงการประเมินผล ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน

2) การปฏิบัติการ (Action) เน้นการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางาน ไม่ใช่เพียงการศึกษาหรือวิเคราะห์ปัญหาเท่านั้น แต่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่เป็นรูปธรรม

3) การสะท้อนคิด (Reflection) มีการทบทวนและสะท้อนผลการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์และนำไปปรับปรุงการดำเนินงานในวงรอบถัดไป

4) การดำเนินการเป็นวงจร (Cyclical Process) กระบวนการวิจัยดำเนินการเป็นวงจร ต่อเนื่อง โดยผลการสะท้อนคิดในแต่ละวงรอบจะนำไปสู่การวางแผนและปฏิบัติการในวงรอบถัดไป ทำให้เกิดการพัฒนอย่างต่อเนื่อง

2. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAOR)

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการ PAOR (Plan-Act-Observe-Reflect) ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart (1988) ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ตาราง 11 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAOR)

ขั้นตอน	ความหมาย	กิจกรรมหลัก
1. Plan (การวางแผน)	การกำหนดเป้าหมาย วางแผน การดำเนินงาน และเตรียมทรัพยากร ที่จำเป็น	- วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหา - กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย - ออกแบบกิจกรรมและเตรียม เครื่องมือ
2. Act (การปฏิบัติ)	การลงมือปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีการบันทึกข้อมูลระหว่าง ดำเนินการ	- ดำเนินกิจกรรมตามแผน - บันทึกข้อมูลและหลักฐาน - แก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น
3. Observe (การสังเกต)	การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติ ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	- รวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือวิจัย - สังเกตและบันทึกพฤติกรรม - รวบรวมความคิดเห็นของ ผู้เกี่ยวข้อง
4. Reflect (การสะท้อนผล)	การวิเคราะห์ผล ประเมินความสำเร็จ และถอดบทเรียนเพื่อนำไปปรับปรุง	- วิเคราะห์และสรุปผลการดำเนินงาน - ประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน - เสนอแนวทางปรับปรุงสำหรับ วงรอบถัดไป

กระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ดำเนินการเป็นวงจรต่อเนื่อง (Spiral Cycle) โดยผลการสะท้อนคิดในแต่ละวงรอบจะนำไปสู่การวางแผนใหม่ (Re-Plan) และดำเนินการในวงรอบถัดไปจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการหรือได้รูปแบบที่เหมาะสม

3. เหตุผลที่เลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1) ความสอดคล้องกับธรรมชาติของปัญหา การส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนเป็นประเด็นที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมกับบริบท

2) การสร้างความเป็นเจ้าของ การให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ส่งผลให้มีความมุ่งมั่นในการนำรูปแบบไปใช้อย่างจริงจังและยั่งยืน

3) การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการวิจัยแบบวงจร PAOR ช่วยให้สามารถพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบได้อย่างต่อเนื่อง ผ่านการทดลองใช้ สังเกตผล และสะท้อนคิดในแต่ละวงรอบ ทำให้ได้รูปแบบที่ผ่านการทดสอบและปรับปรุงจนมีความเหมาะสม

4) การเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้วิจัยสามารถนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในบริบทจริง และในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการปฏิบัติ

4. การดำเนินการวิจัย 3 วงรอบ

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการ 3 วงรอบ โดยแต่ละวงรอบมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่แตกต่างกัน แต่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ตาราง 12 สรุปการดำเนินการวิจัย 3 วงรอบ

วงรอบที่	วัตถุประสงค์	ผลผลิต
1	ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ และสังเคราะห์องค์ความรู้	องค์ประกอบของรูปแบบฯ
2	ตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงรูปแบบฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ	รูปแบบฯ ฉบับสมบูรณ์และคู่มือการใช้รูปแบบฯ

วงรอบที่	วัตถุประสงค์	ผลผลิต
3	ทดลองใช้รูปแบบฯ และศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ	ผลการทดลองใช้รูปแบบฯ ผลลัพธ์ต่อนักเรียนและข้อเสนอแนะ

วงรอบที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ และสังเคราะห์องค์ความรู้

วงรอบที่ 1 มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน รวมถึงสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ ฉบับที่ 1 โดยผู้ร่วมวิจัยในวงรอบนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้แทนเครือข่ายในชุมชน

วงรอบที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงรูปแบบฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ

วงรอบที่ 2 มุ่งตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบฯ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงรูปแบบฯ ให้มีคุณภาพและความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผลจากการประเมินและปรับปรุงในวงรอบนี้ทำให้ได้รูปแบบฯ ฉบับสมบูรณ์พร้อมคู่มือการใช้งาน

วงรอบที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบฯ และศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ

วงรอบที่ 3 เป็นการนำรูปแบบฯ ฉบับสมบูรณ์ไปทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม ผ่านกิจกรรมสร้างอาชีพ ระยะเวลา 20 วัน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ใช้รูปแบบ (Model User) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบฯ ต่อการพัฒนาศักยภาพอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน รวมถึงความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

5. กรอบแนวคิดกระบวนการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัย 3 วงรอบ สามารถสรุปกรอบแนวคิดกระบวนการวิจัยได้ดัง

ตาราง 13 สรุปกรอบแนวคิดกระบวนการวิจัย

วงรอบ ที่	Plan	Act	Observe	Reflect
1	วางแผนศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ	รวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม	สังเคราะห์องค์ความรู้ 4 ด้าน	องค์ประกอบ ของรูปแบบ
2	เตรียมรูปแบบฯ และคู่มือเพื่อประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ประเมินคุณภาพ	รวบรวมผลประเมินและ ข้อเสนอแนะ	ปรับปรุงเป็น รูปแบบฯ ฉบับสมบูรณ์
3	เตรียมกลุ่มทดลอง เครื่องมือ พื้นที่ปฏิบัติการ	ทดลองใช้รูปแบบฯ 20 วัน กิจกรรมครบเย็น	เก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือ 6 ชุด	สรุปผล บทเรียน ข้อเสนอแนะ

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดำเนินการ 3 วงรอบ โดยใช้กระบวนการ PAOR (Plan-Act-Observe-Reflect) ในการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งการดำเนินการทั้ง 3 วงรอบมีความเชื่อมโยงและต่อเนื่องกัน โดยผลจากวงรอบก่อนหน้าจะเป็นข้อมูลนำเข้าสำหรับวงรอบถัดไป ทำให้ได้รูปแบบที่ผ่านการพัฒนาและทดสอบอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้กำหนดการดำเนินการวิจัย จำนวน 3 วงรอบ ดังนี้

วงรอบที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนการวางแผนของวงจรที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมสร้างความเข้าใจร่วมกัน และกำหนดแนวทางในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมและสร้างคณะวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะครูและบุคลากรในโรงเรียนโคกปรังวิทยาฯ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงปัญหาและความสำคัญของการส่งเสริมทักษะอาชีพตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

1.1.1 ชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย เพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกัน

1.1.2 จัดตั้งคณะผู้ร่วมวิจัย โดยคัดเลือกจากครูที่มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมดำเนินงาน เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการร่วมสังเกตการณ์และสะท้อนผลการปฏิบัติ

1.2 การวิเคราะห์บริบทและศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 ศึกษายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมทักษะอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

1.2.2 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และจุดแข็งของโรงเรียนโคกปรังวิทยาฯ (SWOT Analysis) รวมถึงข้อมูลพื้นฐานนักเรียนและทรัพยากรในชุมชน

1.2.3 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาและหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้น

1.3 การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งมิตินโยบายการปฏิบัติและความต้องการจริง เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในวงรอบนี้ ประกอบด้วย

1.3.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและต้นแบบ (Best Practice) จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ผู้ประกอบการในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบงานส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือดังรายนาม ดังนี้

1) นางลำดวน นักดนตรี ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองรัตวิทยาฯ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2) นายสุรชาติ มูลละมัย เจ้าของร้านสุรชาติการยาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

3) นางดวงฤทัย สีสัน ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

1.3.2 กลุ่มนักเรียนแกนนำ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 30 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ที่มีความหลากหลายด้านความสามารถและสถานะทางเศรษฐกิจ เพื่อร่วมกิจกรรมกลุ่มและสะท้อนความต้องการด้านอาชีพ

1.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นปฏิบัติการ ดังนี้

1.4.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและต้นแบบ มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร ปัจจัยความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรค

1.4.2 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม สำหรับบันทึกพฤติกรรมและความสนใจของนักเรียนระหว่างทำกิจกรรม

1.4.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สำหรับใช้ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการอาชีพของนักเรียน

ทั้งนี้ เครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ดังรายนามต่อไปนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหาร ได้แก่

1) ดร.รมณี เหลี่ยมแสง ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีจันทร์วิทยาคม รัชมังคลาภิเษก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2) ดร.วรจักร มั่นคง อ.ก.ค.ศ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวัดและประเมินผล ได้แก่

1) ดร.พรธิตา ฤทธิรอด ผู้อำนวยการโรงเรียนดีวีวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2) ดร.ทัศนีย์ วิจิตรพัฒนะ ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการภาษา ได้แก่ นางอาภาพร ขุนเทพ ครู โรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

จากนั้นผู้วิจัยนำมาข้อเสนอแนะมาปรับปรุง ส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและแก้ไขตามคำแนะนำก่อนนำไปใช้จริง

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนการวางแผน คณะผู้ร่วมวิจัยซึ่งประกอบด้วยครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในลักษณะของหุ้นส่วนการวิจัยเพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางและเตรียมความพร้อม โดยมีรายละเอียดการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้วิเคราะห์ปัญหาและบริบท (Co-analyst) ผู้ร่วมวิจัยได้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์สถานการณ์ของโรงเรียน

1.1 การวิเคราะห์สภาพการณ์ (Situational Analysis) ร่วมกันสะท้อนปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเกี่ยวกับทักษะอาชีพและรายได้ของนักเรียน โดยใช้ประสบการณ์ตรงในการให้ข้อมูลเชิงลึก

1.2 การประเมินศักยภาพภาพ (SWOT Analysis) ร่วมวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของโรงเรียน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการส่งเสริมอาชีพ

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้วางแผนและออกแบบ (Co-planner) ภายหลังจากการวิเคราะห์ปัญหา ผู้ร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายและการปฏิบัติงาน

2.1 การกำหนดเป้าหมายร่วม ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายความสำเร็จของโครงการในวงรอบที่ 1 เพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกัน

2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการ ร่วมกันคบปฏิบัติทการดำเนินงาน ขั้นตอนการลงพื้นที่และแบ่งมอบหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละบุคคล

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้พัฒนาและตรวจสอบเครื่องมือ (Instrument Developer & Reviewer) เพื่อให้เครื่องมือวิจัยมีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

3.1 การตรวจสอบความเหมาะสม ช่วยพิจารณาร่างแบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่ม โดยให้ข้อเสนอแนะเรื่องการใช้ภาษาให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน

3.2 การเสนอแนะแหล่งข้อมูล ช่วยเสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือสถานประกอบการในท้องถิ่นที่มีศักยภาพ เพื่อร่วมดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

ในขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัย ได้นำแผนงานและเครื่องมือที่เตรียมไว้ในขั้นวางแผน มาดำเนินการปฏิบัติจริงเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกและบริบทที่สำคัญสำหรับการพัฒนารูปแบบฯ โดยมีการดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก

2.1 การศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญต้นแบบ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาและถอดบทเรียนความสำเร็จจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบและผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดไว้

2.1.1 ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์และประสานงานเพื่อนัดหมายวันเวลาในการเข้าสัมภาษณ์และศึกษาดูงาน

2.1.2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ท่าน ได้แก่

1) นางลำตวน นักดนตรี ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองราดวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ สัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาพอเพียงและแนวทางการส่งเสริมอาชีพแก่นักเรียน

2) นายสุรชาติ มุลละมัย เจ้าของร้านสุรชาติการยาง อำเภอเบิ่งสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ สัมภาษณ์ในมุมมองสถานประกอบการ เกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นในการทำงานและการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship)

3) นางดวงฤทัย สิวิน ศิกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ สัมภาษณ์เกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการสนับสนุนจากต้นสังกัด

โดยในขณะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยหลักทำหน้าที่เป็นผู้ซักถามตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ จัดบันทึกประเด็นสำคัญและสังเกตบริบทสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำมาสรุปผลร่วมกันหลังจบกิจกรรม

2.2 การจัดกิจกรรมระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาความต้องการของนักเรียน เพื่อนำข้อมูลจากผู้ปฏิบัติจริงมาใช้เป็นฐานในการสร้างรูปแบบ ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้จัดกิจกรรมกลุ่มย่อยกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ดังนี้

2.2.1 จัดเตรียมสถานที่ให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจเพื่อให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

2.2.2 ดำเนินการผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย และใช้คำถามกระตุ้นความคิด เช่น

- 1) “นักเรียนมีความสนใจในอาชีพอะไรบ้าง”
- 2) “ปัญหาเรื่องรายได้ระหว่างเรียนส่งผลกระทบต่อการเรียนอย่างไร”
- 3) “อยากให้โรงเรียนสนับสนุนเรื่องอาชีพในรูปแบบไหน”

คณะผู้ร่วมวิจัยกระจายตัวเข้าสังเกตการณ์ในแต่ละกลุ่มย่อย บันทึกพฤติกรรม การมีส่วนร่วม การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง และคำพูดที่สะท้อนความรู้สึก โดยใช้แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและเครื่องบันทึกเสียงที่ได้รับอนุญาตแล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นจริงที่สุดในขั้นตอนต่อไป

2.3 การบันทึกข้อมูลภาคสนาม ตลอดกระบวนการปฏิบัติงานทั้ง 2 ส่วน ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกข้อมูลภาคสนามอย่างสม่ำเสมอ ทั้งข้อมูลเชิงพรรณนาเกี่ยวกับบรรยากาศ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และข้อมูลเชิงสะท้อนคิดของผู้วิจัยเอง เพื่อป้องกันการลืมและใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในชั้นปฏิบัติตามแผน (Act)

ในขั้นตอนการลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ คณะผู้ร่วมวิจัยได้เข้ามามีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมและเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับผู้วิจัยหลัก โดยแบ่งบทบาทตามลักษณะของกิจกรรม ดังนี้

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ร่วมแสวงหาความรู้ (Co-investigator) ในการศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญหรือต้นแบบ (Best Practice) ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่เสมือนคณะงานสืบค้นข้อมูล

1.1 การซักถามและสืบค้น ร่วมตั้งคำถามสอดแทรกหรือขยายความในประเด็นที่ผู้วิจัยหลักอาจมองข้าม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

1.2 การจดบันทึกสาระสำคัญ รับผิดชอบการจดบันทึกประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลบริบทแวดล้อมที่สังเกตเห็น เพื่อนำมาใช้สอบทานข้อมูล กับผู้วิจัยหลักหลังจบกิจกรรม

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการจัดกิจกรรมกลุ่มระดมความคิดเห็นกับนักเรียน ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและผู้นำกระบวนการกลุ่ม

2.1 การสร้างบรรยากาศ สร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลาย และกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

2.2 การกระตุ้นการมีส่วนร่วม ใช้เทคนิคการตั้งคำถามปลายเปิดและการเสริมแรงทางบวก เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหาและความต้องการ ไม่ปล่อยให้คนใดคนหนึ่งผูกขาดการสนทนา

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์ ตลอดระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมทั้งกับผู้เชี่ยวชาญ และนักเรียน ผู้ร่วมวิจัยสวมบทบาทนักสังเกตการณ์ที่ละเอียดรอบคอบ ดังนี้

3.1 การสังเกตพฤติกรรม ฝ่าสังเกตปฏิกิริยา สีหน้า ท่าทาง และความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อตีความความรู้สึกที่แท้จริงที่อาจไม่ได้สื่อสารออกมาเป็นคำพูด

3.2 การบันทึกภาคสนาม จดบันทึกเหตุการณ์ บรรยากาศ และข้อค้นพบที่น่าสนใจลงในแบบบันทึกภาคสนามอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการวิเคราะห์ผล

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

ในขั้นตอนสังเกตการณ์ ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงานตามแผน (Act) อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนสภาพจริงและบริบทที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน

3.1 สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์และศึกษาดูงาน ในขณะลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและศึกษาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ คณะผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสังเกตและบันทึกข้อมูลในมิติต่าง ๆ นอกเหนือจากบทสัมภาษณ์

3.1.1 สังเกตลักษณะทางกายภาพ บรรยากาศการทำงาน และวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียนต้นแบบและสถานประกอบการ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อ ทางกายภาพที่ส่งผลต่อความสำเร็จ

3.1.2 สังเกตสีหน้า แววตา ท่าทาง และน้ำเสียงของผู้ให้ข้อมูล เพื่อตีความความรู้สึก ความมั่นใจ หรือความกังวลที่ซ่อนอยู่ในคำตอบ ซึ่งช่วยให้เข้าใจนัยสำคัญของข้อมูลได้ลึกซึ้งขึ้น

3.1.3 สังเกตความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนต้นแบบ หรือผู้ประกอบการกับลูกจ้าง เพื่อดูรูปแบบการบริหารจัดการคนที่เกิดขึ้นจริง

3.2 การสังเกตพฤติกรรมในกิจกรรมกลุ่มนักเรียน ในการจัดกิจกรรมระดมความคิดเห็นกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย คณะผู้ร่วมวิจัยได้แบ่งหน้าที่กันสังเกตพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมครอบคลุมประเด็นสำคัญ

3.2.1 ระดับการมีส่วนร่วม สังเกตความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็น การอาสาเป็นตัวแทนนำเสนอ และความตั้งใจในการทำกิจกรรม

3.2.2 พลวัตกลุ่ม สังเกตกระบวนการทำงานร่วมกัน การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และภาวะผู้นำ-ผู้ตามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในกลุ่มนักเรียน

3.2.3 ประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่ สังเกตและจดบันทึกประเด็นที่นักเรียนพูดคุยกันเองหรือการนำเสนอซึ่งมักเป็นข้อมูลความต้องการที่แท้จริงที่ไม่อยู่ในข้อคำถามหลัก

3.3 การบันทึกและตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและตรวจสอบได้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

3.3.1 จดบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยแยกกันจดบันทึกเหตุการณ์และประเด็นสำคัญในมุมมองของตนเอง แล้วนำมาเทียบเคียงกันหลังจบกิจกรรมเพื่อลดความลำเอียง

3.3.2 บันทึกเสียงและภาพ ใช้การบันทึกเสียงการสนทนา เมื่อได้รับอนุญาต เพื่อนำมาถอดบทเรียนแบบคำต่อคำและถ่ายภาพกิจกรรมเพื่อบันทึกบรรยากาศการดำเนินงาน

3.3.3 สะท้อนคิดระหว่างปฏิบัติงาน คณะผู้วิจัยมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนสั้น ๆ ระหว่างช่วงพักกิจกรรม เพื่อปรับแนวทางการสังเกตให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นสังเกตการณ์ (Observe)

ในระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ คณะผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทสำคัญในการติดตามและตรวจสอบปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงและครอบคลุมทุกมิติ โดยมีบทบาทหน้าที่หลัก

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้ร่วมวิจัยได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์และทำหน้าที่สังเกตการณ์อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการมองเห็นในสิ่งที่แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์อาจเข้าไม่ถึง ได้แก่

1.1 การสังเกตปฏิริยาตอบสนอง สังเกตระดับความสนใจ ความกระตือรือร้น และความเบื่อหน่ายของนักเรียนในขณะทำกิจกรรม เพื่อประเมินว่ารูปแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นมีความเหมาะสมกับวัยและความต้องการหรือไม่

1.2 การสังเกตพลวัตกลุ่ม เฝ้าดูปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยตนเอง และระหว่างนักเรียนกับวิทยากร/ครู ว่ามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือกัน หรือเกิดความขัดแย้งอย่างไรในระหว่างกระบวนการ

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้บันทึกข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อให้มีหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจน ผู้ร่วมวิจัยรับผิดชอบการบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็นลงในเครื่องมือวิจัย

2.1 การบันทึกภาคสนาม จัดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามช่วงเวลา (Chronological Order) รวมถึงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศโดยรวม โดยแยก ข้อเท็จจริงที่เห็นออกจากความคิดเห็นส่วนตัวอย่างชัดเจน

2.2 การจับประเด็นอวัจนภาษา สังเกตและบันทึกภาษาท่าทาง สีหน้า และน้ำเสียงของผู้ให้ข้อมูล ทั้งผู้เชี่ยวชาญและนักเรียน ซึ่งมักจะซ่อนนัยสำคัญของความรู้สึกที่แท้จริงไว้

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้สะท้อนและตรวจสอบข้อมูล เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทในการสอบทานสิ่งที่สังเกตเห็นร่วมกับผู้วิจัยหลัก ดังนี้

3.1 การแลกเปลี่ยนข้อมูลถ้วน ภายหลังจบกิจกรรมในแต่ละช่วง ผู้ร่วมวิจัยจะร่วมพูดคุยสั้น ๆ กับผู้วิจัยหลัก เพื่อตรวจสอบว่าสิ่งที่แต่ละคนเห็นตรงกันหรือต่างกันอย่างไรร

3.2 การให้มุมมองที่แตกต่าง ในกรณีที่มีการตีความเหตุการณ์ต่างกัน ผู้ร่วมวิจัยจะให้ข้อมูลสนับสนุนจากมุมมองของตนเอง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นกลางและยุติธรรมที่สุดก่อนนำไปวิเคราะห์ผล

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

หลังจากเสร็จสิ้นขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการจัดเวทีสะท้อนผลการปฏิบัติ (After Action Review: AAR) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอภิปรายผลร่วมกัน เพื่อสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบฯ โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยและครูผู้ร่วมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ มาประมวลผลและตรวจสอบความถูกต้อง ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

4.1.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันอ่านและจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและบันทึกการสนทนากลุ่มของนักเรียน โดยแยกแยะประเด็นสำคัญ เช่น ปัญหาอุปสรรค ความต้องการ และข้อเสนอแนะ

4.1.2 เปรียบเทียบข้อมูลนำข้อมูลความต้องการของนักเรียน มาเทียบเคียงกับแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศจากโรงเรียนต้นแบบและสถานประกอบการ เพื่อหาช่องว่าง (Gap) และโอกาสในการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม

4.1.3 อภิปรายผล คณะผู้วิจัยร่วมกันอภิปรายในประเด็นสำคัญที่พบในระหว่างการศึกษาข้อมูล เช่น

“รูปแบบกิจกรรมอาชีพแบบเดิมไม่ดึงดูดความสนใจของนักเรียนเนื่องจากขาดความทันสมัยและไม่ได้สร้างรายได้จริง”

“ปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนต้นแบบคือการมีภาคีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งโรงเรียนเรายังมีน้อย”

4.2 การถอดบทเรียนกระบวนการทำงาน นอกจากการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันสะท้อนคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานวิจัยในวงรอบที่ 1 เพื่อนำไปปรับปรุงในวงรอบถัดไป

4.2.1 สิ่งที่ได้ทำดี เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่เหนือความคาดหมาย และผู้ร่วมวิจัยมีความกระตือรือร้นในการสังเกตการณ์

4.2.2 สิ่งที่ต้องปรับปรุง ช่วงเวลาในการทำกิจกรรมบางส่วนทับซ้อนกับเวลาเรียนปกติ ทำให้ต้องมีการบริหารจัดการเวลาให้รัดกุมยิ่งขึ้นในวงรอบหน้า

4.3 สรุปผลการดำเนินงานในวงจรที่ 1 จากการวิเคราะห์และสะท้อนผลร่วมกัน คณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่เป็นองค์ความรู้พื้นฐานสำหรับนำไปใช้ในวงจรที่ 2 ดังนี้

4.3.1 ร่างองค์ประกอบการบริหารฯ ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่ารูปแบบการบริหารที่จะพัฒนา

4.3.2 ร่างแนวทางการดำเนินงาน ได้แนวทางที่ชัดเจนว่ากิจกรรมส่งเสริมอาชีพต้องเน้นการลงมือทำจริงและเชื่อมโยงกับตลาดชุมชน

การเตรียมการสู่วงจรที่ 2 โดยใช้ข้อมูลทั้งหมดเป็นฐานในการ “ยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” เพื่อนำไปตรวจสอบและทดลองใช้ต่อไป

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นสะท้อนผล (Reflect)

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม มาสู่การเป็นผู้วิเคราะห์และสะท้อนคิดเพื่อร่วมกันสังเคราะห์องค์ความรู้และประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีบทบาทหน้าที่อย่างละเอียด

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลที่ตนเองได้จากการจดบันทึกและการสังเกตมาร่วมกระบวนการวิเคราะห์กับผู้วิจัยหลัก ผ่านเวทีประชุมกลุ่มย่อย

1.1 ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตโดยนำบันทึกของแต่ละคนมาเปรียบเทียบกันเพื่อยืนยันข้อเท็จจริงและลดความคลาดเคลื่อนจากการตีความเพียงลำพัง

1.2 ช่วยกันอ่านและสรุปประเด็น (Coding) จากคำสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญและเสียงสะท้อนของนักเรียน เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลว่าอะไรคือปัญหาเร่งด่วนและอะไรคือความต้องการแท้จริงซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบรูปแบบการบริหาร

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ประเมินผลการปฏิบัติงาน ร่วมกันถอดบทเรียนจากการทำงานในวงจรที่ 1 ผ่านกระบวนการ AAR (After Action Review)

2.1 การสะท้อนผลการปฏิบัติ ด้วยการร่วมอภิปรายถึงข้อดีและข้อเสียของวิธีการดำเนินงานที่ผ่านมา เช่น รูปแบบกิจกรรมกลุ่มทำให้นักเรียนกล้าแสดงออกจริงหรือไม่ หรือการเข้าพบผู้เชี่ยวชาญได้ข้อมูลครบถ้วนตามเป้าหมายหรือไม่

2.2 การเสนอแนะแนวทางปรับปรุง โดยให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ในการปรับปรุงกระบวนการทำงานสำหรับวงจรต่อไป เช่น การบริหารจัดการเวลา หรือการปรับเปลี่ยนเทคนิคการตั้งคำถาม

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ร่วมยกร่างรูปแบบ ซึ่งบทบาทสุดท้ายและสำคัญที่สุดในวงจรนี้ คือ การนำผลการวิเคราะห์มาร่วมกันกำหนดทิศทางของรูปแบบการบริหารฯ ที่จะพัฒนาขึ้น

3.1 การสังเคราะห์องค์ประกอบ ด้วยการร่วมกันระดมสมองเพื่อกำหนด “ร่างองค์ประกอบ” ของรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพ ให้สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนโคกปรังวิทยาฯ โดยผสมผสานแนวคิดจากทฤษฎีที่ศึกษาในชั้น Plan กับข้อมูลจริงจากสนามที่ได้จากขั้น Act

3.2 การตัดสินใจร่วม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางที่ดีที่สุดเพื่อนำไปยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ วางแผนการดำเนินงานต่อในวงจรที่ 2

จากการดำเนินงานวิจัยในวงจรที่ 1 ทำให้คณะผู้วิจัยได้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของนักเรียน รวมทั้งได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากสถานศึกษาต้นแบบและสถานประกอบการ ซึ่งถือเป็นข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คณะผู้วิจัยจึงได้นำข้อสรุปดังกล่าวมาสังเคราะห์เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ ให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาฯ เพื่อนำไปสู่กระบวนการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ในวงจรที่ 2

วงจรที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เป้าหมายของวงรือนี้นี้คือ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการสำรวจในวงจรที่ 1 มายกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ และตรวจสอบคุณภาพความถูกต้องและความเป็นไปได้ ก่อนนำไปทดลองใช้จริง

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนการวางแผนของวงรอบที่ 2 คณะผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมเพื่อยกร่างรูปแบบและกำหนดแนวทางในการตรวจสอบคุณภาพ โดยมีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

1. การสังเคราะห์ผลจากวงรอบที่ 1 เพื่อกำหนดกรอบร่างรูปแบบ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อนำผลสรุปจากการศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากวงรอบที่ 1 มาวิเคราะห์สังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อกำหนดกรอบโครงสร้างเบื้องต้นของรูปแบบการบริหารจัดการฯ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ได้แก่

1.1 หลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ กำหนดทิศทางให้สอดคล้องกับนโยบายและบริบทโรงเรียน

1.2 กระบวนการดำเนินงาน กำหนดขั้นตอนการบริหารที่ชัดเจน เช่น ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการปฏิบัติ ขั้นตอนการกำกับติดตาม

1.3 เงื่อนไขความสำเร็จ ระบุปัจจัยสนับสนุนที่จำเป็น เช่น งบประมาณ การมีส่วนร่วมของชุมชน

2. การกำหนดวิธีการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ (Verification Planning) เพื่อให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพตามหลักวิชาการ คณะผู้วิจัยได้วางแผนการตรวจสอบคุณภาพโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม

2.1 การกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิ คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญจำนวนที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ด้านหลักสูตรและการสอน และด้านการส่งเสริมอาชีพ เพื่อทำหน้าที่วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนร่วมมีคุณสมบัติคือ เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ผลงานและประสบการณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น บทบาทในการมีส่วนร่วม เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ตามขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้อธิบายให้ทราบก่อนดำเนินการ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การสอนในระดับอุดมศึกษา สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีตำแหน่งทางวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือมีผลงานทางวิชาการด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน

1. ผศ.ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ อาจารย์ประจำภาควิชาบริหาร วิจัยและพัฒนา
นวัตกรรมทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

2. ผศ.ดร.ณัฐกานต์ ประจันบาน อาจารย์ประจำภาควิชาบริหาร วิจัยและพัฒนา
นวัตกรรมทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

กลุ่มที่ 2 เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มีความรู้ ผลงานและประสบการณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพและการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 3 คน

1. ดร.จิตติพงษ์ ตรีศร ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีเทพประชานุสรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. ดร.คณนันท พฤทธสาโรช ผู้อำนวยการโรงเรียนน้ำร้อนวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

3. ดร.เอกวิทย์ มั่งอณะ ผู้อำนวยการโรงเรียนคลองคลุงราษฎร์รังสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร

กลุ่มที่ 3 เป็นครูผู้สอนหรือศึกษานิเทศก์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท มีความรู้ ผลงานและประสบการณ์ด้านการส่งเสริมอาชีพและการหารายได้ระหว่างเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 คน

1. นางนภาพดี สิงห์จีน ครู โรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. นางยศพัชร มีเนน ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

กลุ่มที่ 4 เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านผู้ประกอบการที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 1 คน และผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้ประกอบการที่มีระยะเวลา 10 ปี ขึ้นไป 1 คน

1. ดร.สุรพงษ์ พรหมเท้า ผู้อำนวยการสถาบันการเรียนรู้ภาคประชาสังคม จังหวัดเพชรบูรณ์

2. นางศานิตย์ ขาติกรณ์ เจ้าของกิจการอู่ซ่อมใหม่เจริญทรัพย์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

2.2 การกำหนดประเด็นการตรวจสอบ วางกรอบประเด็นการประเมินใน 4 ด้านหลัก คือ ความถูกต้อง (Accuracy), ความเหมาะสม (Propriety), ความเป็นไปได้ (Feasibility), และความเป็นประโยชน์ (Utility)

3. การจัดเตรียมเครื่องมือและเอกสาร คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดทำเอกสารและเครื่องมือเพื่อใช้ในขั้นตอนปฏิบัติการ (Act) ได้แก่

3.1 ร่างคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ จัดทำเอกสารฉบับร่างที่ระบุรายละเอียดของรูปแบบอย่างครบถ้วนเพื่อเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ

3.2 แบบประเมินความถูกต้องและความเป็นไปได้ของรูปแบบ สำหรับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินคุณภาพของรูปแบบเชิงปริมาณ

3.3 ประเด็นการสนทนากลุ่ม สำหรับใช้ในการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เชิงคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นการวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนนี้ คณะผู้ร่วมวิจัยยังคงมีบทบาทสำคัญในการร่วมคิดและร่วมวางแผน เพื่อให้มั่นใจว่ารูปแบบที่กำลังจะร่างขึ้นนั้นทำได้จริงในทางปฏิบัติ

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ออกแบบร่วม (Co-designer)

1.1 นำข้อมูลความต้องการของนักเรียนที่พบในวงรอบที่ 1 มายืนยันว่าร่างรูปแบบที่กำลังเขียนขึ้นตอบโจทย์ความต้องการเหล่านั้นจริงหรือไม่

1.2 ให้ความเห็นแย้งหรือสนับสนุนในขั้นตอนการบริหารต่างๆ ว่ามีความยุ่งยากซับซ้อนเกินไปหรือไม่สำหรับการปฏิบัติงานจริงของครู

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้เตรียมการ (Co-organizer)

ร่วมวางแผนและเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดเวทีสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งด้านสถานที่ เอกสาร และการประสานงาน

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการนำผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการจากวงรอบที่ 1 มาสังเคราะห์และสร้างเป็นนวัตกรรมการบริหาร พร้อมทั้งดำเนินการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

1. คณะผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1.1 คณะผู้วิจัยร่วมกันนำข้อมูลความต้องการของนักเรียนและจุดแข็งของโรงเรียนต้นแบบที่ได้จากวงรอบที่ 1 มาแปลงเป็นกลยุทธ์และแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

1.2 ร่วมกันกำหนดองค์ประกอบหลักของรูปแบบให้ครอบคลุมตามหลักทฤษฎีระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input), กระบวนการ (Process), ผลลัพธ์ (Output) และข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม

1.3 ดำเนินการเขียนและเรียบเรียงคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งระบุขั้นตอนการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ และวิธีการวัดประเมินผลอย่างละเอียด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้จริง

2. การจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเวทีการประชุมสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอร่างรูปแบบให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและวิพากษ์คุณภาพ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ดำเนินการเชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การสอนในระดับอุดมศึกษา สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต มีตำแหน่งทางวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือมีผลงานทางวิชาการด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน

1. ผศ.ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ อาจารย์ประจำภาควิชาบริหาร วิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

2. ผศ.ดร.ณัฐกานต์ ประจันบาน อาจารย์ประจำภาควิชาบริหาร วิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

กลุ่มที่ 2 เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มีความรู้ ผลงานและประสบการณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพและการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 3 คน

1. ดร.จิตติพงษ์ ศรีศร ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีเทพประชาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. ดร.คณินท์ พฤทธสาโรช ผู้อำนวยการโรงเรียนน้ำร้อนวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

3. ดร.เอกวิทย์ มั่งอณะ ผู้อำนวยการโรงเรียนคลองคลุ้งราษฎร์รังสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร

กลุ่มที่ 3 เป็นครูผู้สอนหรือศึกษานิเทศก์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท มีความรู้ ผลงานและประสบการณ์ด้านการส่งเสริมอาชีพและการหารายได้ระหว่างเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 คน

1. นางนภาพดี สิงห์จิ้น ครู โรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. นางยศพัชร มีเนน ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

กลุ่มที่ 4 เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านผู้ประกอบการที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 1 คน และผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้ประกอบการที่มีระยะเวลา 10 ปี ขึ้นไป 1 คน

1. ดร.สุรพงษ์ พรหมเท้า ผู้อำนวยการสถาบันการเรียนรู้ภาคประชาสังคม จังหวัด เพชรบูรณ์

2. นางศานิตย์ ขาติกรณ์ เจ้าของกิจการอุ้งน้องใหม่เจริญทรัพย์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

2.2 การนำเสนอและวิพากษ์รูปแบบ

1) ชี้นำเสนอ ผู้วิจัยนำเสนอที่มา กรอบแนวคิด และรายละเอียดของร่างรูปแบบ และคู่มือการบริหารฯ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าใจภาพรวมและเจตนารมณ์ของการวิจัย

2) ชี้นระดมความคิดเห็น เปิดเวทีให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ และวิจารณ์รูปแบบอย่างกว้างขวาง ในประเด็นความถูกต้อง (Accuracy) ความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility)

2.3 ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมินคุณภาพของรูปแบบผ่านเครื่องมือวิจัยที่เตรียมไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณยืนยันคุณภาพของรูปแบบ

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นการปฏิบัติ (Act)

ในขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ คณะผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทสำคัญ ในการขับเคลื่อนให้รูปแบบการบริหารฯ มีความสมบูรณ์และพร้อมนำไปใช้จริง

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ร่วมพัฒนานวัตกรรม (Co-developer) ก่อนที่จะนำร่างรูปแบบ เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ร่วมวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่างอย่างเข้มข้น

1.1 ร่วมพิจารณาร่างคู่มือใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ในมุมมองของผู้ปฏิบัติงาน จริงว่าขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินไปหรือไม่ หรือภาษาที่ใช้สื่อสารมีความชัดเจน เพียงพอสำหรับครูทั่วไปหรือไม่

1.2 ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมอาชีพ โดยนำประสบการณ์ การสอนจริงมาช่วยเติมเต็มในส่วนของคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อให้มั่นใจว่ารูปแบบนี้สามารถนำไปใช้ได้จริง ในห้องเรียน

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์ในเวทีผู้ทรงคุณวุฒิ ในการประชุมสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของโรงเรียนในการรับฟังและบันทึกข้อมูล

2.1 รับผิดชอบการจดบันทึกคำแนะนำและข้อติติงของผู้ทรงคุณวุฒิอย่างละเอียด โดยเฉพาะในประเด็นที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน หรือจุดบอดของรูปแบบที่ผู้วิจัยหลักอาจมองข้าม

2.2 ฝ่าสังเกตท่าทีและการแสดงออกของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อร่างรูปแบบ เช่น ความสนใจในจุดใดเป็นพิเศษ หรือความลังเลสงสัยในประเด็นใด เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเสริม ในการปรับปรุงรูปแบบ

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ให้ข้อมูลสนับสนุน ในระหว่างการประชุม หากผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อซักถามเกี่ยวกับสภาพจริงของโรงเรียนหรือพฤติกรรมของนักเรียน ผู้ร่วมวิจัยจะทำหน้าที่ช่วยตอบข้อซักถามหรืออธิบายบริบทเพิ่มเติมให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริงของโรงเรียน ซึ่งช่วยให้ผู้ทรงคุณวุฒิสามารถให้คำแนะนำที่ตรงเป้าหมายและเหมาะสมกับบริบทโรงเรียนมากที่สุด

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

ในขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาฯ ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการสังเกตการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างการประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนคุณภาพของรูปแบบอย่างรอบด้าน โดยมีวิธีการดำเนินการ

1. การสังเกตการณ์กระบวนการวิพากษ์รูปแบบ คณะผู้วิจัยดำเนินการสังเกตการณ์บรรยากาศและพลวัตของการประชุม โดยเน้นการจับประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในวงสนทนา

1.1 สังเกตและบันทึกประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าเป็นจุดแข็งของรูปแบบ และประเด็นที่มีมุมมองแตกต่างกันหรือยังหาข้อสรุปไม่ได้ เพื่อนำไปสู่การหาข้อยุติที่เป็นประโยชน์ที่สุด

1.2 สังเกตน้ำหนักการอภิปรายของผู้ทรงคุณวุฒิว่ามุ่งเน้นไปที่องค์ประกอบใดเป็นพิเศษ เช่น เน้นที่กระบวนการนำไปใช้มากกว่าหลักการทฤษฎี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าส่วนใดคือหัวใจสำคัญที่ต้องปรับปรุง

2. การสังเกตพฤติกรรมและการสื่อสาร นอกเหนือจากเนื้อหาการสนทนา ผู้วิจัยได้สังเกตภาษาท่าทางและสัญญาณต่างๆ ที่สื่อออกมาในระหว่างการนำเสนอและวิพากษ์ ดังนี้

2.1 สังเกตสีหน้า แววตา และท่าทางของผู้ทรงคุณวุฒิขณะพิจารณาคู่มือการบริหารฯ เช่น การขมวดคิ้วสงสัย การพยักหน้ายอมรับ หรือการเปิดดูหน้าใดหน้าหนึ่งซ้ำ ๆ ซึ่งเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงความไม่ชัดเจนหรือความสนใจในจุดนั้น

2.2 สังเกตความพึงพอใจของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผู้วิจัยหรือตัวแทนครูได้อธิบายชี้แจงเพิ่มเติม เพื่อประเมินว่าคำอธิบายนั้นเพียงพอที่จะคลายข้อสงสัยได้หรือไม่

3. การบันทึกและรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนและสามารถตรวจสอบกลับได้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลหลากหลายรูปแบบ

3.1 ใช้แบบบันทึกการสังเกตเพื่อจดลำดับเหตุการณ์ ประเด็นคำถามสำคัญ และข้อสรุปเบื้องต้นในแต่ละช่วงของการประชุม

3.2 ดำเนินการบันทึกเสียงการสนทนาตลอดการประชุม โดยได้รับอนุญาตจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาถอดบทเรียนแบบคำต่อคำ ในภายหลัง ป้องกันการตกหล่นของข้อมูลสำคัญ และบันทึกภาพบรรยากาศเพื่อใช้ประกอบการรายงานผล

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นการสังเกต (Observe)

ในระหว่างการจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ คณะผู้ร่วมวิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่ในการติดตามและสังเกตการณ์อย่างเข้มข้น โดยแบ่งบทบาทหน้าที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์เชิงรุก ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่สังเกตปฏิกิริยาและท่าทีของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อร่างรูปแบบการบริหารฯ อย่างใกล้ชิด โดยเน้นการจับประเด็นที่ละเอียดอ่อน ดังนี้

1.1 คอยสังเกตว่าในขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านคู่มือหรือฟังการนำเสนอ มีช่วงใดที่เกิดความสับสน สงสัย หรือต้องถามซ้ำ ซึ่งบ่งบอกว่าเนื้อหาส่วนนั้นยังขาดความชัดเจน

1.2 ฝากความเห็นข้อใดที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความสนใจเป็นพิเศษหรือหยิบยกมาอภิปรายอย่างกว้างขวาง เพื่อใช้เป็นจุดเน้นในการปรับปรุงรูปแบบให้โดดเด่นยิ่งขึ้น

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ตรวจสอบความสอดคล้องกับบริบท ในฐานะครูผู้สอนที่ต้องนำรูปแบบไปใช้จริง ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่กลั่นกรองข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในทันที ดังนี้

2.1 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ผู้ร่วมวิจัยจะพิจารณาเทียบเคียงกับบริบทการทำงานจริงทันทีว่าข้อเสนอทำได้จริงหรือไม่หรือจะเพิ่มภาระงานมากเกินไปหรือไม่

2.2 หากสังเกตเห็นว่าข้อเสนอแนะบางประการอาจขัดแย้งกับวัฒนธรรมองค์กรหรือสภาพนักเรียน ผู้ร่วมวิจัยจะบันทึกประเด็นไว้เพื่อนำไปปรึกษาหารือกับคณะผู้วิจัยในการปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมในภายหลัง

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้บันทึกหลักฐาน รับผิดชอบการรวบรวมหลักฐานเชิงประจักษ์จากการประชุม เพื่อป้องกันความผิดพลาดจากการจำ ดังนี้

3.1 จัดบันทึกคำวิพากษ์และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิลงในแบบบันทึกภาคสนาม โดยแยกหมวดหมู่ตามองค์ประกอบของรูปแบบ เช่น ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปแก้ไข

3.2 ดูแลการบันทึกเสียงและภาพบรรยากาศการประชุมให้มีความคมชัดและต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ในขั้นตอนสะท้อนผล

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ คณะผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาเข้าสู่กระบวนการสะท้อนคิดและถอดบทเรียนร่วมกัน (AAR) เพื่อวิเคราะห์คุณภาพของรูปแบบและดำเนินการปรับปรุงแก้ไข โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการประเมิน คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากขั้นปฏิบัติ (Act) และขั้นสังเกตการณ์ (Observe) มาวิเคราะห์ใน 2 มิติ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล

เชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้เห็นภาพความสมบูรณ์ของรูปแบบอย่างรอบด้าน

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ นำผลจากแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินไว้ มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อตรวจสอบว่าคุณภาพของรูปแบบผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำบันทึกการสนทนากลุ่ม และบันทึกภาคสนามมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่ข้อเสนอแนะออกเป็นด้านๆ เช่น ด้านโครงสร้างโมเดล, ด้านกระบวนการนำไปใช้ และด้านการวัดประเมินผล

2. การสะท้อนคิดเพื่อปรับปรุงรูปแบบ คณะวิจัยร่วมกันอภิปรายเพื่อหาแนวทางปรับปรุงรูปแบบ โดยเชื่อมโยงข้อมูล 3 ส่วนเข้าด้วยกัน คือ (1) ความต้องการของนักเรียนจากวงรอบที่ 1 (2) หลักวิชาการจากผู้เชี่ยวชาญในวงรอบที่ 2 และ (3) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของครู

2.1 คณะวิจัยตรวจสอบว่า ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ไปลดทอนความสนุกหรือความสนใจของนักเรียนที่ค้นพบในวงรอบที่ 1 หรือไม่ หากพบความขัดแย้ง คณะวิจัยจะร่วมกันหาจุดสมดุลที่ทำให้รูปแบบมีคุณภาพแต่ยังคงตอบโจทย์นักเรียน

2.2 ดำเนินการปรับปรุง “คู่มือการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” ตามมติที่ประชุม

3. บทสรุปและยืนยันความพร้อม ผลจากการสะท้อนผลในขั้นตอนนี้ ทำให้ได้ผลลัพธ์สำคัญคือ “รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาฯ ฉบับสมบูรณ์” ที่มีความถูกต้องตามหลักวิชาการและมีความเหมาะสมกับบริบทโรงเรียนซึ่งคณะผู้ร่วมวิจัยได้ให้การยอมรับและยืนยันความพร้อมที่จะนำรูปแบบนี้ไปทดลองใช้จริงในวงรอบถัดไป

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นการสะท้อนผล (Reflect)

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้สานเสวนาหาจุดสมดุล

1.1 ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้วิจัยหลัก เพื่อหาจุดลงตัวระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ

1.2 นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาเทียบกับภาระงานจริง หากพบว่าข้อเสนอใดดีตามทฤษฎีแต่ทำยากในทางปฏิบัติ ผู้ร่วมวิจัยจะช่วยเสนอทางออกที่ยืดหยุ่น เพื่อให้งานเดินหน้าได้

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะบรรณาธิการคู่มือปฏิบัติงาน

2.1 ช่วยตรวจสอบและปรับปรุงภาษาในคู่มือการบริหารฯ ให้เป็นที่เข้าใจง่ายและสื่อสารได้ตรงกัน

2.2 ทดลองอ่านขั้นตอนการปฏิบัติในคู่มือแล้วสะท้อนกลับว่า อ่านแล้วเข้าใจทันทีหรือไม่ ต้องตีความหรือไม่ หากมีความกำกวมจะร่วมกันแก้ไขถ้อยคำทันที

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ตัดสินใจเชิงนโยบาย

3.1 ร่วมตัดสินใจยืนยันการใช้รูปแบบ

3.2 แสดงความเห็นชอบร่วมกันว่ารูปแบบที่ปรับปรุงแล้วนี้พร้อมใช้งานและร่วมกันกำหนดปฏิทินการนำไปใช้จริงในวงรอบที่ 3

จากการดำเนินการในวงรอบที่ 2 ทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับการปรับปรุงจนมีความสมบูรณ์เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม คณะผู้วิจัยจึงนำรูปแบบดังกล่าวไปสู่ขั้นตอนการนำไปใช้จริงเพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนและสถานศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ในวงรอบที่ 3 ต่อไป

วงรอบที่ 3 การทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เป้าหมายสำคัญของวงรอบนี้ คือ การนำรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงแก้ไขจากวงรอบที่ 2 ไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งในด้านทักษะอาชีพ รายได้ระหว่างเรียน และความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมในทุกด้าน เพื่อให้การนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

1. การเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจ ผู้วิจัยจัดประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันให้กับคณะครูและบุคลากรผู้ร่วมวิจัย เกี่ยวกับรายละเอียดของรูปแบบและคู่มือการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ ฉบับสมบูรณ์ โดยมีประเด็นสำคัญคือ

1.1 ร่วมกันศึกษารายละเอียดในคู่มือใช้รูปแบบฯ ขั้นตอนการจัดกิจกรรม และบทบาทหน้าที่ของครูแต่ละฝ่าย

1.2 กำหนดผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรมอาชีพเพื่อให้การดำเนินงานมีความชัดเจนและต่อเนื่อง

2. การเตรียมความพร้อมกลุ่มเป้าหมาย คณะผู้วิจัยดำเนินการประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมปฐมนิเทศให้กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่จะได้รับ และขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมอาชีพ เพื่อสร้างแรงจูงใจและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

3. การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ คณะผู้ร่วมวิจัยร่วมกันสำรวจและจัดเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรที่จำเป็นต่อการฝึกทักษะอาชีพ ได้แก่

3.1 จัดเตรียมห้องปฏิบัติการ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และพื้นที่ทำงาน ให้มีความพร้อม และปลอดภัย

3.2 จัดหาเครื่องมือและวัสดุฝึกอาชีพให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน

3.3 วางแผนการเบิกจ่ายงบประมาณสนับสนุนตามระเบียบของทางราชการ

4. การเตรียมเครื่องมือการวัดและประเมินผล คณะผู้วิจัยจัดเตรียมและตรวจสอบความพร้อมของเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างและหลังการทดลองใช้ ได้แก่

4.1 แบบประเมินทักษะอาชีพของนักเรียน

4.2 แบบบันทึกรายได้ระหว่างเรียน

4.3 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนนี้ บทบาทของครูผู้ร่วมวิจัยจะเน้นไปที่การเตรียมกิจกรรม โดยลักษณะของผู้ร่วมวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้วางแผนปฏิบัติการ

1.1 ช่วยกำหนดตารางเวลาการทำกิจกรรมอาชีพที่ไม่กระทบต่อเวลาเรียนวิชาการหลัก และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน

1.2 ร่วมกันเขียนแผนการจัดกิจกรรมอาชีพย่อยของแต่ละฐานอาชีพ ให้สอดคล้องกับแนวทางในคู่มือหลัก

2. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้จัดการทรัพยากร ช่วยตรวจสอบสภาพอุปกรณ์และสถานที่จริง แล้วสะท้อนข้อมูลให้ผู้วิจัยทราบ

3. ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้สร้างแรงบันดาลใจ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้นักเรียน เห็นความสำคัญของการมีรายได้ระหว่างเรียน

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

เมื่อเสร็จสิ้นการวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อความยั่งยืนในขั้นที่ 1 ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ ดำเนินการนำรูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ลงสู่การปฏิบัติจริงในบริบทสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการสร้างระบบ ที่ขับเคลื่อนโดยแกนนำนักเรียนและการเชื่อมโยงกับชุมชน เพื่อพิสูจน์ความยั่งยืนของรูปแบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การขับเคลื่อนกิจกรรมอาชีพเชิงระบบ คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ตามแผนที่กำหนดไว้อย่างเต็มรูปแบบ โดยเน้นความเข้มข้นในกระบวนการผลิตและการจัดการที่มี มาตรฐานเทียบเคียงมืออาชีพ

1.1 นำเกณฑ์มาตรฐานที่สรุปได้จากวงจรรอบที่ผ่านมา มาใช้ควบคุมคุณภาพการผลิตของนักเรียน เพื่อให้สินค้าและบริการมีคุณภาพสม่ำเสมอ

1.2 ใช้ระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ถูกต้องตามหลักการ เพื่อให้เห็นต้นทุนและกำไรสุทธิที่แท้จริง ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความสำเร็จในโมเดล “Learn to Earn”

2. การเสริมสร้างศักยภาพแก่นักเรียน หัวใจสำคัญของวงจรรอบที่ 3 คือการเปลี่ยนบทบาทของครูจากผู้สอนเป็นผู้ที่เลี้ยงและเปิดพื้นที่ให้นักเรียนแกนนำ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพด้วยตนเอง

2.1 มอบหมายให้แก่นักเรียนทำหน้าที่เป็นวิทยากรที่เลี้ยง ถ่ายทอดทักษะอาชีพ และเทคนิคการทำงานให้กับนักเรียนรุ่นน้อง (ม.1-2) เพื่อสร้างระบบการสืบทอดงานภายในโรงเรียน

2.2 เปิดโอกาสให้คณะกรรมการนักเรียนได้ประชุมและตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงานด้วยตนเอง เพื่อฝึกทักษะการเป็นผู้ประกอบการอย่างแท้จริง

3. การขยายผลสู่ช่องทางตลาดจริงและเครือข่ายชุมชน คณะวิจัยสนับสนุนให้นักเรียนนำผลผลิตออกสู่ตลาดภายนอกโรงเรียน เพื่อทดสอบสมรรถนะของรูปแบบการบริหารจัดการในสถานการณ์จริงที่มีการแข่งขัน

3.1 ดำเนินการจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ควบคู่กับการออกร้านในชุมชน เพื่อขยายฐานลูกค้าและสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น

3.2 ประสานความร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้านและผู้ประกอบการในท้องถิ่น เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลงานและให้คำแนะนำแก่นักเรียน ซึ่งเป็นการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงโรงเรียนกับชุมชนเข้าด้วยกัน

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในชั้นการปฏิบัติ (Act)

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในการขับเคลื่อนรูปแบบเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสร้างความรู้ที่ยั่งยืน คณะผู้ร่วมวิจัยได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้สังเกตมาเป็นผู้สนับสนุนโดยปฏิบัติหน้าที่สำคัญดังนี้

1. บทบาทผู้อำนวยการความสะดวกและให้คำปรึกษา ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำแก่นักเรียนเมื่อประสบปัญหาในการบริหารจัดการที่ซับซ้อนเกินกว่าจะแก้ไขได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งกระตุ้นให้นักเรียนกล้าคิด กล้าตัดสินใจ และกล้าลงมือทำโดยไม่เข้าไปแทรกแซงกระบวนการทำงานของนักเรียนมากเกินไป

2. บทบาทผู้ประสานงานเครือข่าย ทำหน้าที่เป็นโหนดกลางในการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอาชีพของนักเรียนกับทรัพยากรภายนอก เช่น การเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้เสริมการประสานขอพื้นที่จำหน่ายสินค้าในชุมชน หรือการติดต่อแหล่งรับซื้อผลผลิต เพื่อให้ระบบนิเวศการเรียนรู้กว้างไกลออกไปนอกรั้วโรงเรียน เป็นต้น

3. บทบาทผู้สังเกตการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล ในขณะที่กิจกรรมดำเนินไป ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่สังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนอย่างใกล้ชิด โดยจดบันทึกเหตุการณ์สำคัญบรรยากาศการทำงาน และปฏิกิริยาตอบรับจากลูกค้า รวมถึงกำกับติดตามให้นักเรียนมีการบันทึกบัญชีและรวบรวมหลักฐานการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในขั้นการสังเกตต่อไป

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

ในระหว่างการทำงานตามขั้นปฏิบัติการ (Act) ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการติดตามตรวจสอบและเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อประเมินผลการรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไปใช้จริง ว่าสามารถสร้างผลลัพธ์ที่พึงประสงค์และมีความยั่งยืนเพียงใด โดยมีรายละเอียดการสังเกตการณ์ดังนี้

1. การติดตามตรวจสอบประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการ คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นการสังเกต “กระบวนการไหลเวียนของงาน” ภายใต้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ ที่กำหนดไว้ เพื่อดูว่ากลไกต่างๆ สามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยตนเองหรือไม่

1.1 สังเกตความเชื่อมโยงระหว่างขั้นตอนการผลิต การตลาด และการบัญชี ว่ามีความสิ้นเปลืองหรือเกิดคอขวดในจุดใด โดยเฉพาะเมื่อลดบทบาทการกำกับดูแลของครูลง

1.2 ตรวจสอบว่าแกนนำนักเรียนและสมาชิกในกลุ่ม สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ระบุไว้ในโครงสร้างการบริหารจัดการได้ถูกต้องและครบถ้วนเพียงใด

2. การสังเกตพฤติกรรมและสมรรถนะของผู้เรียน ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อบันทึกพัฒนาการด้านทักษะอาชีพและทักษะชีวิตของนักเรียน

2.1 สังเกตความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การเจรจาต่อรองกับลูกค้า และความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

2.2 สังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างพี่สอนน้องว่าแกนนำนักเรียน ม.3 สามารถถ่ายทอดเทคนิคและวิธีการทำงานให้กับรุ่นน้อง ม.1-2 ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความยั่งยืนของกิจกรรม

3. การรวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลหลักฐานที่ชัดเจนในการยืนยันความสำเร็จของรูปแบบ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและร่องรอยการปฏิบัติงาน ดังนี้

3.1 ตรวจสอบความถูกต้องและเป็นปัจจุบันของ “บัญชีรายรับ-รายจ่าย” ของแต่ละกลุ่มอาชีพ เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการทำกำไรและการบริหารต้นทุน

3.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ลูกค้า ผู้ปกครอง และคนในชุมชน เกี่ยวกับคุณภาพสินค้าและบริการ รวมถึงทัศนคติที่มีต่อโครงการมีรายได้ระหว่างเรียน

3.3 รวบรวมข้อมูลจากสมุดบันทึกหรือการถอดบทเรียนหลังทำกิจกรรม (AAR) ของนักเรียน เพื่อให้เห็นมุมมองและความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ปฏิบัติงาน

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นการสังเกต (Observe)

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่สำคัญในการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้มั่นใจว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาจากประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารจัดการอย่างแท้จริง โดยมีบทบาท ดังนี้

1. บทบาทผู้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเฉพาะข้อมูลด้านการเงินและบัญชีรายรับ-รายจ่ายของนักเรียน เพื่อยืนยันว่าตัวเลขรายได้ที่เกิดขึ้นเป็นข้อมูลจริงและสามารถตรวจสอบได้ รวมถึงตรวจสอบคุณภาพชิ้นงาน/ผลิตภัณฑ์ว่าเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

2. บทบาทผู้สังเกตการณ์แบบไม่แทรกแซง ติดตามดูพฤติกรรมการทำงานของแกนนำนักเรียนและการถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นน้อง โดยหลีกเลี่ยงการเข้าไปชี้แนะหรือแก้ไขสถานการณ์ในทันที เพื่อให้เห็นสมรรถนะที่แท้จริง ของระบบบริหารจัดการเมื่อไม่มีครูคอยกำกับ และจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

3. บทบาทผู้รวบรวมเสียงสะท้อนจากรอบด้าน ทำหน้าที่สอบถามและรวบรวมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก เช่น ลูกค้า ชุมชน และผู้ปกครอง เพื่อนำมุมมองบุคคลที่สามมาใช้ประกอบการประเมินผล ซึ่งช่วยลดความลำเอียงของผู้วิจัยเอง

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการดำเนินงานในรอบที่ 3 ผู้วิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยได้นำข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งหมดที่ได้จากการปฏิบัติและสังเกตการณ์ มาเข้าสู่กระบวนการอภิปรายและถอดบทเรียนร่วมกัน (After Action Review: AAR) เพื่อประเมินความยั่งยืนและสรุปผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ ฉบับสมบูรณ์

1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลเพื่อยืนยันความยั่งยืน คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยว่า รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ นี้สามารถดำเนินต่อไปได้หรือไม่หากปราศจากการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้วิจัย

1.1 วิเคราะห์ข้อมูลบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มอาชีพ เพื่อตรวจสอบเสถียรภาพทางการเงินโดยพิจารณาจากยอดขายที่สม่ำเสมอและผลกำไรสุทธิเปรียบเทียบกับวงรอบที่ผ่านมา เพื่อยืนยันว่ากิจกรรมอาชีพมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจจริง

1.2 วิเคราะห์เนื้อหาจากบันทึกการสังเกตพฤติกรรมแกนนำนักเรียนและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินความเป็นเจ้าของและกระบวนการสืบทอดงานว่านักเรียนรุ่นพี่สามารถถ่ายทอดงานสู่รุ่นน้องได้สำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่

2. การสะท้อนคิดเพื่อสรุปองค์ความรู้ คณะวิจัยร่วมกันอภิปรายผลการดำเนินงาน โดยเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน 3 มิติหลัก

2.1 มิติด้านการบริหารจัดการ สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างการบริหารที่กระจายอำนาจ ให้แก่นักเรียน มีประสิทธิภาพเพียงใด มีจุดใดที่เป็นจุดแข็งที่ต้องคงไว้ และจุดใดที่ยังต้องระวัง ในระยะยาว

2.2 มิติด้านคุณภาพผู้เรียน ประเมินว่านักเรียนเกิดทักษะวิชาชีพและคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ตามกรอบ Learn to Earn อย่างถาวรหรือไม่หรือเป็นเพียงพฤติกรรมชั่วคราว ขณะมี โครงการ

2.3 มิติด้านความสัมพันธ์ชุมชน สะท้อนผลตอบรับจากชุมชนว่า รูปแบบนี้สร้างความ เชื่อมั่นและการยอมรับจากผู้ปกครองและท้องถิ่นในระดับใด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความยั่งยืน ภายนอก

3. บทสรุปและการยืนยันรูปแบบฉบับสมบูรณ์ ผลจากการสะท้อนผลในวงรอบสุดท้ายนี้ นำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญที่สุดของการวิจัย คือ

3.1 การยืนยันรูปแบบ ที่ประชุมมีมติเห็นพ้องต้องกัน ว่ารูปแบบการบริหารจัดการ ที่ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงมาครบ 3 วงรอบ มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง และเชื่อถือได้ สามารถ นำไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนได้จริง

3.2 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คณะวิจัยได้สังเคราะห์ องค์ความรู้ที่ได้จาก การปฏิบัติเพื่อจัดทำเป็นคู่มือและแนวทางปฏิบัติสำหรับโรงเรียนอื่นหรือหน่วยงานที่สนใจนำรูปแบบ นี้ไปขยายผลต่อไป

บทบาทของผู้ร่วมวิจัยในขั้นการสะท้อนผล (Reflect)

ในขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ บทบาทของผู้ร่วมวิจัยมีความสำคัญในฐานะ ผู้ร่วมสร้างองค์ความรู้

1. บทบาทนักวิพากษ์และสะท้อนผล ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาต่อผลลัพธ์ที่ เกิดขึ้น โดยชี้ให้เห็นทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวที่ซ่อนอยู่ เพื่อให้บทสรุปของงานวิจัยมีความเป็น กลางและรอบด้านที่สุด

2. บทบาทผู้ถอดบทเรียน ช่วยกันกลั่นกรองประสบการณ์จากการทำงานตลอดทั้งโครงการ ออกมาเป็นชุดความรู้หรือเทคนิควิธีการ เพื่อบันทึกไว้ในรายงานการวิจัยและคู่มือการดำเนินงาน

3. บทบาทผู้รับรองความถูกต้อง ร่วมกันตรวจสอบและรับรองรูปแบบการบริหารเครือข่าย ความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ ได้จากการสรุปผลนั้น สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและสามารถปฏิบัติได้จริง ก่อนที่จะมีการ เผยแพร่สู่สาธารณะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละวงรอบของการวิจัย โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์และลักษณะของข้อมูลที่ต้องการ ดังนี้

ตาราง 14 สรุปเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในแต่ละวงรอบการวิจัย

วงรอบ	เครื่องมือ	ลักษณะข้อมูล
1	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร 2. แบบสัมภาษณ์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ 3. แบบบันทึกการประชุมกลุ่ม	ข้อมูลเชิงคุณภาพ
2	1. แบบประเมินคุณภาพรูปแบบฯ 2. แบบบันทึกข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ	ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
3	1. แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพฯ (ก่อน-หลัง) 2. แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล 3. แบบบันทึกการรับ-รายจ่าย 4. แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน 5. แบบสัมภาษณ์นักเรียน ครู และพี่เลี้ยง 6. แบบประเมินความพึงพอใจ	ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

1. เครื่องมือที่ใช้ในวงรอบที่ 1

เครื่องมือที่ใช้ในวงรอบที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน รวมถึงการสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ชุด ดังนี้

1) แบบวิเคราะห์เอกสาร

วัตถุประสงค์: เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเครือข่าย การส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนานักเรียน

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเอกสาร (ชื่อเอกสาร ผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ แหล่งที่มา) ส่วนที่ 2 สารสำคัญของเอกสาร ส่วนที่ 3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และส่วนที่ 4 ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบบันทึกข้อมูลแบบปลายเปิด (Open-ended) ให้ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลสำคัญจากเอกสารที่ศึกษา

2) แบบสัมภาษณ์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

โครงสร้างของเครื่องมือ: เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการส่งเสริมอาชีพของนักเรียน และตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความต้องการและข้อเสนอแนะ

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามหลักเป็นแนวทาง แต่สามารถซักถามเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม โดยมีชุดคำถามแยกตามกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้แทนเครือข่ายในชุมชน

3) แบบบันทึกการประชุมกลุ่ม

วัตถุประสงค์: เพื่อบันทึกข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อยของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการระดมความคิดเห็นเพื่อยกร่างรูปแบบฯ

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการประชุม (วัน เวลา สถานที่ ผู้เข้าร่วม) ส่วนที่ 2 ประเด็นที่ประชุม ส่วนที่ 3 สารสำคัญจากการประชุม และส่วนที่ 4 มติที่ประชุมและข้อเสนอแนะ

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบบันทึกข้อมูลแบบปลายเปิด ใช้บันทึกข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการประชุมและผู้บันทึก

2. เครื่องมือที่ใช้ในวงจรรอบที่ 2

เครื่องมือที่ใช้ในวงจรรอบที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ที่พัฒนาขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วยเครื่องมือ 2 ชุด ดังนี้

1) แบบประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ

วัตถุประสงค์: เพื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ใน 2 ด้าน ได้แก่ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ ตอนที่ 2 แบบประเมินคุณภาพรูปแบบฯ ใน 4 ด้าน แบ่งตามองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบของรูปแบบ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert Scale) ตั้งแต่ระดับ 1 (น้อยที่สุด) ถึงระดับ 5 (มากที่สุด) พร้อมช่องให้ผู้เชี่ยวชาญเขียนข้อเสนอแนะ

2) แบบบันทึกข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ

วัตถุประสงค์: เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะเชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญในการปรับปรุงรูปแบบฯ และคู่มือการใช้งาน

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบฯ (แยกตามองค์ประกอบ 4 ด้าน) และส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคู่มือการใช้งาน

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบบันทึกข้อมูลแบบปลายเปิด ให้ผู้เชี่ยวชาญเขียนข้อเสนอแนะอย่างละเอียด

3. เครื่องมือที่ใช้ในวงรอบที่ 3

เครื่องมือที่ใช้ในวงรอบที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ประกอบด้วยเครื่องมือ 6 ชุด ดังนี้

1) แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

วัตถุประสงค์: เพื่อประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบฯ

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน และตอนที่ 2 แบบประเมินศักยภาพอาชีพ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ รวม 30 ข้อ

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ใช้ประเมินก่อนการทดลอง (Pre-test) และหลังการทดลอง (Post-test)

ตาราง 15 โครงสร้างแบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

ด้าน	จำนวนข้อ	ตัวอย่างประเด็นการประเมิน
ด้านความรู้	6 ข้อ	ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิต การคำนวณต้นทุน-กำไร หลักการขาย การบริการลูกค้า

ด้าน	จำนวนข้อ	ตัวอย่างประเด็นการประเมิน
ด้านทักษะ	7 ข้อ	ทักษะการผลิตสินค้า การขาย การสื่อสาร การแก้ปัญหา การจัดการเงิน
ด้านคุณลักษณะ	7 ข้อ	ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ การทำงานเป็นทีม ความอดทน
รวม	20 ข้อ	-

2) แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลของนักเรียน

วัตถุประสงค์: เพื่อบันทึกการเรียนรู้และพัฒนารองานของนักเรียนระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (ชื่อ วันที่ กิจกรรม) ส่วนที่ 2 สิ่งที่ได้เรียนรู้ในวันนี้ ส่วนที่ 3 ปัญหาและวิธีแก้ไข และส่วนที่ 4 สิ่งที่จะพัฒนาต่อไป

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบบันทึกข้อมูลแบบปลายเปิด ให้นักเรียนบันทึกทุกวัน หลังเสร็จสิ้นกิจกรรม

3) แบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายของนักเรียน

วัตถุประสงค์: เพื่อบันทึกข้อมูลรายรับ-รายจ่ายจากการประกอบกิจกรรมอาชีพของนักเรียน

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (วันที่ กิจกรรม) ส่วนที่ 2 บันทึกรายรับ (จำนวนสินค้าที่ขาย ราคาขาย ยอดขายรวม) และส่วนที่ 3 บันทึกรายจ่าย (ต้นทุนวัตถุดิบ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ) พร้อมสรุปกำไร/ขาดทุน

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบบันทึกข้อมูลแบบตาราง ให้นักเรียนบันทึกทุกวัน หลังเสร็จสิ้นการขาย

4) แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ofนักเรียน

วัตถุประสงค์: เพื่อสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการทำงาน ofนักเรียนระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป (วันที่ กิจกรรม ผู้สังเกต) และตอนที่ 2 รายการพฤติกรรมที่สังเกต 15 ข้อ ครอบคลุมด้านการปฏิบัติงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบประเมินรูบริก (Rubric) 4 ระดับ พร้อมช่องบันทึกข้อสังเกตเพิ่มเติม ใช้โดยครูผู้ประสานงานและครูที่ปรึกษากิจกรรม

5) แบบสัมภาษณ์นักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยง

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาความคิดเห็น ประสพการณ์ และข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้รูปแบบฯ

โครงสร้างของเครื่องมือ: เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบ่งเป็น 3 ชุด ตามกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชุดที่ 1 สำหรับนักเรียน (เกี่ยวกับการเรียนรู้ ทักษะที่ได้รับ ปัญหาและอุปสรรค) ชุดที่ 2 สำหรับครู (เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ ความเหมาะสม ข้อเสนอแนะ) และชุดที่ 3 สำหรับเครือข่ายพี่เลี้ยง (เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ความพึงพอใจ ข้อเสนอแนะ)

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามหลักเป็นแนวทาง สามารถซักถามเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม

6) แบบประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ

โครงสร้างของเครื่องมือ: ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ตอนที่ 2 แบบประเมินความพึงพอใจ 4 ด้าน (ด้านกระบวนการ ด้านผลลัพธ์ ด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่าย และด้านประโยชน์ที่ได้รับ) รวม 20 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ลักษณะของเครื่องมือ: เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ใช้สำหรับนักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยง

ตาราง 16 สรุปเครื่องมือที่ใช้ในรอบที่ 3

ที่	เครื่องมือ	ผู้ตอบ/ผู้ใช้	ลักษณะเครื่องมือ	ช่วงเวลาใช้
1	แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน	นักเรียน 15 คน	Rating Scale 5 ระดับ	ก่อน-หลังทดลอง
2	แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล	นักเรียน 15 คน	ปลายเปิด	ทุกวัน
3	แบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย	นักเรียน 15 คน	ตาราง	ทุกวันที่ขาย
4	แบบสังเกตพฤติกรรมฯ	ครู 3 คน	Rubric 4 ระดับ	ระหว่างกิจกรรม

ที่	เครื่องมือ	ผู้ตอบ/ผู้ใช้	ลักษณะเครื่องมือ	ช่วงเวลาใช้
5	แบบสัมภาษณ์	นักเรียน ครู พี่เลี้ยง	กึ่งโครงสร้าง	หลังสิ้นสุดกิจกรรม
6	แบบประเมินความพึงพอใจ	นักเรียน ครู พี่เลี้ยง	Rating Scale 5 ระดับ	หลังสิ้นสุดกิจกรรม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยเป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นว่าเครื่องมือที่ใช้มีความถูกต้อง เทียบตรง และเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือทุกชุด โดยมีขั้นตอนและวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เป็นการตรวจสอบว่าเครื่องมือวิจัยสามารถวัดได้ครอบคลุมเนื้อหาหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัดหรือไม่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือทุกชุด โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเครือข่าย การส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพนักเรียน เพื่อนำมาประกอบในการสร้างเครื่องมือ

2) การกำหนดนิยามและขอบเขตของตัวแปร ผู้วิจัยกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและขอบเขตของตัวแปรที่ต้องการวัดอย่างชัดเจน เพื่อให้การสร้างข้อคำถามครอบคลุมตัวแปรที่ต้องการศึกษา

3) การสร้างข้อคำถาม ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวแปรและนิยามที่กำหนดไว้ โดยใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับกลุ่มผู้ตอบ

4) การตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา ภาษา และรูปแบบ แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

5) การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ นำเครื่องมือที่ผ่านการปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญการสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามของตัวแปร ดังรายนามต่อไปนี้

5.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหาร ได้แก่

- 1) ดร.รมณี เหลี่ยมแสง ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีจันทร์วิทยาคม รัชมังคลาภิเษก
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
- 2) ดร.วรจักร มั่นคง อ.ก.ค.ศ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เพชรบูรณ์

5.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวัดและประเมินผล ได้แก่

- 1) ดร.พรธิตา ฤทธิรอด ผู้อำนวยการโรงเรียนตั่ววิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
- 2) ดร.ทัศนีย์ วิจิตรพัฒนะ ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

5.3 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการภาษา ได้แก่ นางอาภาพร ขุนเทพ ครู โรงเรียนบึงสามพัน วิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

2. การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผู้วิจัย
นำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญการสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน 3 คน ประเมิน
ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามของตัวแปร โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน
ดังนี้

- +1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามของตัวแปร
 - 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามของตัวแปร
 - 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามของตัวแปร
- การคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ใช้สูตรดังนี้

$$IOC = \sum R / N$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์
	R	แทน	ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทุกคน
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์การพิจารณา คือ ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความสอดคล้อง
และสามารถนำไปใช้ได้ ส่วนข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 จะนำไปปรับปรุงแก้ไขหรือตัดทิ้ง

3. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ใช้สูตรดังนี้

$$\alpha = (k / k-1) \times (1 - \sum Si^2 / St^2)$$

เมื่อ α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

k แทน จำนวนข้อคำถามในแบบทดสอบ

$\sum Si^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

St^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับ

เกณฑ์การพิจารณา คือ เครื่องมือที่มีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ถือว่ามีความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Nunnally, 1978)

4. การปรับปรุงเครื่องมือ

หลังจากการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญและการทดลองใช้ ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงเครื่องมือ ดังนี้

- 1) ด้านภาษา ปรับปรุงข้อคำถามบางข้อที่ใช้ภาษาที่อาจทำให้เกิดความสับสนหรือเข้าใจยาก ให้มีความชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะในแบบสอบถามสำหรับนักเรียน
- 2) ด้านเนื้อหาเพิ่มเติมข้อคำถามบางข้อที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรมีเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการวัดมากยิ่งขึ้น และตัดข้อคำถามที่ซ้ำซ้อนออก
- 3) ด้านรูปแบบ ปรับปรุงรูปแบบการจัดวางข้อคำถามและช่องตอบให้มีความเหมาะสม อ่านง่าย และสะดวกในการตอบมากยิ่งขึ้น
- 4) ด้านคำชี้แจง ปรับปรุงคำชี้แจงในการตอบแบบสอบถามให้มีความชัดเจนและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

5. สรุปขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยตามขั้นตอน ดังตาราง 17

ตาราง 17 สรุปขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ขั้นที่	ขั้นตอน	รายละเอียด
1	ศึกษาเอกสารและงานวิจัย	ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือ
2	กำหนดนิยามและขอบเขตตัวแปร	กำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและขอบเขตของตัวแปร

ขั้นที่	ขั้นตอน	รายละเอียด
		ที่ต้องการวัด
3	สร้างเครื่องมือ	สร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวแปรและนิยามที่กำหนด
4	ตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา	นำเครื่องมือเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
5	ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ	ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและหาค่า IOC
6	ปรับปรุงเครื่องมือ	ปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
7	ทดลองใช้ (Try Out)	ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มจริง
8	หาค่าความเชื่อมั่น	คำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค
9	จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์	จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์พร้อมใช้เก็บข้อมูลจริง

โดยสรุป เครื่องมือวิจัยทุกชุดผ่านการตรวจสอบคุณภาพทั้งด้านความตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่น โดยมีค่า IOC ที่ 1.00 และค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.85 - 0.92 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ จึงมีความเหมาะสมในการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในแต่ละวงรอบของการวิจัย โดยมีขั้นตอนและวิธีการดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลในวงรอบที่ 1

วงรอบที่ 1 เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน รวมถึงการสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

1) เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเครือข่ายการส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาศักยภาพนักเรียน

2) เอกสารเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพ

3) เอกสารเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา รายงานการประเมินตนเอง และข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

4) เอกสารเกี่ยวกับข้อมูลชุมชนและทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถสนับสนุนการส่งเสริมอาชีพของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ติดต่อประสานงานกับผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อบรรยายวัน เวลา และสถานที่ที่สะดวก
- 2) ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขอความยินยอมในการให้สัมภาษณ์
- 3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่เตรียมไว้ พร้อมบันทึกเสียงและจดบันทึก
- 4) ถอดเทปและสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ตาราง 18 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรอบที่ 1

ที่	ผู้ให้สัมภาษณ์	จำนวน	ประเด็นการสัมภาษณ์
1	ผู้บริหารสถานศึกษา	2 คน	นโยบาย วิสัยทัศน์ ความคาดหวังในการส่งเสริมอาชีพนักเรียน
2	ครูผู้สอน	5 คน	สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมอาชีพ
3	นักเรียน	30 คน	ความสนใจด้านอาชีพ ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการ
4	ผู้ปกครอง	10 คน	ความคาดหวัง ความพร้อมในการสนับสนุน ข้อเสนอแนะ
5	ผู้แทนเครือข่ายในชุมชน	6 คน	ศักยภาพและความพร้อมในการสนับสนุนแนวทางความร่วมมือ
รวม		53 คน	-

ขั้นตอนที่ 3 การประชุมกลุ่มย่อย

ผู้วิจัยจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นในการยกร่างรูปแบบฯ โดยมีขั้นตอน

ดังนี้

- 1) นำเสนอผลการศึกษาจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ให้ที่ประชุมทราบ
- 2) ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบที่ควรจะเป็น
- 3) สรุปประเด็นและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม
- 4) นำข้อสรุปมาใช้ในการยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ฉบับที่ 1

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลในวงรอบที่ 2

วงรอบที่ 2 เป็นการตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1) จัดทำเอกสารรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ และคู่มือการใช้งานฉบับร่าง
- 2) ติดต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการประเมินคุณภาพรูปแบบฯ
- 3) ส่งเอกสารรูปแบบฯ คู่มือการใช้งาน และแบบประเมินคุณภาพให้ผู้เชี่ยวชาญ
- 4) รวบรวมแบบประเมินคุณภาพและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 คน
- 5) วิเคราะห์ผลการประเมินและนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงรูปแบบฯ ให้สมบูรณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในวงรอบที่ 3

วงรอบที่ 3 เป็นการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ กับนักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 15 คน ผ่านกิจกรรมครบถ้วนสร้างอาชีพ ระยะเวลา 20 วัน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ก่อนการทดลอง (Pre-test)

1) ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบ

2) ขอความยินยอมจากผู้ปกครองให้นักเรียนเข้าร่วมการวิจัย

3) ให้นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

ก่อนการทดลอง (Pre-test)

ช่วงที่ 2 ระหว่างการทดลอง

1) ให้นักเรียนบันทึกแบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลทุกวันหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม

2) ให้นักเรียนบันทึกแบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายทุกวันที่มีการขาย

3) ครูผู้ประสานงานและครูที่ปรึกษากิจกรรมสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียน โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม

4) ผู้วิจัยจัดบันทึกเหตุการณ์สำคัญและข้อสังเกตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินกิจกรรม

ช่วงที่ 3 หลังการทดลอง (Post-test)

1) ให้นักเรียนกลุ่มทดลองทำแบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้หลังการทดลอง (Post-test)

2) สัมภาษณ์นักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยงเกี่ยวกับประสบการณ์และความคิดเห็นต่อการใช้รูปแบบฯ

3) ให้นักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยงตอบแบบประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ

4) รวบรวมข้อมูลรายรับ-รายจ่ายจากแบบบันทึกของนักเรียนเพื่อสรุปผลการมีรายได้

ตาราง 19 สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 3

ช่วงเวลา	เครื่องมือ	ผู้ให้ข้อมูล	ลักษณะข้อมูล
ก่อนการทดลอง	แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ฯ (Pre-test)	นักเรียน 15 คน	เชิงปริมาณ
ระหว่างการทดลอง	แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล	นักเรียน 15 คน	เชิงคุณภาพ
ระหว่างการทดลอง	แบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย	นักเรียน 15 คน	เชิงปริมาณ
ระหว่างการทดลอง	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน	ครู 3 คน	เชิงปริมาณ
หลังการทดลอง	แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ฯ (Post-test)	นักเรียน 15 คน	เชิงปริมาณ
หลังการทดลอง	แบบสัมภาษณ์	นักเรียน ครู พี่เลี้ยง	เชิงคุณภาพ
หลังการทดลอง	แบบประเมินความพึงพอใจ	นักเรียน ครู พี่เลี้ยง	เชิงปริมาณ

สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ทั้ง 3 วงรอบ ดังตาราง 20

ตาราง 20 สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 วงรอบ

วงรอบ	วิธีการเก็บข้อมูล	ผู้ให้ข้อมูล	ลักษณะข้อมูล
1	- วิเคราะห์เอกสาร - สัมภาษณ์ - ประชุมกลุ่มย่อย	ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เครือข่าย รวม 53 คน	เชิงคุณภาพ
2	- แบบประเมินคุณภาพรูปแบบ - แบบบันทึกข้อเสนอแนะ	ผู้เชี่ยวชาญ 9 คน	เชิงปริมาณและ เชิงคุณภาพ
3	- แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและ การมีรายได้ - แบบบันทึกการเรียนรู้ - แบบบันทึกการรับ-รายจ่าย - แบบสังเกตพฤติกรรม - แบบสัมภาษณ์ - แบบประเมินคุณภาพรูปแบบ - แบบประเมินความ พึงพอใจ	นักเรียน 15 คน ครู 3 คน เครือข่ายพี่เลี้ยง 1 คน รวม 19 คน	เชิงปริมาณและ เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามลักษณะของข้อมูลที่เก็บรวบรวมในแต่ละวงรอบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบประเมินต่าง ๆ ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้สถิติดังนี้

1) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$)

ใช้วิเคราะห์ระดับคุณภาพของรูปแบบฯ ระดับผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน และระดับความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้สูตร

$$\bar{X} = \Sigma X / n$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนน
	ΣX	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	n	แทน	จำนวนข้อมูลทั้งหมด

2) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

ใช้วิเคราะห์การกระจายของข้อมูล เพื่อดูความแตกต่างของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{[\Sigma(X - \bar{X})^2 / (n - 1)]}$$

เมื่อ	S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	X	แทน	คะแนนแต่ละตัว
	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนน
	n	แทน	จำนวนข้อมูลทั้งหมด

3) การทดสอบค่าที (t-test dependent)

ใช้เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบฯ เนื่องจากเป็นการเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวกัน 2 ครั้ง โดยใช้สูตร

$$t = \bar{D} / (S.D.D / \sqrt{n})$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าสถิติทดสอบที
	$\bar{D}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนน (หลัง - ก่อน)
	S.D.D	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลต่างของคะแนน
	n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ตามแนวคิดของ Best and Kahn (2006) ดังนี้

ตาราง 21 เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.51 - 5.00	มากที่สุด
3.51 - 4.50	มาก

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
2.51 - 3.50	ปานกลาง
1.51 - 2.50	น้อย
1.00 - 1.50	น้อยที่สุด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม แบบบันทึกการเรียนรู้ และข้อเสนอแนะจากแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 1) การเตรียมข้อมูล ถอดเทปการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่ม รวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกต่าง ๆ และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ
- 2) การอ่านทำความเข้าใจ อ่านข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของข้อมูล
- 3) การกำหนดหน่วยวิเคราะห์ กำหนดหน่วยวิเคราะห์เป็นประโยค วลี หรือย่อหน้าที่มีความหมายสมบูรณ์
- 4) การลงรหัส (Coding) กำหนดรหัสให้กับข้อมูลที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน
- 5) การจัดหมวดหมู่ จัดกลุ่มรหัสที่มีความเกี่ยวข้องกันเข้าด้วยกันเป็นหมวดหมู่หรือประเด็นหลัก
- 6) การตีความและสรุปผล วิเคราะห์ความหมายของข้อมูลในแต่ละหมวดหมู่และสรุปผลการวิเคราะห์
- 7) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) จากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบของการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละกรอบของการวิจัย โดยใช้สถิติและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะของข้อมูล ดังตาราง 22

ตาราง 22 สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลตามวงรอบของการวิจัย

วงรอบ	ข้อมูลที่วิเคราะห์	วิธีการวิเคราะห์	สถิติ/เทคนิค
1	- ข้อมูลจากเอกสาร - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ - ข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม	การวิเคราะห์เนื้อหา	Content Analysis การจัดหมวดหมู่
2	- ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบฯ - ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ	- สถิติเชิงพรรณนา - การวิเคราะห์เนื้อหา	$\bar{X}$, S.D. Content Analysis
3	- ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์และ การมีรายได้ระหว่างเรียนฯ (ก่อน-หลัง) - ผลการประเมินความพึงพอใจ - ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย - ข้อมูลจากการสังเกต - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ - บันทึกการเรียนรู้	- สถิติเชิงพรรณนา - สถิติเชิงอนุมาน - การวิเคราะห์เนื้อหา	$\bar{X}$, S.D. t-test dependent Content Analysis

โดยสรุป การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test dependent) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระยะเวลาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในปีการศึกษา 2568 โดยใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้น 9 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2568 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2568 โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการวิจัย (มิถุนายน 2568)

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- จัดทำโครงร่างวิทยานิพนธ์และนำเสนอต่อคณะกรรมการ

- ปรับปรุงโครงสร้างวิทยานิพนธ์ตามข้อเสนอแนะ

- สร้างเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ระยะที่ 2 การดำเนินการวิจัยวงรอบที่ 1-2 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2568)

- ดำเนินการวิจัยวงรอบที่ 1: ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

- สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและจัดประชุมกลุ่มย่อย

- ยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ฉบับที่ 1

- ดำเนินการวิจัยวงรอบที่ 2: ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ

- ปรับปรุงรูปแบบฯ และจัดทำคู่มือการใช้งาน

ระยะที่ 3 การดำเนินการวิจัยวงรอบที่ 3 (กันยายน - ตุลาคม 2568)

- เตรียมความพร้อมและประสานงานกับโรงเรียนและเครือข่ายพี่เลี้ยง

- รับสมัครและคัดเลือกนักเรียนกลุ่มทดลอง

- ทดลองใช้รูปแบบฯ ผ่านกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ ระยะเวลา 20 วัน

- เก็บรวบรวมข้อมูลและประเมินผลการทดลอง

ระยะที่ 4 การสรุปผลและจัดทำรายงาน (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2568)

- วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

- จัดทำรายงานวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

- ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์

- สอบป้องกันวิทยานิพนธ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย คือ เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยรูปแบบการบริหาร โดยแบ่งวัตถุประสงค์เฉพาะ ออกเป็น 3 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวงจรปฏิบัติการที่กำหนดไว้ในบทที่ 3 และขอเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

วงจรที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การดำเนินงานในวงจรที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) ซึ่งมีผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนการวางแผนของวงจรที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมสร้างความเข้าใจร่วมกัน และกำหนดแนวทางในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. ผลการเตรียมความพร้อมและสร้างทีมวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะครูและบุคลากรในโรงเรียน โคกปรังวิทยาคม เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงปัญหาและความสำคัญของการส่งเสริมทักษะอาชีพ และการมีรายได้ระหว่างเรียน ตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีผลการดำเนินการ ดังนี้

1.1 การชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม ได้จัดประชุมชี้แจง วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้กับคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนได้รับทราบ เพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision) ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัย โดยมีสาระสำคัญที่ชี้แจง ดังนี้

1.1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ของนักเรียนและครอบครัว ประกอบกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งเน้นการส่งเสริม ให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน (Learn to Earn) และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่กำหนดเป้าหมาย ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต จึงมี ความจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างเป็นระบบ

1.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่าย เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ 3) เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1.1.3 ระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยได้อธิบายระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ผู้มี ส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน ได้เข้ามาร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ปฏิบัติ และสะท้อนผล โดยดำเนินการ 3 วงรอบ แต่ละวงรอบประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect)

1.1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ผู้วิจัยได้ชี้แจงประโยชน์ที่โรงเรียน ครู และ นักเรียนจะได้รับจากการดำเนินโครงการวิจัย ได้แก่ นักเรียนได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพและมีรายได้

ระหว่างเรียน ครูได้พัฒนาศักยภาพในการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ และโรงเรียนได้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นนวัตกรรมสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1.5 บทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังจากครูและบุคลากรที่จะเข้าร่วมเป็นผู้ร่วมวิจัย ได้แก่ การร่วมวิเคราะห์ปัญหาและบริบท การร่วมวางแผนและออกแบบกิจกรรม การร่วมปฏิบัติตามแผน การร่วมสังเกตการณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล และการร่วมสะท้อนผลและถอดบทเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ครูและบุคลากรเกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และสามารถตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยความสมัครใจ

1.2 การจัดตั้งทีมผู้ร่วมวิจัย

ภายหลังจากการชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกและจัดตั้งทีมผู้ร่วมวิจัย โดยคัดเลือกจากครูที่มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมดำเนินงาน เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการร่วมสังเกตการณ์และสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งมีผลการดำเนินการ ดังนี้

1.2.1 หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกครูและบุคลากรเข้าร่วมเป็นทีมผู้ร่วมวิจัย โดยพิจารณาจาก 1) ความสมัครใจและความสนใจในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน 2) ความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการวิจัย 3) ความสามารถและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรืองานที่เกี่ยวข้อง และ 4) ความหลากหลายของกลุ่มสาระการเรียนรู้และงานที่รับผิดชอบ เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายในการดำเนินงานวิจัย

1.2.2 ผลการคัดเลือกผู้ร่วมวิจัย จากการเปิดรับสมัครครูและบุคลากรที่สนใจเข้าร่วมเป็นทีมผู้ร่วมวิจัย พบว่ามีครูและบุคลากรสมัครใจเข้าร่วมโครงการจำนวนทั้งสิ้น 20 คน ประกอบด้วยครูจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา รวมถึงครูแนะแนวและบุคลากรสนับสนุนการศึกษา ซึ่งมีความหลากหลายทั้งในด้านความเชี่ยวชาญและประสบการณ์การทำงาน

1.2.3 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยได้ร่วมกับทีมผู้ร่วมวิจัย กำหนดบทบาทหน้าที่ตามลักษณะของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

- บทบาทผู้วิเคราะห์ปัญหาและบริบท (Co-analyst) ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่ร่วมกันสะท้อนปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเกี่ยวกับทักษะอาชีพและรายได้ของนักเรียน โดยใช้

ประสบการณ์ตรงในการให้ข้อมูลเชิงลึก รวมถึงร่วมวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของโรงเรียน (SWOT Analysis) เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการส่งเสริมอาชีพ

- บทบาทผู้วางแผนและออกแบบ (Co-planner) ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายความสำเร็จของโครงการ รวมถึงร่วมกำหนดปฏิทินการดำเนินงาน ขั้นตอนการลงพื้นที่ และแบ่งมอบหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละบุคคล

- บทบาทผู้พัฒนาและตรวจสอบเครื่องมือ (Instrument Developer & Reviewer) ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่ช่วยพิจารณาออกแบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่ม โดยให้ข้อเสนอแนะเรื่องการใช้ภาษาให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับวัยของนักเรียน รวมถึงช่วยเสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ราษฎรชาวบ้าน หรือสถานประกอบการในท้องถิ่นที่มีศักยภาพเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ

- บทบาทผู้ร่วมแสวงหาความรู้ (Co-investigator) ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่ร่วมตั้งคำถามสอดแทรกหรือขยายความในประเด็นที่ผู้วิจัยหลักอาจมองข้าม รับผิดชอบการจดบันทึกประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์และข้อมูลบริบทแวดล้อมที่สังเกตเห็น เพื่อนำมาใช้สอบทานข้อมูล (Cross-check) กับผู้วิจัยหลักหลังจบกิจกรรม

- บทบาทผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและผู้นำกระบวนการกลุ่ม สร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายและกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ใช้เทคนิคการตั้งคำถามปลายเปิดและการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วม

- บทบาทผู้สังเกตการณ์ (Observer) ผู้ร่วมวิจัยทำหน้าที่เฝ้าสังเกตพฤติกรรม สีหน้า ท่าทาง และความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อตีความความรู้สึกที่แท้จริงที่อาจไม่ได้สื่อสารออกมาเป็นคำพูด รวมถึงจดบันทึกเหตุการณ์ บรรยากาศ และข้อค้นพบที่น่าสนใจลงในแบบบันทึกภาคสนามอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการวิเคราะห์ผล

จากการเตรียมความพร้อมและสร้างทีมวิจัย พบว่า คณะครูและบุคลากรโรงเรียนโคกปรังวิทยาสนใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างดี ทำให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision) ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัย มีครูและบุคลากรสมัครใจเข้าร่วมเป็นทีมผู้ร่วมวิจัย จำนวน 20 คน ซึ่งมีความหลากหลายทั้งในด้านความเชี่ยวชาญและประสบการณ์การทำงาน และได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนตามลักษณะของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ทีมผู้ร่วมวิจัยมีความพร้อมในการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์บริบทและศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีผลการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การศึกษายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาเอกสารยุทธศาสตร์และนโยบายระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมทักษะอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและนโยบายการศึกษา โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

2.1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) จากการศึกษายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พบว่า ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายในการพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยังมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพอย่างทั่วถึง

2.1.2 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 จากการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ พบว่า มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคนไทยทุกคนให้ได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 โดยมียุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ ทักษะการทำงาน และทักษะชีวิต รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและบริบทของท้องถิ่น

2.1.3 นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษา นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พบว่า มีนโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ได้แก่ นโยบาย “เรียนดี มีความสุข” (Happy Learning) ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความถนัดและความสนใจ และนโยบาย “Learn to Earn” หรือ “เรียนไป ทำงานไป มีรายได้ระหว่างเรียน” ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกทักษะอาชีพควบคู่กับการเรียนในหลักสูตรปกติ โดยเปิดโอกาสให้

นักเรียนสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียนผ่านกิจกรรมอาชีพต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัวและเป็นการฝึกทักษะการเป็นผู้ประกอบการตั้งแต่วัยเรียน

2.1.4 นโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ จากการศึกษานโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ พบว่า มีการขับเคลื่อนนโยบาย “เรียนดี มีความสุข” และนโยบาย “Learn to Earn” ส่งเสริมการปฏิบัติในสถานศึกษา โดยส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชนและชุมชนในการพัฒนาทักษะอาชีพแก่นักเรียน รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงาน และการนิเทศ กำกับ ติดตาม ผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษายุทธศาสตร์ชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การส่งเสริมทักษะอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนเป็นนโยบายสำคัญที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ทั้งทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และทักษะการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นกรอบทิศทางสำคัญในการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2 การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และจุดแข็งของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม (SWOT Analysis) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อประเมินความเป็นไปได้ และกำหนดทิศทางการดำเนินโครงการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน โดยมีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) จากการวิเคราะห์จุดแข็งของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม พบว่า โรงเรียนมีจุดแข็งที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน โดยกำหนดเป็นนโยบายสำคัญของโรงเรียน ประการที่สอง โรงเรียนมีพื้นที่เพียงพอสำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ทั้งอาคารเรียน โรงฝึกงาน แปลงเกษตร และพื้นที่สำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ประการที่สาม ครูและบุคลากรมีความมุ่งมั่นและพร้อมที่จะพัฒนาตนเองในด้านการส่งเสริมอาชีพแก่นักเรียน ประการที่สี่ นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงมีพื้นฐานและความคุ้นเคยกับการทำงานที่สามารถต่อยอดสู่การประกอบอาชีพได้ และประการที่ห้า โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

จุดอ่อน (Weaknesses) จากการวิเคราะห์จุดอ่อนของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม พบว่า โรงเรียนมีจุดอ่อนที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก ยังขาดรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมส่งเสริม

อาชีพที่เป็นระบบและต่อเนื่อง โดยการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นลักษณะกิจกรรมเฉพาะกิจมากกว่า การบูรณาการเข้าสู่ระบบการเรียนการสอน ประการที่สอง ครูบางส่วนยังขาดความรู้และทักษะเฉพาะ ทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพบางประเภท ประการที่สาม งบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมอาชีพมีจำกัด ประการที่สี่ เครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถานประกอบการ ในท้องถิ่นยังมีน้อย ยังไม่เพียงพอต่อการรองรับการฝึกทักษะอาชีพของนักเรียน และประการที่ห้า ยังขาดระบบการติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียนในด้านทักษะอาชีพอย่างเป็นระบบ

โอกาส (Opportunities) จากการวิเคราะห์โอกาสของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม พบว่า มีโอกาสที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและ สพฐ. ที่ส่งเสริม การมีรายได้ระหว่างเรียน (Learn to Earn) เป็นแรงสนับสนุนสำคัญในการดำเนินโครงการ ประการ ที่สอง ชุมชนตำบลโคกปรังมีทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย สามารถนำมาใช้เป็นฐาน ในการพัฒนาทักษะอาชีพให้แก่นักเรียนได้ ประการที่สาม มีสถานประกอบการและผู้ประกอบการ ในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จและพร้อมให้การสนับสนุน ประการที่สี่ องค์การบริหารส่วนตำบล โคกปรังและหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่มีนโยบายส่งเสริมอาชีพให้แก่เยาวชน และประการที่ห้า ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลเปิดโอกาสในการจำหน่ายสินค้าและบริการผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งนักเรียนสามารถเรียนรู้และใช้ประโยชน์ได้

อุปสรรค (Threats) จากการวิเคราะห์อุปสรรคของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม พบว่า มีอุปสรรคที่สำคัญ ดังนี้ ประการแรก ภาระงานของครูที่มีมากทำให้มีเวลาจำกัดในการดูแล กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ประการที่สอง ผู้ปกครองบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมทักษะ อาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนในวิชาหลักมากกว่า ประการที่สาม สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ทำให้นักเรียนบางส่วนต้องช่วยเหลืองาน ครอบครัวหลังเลิกเรียน จึงมีเวลาจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรม ประการที่สี่ ตลาดผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น มีขนาดเล็กและมีการแข่งขัน ทำให้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของนักเรียนอาจไม่ได้รับการตอบรับ เท่าที่ควร และประการที่ห้า การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดแรงงาน ที่รวดเร็ว ทำให้ต้องปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

จากการวิเคราะห์ SWOT ข้างต้น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้นำผลการวิเคราะห์มา กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่าง เรียน โดยใช้จุดแข็งและโอกาสในการพัฒนา พร้อมทั้งหาแนวทางในการแก้ไขจุดอ่อนและป้องกัน อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบรูปแบบการบริหารให้สอดคล้องกับบริบท ของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม

2.3 การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาและหลักการ บริหารแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ (Model) จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ พบว่า รูปแบบเป็นแบบจำลองความคิดที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ซึ่งรูปแบบที่ดีควรมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย มีความสอดคล้องกับทฤษฎีและหลักวิชาการ มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และสามารถตรวจสอบและประเมินผลได้ ทั้งนี้ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยทั่วไปประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน ตามทฤษฎีระบบ (System Theory) ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

2.3.2 แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) จากการศึกษาแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม พบว่า เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) เพิ่มความผูกพันและความรับผิดชอบต่อองค์กร และทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

2.3.3 แนวคิดการบริหารเครือข่าย (Network Management) จากการศึกษาแนวคิดการบริหารเครือข่าย พบว่า เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ข้อมูล และความรู้ระหว่างกัน การบริหารเครือข่ายมีหลักการสำคัญ ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจ (Trust Building) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Effective Communication) การแบ่งปันทรัพยากรและผลประโยชน์ร่วมกัน (Resource and Benefit Sharing) และการประสานงานอย่างเป็นระบบ (Systematic Coordination) ทั้งนี้ การบริหารเครือข่ายในบริบทของการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการสนับสนุนและส่งเสริมนักเรียนอย่างรอบด้าน

2.3.4 แนวคิดการส่งเสริมอาชีพในสถานศึกษา จากการศึกษาแนวคิดการส่งเสริมอาชีพในสถานศึกษา พบว่า การส่งเสริมอาชีพในสถานศึกษาควรยึดหลักการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และการบูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน (Work-Integrated Learning) โดยควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้อง

กับความสนใจและความถนัดของนักเรียน เชื่อมโยงกับอาชีพในท้องถิ่นและความต้องการของตลาดแรงงาน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงตั้งแต่การวางแผน การผลิต การตลาด และการบริหารจัดการการเงิน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการประกอบอาชีพอย่างครบวงจร

จากการวิเคราะห์บริบทและศึกษาเอกสาร พบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยได้ข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางนโยบายระดับชาติที่สอดคล้องกับการดำเนินงาน ผลการวิเคราะห์ SWOT ที่แสดงให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของโรงเรียน และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องซึ่งจะใช้เป็นกรอบในการออกแบบรูปแบบการบริหาร ทั้งนี้ ข้อมูลทั้งหมดจะถูกนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการสนทนากลุ่มกับนักเรียนในขั้นตอนต่อไป

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

1. ผลการศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญต้นแบบ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวันเข้าสัมภาษณ์ผลการดำเนินงานจากแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อศึกษาองค์ประกอบของการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ได้ผลการสัมภาษณ์ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ ได้มีคำพูดที่เป็นประเด็นในการนำมาสรุป ดังนี้

1. ผู้อำนวยการสถานศึกษา

"หัวใจสำคัญที่สุดคือการบริหารจัดการค่ะ ถ้าบริหารดี ทุกอย่างก็จะลื่นไหล"

"เราจะแยกกิจกรรมนี้ออกมาทำเดี่ยวๆ ไม่ได้ โรงเรียนต้องบูรณาการเข้ากับหลักสูตรให้เป็นเนื้อเดียวกัน"

"ผอ.มอบหมายให้งานแนะแนวและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนเรื่องนี้"

"โจทย์ยากคือผู้ปกครองบางส่วนยังหวังว่าลูกจะเสียเวลาเรียนวิชาการไปทำมาหากิน"

"ครูบางท่านยังยึดติดกับตารางสอนแบบเดิมๆ ระเบียบเราต้องยืดหยุ่นกว่านี้"

"เราต้องกล้าปรับตารางเรียน ถ้าระเบียบตึงเกินไป เด็กก็ออกไปฝึกงานไม่ได้"

"ต้องมีคนรับผิดชอบชัดเจน โรงเรียนจึงตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนฯ ขึ้นมาดูแลโดยเฉพาะ"

"เพื่อความยั่งยืน ผอ.สั่งการให้บรรจุโครงการนี้ลงในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนเลย"

"ไม่อยากให้เป็นแค่ไฟไหม้ฟางค่ะ ต้องเป็นระบบที่อยู่ได้แม้เปลี่ยน ผอ."

"ทำแล้วเด็กต้องได้ประโยชน์ต่อนะคะ จึงให้ความสำคัญกับการประเมินผ่านแฟ้มสะสมงาน"

"เด็กควรนำผลงานตรงนี้ไปยื่นศึกษาต่อได้ ไม่ใช่แค่หาเงินแล้วจบไป"

"กลไกการประสานงานต้องชัดเจนคะ ใครทำอะไร ต้องระบุให้เคลียร์ในคำสั่งแต่งตั้ง"

"ทัศนคติคือเรื่องใหญ่คะ เราต้องทำความเข้าใจกับครูและผู้ปกครองให้เห็นภาพเดียวกัน"

ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองราดวิทยาคม

30 กันยายน 2568

ซึ่งผู้วิจัยสรุปผลการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

ในมุมมองของผู้ผู้อำนวยการสถานศึกษา องค์ประกอบสำคัญคือการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยโรงเรียนต้องมีบทบาทหลักในการบูรณาการกิจกรรมเข้ากับหลักสูตร เช่น กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรืองานแนะแนว อุปสรรคสำคัญคือทัศนคติของครูและผู้ปกครองที่กังวลเรื่องเวลาเรียน และระเบียบที่ไม่ยืดหยุ่น จึงจำเป็นต้องมีกลไกประสานงานในรูปคณะกรรมการที่ชัดเจนเพื่อให้ยั่งยืน รูปแบบนี้ต้องถูกบรรจุในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน และควรมีการประเมินผลผ่านแฟ้มสะสมงานเพื่อให้นักเรียนใช้ศึกษาต่อได้

2. ผู้ประกอบการ

"พูดตรงๆ นะครับ เรื่องเกรดผมน่าจะดูทีหลัง ผมคิดว่าเด็กทำงานเป็นไ้มมากกว่า"

"ทักษะอาชีพน่าจะมาฝึกที่ร้านผมแป๊บเดียวก็ป็น แต่ทักษะชีวิตนี่สิครับสำคัญกว่า"

"สิ่งที่ผมอยากได้คือเด็กที่มีความรับผิดชอบ นิดเป็นนิด งานเสร็จคืองานเสร็จ"

"การสื่อสารสำคัญมากครับ ต้องกล้าพูด กล้าถาม และพูดจารู้เรื่องกับลูกค้า"

"ปัญหาหน้างานมันเยอะครับ เด็กต้องมีไหวพริบ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าป็น"

"อย่ามองภาคเอกชนเป็นแค่แหล่งเงินทุนครับ ให้มองพวกผมเป็นที่เลี้ยง เป็นโค่ชดีกว่า"

"ส่งเด็กมาฝึกที่ร้านผมได้เลย ผมยินดีสอนให้หมดเปลือก ดีกว่าเรียนแต่ในตำรา"

"บางทีโรงเรียนก็ยังไม่เข้าใจโลกธุรกิจครับ มันหมุนเร็ว ครูต้องเปิดใจรับฟังพวกเรด้วย"

"ขั้นตอนการติดต่อโรงเรียนมันยุ่งยากไปครับ ขอแบบง่ายๆ ไลน์คุยกันรู้เรื่อง จบงานได้

เร็ว"

"ต้องให้เด็กทำจริงครับ จัดตลาดนัดในโรงเรียนเลย หรือเอาขนมมาฝากขายที่ร้านผมก็

ได้"

"ทฤษฎีรู้ไว้ก็ดีครับ แต่ถ้าไม่เคยลงมือขายจริง ไม่เคยเจอลูกค้าบ่น ก็ไม่เก่งหรอกครับ"

"กลไกประสานงานต้องไม่ซับซ้อนครับ ผมทำธุรกิจ เวลาเป็นเงินเป็นทอง"
 "ให้เด็กได้ลองผิดลองถูกในสนามจริงครับ นั่นคือการเรียนรู้ที่ดีที่สุด"

เจ้าของร้านสุราติการยาง

2 ตุลาคม 2568

ผู้วิจัยสรุปผลการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

ด้านผู้ประกอบการ เน้นย้ำว่าองค์ประกอบสำคัญคือทักษะที่ตลาดต้องการ โดยเฉพาะทักษะชีวิต เช่น ความรับผิดชอบ การสื่อสาร และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งสำคัญกว่าทักษะอาชีพ บทบาทของภาคเอกชนคือการเป็นพี่เลี้ยงและแหล่งฝึกงาน มากกว่าแค่การสนับสนุนเงินทุน อุปสรรคคือที่โรงเรียนยังไม่เข้าใจโลกธุรกิจ ดังนั้น กลไกประสานงานต้องง่ายและชัดเจน ส่วนแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดคือนักเรียนต้องได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การจัดตลาดนัด หรือนำสินค้าไปฝากขายในชุมชน

3. ศิษยานิเทศก์

"รูปแบบที่โรงเรียนทำ ต้องตอบโจทย์และเชื่อมโยงกับนโยบายของกระทรวงฯ ได้อย่างชัดเจน"

"ทางเขตพื้นที่ฯ ยินดีสนับสนุนวิชาการเต็มที่ค่ะ เราจะเป็นตัวกลางเชื่อมประสานนโยบายให้"

"การบูรณาการหลักสูตรคือหัวใจสำคัญค่ะ ทำอย่างไรให้เรียนอาชีพแล้วได้หน่วยกิตด้วย"

"ถ้าโมเดลนี้สำเร็จ มองว่าเราสามารถขยายผลไปสู่โรงเรียนอื่นๆ ในเขตได้เลย"

"อุปสรรคใหญ่ที่เห็นคือเรื่องการวัดผลค่ะ เราจะตัดเกรดกิจกรรมพวกนี้อย่างไรให้ยุติธรรม"

"เกณฑ์การประเมินต้องชัดเจน ไม่ใช่อิงความรู้ลึกครุ ต้องมีรูบริก (Rubric) ที่วัดได้จริง"

"อย่าวัดแค่ความรู้ (Knowledge) ค่ะ ต้องเน้นวัดทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attribute)"

"ต้องประเมินให้เห็นพัฒนาการของเด็กค่ะ ไม่ใช่แค่ตัดสินว่าผ่านหรือไม่ผ่าน"

"โรงเรียนไม่ต้องรองบจากส่วนกลางอย่างเดียวค่ะ ทรัพยากรในชุมชนมีเยอะแยะ ดึงมาใช้ร่วมกันจะดีมากค่ะ"

"ถ้าโรงเรียนให้ปราชญ์ชาวบ้าน หรือของดีในชุมชนมาช่วยได้ นั่นแหละคือความยั่งยืนที่แท้จริง"

"การพึ่งพาตนเองได้สำคัญมากนะค่ะ ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐาน จะทำให้รูปแบบนี้แข็งแรง"

"กลไกบริหารจัดการต้องเน้นการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ให้คุ้มค่าที่สุดค่ะ"

"รูปแบบที่ดีต้องมีระบบติดตามและประเมินผลที่สะท้อนคุณภาพผู้เรียนได้รอบด้านค่ะ"

ศีกษานิเทศก์ สพม.พช.

3 กันยายน 2568

ผู้วิจัยสรุปผลการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

องค์ประกอบสำคัญคือ ความเชื่อมโยงกับนโยบายและการบูรณาการหลักสูตร บทบาทของเขตพื้นที่การศึกษา คือการสนับสนุนทางวิชาการและเป็นตัวกลางประสานนโยบาย เพื่อให้รูปแบบนี้ขยายผลได้ อุปสรรคสำคัญคือ การวัดผล ดังนั้น รูปแบบที่ดีต้องมีเกณฑ์ประเมินที่ชัดเจน ไม่ใช่แค่การประเมินความรู้ แต่ต้องประเมินทักษะและคุณลักษณะ กลไกการบริหารทรัพยากรควรเน้นการใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก เพื่อให้โรงเรียนสามารถพึ่งพาตนเองได้และเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

2. ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยจัดกิจกรรมเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกันกับนักเรียนจำนวน 30 คน ที่ได้มาจากการเลือกตามคุณสมบัติที่ได้กำหนดไว้ร่วมกับเพื่อนครู และจัดกิจกรรม 1 กิจกรรม ในระยะเวลา 2 ชั่วโมง เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจถึงลักษณะ ความถูกต้อง และความรู้เพิ่มเติมในการมีรายได้ระหว่างเรียน และทำดำเนินการสอบถามนักเรียนด้วยแบบสัมภาษณ์ในขั้นตอนสุดท้ายในประเด็นความต้องการและแนวทางการสนับสนุนในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

โดยหลังจากที่ได้สัมภาษณ์ นักเรียนมีให้ข้อคิดเห็นดังนี้

"อยากให้มามีกิจกรรมเยอะๆ ค่ะ หนูสนใจทำขนม เพื่อนบางคนเก่งคอม บางคนชอบงานบริการ อยากให้มีหลายอย่างให้พวกเราได้เลือกทำตามที่ถนัดค่ะ"

นักเรียนคนที่ 1

23 กันยายน 2568

"อยากให้ทันสมัยหน่อยครับ กิจกรรมแบบเดิมๆ มันน่าเบื่อ อยากทำอะไรที่เกี่ยวกับออนไลน์ ใช้โซเชียลมีเดียขายของ หรือใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ครับ"

นักเรียนคนที่ 2

23 กันยายน 2568

"ผมสนใจเรื่องขายของออนไลน์ครับ โรงเรียนน่าจะเปิดสอนการค้าขายออนไลน์อย่างจริงจัง หรือสอนการเกษตรยุคใหม่ก็ได้ครับ จะได้มีทักษะติดตัว"

นักเรียนคนที่ 3

23 กันยายน 2568

"กิจกรรมที่มีอยู่มันยังไม่ค่อยน่าสนใจเท่าไรครับ อยากให้โรงเรียนอัปเดตหน่อย เอาอะไรใหม่ ๆ ที่กำลังฮิตมาสอน เช่น การตลาดออนไลน์"

นักเรียนคนที่ 4

23 กันยายน 2568

"หนูว่าการใช้เทคโนโลยีสำคัญค่ะ อยากให้มีกิจกรรมที่สอนเรื่องการใช้เครื่องมือใหม่ๆ หรือการขายของผ่านแอปฯ ค่ะ มันน่าสนใจดี"

นักเรียนคนที่ 5

23 กันยายน 2568

"ผมคิดว่า ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ ควรมีการให้ความรู้พื้นฐานก่อนครับ เช่น การวางแผนธุรกิจ การตลาด หรือบัญชีเบื้องต้น เพื่อให้เราเข้าใจภาพรวมครับ"

นักเรียนคนที่ 6

23 กันยายน 2568

"อยากให้สอนเรื่องการเงินกับกฎหมายด้วยค่ะ ถ้าจะขายของจริง ๆ แล้วไม่รู้เรื่องภาษี หรือการทำบัญชี หนูว่าอาจจะมีปัญหาทีหลังได้ค่ะ"

นักเรียนคนที่ 7

23 กันยายน 2568

"เรียนทฤษฎีอย่างเดียวไม่พอครับ อยากให้มีที่ให้ลองขายจริง เช่น ร้านค้าสหกรณ์ในโรงเรียน หรือตลาดนัดชุมชน ให้เราได้จัดการเองจริงๆ"

นักเรียนคนที่ 8

23 กันยายน 2568

"ถ้าสอนออนไลน์แล้ว ก็อยากให้มีแพลตฟอร์มกลางของโรงเรียนให้ลองขายของเลยครับ จะได้ฝึกปฏิบัติจริง ไม่ใช่แค่เรียนในห้อง"

นักเรียนคนที่ 9

23 กันยายน 2568

"อยากให้สอนความรู้ก่อนครับ เช่น การวางแผน แล้วค่อยให้ไปลองทำจริงที่ร้านค้าสหกรณ์ของโรงเรียนครับ"

นักเรียนคนที่ 10

23 กันยายน 2568

"เรียนกับครูอย่างเดียวอาจไม่พอครับ อยากให้มีผู้เชี่ยวชาญตัวจริง หรือพี่เลี้ยงที่เป็นผู้ประกอบการ มาเป็นที่ปรึกษาโครงการให้พวกเราด้วยครับ"

นักเรียนคนที่ 11

23 กันยายน 2568

"อยากให้เชิญคนเก่งๆ จากข้างนอกมาเล่าให้ฟังครับ เช่น คิษย์เก่าที่เขาทำธุรกิจสำเร็จแล้ว พวกเราจะได้มีแรงบันดาลใจในการทำงานครับ"

นักเรียนคนที่ 12

23 กันยายน 2568

"อยากให้ผู้อำนวยการกับคุณครูช่วยสนับสนุนเต็มที่ครับ ทั้งเรื่องงบประมาณ และช่วยปรับเวลาเรียนให้ยืดหยุ่น สำหรับคนที่ต้องไปทำกิจกรรมครับ"

นักเรียนคนที่ 13

23 กันยายน 2568

"ที่ผ่านมามีการประสานงานยังติดขัดครับ อยากให้ครูช่วยเป็นตัวกลางในการประสานงานกับชุมชน หรือจัดหาสถานที่ให้พวกเราได้สะดวกกว่านี้"

นักเรียนคนที่ 14

23 กันยายน 2568

"อยากให้มีคนเก่งๆ จากชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน มาช่วยสอนพวกเราโดยตรงครับ"

นักเรียนคนที่ 15

23 กันยายน 2568

"ทำกิจกรรมต้องใช้เงินทุนครับ อยากให้โรงเรียนจัดงบประมาณสนับสนุนส่วนนี้ให้ชัดเจน หรือช่วยหางบจากชุมชนมาสนับสนุนพวกเราด้วยครับ"

นักเรียนคนที่ 16

23 กันยายน 2568

"พวกเราไม่มีเงินทุนเริ่มต้นครับ โรงเรียนควรมีงบประมาณสำหรับกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้โดยเฉพาะครับ"

นักเรียนคนที่ 17

23 กันยายน 2568

"เรื่องเงินทุน น่าจะลองขอรับการสนับสนุนจากชุมชน หรือ อบต. ได้ไหมครับ ให้เขามาช่วยสนับสนุนเรา"

นักเรียนคนที่ 18

23 กันยายน 2568

"ผมว่าควรมีคณะกรรมการ ที่มีทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และคนในชุมชน มาช่วยกันวางแผนและดูแลโครงการให้เป็นระบบครับ"

นักเรียนคนที่ 19

23 กันยายน 2568

"ตอนนี้มันไม่ชัดเจนครับ ควรมีคนรับผิดชอบชัดเจน อาจเป็นคณะกรรมการที่มีหลายฝ่าย มาช่วยกันจัดการให้เป็นระบบ จะได้ต่อเนื่องครับ"

นักเรียนคนที่ 20

23 กันยายน 2568

"ทำกิจกรรมแล้ว อยากให้โรงเรียนออกไปประกาศนียบัตรให้ด้วยครับ หรือทำเป็น e-Portfolio เก็บไว้ จะได้ใช้ยื่นเรียนต่อหรือสมัครงานในอนาคตครับ"

นักเรียนคนที่ 21

23 กันยายน 2568

"ถ้าได้ใบรับรองว่าเราผ่านกิจกรรมนี้ มันจะดีมากเลยล่ะ เอาไปใส่แฟ้มสะสมงานได้ น่าเชื่อถือตอนไปสมัครเรียนต่อล่ะ"

นักเรียนคนที่ 22

23 กันยายน 2568

"อยากได้เกียรติบัตรครับ เอาไว้ใส่แฟ้มสะสมงานครับ"

นักเรียนคนที่ 23

23 กันยายน 2568

"อยากให้โรงเรียนประชาสัมพันธ์เยอะๆ ครับ ทั้งหน้าเสาธง หรือในโซเชียลของโรงเรียน ให้ทุกคนรู้ว่าเรากำลังทำอะไรกัน"

นักเรียนคนที่ 24

23 กันยายน 2568

"ควรมีการประชุมชี้แจงผู้ปกครองและชุมชนให้เข้าใจด้วยครับ เขาจะได้สนับสนุนเรา ไม่มองว่าเราเอาเวลาเรียนไปทำอย่างอื่น"

นักเรียนคนที่ 25

23 กันยายน 2568

"อยากให้มามีกิจกรรมใหม่ๆ ที่ทันสมัยครับ และอยากให้มีผู้เชี่ยวชาญจริงๆ มาสอน ไม่ใช่แค่เรียนในห้อง แต่อยากให้มีที่ฝึกงานจริงด้วยครับ"

นักเรียนคนที่ 26

23 กันยายน 2568

"หนูอยากขายของออนไลน์ค่ะ อยากให้โรงเรียนสอนเรื่องนี้ แล้วก็มีที่ให้เราขายจริง พอทำเสร็จก็อยากได้ใบประกาศฯ ไปใส่พอร์ตค่ะ"

นักเรียนคนที่ 27

23 กันยายน 2568

"จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายรับทราบครับ โดยเฉพาะในชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและได้รับการสนับสนุนครับ"

นักเรียนคนที่ 28

23 กันยายน 2568

"รบกวนคุณครูช่วยสนับสนุนเรื่องงบประมาณด้วยค่ะ และถ้าเป็นไปได้ อยากให้เวลาเรียนยืดหยุ่นขึ้นอีกนิดนึงค่ะ"

นักเรียนคนที่ 29

23 กันยายน 2568

"ผมว่าเราควรมีตลาดนัดในโรงเรียนครับ ให้พวกเราได้ลองขายของจริงๆ แล้วก็ให้มีสภานักเรียนมาช่วยบริหารจัดการครับ"

นักเรียนคนที่ 30

23 กันยายน 2568

สรุปแนวทางการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน

จากการสัมภาษณ์นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 30 คน

จากการสัมภาษณ์นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม จำนวน 30 คน เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2568 เกี่ยวกับความต้องการและแนวทางการสนับสนุนในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ 6 ด้าน ดังนี้

ตาราง 23 แนวทางการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน

ด้าน	แนวทาง	รายละเอียด/ข้อเสนอแนะจากนักเรียน	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูล
1	ด้านกิจกรรมและหลักสูตร	- จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้เลือกตามความถนัด (ทำขนม คอมพิวเตอร์ งานบริการ) - เน้นกิจกรรมที่ทันสมัย เกี่ยวกับออนไลน์ โซเชียลมีเดีย - สอนการขายออนไลน์ การตลาดดิจิทัล การเกษตรยุคใหม่	8	1-5, 26-27
2	ด้านการให้ความรู้พื้นฐาน	- สอนความรู้พื้นฐานก่อนลงมือปฏิบัติ เช่น การวางแผนธุรกิจ การตลาด บัญชีเบื้องต้น - สอนเรื่องการเงิน กฎหมาย ภาษี	4	6-7, 10
3	ด้านการฝึกปฏิบัติจริง	- จัดสถานที่ฝึกขายจริง เช่น ร้านค้าสหกรณ์ ตลาดนัดในโรงเรียน ตลาดนัดชุมชน - สร้างแพลตฟอร์มออนไลน์ของโรงเรียน สำหรับฝึกขายสินค้า - ให้สถานักเรียนมีส่วนร่วมบริหารจัดการ	6	8-10, 26-27, 30
4	ด้านวิทยากรและเครือข่ายพี่เลี้ยง	- เชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการจริงมาเป็น พี่เลี้ยงที่ปรึกษา - เชิญศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จมาสร้างแรงบันดาลใจ - ให้ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมาช่วยสอน	4	11-12, 15, 26
5	ด้านการสนับสนุนและงบประมาณ	- ผู้บริหารและครูสนับสนุนเต็มที่ทั้งงบประมาณและเวลา - จัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นสำหรับผู้ทำกิจกรรม - ครูเป็นตัวกลางประสานงานกับชุมชน - จัดสรรงบประมาณสำหรับกิจกรรมอาชีพ โดยเฉพาะ - ขอรับการสนับสนุนจากชุมชน อบต. หน่วยงานภายนอก	7	13-14, 16-18, 29

ด้าน	แนวทาง	รายละเอียด/ข้อเสนอแนะจากนักเรียน	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูล
6	ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ	- จัดตั้งคณะกรรมการที่มีครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน - กำหนดผู้รับผิดชอบชัดเจน ทำงานเป็นระบบ และต่อเนื่อง - มีการประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายรับทราบ - จัดประชุมชี้แจงผู้ปกครองและชุมชนให้เข้าใจ	5	19-20, 24-25, 28
7	ด้านการรับรองผลงาน	- ออกใบประกาศนียบัตร/เกียรติบัตรให้ผู้ผ่าน กิจกรรม - จัดทำ e-Portfolio สำหรับใช้ยื่นเรียนต่อหรือ สมัครงาน	3	21-23, 27

สรุปประเด็นหลักที่นักเรียนต้องการ

1. กิจกรรมที่หลากหลายและทันสมัย นักเรียนต้องการกิจกรรมที่เน้นการขายออนไลน์ การตลาดดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับยุคสมัย รวมถึงมีกิจกรรมให้เลือกหลากหลายตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน
2. เรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ นักเรียนต้องการให้มีการสอนความรู้พื้นฐานก่อน เช่น การวางแผนธุรกิจ การตลาด การเงิน และบัญชีเบื้องต้น แล้วจึงให้ลงมือปฏิบัติจริงในสถานที่จริง เช่น ร้านค้าสหกรณ์ ตลาดนัด หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ของโรงเรียน
3. มีเครือข่ายพี่เลี้ยงและผู้เชี่ยวชาญ นักเรียนต้องการให้มีผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการจริง ศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จ และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมาเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาและสร้างแรงบันดาลใจ
4. การสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากร นักเรียนต้องการให้ผู้บริหารและครู สนับสนุนอย่างเต็มที่ทั้งงบประมาณเริ่มต้น การจัดเวลาเรียนที่ยืดหยุ่น และการประสานงานกับชุมชน และหน่วยงานภายนอก เช่น อบต. เพื่อขอรับการสนับสนุน
5. โครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน นักเรียนต้องการให้มีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน มาช่วยกันวางแผนและดูแลโครงการให้เป็นระบบ มีผู้รับผิดชอบชัดเจน และมีการประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายรับทราบ

6. การรับรองผลงาน นักเรียนต้องการให้โรงเรียนออกใบประกาศนียบัตรหรือเกียรติบัตรให้ผู้ที่ผ่านกิจกรรม และจัดทำ e-Portfolio เพื่อเก็บรวบรวมผลงานสำหรับใช้ยื่นเรียนต่อหรือสมัครงานในอนาคต

จากการสรุปความคิดเห็นของนักเรียนข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีความต้องการให้โรงเรียนพัฒนางานกิจกรรมส่งเสริมอาชีพที่ทันสมัย มีการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีเครือข่ายพี่เลี้ยงจากภายนอกมาช่วยสนับสนุน มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน และมีการรับรองผลงานอย่างเป็นทางการ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนต่อไป

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

ในขั้นนี้ คณะผู้วิจัยและทีมผู้ร่วมวิจัยได้ติดตามและบันทึกข้อมูลเชิงประจักษ์ในระหว่างการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สะท้อนสภาพจริงอย่างรอบด้าน โดยมีผลการสังเกตที่สำคัญ ดังนี้

1. ผลการสังเกตจากการศึกษาดูงานและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญต้นแบบ จากการลงพื้นที่สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในแหล่งเรียนรู้ต้นแบบและสถานประกอบการ พบข้อมูลเชิงลึกที่ ดังนี้

สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (Physical Environment & Atmosphere) สังเกตพบว่าปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนต้นแบบและสถานประกอบการ ไม่ได้อยู่ที่เครื่องมือที่ทันสมัยเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่ “บรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้” และวัฒนธรรมองค์กรที่มีความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ระหว่างผู้บริหารกับครู หรือนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานมีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ

ปฏิกริยาและอวัจนภาษา (Non-verbal Cues) จากการสังเกตสีหน้าและน้ำเสียงของผู้ให้ข้อมูล พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความมั่นใจและภูมิใจในผลสำเร็จที่เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็แสดงความกังวลเล็กน้อยเมื่อกล่าวถึงปัญหาความยั่งยืนของการทำโครงการระยะยาว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “ความต่อเนื่อง” เป็นประเด็นท้าทายที่ผู้วิจัยต้องตระหนัก

2. ผลการสังเกตพฤติกรรมในกิจกรรมกลุ่มนักเรียน (Student Behavior Observation) จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในระหว่างการจัดกิจกรรมระดมความคิดเห็น (Focus Group) โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม พบประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วม (Level of Participation) นักเรียนส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นสูงเมื่อมีการพูดคุยถึงประเด็น “รายได้” และ “อาชีพที่ทำเงินได้จริง” โดยมีการแย่งกันตอบคำถาม และแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีความต้องการมีรายได้ระหว่างเรียนอย่างแท้จริง

พลวัตกลุ่มและภาวะผู้นำ (Group Dynamics & Leadership) สังเกตเห็นภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยนักเรียนที่มีประสบการณ์ช่วยงานผู้ปกครองค้าขายมักจะเป็นแกนนำในการนำเสนอไอเดีย และสามารถชักจูงเพื่อนในกลุ่มให้คล้อยตามได้ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการคัดเลือก “แกนนำนักเรียน” ในวงรอบต่อไป

ประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่ (Emerging Issues) พบประเด็นที่นักเรียนพูดคุยกันเองนอกเหนือจากคำถามหลัก คือ ความกังวลเรื่อง “เวลาเรียน” ที่อาจกระทบหากต้องทำกิจกรรมอาชีพ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผู้วิจัยต้องนำไปออกแบบตารางกิจกรรมให้เหมาะสม

3. ผลการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Data Verification Results) เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องแม่นยำ (Validity) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ผลปรากฏว่า ความสอดคล้องของข้อมูล เมื่อนำข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม (Field Notes) ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมาเปรียบเทียบกัน พบว่าข้อมูลเหตุการณ์หลักและประเด็นสำคัญมีความสอดคล้องกันกว่าร้อยละ 90 ส่วนประเด็นที่แตกต่างกันเล็กน้อยได้ถูกนำมาอภิปรายและสรุปให้ตรงกันทันทีหลังจบกิจกรรม

ความสมบูรณ์ของหลักฐาน การใช้เครื่องบันทึกเสียงและภาพถ่ายกิจกรรม ช่วยยืนยันบรรยากาศและความรู้สึกของผู้ร่วมกิจกรรมได้ชัดเจน ทำให้การถอดบทเรียนในขั้นต่อไปมีความแม่นยำและลดความลำเอียงของผู้วิจัยได้

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

ในขั้นตอนการสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกันของวงรอบที่ 1 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและผลการศึกษาระบบการบริหารจากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลสำคัญ และผลการศึกษาแนวทางจากนักเรียนมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่จะใช้เป็นฐานในการสร้างร่าง “รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” ในวงรอบปฏิบัติการที่ 2 ด้วยกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ สามารถสรุปเป็นองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบฯ ได้ 4 ด้านหลัก ดังนี้

1. องค์ความรู้ด้านโครงสร้างและการบริหาร

1.1 การบริหารแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่า การขับเคลื่อนต้องอาศัยคณะกรรมการที่มีองค์ประกอบจาก 4 ฝ่ายหลัก คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้แทนนักเรียน และผู้แทนเครือข่ายภายนอก เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบาย วางแผน และแก้ไขปัญหา ดังคำพูดของผู้อำนวยการสถานศึกษาที่ว่า

“ต้องมีคนรับผิดชอบชัดเจน โรงเรียนจึงตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนฯ ขึ้นมาดูแล โดยเฉพาะ” และ “กลไกการประสานงานต้องชัดเจน ใครทำอะไร ต้องระบุให้เคลียร์ในคำสั่งแต่งตั้ง”

1.2 การบูรณาการในแผนปฏิบัติการ ผู้อำนวยการและศึกษานิเทศก์เน้นย้ำว่า รูปแบบนี้ต้องถูกบรรจุในแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา และบูรณาการเข้ากับหลักสูตรอย่างชัดเจน เช่น ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมแนะแนว เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังคำพูดที่ว่า

“เพื่อความยั่งยืน ผอ.สั่งการให้บรรจุโครงการนี้ลงในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนเลย” และ “ไม่อยากให้เป็นแค่ไฟไหม้ฟางค่ะ ต้องเป็นระบบที่อยู่ได้แม้เปลี่ยน ผอ.”

ในส่วนของศึกษานิเทศก์ได้กล่าวว่า “รูปแบบที่โรงเรียนทำ ต้องตอบโจทย์และเชื่อมโยงกับนโยบายของกระทรวงฯ ได้อย่างชัดเจน” และ “การบูรณาการหลักสูตรคือหัวใจสำคัญค่ะ ทำอย่างไรให้เรียนอาชีพแล้วได้หน่วยกิตด้วย”

1.3 ความยืดหยุ่น ทั้งนักเรียนและผู้บริหารต่างสะท้อนว่า การบริหารจัดการต้องมีความยืดหยุ่นสูง โดยเฉพาะด้านเวลา เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมหรือปฏิบัติงานจริงได้โดยไม่กระทบต่อการเรียนหลัก ดังที่ผู้อำนวยการกล่าวว่า “เราต้องกล้าปรับตารางเรียน ถ้าระเบียบตึงเกินไป เด็กก็ออกไปฝึกงานไม่ได้” และ “ครูบางท่านยังยึดติดกับตารางสอนแบบเดิม ๆ ระเบียบเราต้องยืดหยุ่นกว่านี้”

2. องค์ความรู้ด้านเครือข่ายความร่วมมือ

2.1 บทบาทของเครือข่าย ผู้ประกอบการและปราชญ์ชาวบ้านไม่ได้เป็นเพียงผู้สนับสนุน แต่เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและวิทยากร เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและถ่ายทอดประสบการณ์จริง ดังคำพูดของผู้ประกอบการที่ว่า

“อย่ามองภาคเอกชนเป็นแค่แหล่งเงินทุนครับ ให้มองพวกผมเป็นพี่เลี้ยง เป็นโค้ชดีกว่า” และ “ส่งเด็กมาฝึกที่ร้านผมได้เลย ผมยินดีสอนให้หมดเปลือก ดีกว่าเรียนแต่ในตำรา”

สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนที่กล่าวว่า “เรียนกับครูอย่างเดียวอาจไม่พอครับ อยากให้มีผู้เชี่ยวชาญตัวจริง หรือพี่เลี้ยงที่เป็นผู้ประกอบการ มาเป็นที่ปรึกษาโครงการให้พวกเราด้วยครับ” และ “อยากให้เชิญคนเก่งๆ จากข้างนอกมาเล่าให้ฟังครับ เช่น ศิษย์เก่าที่เขาทำธุรกิจสำเร็จแล้ว พวกเราจะได้มีแรงบันดาลใจในการทำงานครับ”

2.2 กลไกการประสานงาน ต้องมีครูหรือคณะกรรมการที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกลางที่ชัดเจน เพื่อลดช่องว่างในการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับผู้ประกอบการ ดังที่ผู้ประกอบการกล่าวว่า

"ขั้นตอนการติดต่อโรงเรียนมันยุ่งยากไปครับ ขอแบบง่ายๆ ไลน์คุยกันรู้เรื่อง จบงานได้เร็ว" และ "กลไกประสานงานต้องไม่ซับซ้อนครับ ผมทำธุรกิจ เวลาเป็นเงินเป็นทอง"

2.3 การจัดหาแหล่งเรียนรู้ เครือข่ายชุมชนและผู้ประกอบการ คือ แหล่งฝึกประสบการณ์จริงที่สำคัญที่สุด โรงเรียนมีหน้าที่ในการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ ดังที่ศึกษานิเทศก์กล่าวว่า

"โรงเรียนไม่ต้องรองบจากส่วนกลางอย่างเดียวนะ ทรัพยากรในชุมชนมีเยอะแยะ ดึงมาใช้ร่วมกันจะดีมากนะ" และ "ถ้าโรงเรียนให้ปราชญ์ชาวบ้าน หรือของดีในชุมชนมาช่วยได้ นั่นแหละคือความยั่งยืนที่แท้จริง"

3. องค์ความรู้ด้านกิจกรรมและกระบวนการ

3.1 ความหลากหลายและทันสมัย นักเรียนสะท้อนความต้องการกิจกรรมที่หลากหลาย ครอบคลุมหลายมิติ เช่น เกษตร หัตถกรรม บริการ และต้องมีความทันสมัย สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน เช่น การค้าออนไลน์ การใช้เทคโนโลยี และการเป็นผู้ประกอบการ ดังคำพูดของนักเรียนที่ว่า

"อยากให้มีกิจกรรมเยอะๆ นะ หนูสนใจทำขนม เพื่อนบางคนเก่งคอม บางคนชอบงานบริการ อยากให้มีหลายอย่างให้พวกเราได้เลือกทำตามทีถนัดนะ"

"อยากให้ทันสมัยหน่อยครับ กิจกรรมแบบเดิมๆ มันน่าเบื่อ อยากทำอะไรที่เกี่ยวกับออนไลน์ ใช้โซเชียลมีเดียขายของ หรือใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ครับ"

3.2 การเรียนรู้สู่การปฏิบัติ กระบวนการต้องไม่ใช่แค่เรียนเพื่อรู้ แต่เป็นเรียนเพื่อปฏิบัติ โดยนักเรียนต้องการให้มีการสอนความรู้พื้นฐาน เช่น การวางแผน การตลาด บัญชี ก่อน แล้วจึงให้ลงมือปฏิบัติจริง ดังคำพูดที่ว่า

"ผมคิดว่า ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ ควรมีการให้ความรู้พื้นฐานก่อนครับ เช่น การวางแผนธุรกิจ การตลาด หรือบัญชีเบื้องต้น เพื่อให้เราเข้าใจภาพรวมครับ"

สอดคล้องกับมุมมองของผู้ประกอบการที่กล่าวว่า "ทฤษฎีรู้ไว้ก็ดีครับ แต่ถ้าไม่เคยลงมือขายจริง ไม่เคยเจอลูกค้ามัน ก็ไม่เก่งหรอกครับ" และ "ให้เด็กได้ลองผิดลองถูกในสนามจริงครับ นั่นคือการเรียนรู้ที่ดีที่สุด"

3.3 พื้นที่ปฏิบัติการ โรงเรียนจำเป็นต้องมีพื้นที่ทดลองปฏิบัติจริงที่ปลอดภัย เช่น การบริหารร้านค้าสหกรณ์ของโรงเรียน การจัดตลาดนัดภายในโรงเรียน หรือการสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์กลางสำหรับนักเรียน ดังที่นักเรียนและผู้ประกอบการกล่าวว่า "เรียนทฤษฎีอย่างเดียวไม่พอครับ อยากให้มีที่ให้ลองขายจริง เช่น ร้านค้าสหกรณ์ในโรงเรียน หรือตลาดนัดชุมชน ให้เราได้จัดการเองจริง ๆ" และ "ต้องให้เด็กทำจริงครับ จัดตลาดนัดในโรงเรียนเลย หรือเอาขนมมาฝากขายที่ร้านผมก็ได้"

4. องค์ความรู้ด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

4.1 การเน้นทักษะชีวิต ผู้ประกอบการสะท้อนชัดเจนว่า ทักษะที่จำเป็นเร่งด่วนสำหรับนักเรียนมัธยมต้น คือ ทักษะชีวิต โดยเฉพาะ ความรับผิดชอบ วินัย การสื่อสาร และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งสำคัญกว่าทักษะอาชีพเฉพาะทาง ดังคำพูดที่ว่า

"พูดตรงๆ นะครับ เรื่องเกรดผมนะดูทีหลัง ผมคิดว่าเด็กทำงานเป็นใหม่มากกว่า"

"ทักษะอาชีพนะมาฝึกที่ร้านผมแป๊บเดียวก็เป็น แต่ทักษะชีวิตนี่สิครับสำคัญกว่า"

"สิ่งที่ผมอยากได้คือเด็กที่มีความรับผิดชอบ นิดเป็นนิด งานเสร็จคืองานเสร็จ"

"การสื่อสารสำคัญมากครับ ต้องกล้าพูด กล้าถาม และพูดจารู้เรื่องกับลูกค้า"

4.2 การประเมินผลและการรับรอง นักเรียนมีความต้องการชัดเจนที่จะให้โรงเรียนรับรองผลการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อ รูปแบบฯ จึงต้องมีระบบการประเมินผลที่ชัดเจน และมอบหลักฐาน เช่น เกียรติบัตร หรือแฟ้มสะสมงานดิจิทัล ให้แก่นักเรียนที่ผ่านการอบรมหรือปฏิบัติจริง ดังที่นักเรียนกล่าวว่า

"ทำกิจกรรมแล้ว อยากให้โรงเรียนออกใบประกาศนียบัตรให้ด้วยครับ หรือทำเป็น e-Portfolio เก็บไว้ จะได้ใช้ยื่นเรียนต่อหรือสมัครงานในอนาคตครับ"

"ถ้าได้ใบรับรองว่าเราผ่านกิจกรรมนี้ มันจะดีมากเลยล่ะ เอาไปใส่แฟ้มสะสมงานได้ดูน่าเชื่อถือตอนไปสมัครเรียนต่อล่ะ"

สอดคล้องกับมุมมองของผู้อำนวยการสถานศึกษาที่กล่าวว่า "ทำแล้วเด็กต้องได้ประโยชน์ต่อนะค่ะ จึงให้ความสำคัญกับการประเมินผ่านแฟ้มสะสมงาน" และ "เด็กควรนำผลงานตรงนี้ไปยื่นศึกษาต่อได้ ไม่ใช่แค่หาเงินแล้วจบไป"

และศึกษานิเทศก์ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลว่า "เกณฑ์การประเมินต้องชัดค่ะ ไม่ใช่อิงความรู้สึกรู้ ต้องมีรูบริก (Rubric) ที่วัดได้จริง" และ "อย่าวัดแค่ความรู้ (Knowledge) ค่ะ ต้องเน้นวัดทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attribute)" รวมถึง "ต้องประเมินให้เห็นพัฒนาการของเด็กค่ะ ไม่ใช่แค่ตัดสินว่าผ่านหรือไม่ผ่าน"

สรุปผลการสังเคราะห์องค์ความรู้

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ในวงจรที่ 1 ทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้ประกอบการ และศึกษานิเทศก์ รวมถึงการศึกษาแนวทางจากนักเรียน และการสะท้อนผลร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ทำให้ได้องค์ประกอบและแนวทางสำหรับการยกร่าง "รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" ดังนี้

1. องค์ประกอบหลักของรูปแบบ

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ดังนี้

1.1 องค์ประกอบด้านการบริหาร เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและกลไกในการขับเคลื่อนรูปแบบ ประกอบด้วย

1.1.1 การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีองค์ประกอบจาก 4 ฝ่ายหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้แทนนักเรียน และผู้แทนเครือข่ายภายนอก เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบาย วางแผน ดำเนินงาน และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

1.1.2 การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง การบรรจุโครงการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา และบูรณาการเข้ากับหลักสูตรสถานศึกษาอย่างชัดเจน เช่น ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมแนะแนว เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

1.1.3 ความยืดหยุ่นในการบริหาร หมายถึง การปรับตารางเรียนและระเบียบปฏิบัติให้มีความยืดหยุ่น เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมหรือปฏิบัติงานจริงได้โดยไม่กระทบต่อการเรียนในรายวิชาหลัก

1.2 องค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือ เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับภาคส่วนต่าง ๆ ประกอบด้วย

1.2.1 การวางแผนเครือข่าย หมายถึง การจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายในชุมชน การกำหนดเป้าหมายและแนวทางความร่วมมือที่ชัดเจน

1.2.2 การประสานเครือข่าย หมายถึง การแต่งตั้งครูผู้ประสานงานกลางที่ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างโรงเรียนกับเครือข่าย โดยใช้ช่องทางการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว

1.2.3 การจัดองค์กรและมอบหมายหน้าที่ หมายถึง การกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจนในคำสั่งแต่งตั้ง

1.2.4 การดำเนินการร่วมกัน หมายถึง การให้ผู้ประกอบการและประชาชนชาวบ้านทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง วิทยากร และแหล่งฝึกประสบการณ์จริงให้แก่ นักเรียน

1.2.5 การติดตามและประเมินผล หมายถึง การประเมินผลความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและเครือข่าย

1.2.6 การปรับปรุงและพัฒนาความร่วมมือ หมายถึง การสะท้อนผลและพัฒนาความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

1.3 องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน ประกอบด้วย

1.3.1 กิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร หมายถึง การจัดรายวิชาเพิ่มเติม ด้านอาชีพ โครงการอาชีพ ฐานการเรียนรู้อาชีพ และชุมนุมอาชีพ

1.3.2 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียน หมายถึง การฝึกงาน การจัดตลาดนัดอาชีพ การค้าขายออนไลน์ (E-commerce) และการฝึกประสบการณ์จริงในสถานประกอบการ

1.3.3 การสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย หมายถึง การเชิญศิษย์เก่า หรือผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จมาแบ่งปันประสบการณ์ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.3.4 การส่งเสริมและรับรองผล หมายถึง การมอบเกียรติบัตร และการจัดทำ แฟ้มสะสมงานดิจิทัล (e-Portfolio) เพื่อใช้ประกอบการศึกษาต่อ

1.4 องค์ประกอบด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน เป็นองค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการดำเนินงานตามรูปแบบ ประกอบด้วย

1.4.1 ด้านความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการบริหารธุรกิจเบื้องต้น การออกแบบโมเดลธุรกิจ การตลาด การบัญชี และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 ด้านทักษะ หมายถึง ทักษะการปฏิบัติงาน ทักษะการสื่อสาร ทักษะ การเขียนแผนธุรกิจ ทักษะการขาย และทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

1.4.3 ด้านคุณลักษณะ หมายถึง ความรับผิดชอบ วินัย ความตรงต่อเวลา ความคิดสร้างสรรค์ และจริยธรรมทางธุรกิจ

2. แนวทางการดำเนินงานตามองค์ประกอบของรูปแบบ

จากองค์ประกอบหลัก 4 ด้านข้างต้น สามารถกำหนดแนวทางการดำเนินงานเชิงรูปธรรมได้ ดังนี้

ตาราง 24 แนวทางการดำเนินงานด้านการบริหาร

องค์ประกอบย่อย	แนวทางการดำเนินงาน
1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม	- จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ประกอบด้วย 4 ฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และเครือข่ายภายนอก - กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจนในคำสั่งแต่งตั้ง - จัดประชุมคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอ

องค์ประกอบย่อย	แนวทางการดำเนินงาน
2. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน	- บรรจุโครงการในแผนปฏิบัติการประจำปี - บูรณาการกับงานแนะแนวและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน - เชื่อมโยงกับนโยบาย Learn to Earn ของ สพฐ.
3. ความยืดหยุ่นในการบริหาร	- ปรับตารางเรียนให้ยืดหยุ่น ใช้คาบแนะแนว/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน - เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกงานนอกเวลาเรียน - ปรับระเบียบให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานจริง

ตาราง 25 แนวทางการดำเนินงานด้านเครือข่ายความร่วมมือ

องค์ประกอบย่อย	แนวทางการดำเนินงาน
1. การวางแผนเครือข่าย	- จัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายในชุมชน - สำรวจและคัดเลือกผู้ประกอบการ/ปราชญ์ชาวบ้านที่พร้อมสนับสนุน - กำหนดเป้าหมายและแนวทางความร่วมมือ
2. การประสานเครือข่าย	- แต่งตั้งครูผู้ประสานงานกลาง - ใช้ช่องทางสื่อสารที่สะดวก เช่น LINE Group - ลดขั้นตอนที่ยุ่งยากในการติดต่อประสานงาน
3. การมอบหมายหน้าที่	- กำหนดบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน - จัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ฉบับย่อที่เข้าใจง่าย - มอบหมายพี่เลี้ยงประจำกลุ่มนักเรียนตามความถนัดและความสนใจ
4. การดำเนินการร่วมกัน	- เชิญผู้ประกอบการ/ปราชญ์ชาวบ้านเป็นพี่เลี้ยงและวิทยากร - จัดให้มีแหล่งฝึกประสบการณ์จริงในสถานประกอบการ - ใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. การติดตามและประเมินผล	- ติดตามผลการดำเนินงานของเครือข่ายเป็นระยะ - ประเมินความพึงพอใจของเครือข่ายและนักเรียนต่อกิจกรรมที่จัด - รายงานผลความก้าวหน้าให้เครือข่ายทราบอย่างสม่ำเสมอ
6. การปรับปรุงและพัฒนาความร่วมมือ	- นำผลการประเมินมาปรับปรุงแนวทางความร่วมมือ - จัดกิจกรรมรักษาสัมพันธภาพและขอบคุณเครือข่ายเป็นระยะ - ขยายเครือข่ายใหม่และพัฒนาความร่วมมือให้ยั่งยืน

ตาราง 26 แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

องค์ประกอบย่อย	แนวทางการดำเนินงาน
1. ความหลากหลายและทันสมัย	- จัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น เกษตร หัตถกรรม บริการ - เน้นกิจกรรมที่ทันสมัย เช่น E-commerce การตลาดออนไลน์ - ให้นักเรียนเลือกทำตามความถนัดและความสนใจ
2. การเรียนรู้สู่การปฏิบัติ	- สอนความรู้พื้นฐานก่อน เช่น การวางแผนธุรกิจ การตลาด บัญชี - จากนั้นให้ลงมือปฏิบัติจริง - เรียนรู้จากการลองผิดลองถูกในสนามจริง
3. พื้นที่ปฏิบัติการ	- พัฒนาร้านค้าสหกรณ์ให้เป็นพื้นที่ฝึกปฏิบัติ - จัดตลาดนัดอาชีพในโรงเรียน - สร้างแพลตฟอร์มออนไลน์กลางสำหรับนักเรียน

ตาราง 27 แนวทางการดำเนินงานด้านผลลัพธ์และการมีรายได้ระหว่างเรียน

องค์ประกอบย่อย	แนวทางการดำเนินงาน
1. การเน้นทักษะชีวิต	- เน้นพัฒนาความรับผิดชอบ วินัย ความตรงต่อเวลา - พัฒนาทักษะการสื่อสารและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า - ปลูกฝังจริยธรรมทางธุรกิจ
2. การประเมินผล	- พัฒนารูบรีค (Rubric) ที่วัดได้จริง - ประเมินครอบคลุม 3 ด้าน: ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ - ประเมินพัฒนาการ ไม่ใช่แค่ตัดสินผ่าน/ไม่ผ่าน
3. การรับรองผล	- มอบเกียรติบัตรให้นักเรียนที่ผ่านการอบรม/ปฏิบัติ - จัดทำแฟ้มสะสมงานดิจิทัล (e-Portfolio) - ให้นักเรียนใช้ประกอบการศึกษาต่อได้

สรุปผลวงรอบที่ 1

องค์ประกอบที่ 1 โครงสร้างการบริหาร

เป็นองค์ประกอบที่กำหนดรูปแบบการจัดโครงสร้างองค์กรสำหรับการบริหารเครือข่ายความร่วมมือความร่วมมือ ประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับนโยบาย มีคณะกรรมการ

อำนวยการ ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ทิศทาง และการสนับสนุนทรัพยากร ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และผู้ประกอบการที่เลี้ยง 2) ระดับประสานงาน มีคณะทำงานประสานเครือข่าย ทำหน้าที่วางแผน ประสานงาน และติดตามกำกับกับการดำเนินงาน ประกอบด้วยครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูที่ปรึกษา และตัวแทนนักเรียน และ 3) ระดับปฏิบัติการ มีกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมตามแผน ประกอบด้วยนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ครูที่เลี้ยง และผู้ประกอบการที่เลี้ยง โดยโครงสร้างการบริหารดังกล่าวเน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารเครือข่าย

เป็นองค์ประกอบที่กำหนดขั้นตอนการบริหารเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ (Planning) เป็นการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจำเป็น และกำหนดแผนงานโครงการ แนวทางการปฏิบัติ โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 2) การประสานเครือข่ายความร่วมมือ (Coordinating) เป็นการติดต่อสื่อสารทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสร้างความสัมพันธ์และแสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ 3) การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ (Assigning) เป็นการกำหนดโครงสร้างองค์กร แบ่งส่วนงาน กำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ และบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ 4) การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ (Implementing) เป็นการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนด การร่วมจัดกิจกรรม และการมีส่วนร่วมภายใต้รายละเอียดความร่วมมือ 5) การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ (Evaluating) เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงาน เพื่อทราบผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพ และ 6) การปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ (Improving) เป็นการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น และรายงานผลการดำเนินการให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

เป็นองค์ประกอบที่กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน ประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ 1) การคัดเลือกกิจกรรมอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนและชุมชน โดยพิจารณาจากความสนใจ ความถนัด ทรัพยากรที่มี และโอกาสทางการตลาด 2) การพัฒนาความรู้และทักษะอาชีพ ครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ การผลิต การตลาด การบัญชี และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 3) การฝึกปฏิบัติจริงภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยง โดยจัดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงานจริงอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเตรียมการ การผลิต การจำหน่าย และการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่าย 4) การส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความอดทน ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และจริยธรรมทางธุรกิจ และ

5) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการตลาด โดยเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และช่องทางการตลาดทั้งออฟไลน์และออนไลน์

องค์ประกอบที่ 4 ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการดำเนินงานตามรูปแบบ ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการบริหารธุรกิจเบื้องต้น การออกแบบโมเดลธุรกิจ การตลาด การบัญชี และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านทักษะ หมายถึง ทักษะการปฏิบัติงาน ทักษะการสื่อสาร ทักษะการเขียนแผนธุรกิจ ทักษะการขาย และทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 3) ด้านคุณลักษณะ หมายถึง ความรับผิดชอบ วินัย ความตรงต่อเวลา ความคิดสร้างสรรค์ และจริยธรรมทางธุรกิจ การประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยง โดยผลการประเมินจะนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในวงรอบที่ 2 ต่อไปองค์ประกอบและแนวทางดังกล่าวจะถูกนำไปใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อยกร่างรูปแบบฯ และจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบฯ ในวงรอบที่ 2 ต่อไป

วงรอบที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในวงจรที่ 2 ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ทั้ง 4 ด้านที่สังเคราะห์ได้จากวงรอบที่ 1 ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านการบริหาร 2) องค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือ 3) องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ 4) องค์ประกอบด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน มาดำเนินการสร้างร่าง "รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนในวงรอบที่ 1 และนำมาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ร่วมวิจัย รวมทั้งจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยนำข้อมูลและความเข้าใจที่ได้จากวงรอบที่ 1 มาแปรเปลี่ยนให้เป็นร่างรูปแบบฯ การบริหารที่เป็นรูปธรรมเพื่อดำเนินการจัดทำร่างรูปแบบฯ ให้เหมาะสมกับพื้นที่การวิจัยและบริบทในการใช้ร่างรูปแบบฯ พร้อมกันกับร่างคู่มือการใช้รูปแบบฯ โดยดำเนินการดังนี้

1. ทบทวนและกำหนดเป้าหมายของรูปแบบ

เป็นการเริ่มต้นโดยทบทวนสิ่งที่ค้นพบในวงรอบที่ 1 ผู้ร่วมวิจัยจะช่วยกันกำหนดข้อเสนอเกี่ยวกับร่างรูปแบบฯ และกำหนดคุณลักษณะของ "รูปแบบการบริหารที่ดี" โดยอิงจากองค์ประกอบที่ได้สรุปไว้จากการศึกษาในวงจรแรก ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ 4 ด้าน ได้แก่

ด้านโครงสร้างและการบริหาร ด้านเครือข่ายความร่วมมือ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

2. ระดมสมองและสังเคราะห์แนวปฏิบัติ

ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวางแผนและเสนอรายละเอียดที่จะใส่ลงในองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น แนวทางการเชื่อมโยงกับงานวิชาการ/แนะแนว การปรับหลักสูตร การวัดผล กิจกรรมที่นักเรียนอยากทำ รูปแบบการหารายได้ที่นักเรียนสนใจ เงื่อนไขด้านเวลาที่เหมาะสม แนวทางการเชื่อมโยงทรัพยากร การเป็นพี่เลี้ยง หรือการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3. วางแผนทดลองและสังเกต

ร่วมกันสร้างข้อตกลงในการนำรูปแบบฯ ไปทดลองใช้ กำหนดกลุ่มนักเรียนที่จะทดลอง ตัวชี้วัดความสำเร็จที่เรียบง่ายและวัดผลได้จริง และออกแบบเครื่องมือที่จะใช้สังเกตการทดลองใช้ร่างรูปแบบฯ นั้น โดยจากการสังเกตพบว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมมากที่สุดคือนักเรียน ที่ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับร่างรูปแบบฯ ดังนี้

"ถ้าจะให้ทำจริง แผนของเราต้องมี 'พื้นที่ปฏิบัติการ' ให้ลองครับ เรียนในห้องมันไม่เห็นภาพ โรงเรียนควรสนับสนุนพื้นที่ เช่น ร้านค้าสหกรณ์ หรือจัดตลาดนัดอาชีพ ให้เราได้ลองขายจริง เจอลูกค้าจริง เจอปัญหาจริงครับ มันจะได้ประสบการณ์ตรง ผมว่าการวางแผนต้องมีพื้นที่ให้เราทดลองครับ"

นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 1

29 กันยายน 2568

"หนูอยากให้การวางแผนกิจกรรมมีความหลากหลายค่ะ ไม่ใช่บังคับทำเหมือนกันหมด เพื่อนบางคนชอบเกษตร บางคนชอบทำอาหาร บางคนเก่งคอมพิวเตอร์ อยากให้มีกิจกรรมสมัยใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีเยอะ ๆ ค่ะ เช่น การทำ E-commerce หรือการตลาดออนไลน์ เพราะมันหางานง่ายและใช้ได้จริงในอนาคตค่ะ"

นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 2

29 กันยายน 2568

"อยากให้วางแผนไปถึงตอนจบเลยครับ คือถ้าเราทำกิจกรรมนี้จบแล้ว เราจะได้อะไร ไม่ใช่แค่เงิน แต่อยากให้โรงเรียนมี 'ใบรับรอง' หรือเกียรติบัตรให้ด้วยครับ ว่าเราผ่านการอบรมทักษะอะไรมาบ้าง เราจะได้เอาไปใส่แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ไว้ยื่นตอนสมัครเรียนต่อมหาวิทยาลัยได้ครับ มันดูน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์ครับ"

นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 3

29 กันยายน 2568

"อีกเรื่องที่ต้องวางแผนคือการสื่อสารครับ อยากให้โรงเรียนประชาสัมพันธ์โครงการเยอะๆ ทั้งหน้าเสาธง หรือในโซเชียลมีเดียของโรงเรียน และที่สำคัญ ควรมีการประชุมชี้แจงผู้ปกครองและชุมชนให้เข้าใจด้วยครับ เขาจะได้สนับสนุนเรา ไม่มองว่าเราเอาเวลาเรียนไปทำอย่างอื่นที่ไม่มีประโยชน์ครับ"

นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 4
29 กันยายน 2568

จากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยดำเนินการสรุปเนื้อหาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อใช้ในการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไปในขั้นตอนที่ 2

ตาราง 28 สรุปประเด็นสำคัญจากขั้นการวางแผน (Plan)

ประเด็น	สาระสำคัญที่ได้จากการวางแผน
พื้นที่ปฏิบัติการ	ต้องจัดพื้นที่ให้นักเรียนได้ทดลองปฏิบัติจริง เช่น ร้านค้าสหกรณ์ ตลาดนัดอาชีพ หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้ได้ประสบการณ์ตรงจากการเผชิญปัญหาจริง
ความหลากหลายของกิจกรรม	ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายตอบสนองความถนัดของนักเรียน ทั้งกิจกรรมดั้งเดิม (เกษตร หัตถกรรม อาหาร) และกิจกรรมสมัยใหม่
การรับรองผล	ต้องมีระบบการรับรองผลที่ชัดเจน เช่น ใบเกียรติบัตร แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) หรือ e-Portfolio เพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อ
การสื่อสารและประชาสัมพันธ์	ต้องมีแผนการสื่อสารที่ชัดเจนทั้งภายในโรงเรียน (หน้าเสาธง โซเชียลมีเดีย) และภายนอก (ประชุมชี้แจงผู้ปกครอง ชุมชน) เพื่อสร้างความเข้าใจ และการสนับสนุน

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะดำเนินการลงมือปฏิบัติการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นผู้อำนวยความสะดวกออกแบบกิจกรรมย่อย ตั้งคำถามกระตุ้นความคิด และช่วยสังเคราะห์ความคิดเห็นที่หลากหลายจากที่ประชุม ซึ่งคำถามได้มาจากการพัฒนาจากผู้วิจัย และนำข้อคำถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมกับขั้นตอนนี้ ได้ข้อคำถามดังนี้

คำถามกระตุ้นความคิดในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. จากที่เราได้ศึกษามาทั้งหมดในวงรอบที่ 1 หาก 'รูปแบบ' ของเราประสบความสำเร็จอย่างสูงสุดในอีก 1 ปีข้างหน้า ภาพที่เราทุกคนอยากเห็นในโรงเรียนของเราคืออะไร
2. จากองค์ความรู้ 4 ด้านที่เราสรุป ท่านคิดว่าหัวใจสำคัญที่ขาดไม่ได้เลยแม้แต่อย่างเดียวของรูปแบบเรา คืออะไร เพราะอะไร
3. เราเห็นตรงกันว่าต้องมีคณะกรรมการ 4 ฝ่าย ในทางปฏิบัติ ท่านคิดว่าคณะกรรมการชุดนี้ควรมีใครบ้าง และควรมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนอย่างไร
4. ผลการศึกษาชี้ว่าเราต้องการ 'ความยืดหยุ่น' โดยเฉพาะเรื่องเวลา ในบริบทของโรงเรียนเรา เราจะสร้างความยืดหยุ่นนั้นได้อย่างไร โดยที่ยังไม่กระทบการเรียนในห้องเรียนหลัก
5. เราจะออกแบบกลไกการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับผู้ประกอบการอย่างไร ให้ง่ายและชัดเจนที่สุด ใครควรเป็นคนกลางในการติดต่อสื่อสารนี้
6. (ถามผู้ประกอบการ/ปราชญ์ชาวบ้าน) ในฐานะ 'พี่เลี้ยง' ท่านคิดว่าวิธีการถ่ายทอดประสบการณ์แบบใดที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนได้ดีที่สุด และท่านต้องการการสนับสนุนอะไรจากทางโรงเรียนบ้าง
7. นักเรียนต้องการ 'พื้นที่ปฏิบัติการ' (Sandbox) ท่านคิดว่าพื้นที่ทดลองที่เหมาะสมที่สุดสำหรับโรงเรียนเราคืออะไร (เช่น ร้านค้า ตลาดนัด หรือแพลตฟอร์มออนไลน์) และเราจะเริ่มต้นก้าวแรกอย่างไร
8. เราจะออกแบบกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติอย่างไร ควรเริ่มจากสอนความรู้ นานแค่ไหน ก่อนที่จะให้นักเรียนลงมือทำจริง
9. ผู้ประกอบการเสนอว่าจะมีการประเมินผลจากทักษะชีวิตเป็นหลัก เราจะมีวิธีการสังเกตหรือประเมินทักษะที่จับต้องยากเหล่านี้ในระหว่างที่นักเรียนทำกิจกรรมได้อย่างไรบ้าง
10. นักเรียนต้องการเกียรติบัตรหรือหลักฐานประกอบแฟ้มสะสมงานในการสมัครเข้าเรียนต่อ ท่านคิดว่านักเรียนต้องผ่านเกณฑ์อะไรบ้างจึงจะถือว่าสำเร็จและได้รับใบรับรองนี้

กระบวนการดำเนินกิจกรรม A-I-C

ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมแสดงความเห็นจากการพูดคุย รวมทั้งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการ A-I-C ในการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิดและไม่ให้หลุดออกจากประเด็นที่ทุกคนแสดงความเห็นตามทักษะของตน โดยผู้วิจัยได้แบ่งผู้ร่วมวิจัยออกเป็นกลุ่มย่อยและแจกโจทย์องค์ความรู้ 4 ด้าน (ด้านการบริหาร เครือข่าย กิจกรรม การประเมินผล) จากนั้นจึงให้แต่ละกลุ่มร่วมกันระดมสมอง โดยใช้คำถามนำ 3 ระดับ (A-I-C) ที่ได้ออกแบบไว้ ได้ผลดังนี้

1. A - Appreciation (การชื่นชม: สิ่งดีงามที่เรามีอยู่แล้ว)

ในขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยได้สะท้อน "ต้นทุน" หรือ "จุดแข็ง" ที่โรงเรียนและชุมชนมีอยู่ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในการสร้างรูปแบบฯ ได้แก่

- ด้านบุคลากร มีผู้บริหารที่เปิดกว้าง มีครูที่พร้อมเป็นผู้ประสานงาน และมีนักเรียนแกนนำที่กระตือรือร้นและมีไอเดียที่ทันสมัย
- ด้านเครือข่าย มีผู้ประกอบการและประชาชนชาวบ้านในชุมชนที่ยินดีจะเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงและวิทยากร
- ด้านโครงสร้าง โรงเรียนมีโครงสร้างเวลาสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและงานแนะแนว ที่สามารถใช้เป็นช่องทางบูรณาการได้ทันที
- ด้านกายภาพ โรงเรียนมีร้านค้าสหกรณ์ซึ่งสามารถใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการได้ทันที รวมทั้งยังมีร้านค้าภายนอกในตลาดของชุมชนหลายร้านที่พร้อมสนับสนุนการเข้าทดลองกระบวนการของร่างรูปแบบฯ โดยนักเรียนกลุ่มทดลอง

2. I - Influence (อิทธิพล: สิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ แต่โน้มน้าวได้)

ในขั้นตอนนี้ เป็นการวิเคราะห์อุปสรรคหรือปัจจัยภายนอกที่อยู่นอกเหนือการควบคุมโดยตรงของโรงเรียน แต่เราสามารถโน้มน้าวหรือบริหารจัดการได้ โดยได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

- ทักษะคนผู้ปกครอง การควบคุมความคิดผู้ปกครองอาจเป็นไปได้ แต่สามารถโน้มน้าวได้ด้วยการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน รวมถึงผลที่นักเรียนได้รับหลังจากการเข้าร่วมการทดลองรูปแบบฯ
- นโยบายเขตพื้นที่ฯ การควบคุมนโยบายภาพรวมนั้นไม่สามารถทำได้ แต่เราสามารถปรึกษาและขอความช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์ให้นำรูปแบบของเราไปเป็นแนวทางขยายผล และขอรับการสนับสนุนทางวิชาการได้
- งบประมาณจากภายนอก เราอาจขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากต้นสังกัดไม่ได้ แต่เราสามารถขอรับจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือชุมชน ให้เห็นประโยชน์และร่วมสนับสนุนงบประมาณได้

3. C - Control (การควบคุม: สิ่งที่เราทำได้ทันที)

โดยผู้ร่วมวิจัยได้ข้อสรุปสิ่งที่อยู่ภายใต้การควบคุมของโรงเรียนและสามารถลงมือทำ
ได้ทันที ดังนี้

- ด้านการบริหาร ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการ 4 ฝ่ายได้ทันที รวมทั้งการนำโครงการ
นี้บรรจุในแผนปฏิบัติการประจำปี และการปรับตารางเรียน เช่น ใช้คาบแนะแนว กิจกรรมพัฒนา
ผู้เรียน เพื่อสร้างความยืดหยุ่นด้านเวลาได้

- ด้านเครือข่าย ดำเนินการแต่งตั้งครูผู้ประสานงานกลาง เพื่อเป็นกลไกสื่อสาร
ที่ชัดเจน และจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้และติดต่อเครือข่ายพี่เลี้ยงหรือวิทยากรที่เรามีอยู่แล้วได้

- ด้านกิจกรรม เริ่มต้นกิจกรรม เช่น การพัฒนาร้านค้าสหกรณ์ หรือการจัดตลาดนัด
ในโรงเรียน ดำเนินการเลือกเนื้อหาที่สอน โดยเริ่มจากความรู้พื้นฐานที่นักเรียนต้องการ ก่อนลงมือทำ
จริง

- ด้านการประเมินผล ออกแบบเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิต (ความรับผิดชอบ วินัย)
และออกเกียรติบัตรหรือเอกสารประกอบแฟ้มสะสมงานของนักเรียนเพื่อใช้ในการสมัครเข้าศึกษาต่อ
ในนามของโรงเรียนได้

โดยสิ่งที่ข้อค้นพบในส่วน "C - Control" ทั้งหมด ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้นำมา
สังเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญ เพื่อสร้างเป็น "องค์ประกอบและกระบวนการของร่างรูปแบบฯ"
ที่ได้ทบทวนไปก่อนหน้านี้ ซึ่งทำให้ร่างรูปแบบฯ ที่ได้มีความเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับต้นทุน (A)
และอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่โรงเรียนสามารถเริ่มต้นได้ทันที (C)

ข้อสังเกตจากการดำเนินกิจกรรม A-I-C

ในระหว่างที่ดำเนินการ ผู้วิจัยได้สังเกตการแสดงออกของผู้ร่วมวิจัย พบว่ากระบวนการ
A-I-C (Appreciation - Influence - Control) มีประสิทธิภาพสูงในการกระตุ้นการมีส่วนร่วม
อย่างทั่วถึงและสร้างสรรค์ ผู้ร่วมวิจัยแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทที่สะท้อนถึงมุมมองของตนอย่างชัดเจน
ดังนี้

กลุ่มนักเรียน เป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นมากที่สุด พวกเขาเป็นแกนหลักในชั้น
การชื่นชม โดยไม่เพียงชื่นชมทรัพยากรที่มีอยู่ แต่ยังระบุถึงจุดแข็งของตนเองในด้านเทคโนโลยีและ
ความต้องการกิจกรรมที่ทันสมัย และในชั้นการควบคุม นักเรียนได้แสดงความเป็นเจ้าของรูปแบบฯ
อย่างเต็มที่ โดยการระบุสิ่งที่โรงเรียน "ต้องทำ" ได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การสร้างพื้นที่ปฏิบัติการ
การเน้น E-commerce และความจำเป็นของการรับรองผลเป็นแฟ้มสะสมงานเพื่อใช้ในการสมัครเข้า
ศึกษาต่อ

กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์ จะมุ่งเน้นไปที่ชั้นควบคุมและโน้มน้าว
โดยเน้นย้ำถึงสิ่งที่โรงเรียนควบคุมได้ เช่น การบูรณาการรูปแบบฯ เข้าไปในแผนปฏิบัติการ และ
ความยืดหยุ่นด้านเวลา ควบคู่ไปกับการโน้มน้าวทัศนคติของบุคลากรและผู้ปกครอง

กลุ่มผู้ประกอบการและเครือข่ายชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในขั้นชื่นชม ในการเน้นย้ำว่าทักษะชีวิตคือต้นทุนที่สำคัญที่สุดที่นักเรียนต้องมี และในขั้นควบคุมได้ช่วยกำหนดบทบาทของตนเองชัดเจนว่าต้องการเป็นพี่เลี้ยงมากกว่าผู้สนับสนุน

กลุ่มครู ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมประสานเชิงปฏิบัติการ โดยมุ่งเน้นขั้นควบคุม ในการออกแบบกลไกประสานงาน และการบูรณาการกิจกรรมเข้ากับคาบเรียนที่มีอยู่

สิ่งที่น่าสังเกตที่สุดคือ กระบวนการ A-I-C สามารถหลอมรวมมุมมองที่แตกต่างเหล่านี้ ให้มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยเปลี่ยนจุดเน้นจากการกังวลในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ มาสู่การสร้างข้อตกลงร่วมในสิ่งที่ทุกคนสามารถลงมือทำได้ทันที ส่งผลให้ร่างรูปแบบการบริหารเครือข่าย เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้ง 4 องค์กรประกอบ ที่ได้นั้น ไม่ได้ถูกกำหนดโดยผู้วิจัย แต่เกิดจากการสังเคราะห์องค์ความรู้และพลังการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

การสร้างร่างคู่มือการใช้รูปแบบฯ ด้วยกระบวนการ A-I-C

จากนั้นผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการสร้างร่างคู่มือของการทดลองใช้รูปแบบฯ ร่วมกันกับผู้ร่วมวิจัย ด้วยกระบวนการ A-I-C โดยผลของการดำเนินการเป็นไปดังนี้

1. A (Appreciation) กำหนดต้นทุนและทรัพยากร ในขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยได้เสนอจุดแข็งหรือต้นทุนที่มีอยู่ ส่วนผลลัพธ์ที่ได้นำมาเป็นส่วนทรัพยากรและบทบาทหน้าที่ในคู่มือ
2. I (Influence) กำหนดกลไกการสื่อสารและบริหารจัดการปัจจัยภายนอก ในขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยได้ระบุถึงปัจจัยภายนอกที่ควบคุมโดยตรงไม่ได้ แต่โน้มน้าวได้ เช่น ทักษะคนดีผู้ปกครอง นโยบายเขตฯ ผลลัพธ์นี้ถูกนำมาเป็นแผนการสื่อสารและแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารในคู่มือ
3. C (Control) กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ข้อค้นพบจากขั้นควบคุมได้ถูกนำมาแปรเปลี่ยนเป็นขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมทั้งหมดในคู่มือ

โดยระหว่างการสร้างร่างรูปแบบฯ สิ่ง que ผู้วิจัยได้สังเกตพบคือ กระบวนการสร้างร่างคู่มือการใช้รูปแบบฯ ในเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ถือเป็นขั้นตอนที่สะท้อนการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นที่สุด โดยเฉพาะเมื่อใช้กระบวนการ A-I-C เป็นเครื่องมือนำ ข้อสังเกตที่ชัดเจนคือคู่มือนี้ไม่ได้ถูกเขียนโดยผู้วิจัย แต่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากข้อค้นพบในขั้นควบคุม (Control) ที่มาจากผู้ร่วมวิจัยทุกฝ่าย

ผู้วิจัยพบว่าบรรยากาศการประชุมเปลี่ยนจาก "การให้ข้อมูล" ในวงรอบที่ 1 มาเป็น "การตัดสินใจร่วม" เมื่อผู้บริหาร ครู นักเรียน และเครือข่าย ได้ร่วมกันกำหนดว่าใครจะทำอะไรและทำอะไรแล้วนั้น เนื้อหาในคู่มือกลายเป็นข้อตกลงร่วมที่ปฏิบัติได้จริงทันที ตัวอย่างเช่น แนวคิดพื้นที่ปฏิบัติการ (Sandbox) ที่นักเรียนเสนอ ถูกแปรเปลี่ยนเป็นแนวปฏิบัติการจัดกิจกรรมในคู่มือ หรือความต้องการเพิ่มสะสมงานสำหรับการนำไปสมัครเรียนต่อ ถูกนำไปกำหนดเป็นเกณฑ์การประเมินผลและการรับรองที่ชัดเจน

บทบาทของผู้วิจัยในขั้นตอนนี้จึงเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่คอยเชื่อมโยงองค์ความรู้ 4 ด้าน เข้ากับกระบวนการ A-I-C เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยสามารถสร้างคู่มือที่เป็นของพวกเขาเอง ทำให้ร่างคู่มือฉบับนี้มีความสมบูรณ์ทั้งในแง่การตอบโจทย์วิชาการและรับประกันการนำไปใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียน เพื่อนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญดำเนินการสนทนากลุ่มต่อไปในขั้นตอนที่ 3

ตาราง 29 สรุปผลการดำเนินกิจกรรม A-I-C ในการสร้างร่างรูปแบบฯ

ขั้นตอน A-I-C	ข้อค้นพบสำคัญ	การนำไปใช้ในรูปแบบ/คู่มือ
A - Appreciation (การชื่นชม)	ต้นทุน 4 ด้าน: บุคลากร (ผู้บริหารเปิดกว้าง ครูพร้อม ประสาน นักเรียนแกนนำ) เครือข่าย (ผู้ประกอบการ ปราชญ์) โครงสร้าง (คาบแนะแนว กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) กายภาพ (ร้านสหกรณ์ ตลาดชุมชน)	กำหนดโครงสร้างและบทบาทหลัก การบริหาร ระบุทรัพยากรและบทบาท หน้าที่ในคู่มือ
I - Influence (อิทธิพล)	ปัจจัยภายนอก 3 ด้าน: ทัศนคติผู้ปกครอง (โน้มน้าวด้วยการสื่อสาร) นโยบายเขตฯ (ขอสนับสนุนทางวิชาการ) งบประมาณ (ขอสนับสนุน จาก อบต./ชุมชน)	กำหนดเงื่อนไขความสำเร็จ แผนการสื่อสาร และแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารในคู่มือ
C - Control (การควบคุม)	สิ่งที่ทำได้ทันที 4 ด้าน: การบริหาร (ตั้งคณะกรรมการ บรรจุแผน) เครือข่าย	กำหนดกระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน แนวทางการจัดกิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินงานในคู่มือ

ขั้นตอน A-I-C	ข้อค้นพบสำคัญ	การนำไปใช้ในรูปแบบ/คู่มือ
	(ตั้งครูประสานงาน) กิจกรรม (พัฒนาสหกรณ์ ตลาดนัด) การประเมิน (ออกแบบเกณฑ์ ออกเกียรติบัตร)	

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และคู่มือการใช้รูปแบบดังกล่าวฯ เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบเนื้อหาและความถูกต้อง ก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ตรวจสอบร่างรูปแบบฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีผู้เชี่ยวชาญให้ข้อคิดเห็นการปรับปรุงร่างรูปแบบฯ เพื่อปรับปรุงก่อนที่จะมีการนำไปทดลองใช้ในวงรอบที่ 3 และประเมินคุณภาพของรูปแบบฯ ในด้านความถูกต้องและความเป็นไปได้

ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบร่างรูปแบบฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ

ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสาขา จำนวน 9 คน ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน
2. ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 2 คน
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 2 คน
4. ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาทักษะ จำนวน 2 คน

ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบฯ

ผู้เชี่ยวชาญได้ดำเนินการประเมินคุณภาพของรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใน 2 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานความถูกต้อง และมาตรฐานความเป็นไปได้ โดยมีรายละเอียดดังแสดงในตาราง

ตาราง 30 ผลสรุปการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านความถูกต้องและความเป็นไปได้

(n = 9)

ที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
1	มาตรฐานความถูกต้อง			
1.1	รูปแบบนี้ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาได้อย่างถูกต้องตามหลักการ	4.89	0.32	มากที่สุด
1.2	รูปแบบนี้มีความถูกต้องกับการปฏิบัติงานจริงในโรงเรียน	4.84	0.37	มากที่สุด
1.3	มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างเหมาะสม ถูกต้อง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	4.79	0.42	มากที่สุด
1.4	การตัดสินใจผลการพัฒนาคุณภาพนักเรียนมัธยมศึกษา มีความ น่าเชื่อถือ สมเหตุ สมผล และมีเอกสารอ้างอิงครบถ้วน	4.68	0.48	มากที่สุด
ในภาพรวมมาตรฐานความถูกต้อง		4.80	0.40	มากที่สุด
2	มาตรฐานด้านความเป็นไปได้			
2.1	รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้จริง	5.00	0.00	มากที่สุด
2.2	รูปแบบสามารถยอมรับได้	5.00	0.00	มากที่สุด
2.3	มีกลไกในการบริหารที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้	4.84	0.37	มากที่สุด
2.4	รูปแบบการดำเนินงานมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน	4.84	0.37	มากที่สุด
ในภาพรวมมาตรฐานด้านความเป็นไปได้		4.92	0.27	มากที่สุด

จากตาราง 30 พบว่า มาตรฐานความถูกต้อง อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.40) และมาตรฐานความเป็นไปได้ อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = 0.27) เมื่อพิจารณารายละเอียดของรายด้านของมาตรฐานแต่ละด้าน พบว่า

ข้อที่อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุดของมาตรฐานความเป็นไปได้ ได้แก่ รูปแบบการบริหาร เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้จริง ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = 0.00) รูปแบบสามารถยอมรับได้ ($\bar{X} = 5.00$, S.D. = 0.00) รองลงมาคือ กลไกในการบริหารที่ชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.37) และรูปแบบการดำเนินงานมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ($\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.37)

ข้อที่อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุดของมาตรฐานความถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบนี้ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาได้อย่างถูกต้อง ตามหลักการ ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = 0.32) รองลงมาคือรูปแบบนี้มีความถูกต้องกับการปฏิบัติงานจริงในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.37) และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างเหมาะสม ถูกต้อง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = 0.42) สุดท้ายคือ การตัดสินใจผลการพัฒนาคุณภาพนักเรียนมัธยมศึกษา มีความ น่าเชื่อถือ สมเหตุ สมผล และมีเอกสารอ้างอิงครบถ้วน ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = 0.48)

ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ

นอกจากการประเมินคุณภาพเชิงปริมาณแล้ว ผู้เชี่ยวชาญยังได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงร่างรูปแบบฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างและกลไกการบริหาร ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะให้เพิ่มความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะการกำหนดความถี่ในการประชุมและกลไกการติดตามผลที่ชัดเจน รวมถึงการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละระยะ

2. ด้านกระบวนการบริหารเครือข่าย ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ากระบวนการ 6 ขั้นตอน มีความครอบคลุม แต่ควรเพิ่มแนวทางการรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายในระยะยาว และกลไกการสร้างแรงจูงใจให้เครือข่ายมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญชื่นชมความหลากหลายของกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งอาชีพดั้งเดิมและอาชีพสมัยใหม่ แต่เสนอให้เพิ่มแนวทางการบูรณาการกิจกรรมอาชีพเข้ากับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ นอกเหนือจากกลุ่มสาระการงานอาชีพ

4. ด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้พัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิต (Rubric) ที่มีความชัดเจนและวัดผลได้จริง รวมถึงการออกแบบแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ที่สามารถแสดงพัฒนาการของนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ

5. ด้านคู่มือการใช้รูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้เพิ่มภาคผนวกที่มีตัวอย่างเอกสารที่ใช้ได้ทันที เช่น แบบฟอร์มการตกลงความร่วมมือกับพี่เลี้ยง แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล และแบบฟอร์มบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างง่ายสำหรับกิจกรรมตลาดนัด

จากผลการประเมินและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ สรุปได้ว่า รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งด้านความถูกต้องและความเป็นไปได้ สามารถนำไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะและนำไปสะท้อนผลในขั้นที่ 4 ต่อไป

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ฉบับที่ได้รับ การปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ กลับมานำเสนอต่อผู้ร่วมวิจัยในการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสะท้อนคิด โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดว่าข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแต่ละข้อ ได้ถูกนำมาปรับปรุงอย่างไร และยืนยันว่าแกนหลัก 4 ด้านที่ได้จากกระบวนการ A-I-C ในขั้นปฏิบัติ ยังคงอยู่ครบถ้วน

การนำเสนอผลการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้นำเสนอต่อผู้ร่วมวิจัยว่าได้ดำเนินการปรับปรุงร่างรูปแบบฯ และคู่มือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างและกลไกการบริหาร ได้เพิ่มรายละเอียดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น พร้อมกำหนดความถี่ในการประชุม (อย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง) และเพิ่มตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละระยะไว้ในคู่มือ

2. ด้านกระบวนการบริหารเครือข่าย ได้เพิ่มแนวทางการรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายในระยะยาว โดยกำหนดให้มีการประชุมเช็คอินระหว่างครูผู้ประสานงานกับพี่เลี้ยงเป็นระยะ และจัดกิจกรรมขอบคุณเครือข่ายในโอกาสสำคัญ

3. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ได้เพิ่มแนวทางการบูรณาการกิจกรรมอาชีพเข้ากับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น การบูรณาการกับวิชาคณิตศาสตร์ในเรื่องการคำนวณต้นทุน-กำไร และการบูรณาการกับวิชาภาษาไทยในเรื่องการเขียนแผนธุรกิจ

4. ด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ได้พัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิต (Rubric) ที่มีความชัดเจน แบ่งเป็น 4 ระดับ และออกแบบโครงสร้างแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ที่แสดงพัฒนาการของนักเรียนอย่างเป็นระบบ

5. ด้านคู่มือการใช้รูปแบบ ได้เพิ่มภาคผนวกที่มีตัวอย่างเอกสารที่ใช้ได้ทันที ได้แก่ แบบฟอร์มการตกลงความร่วมมือกับพี่เลี้ยง แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล และแบบฟอร์มบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างง่าย

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ร่วมวิจัย

หลังจากผู้วิจัยนำเสนอผลการปรับปรุงแล้ว ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสะท้อนคิดและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อให้รูปแบบฯ และคู่มือมีความสมบูรณ์และตอบโจทย์การนำไปใช้จริงมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากกลุ่มครู

"เรื่องแบบฟอร์มในภาคผนวกดีมากครับ แต่อยากให้เพิ่มแบบฟอร์มอีกสักอย่าง คือแบบฟอร์มการตกลงความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ประกอบการ หรือ MOU ฉบับย่อ ที่ใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่เป็นทางการมาก เพราะผู้ประกอบการบางท่านอาจไม่คุ้นเคยกับเอกสารราชการ และควรมีแบบบันทึกการเรียนรู้ที่นักเรียนกรอกได้ง่าย ๆ ด้วยครับ"

29 กันยายน 2568

2. ข้อเสนอแนะจากกลุ่มนักเรียน

"หนูคิดว่าในคู่มือควรเขียนไว้ด้วยค่ะว่า รายชื่อกิจกรรมอาชีพที่กำหนดไว้ไม่ใช่สิ่งตายตัว ควรมีการทบทวนทุกภาคเรียนว่ามีอาชีพใหม่ ๆ อะไรที่น่าสนใจเพิ่มเข้ามา เพราะโลกเปลี่ยนเร็วมากค่ะ อาชีพที่ฮิตในปีนี้อาจไม่ฮิตในปีหน้าแล้ว ถ้าคู่มือยืดหยุ่นตรงนี้ มันจะใช้ได้นานและไม่ล้าสมัยค่ะ"

29 กันยายน 2568

3. ข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้ประกอบการและเครือข่ายชุมชน

"ผมเห็นด้วยกับที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอเรื่องการรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่าย อยากให้เพิ่มกลไกการดูแลพี่เลี้ยงด้วยครับ เพราะบางทีพี่เลี้ยงก็เหนื่อย ถ้ามีการประชุมเช็คคอินเป็นระยะ หรือมีกิจกรรมขอบคุณบ้าง ก็จะทำให้เครือข่ายรู้สึกว่ามีคุณค่า และอยากมีส่วนร่วมต่อไปครับ"

29 กันยายน 2568

4. ข้อเสนอแนะร่วมจากทุกฝ่าย

"ผู้ร่วมวิจัยทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า ควรปรับภาษาในคู่มือให้กระชับและเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น ลดความเป็นวิชาการที่มากเกินไป และควรสื่อให้เห็นว่าคู่มือนี้มาจากเจตนารมณ์และการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยทุกฝ่าย ไม่ใช่เอกสารที่ถูกกำหนดจากภายนอก"

29 กันยายน 2568

การปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ร่วมวิจัย

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะของผู้ร่วมวิจัยมาปรับปรุงรูปแบบฯ และคู่มือ ดังนี้

1. เพิ่มแบบฟอร์มในภาคผนวกของคู่มือ ได้แก่ แบบฟอร์มการตกลงความร่วมมือฉบับย่อ (MOU ฉบับง่าย) แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลสำหรับนักเรียน และแบบฟอร์มบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างง่ายสำหรับกิจกรรมตลาดนัด
2. เพิ่มข้อความในคู่มือระบุให้มีการทบทวนรายชื่อกิจกรรมอาชีพทุกภาคเรียน เพื่อให้รูปแบบมีความยืดหยุ่นและทันสมัยอยู่เสมอ
3. เพิ่มกลไกการรักษาสัมพันธภาพกับเครือข่าย โดยกำหนดให้มีการประชุมชี้แจงระหว่างครูผู้ประสานงานกับพี่เลี้ยงอย่างน้อยเดือนละครั้ง และจัดกิจกรรมขอบคุณเครือข่ายในโอกาสสิ้นภาคเรียน
4. ปรับภาษาในคู่มือให้กระชับ เข้าใจง่าย ลดความเป็นวิชาการ และเพิ่มข้อความในบทนำของคู่มือที่สื่อให้เห็นว่ารูปแบบและคู่มือนี้เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยทุกฝ่าย

สรุปผลวงรอบที่ 2

จากการดำเนินการวิจัยในวงรอบที่ 2 ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) ผู้วิจัยได้รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ 9 คน โดยมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.40) และด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = 0.27) พร้อมทั้งคู่มือการใช้รูปแบบฯ ที่ได้รับการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและผู้ร่วมวิจัย

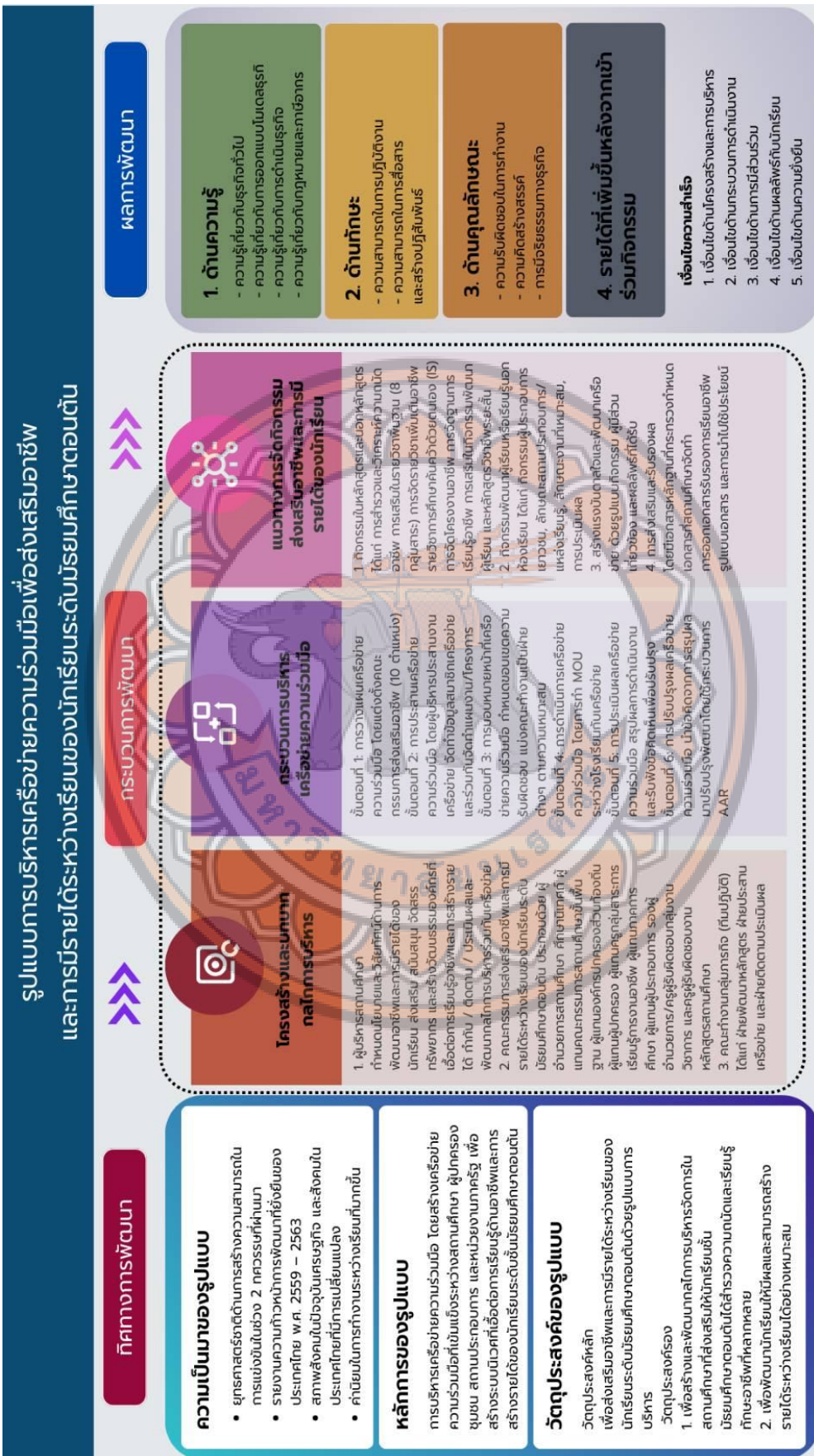
รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ดังนี้

1. โครงสร้างและบทบาทกลไกการบริหาร ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน และคณะทำงานกลุ่มภารกิจ ซึ่งแต่ละส่วนมีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนรูปแบบ
2. กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ การประสานเครือข่ายความร่วมมือ การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ และการปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ
3. แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน การสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล

4. ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน มีการประเมินผล 4 ด้าน ได้แก่
 1) ประเมินความรู้และทักษะอาชีพ (ก่อน-หลัง) 2) ประเมินพฤติกรรมการทำงานด้วยแบบสังเกต
 3 ระยะ 3) ประเมินผลด้านรายได้และการจัดการการเงินด้วยแบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย และ
 4) ประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มรูปแบบดังกล่าวและคู่มือการใช้รูปแบบฯ มีความ
 พร้อมที่จะนำไปทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลองในวงรอบที่ 3 ต่อไป เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบ
 ในบริบทจริงของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม

ตาราง 31 สรุปผลการดำเนินการวิจัยวงจรที่ 2

ขั้นตอน	ผลการดำเนินการ
การวางแผน (Plan)	ทบทวนองค์ความรู้ 4 ด้านจากวงจรที่ 1 ออกแบบคำถามกระตุ้นความคิด 10 ข้อ และเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยได้ข้อเสนอแนะสำคัญจากนักเรียน 4 ประเด็น ได้แก่ พื้นที่ปฏิบัติการ ความหลากหลายของกิจกรรม การรับรองผล และการสื่อสารประชาสัมพันธ์
การปฏิบัติ (Act)	จัดประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยกระบวนการ A-I-C (Appreciation- Influence-Control) ได้ต้นทุน 4 ด้าน ปัจจัยภายนอก 3 ด้าน และสิ่งที่ทำได้ทันที 4 ด้าน นำมาสังเคราะห์เป็นร่างรูปแบบฯ 4 องค์ประกอบ และร่างคู่มือการใช้รูปแบบฯ
การสังเกต (Observe)	ผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ประเมินคุณภาพรูปแบบฯ ด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.80$) และความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.92$) อยู่ในระดับมากที่สุด พร้อมให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง 5 ด้าน
การสะท้อนผล (Reflect)	นำร่างรูปแบบฯ และคู่มือฉบับปรับปรุงกลับมาสู่ผู้ร่วมวิจัย ได้รับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากครู นักเรียน และผู้ประกอบการ นำมาปรับปรุงจนได้รูปแบบฯ และคู่มือฉบับสมบูรณ์ พร้อมนำไปทดลองใช้ในวงรอบที่ 3

ภาพ 7 รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

วงรอบที่ 3 การทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลองในโรงเรียนโคกปรังวิทยา

ในวงรอบที่ 3 ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ที่ได้รับการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพจากวงรอบที่ 2 มาทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลองในโรงเรียนโคกปรังวิทยา โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ใช้รูปแบบฯ ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบในบริบทจริง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนการทดลองใช้รูปแบบฯ อย่างเป็นระบบ โดยยึดตามแนวทางที่กำหนดไว้ในคู่มือการใช้รูปแบบฯ และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ดำเนินการดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมก่อนทดลองใช้รูปแบบ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนการทดลองใช้รูปแบบฯ ดังนี้

1.1 ประชุมชี้แจงผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบฯ วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงขอความร่วมมือในการสนับสนุนการทดลองใช้

1.2 จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน ประกอบด้วยผู้แทน 4 ฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และผู้ประกอบการ/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน

1.3 แต่งตั้งครูประสานงานกลางจำนวน 1 คน เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับเครือข่าย

1.4 บรรจุโครงการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานมีความชอบธรรมและได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการ

2. การคัดเลือกกลุ่มนักเรียนทดลอง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกนักเรียนกลุ่มทดลองโดยใช้เกณฑ์ดังนี้

2.1 เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ของโรงเรียนโคกปรังวิทยา

2.2 มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

2.3 ได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองในการเข้าร่วมกิจกรรม

จากการรับสมัครและคัดเลือก ได้นักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 30 คน โดยจำแนกตามระดับชั้น ดังนี้

มัธยมศึกษาปีที่ 1	จำนวน 10 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 2	จำนวน 12 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 3	จำนวน 8 คน
รวม	30 คน

3. การเตรียมเครือข่ายและพี่เลี้ยง

ผู้วิจัยได้ประสานงานกับเครือข่ายผู้ประกอบการและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน เพื่อเชิญมาเป็นพี่เลี้ยงและวิทยากรให้กับนักเรียน โดยดำเนินการดังนี้

3.1 จัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายในชุมชน พบว่ามีแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม จำนวน 8 แห่ง และมีผู้ประกอบการ/ปราชญ์ชาวบ้านที่พร้อมสนับสนุน จำนวน 6 คน

3.2 ประชุมชี้แจงบทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยงและจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ฉบับย่อเกี่ยวกับเครือข่ายทุกราย

3.3 จัดตั้งกลุ่ม LINE เพื่อการสื่อสารระหว่างครูผู้ประสานงานกลางกับเครือข่าย พี่เลี้ยง

3.4 มอบหมายพี่เลี้ยงประจำกลุ่มนักเรียนตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน

ตาราง 32 เครือข่ายพี่เลี้ยงและแหล่งเรียนรู้ที่เข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบฯ

ที่	ประเภท	ความเชี่ยวชาญ	บทบาทในการทดลองใช้
1	ผู้ประกอบการ	ร้านค้าปลีก/ค้าส่ง	พี่เลี้ยงด้านการขายและบริการ
2	ผู้ประกอบการ	ร้านอาหาร/เครื่องดื่ม	พี่เลี้ยงด้านการทำอาหารและเครื่องดื่ม
3	ปราชญ์ชาวบ้าน	งานหัตถกรรม/จักสาน	วิทยากรและพี่เลี้ยงด้านงานฝีมือ
4	ปราชญ์ชาวบ้าน	เกษตรอินทรีย์/ปลูกผัก	วิทยากรและพี่เลี้ยงด้านเกษตร
5	ผู้ประกอบการ	ธุรกิจออนไลน์	พี่เลี้ยงด้าน E-commerce
6	ผู้ประกอบการ	ช่างตัดผม/เสริมสวย	วิทยากรด้านงานบริการ

4. การเตรียมพื้นที่ปฏิบัติการ (Sandbox)

ผู้วิจัยได้จัดเตรียมพื้นที่ปฏิบัติการให้นักเรียนได้ทดลองประกอบอาชีพจริง ดังนี้

4.1 ร้านค้าสหกรณ์โรงเรียน เป็นพื้นที่หลักในการฝึกทักษะการขาย การบริการลูกค้า

และการจัดการสินค้า โดยจัดเวรให้นักเรียนหมุนเวียนมาฝึกงานในช่วงพักกลางวัน

4.2 ตลาดนัดอาชีพในโรงเรียน จัดขึ้นทุกวันศุกร์ในช่วงพักกลางวัน ให้นักเรียนได้นำสินค้าหรือบริการมาขายจริง เช่น อาหารว่าง เครื่องดื่ม งานฝีมือ

4.3 แพลตฟอร์มออนไลน์ จัดตั้งเพจ Facebook และบัญชี TikTok ของกลุ่มนักเรียน สำหรับฝึกทักษะการตลาดออนไลน์และ E-commerce

5. การกำหนดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้

ผู้วิจัยและคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพฯ ได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ที่หลากหลาย ตอบสนองความสนใจและความถนัดของนักเรียน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มกิจกรรม ดังนี้

ตาราง 33 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ที่กำหนดในการทดลองใช้รูปแบบฯ

กลุ่มกิจกรรม	ตัวอย่างกิจกรรม	จำนวนนักเรียน (คน)
1. อาหารและเครื่องดื่ม	ทำขนม เครื่องดื่มชงสด น้ำผลไม้ปั่น	10
2. งานฝีมือและหัตถกรรม	งานจักสาน พวงกุญแจ กระเป๋าผ้า	8
3. เกษตรและสิ่งแวดล้อม	ปลูกผักสวนครัว ผักไฮโดรโปนิคส์	6
4. ดิจิทัลและออนไลน์	ขายของออนไลน์ สร้างคอนเทนต์ ถ่ายภาพสินค้า	6
รวม		30

6. การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการทดลองใช้รูปแบบฯ โดยครอบคลุม 4 ด้าน ตามองค์ประกอบที่ 4 ของรูปแบบ (ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน) ดังนี้

6.1 ประเมินความรู้และทักษะอาชีพ (ก่อน-หลัง)

6.2 ประเมินพฤติกรรมการทำงานด้วยแบบสังเกต 3 ระยะ

6.3 ประเมินผลด้านรายได้และการจัดการการเงินด้วยแบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย

6.4 ประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม

7. การกำหนดกรอบเวลาในการทดลองใช้รูปแบบ

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเวลาในการทดลองใช้รูปแบบฯ เป็นระยะเวลา 20 วัน โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 (วันที่ 1 - 5) การปฐมนิเทศ การสำรวจความถนัดและความสนใจของนักเรียน และการจัดกลุ่มนักเรียนตามกิจกรรมที่เลือก

ระยะที่ 2 (วันที่ 6 - 10) การฝึกอบรมทักษะพื้นฐาน การเรียนรู้จากพี่เลี้ยง และการฝึกปฏิบัติในพื้นที่ปฏิบัติการ

ระยะที่ 3 (วันที่ 11 - 20) การดำเนินกิจกรรมอาชีพอย่างเต็มรูปแบบ การประเมินผล และการจัดทำแฟ้มสะสมงาน

8. การเตรียมเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดเตรียมเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลในการทดลองใช้รูปแบบฯ ดังนี้

8.1 แบบประเมินศักยภาพอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน (ก่อน-หลัง) ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ

8.2 แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลสำหรับนักเรียน

8.3 แบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายของนักเรียน

8.4 แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน of นักเรียน

8.5 แบบสัมภาษณ์นักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยง

8.6 แบบประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ

สรุปแผนการวางแผน (Plan)

จากการดำเนินการในขั้นการวางแผน ผู้วิจัยได้เตรียมความพร้อมสำหรับการทดลองใช้รูปแบบฯ อย่างครบถ้วน ประกอบด้วย การจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพฯ นักเรียนกลุ่มทดลอง 30 คน เครือข่ายพี่เลี้ยง 6 คน พื้นที่ปฏิบัติการ 3 แห่ง กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ 4 กลุ่ม ตัวชี้วัดความสำเร็จ 3 ด้าน ระยะเวลา 20 วัน และเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล 6 ชุด ซึ่งความพร้อมเหล่านี้จะนำไปสู่การปฏิบัติตามแผนในขั้นตอนที่ 2 ต่อไป

ตาราง 34 สรุปผลการดำเนินการขั้นวางแผน (Plan) วงจรที่ 3

รายการ	ผลการดำเนินการ
คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพฯ	จำนวน 10 คน (ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ผู้ประกอบการ)

รายการ	ผลการดำเนินการ
ครูผู้ประสานงานกลาง	จำนวน 1 คน
นักเรียนกลุ่มทดลอง	จำนวน 30 คน (ม.1 = 10, ม.2 = 12, ม.3 = 8)
เครือข่ายพี่เลี้ยง	จำนวน 6 คน (ผู้ประกอบการ 4, ปราชญ์ชาวบ้าน 2)
พื้นที่ปฏิบัติการ	3 แห่ง (ร้านค้าชุมชน ตลาดนัด แพลตฟอร์มออนไลน์)
กลุ่มกิจกรรม	4 กลุ่ม (อาหาร งานฝีมือ เกษตร ดิจิทัล)
กรอบเวลา	20 วัน แบ่งเป็น 3 ระยะ
เครื่องมือเก็บข้อมูล	6 ชุด (แบบประเมิน แบบบันทึก แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินความพึงพอใจ)

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติ (Act)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเลือกกิจกรรม “ครบเย็นสร้างอาชีพ” เป็นกิจกรรมหลักในการทดลองใช้รูปแบบฯ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความสนใจของนักเรียน มีต้นทุนต่ำ สามารถดำเนินการได้ในโรงเรียน และมีโอกาสสร้างรายได้ได้จริง โดยผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบฯ ในฐานะผู้ใช้รูปแบบ (Model User) ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในคู่มือการใช้รูปแบบฯ ระยะเวลาทดลอง 20 วัน แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ตาราง 35 กรอบเวลาการทดลองใช้รูปแบบฯ กิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ

ระยะ	วัน	กิจกรรมหลัก
ระยะที่ 1	1-5	เตรียมความพร้อม: ประชุมคณะกรรมการ ประสานเครือข่าย ปฐมนิเทศนักเรียน เตรียมอุปกรณ์
ระยะที่ 2	6-10	ฝึกอบรม: เรียนรู้จากพี่เลี้ยง ฝึกทักษะการทำเครป การขาย การบริการ ทดลองขายครั้งแรก

ระยะ	วัน	กิจกรรมหลัก
ระยะที่ 3	11-20	ดำเนินการเต็มรูปแบบ: ขยายจริง พัฒนาสินค้า ขยายตลาด ประเมินผล จัดทำ Portfolio

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจ (วันที่ 1-5)

ในระยะนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบฯ ในส่วนขององค์ประกอบที่ 1 (โครงสร้างและบทบาทกลไกการบริหาร) และองค์ประกอบที่ 2 (กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ) โดยเฉพาะขั้นตอนที่ 1-3 ของกระบวนการบริหารเครือข่าย ได้แก่ การวางแผน การประสาน และการมอบหมายหน้าที่ ดังนี้

ผู้วิจัยได้จัดประชุมคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพฯ เพื่อชี้แจงรายละเอียดกิจกรรมครบถ้วน สร้างอาชีพ ตามแนวทางในคู่มือการใช้รูปแบบฯ โดยในการประชุมได้ดำเนินการดังนี้

- นำเสนอรูปแบบฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ต่อคณะกรรมการ
- กำหนดเป้าหมายร่วมกันว่า นักเรียนจะได้เรียนรู้ทักษะการทำครบถ้วน การขาย และการบริหารจัดการรายได้

- ประกาศรับสมัครนักเรียนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ได้นักเรียนจำนวน 15 คน

- แจ้งผู้ปกครองและขอความยินยอมในการเข้าร่วมกิจกรรม

วันที่ 2: การประสานเครือข่ายพี่เลี้ยง

ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการบริหารเครือข่ายขั้นที่ 2 (การประสานเครือข่าย) โดยครูผู้ประสานงานกลางได้ติดต่อประสานงานกับเครือข่ายผู้ประกอบการร้านครบในชุมชน เพื่อเชิญมาเป็นพี่เลี้ยงและวิทยากร ดังนี้

- ติดต่อผู้ประกอบการร้านครบในตลาดชุมชน จำนวน 1 ราย ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ได้สำรวจไว้ในชั้นวางแผน

- ชี้แจงวัตถุประสงค์และบทบาทของพี่เลี้ยงตามที่กำหนดไว้ในคู่มือ

- จัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ฉบับย่อ และสร้างกลุ่ม LINE สำหรับการสื่อสาร

วันที่ 3: การปฐมนิเทศนักเรียนและมอบหมายหน้าที่

ผู้วิจัยได้จัดปฐมนิเทศนักเรียนกลุ่มทดลอง 15 คน และใช้กระบวนการบริหารเครือข่ายขั้นที่ 3 (การมอบหมายหน้าที่) ดังนี้

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมและสิ่งที่นักเรียนจะได้รับ

- แบ่งนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ได้แก่ กลุ่มผลิต กลุ่มขายและบริการ และกลุ่มบัญชีและการตลาด

- มอบหมายบทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน และให้นักเรียนเลือกหัวหน้ากลุ่ม
- แจกแบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลและแบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย

วันที่ 4-5: การเตรียมอุปกรณ์และวัตถุดิบ

ผู้วิจัยได้ประสานงานกับคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพฯ เพื่อจัดหาอุปกรณ์และวัตถุดิบเริ่มต้น

ดังนี้

- จัดซื้ออุปกรณ์: เตาแก๊ส กระทะเคลือบ ตะหลิว ถาดใส่หี้อบปิ้ง กล่องใส่ครีม
- จัดซื้อวัตถุดิบ: แป้งเครปสำเร็จรูป ไข่ นม หี้อบปิ้งต่าง ๆ (กล้วย ช็อกโกแลต วิปครีม สตรอเบอร์รี่)

- จัดเตรียมพื้นที่ขายบริเวณหน้าร้านค้าสหกรณ์โรงเรียน

ระยะที่ 2 การฝึกอบรมและเรียนรู้จากพี่เลี้ยง (วันที่ 6-10)

ในระยะนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบฯ ในส่วนขององค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารเครือข่าย ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการร่วมกัน และองค์ประกอบที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ดังนี้

วันที่ 6-7: การฝึกอบรมทักษะการทำเครปเย็น

ผู้วิจัยได้เชิญพี่เลี้ยง (ผู้ประกอบการร้านเครป) มาเป็นวิทยากรฝึกอบรมนักเรียนตามแนวทางที่ 1 ของรูปแบบ (การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร) โดยมีกิจกรรมดังนี้

- พี่เลี้ยงสาธิตการผสมแป้งเครป การเทแบ่งให้ได้รูปทรงกลม และการใส่หี้อบปิ้ง
- นักเรียนฝึกปฏิบัติทีละคน โดยมีพี่เลี้ยงคอยแนะนำและแก้ไขจุดบกพร่อง
- ฝึกการคำนวณต้นทุนและกำหนดราคาขายที่เหมาะสม

"เด็ก ๆ ตั้งใจมากครับ บางคนไม่เคยทำอาหารเลย แต่พอได้ลองทำก็ทำได้ดี สิ่งสำคัญคือต้องให้เด็กลงมือทำเองถึงจะจำได้ ผมสอนเทคนิคการเทแบ่งให้บาง ๆ และการพับเครปให้สวย เด็ก ๆ ก็ฝึกจนทำได้คล่องค่ะ"

พี่เลี้ยงผู้ประกอบการร้านเครป

14 ตุลาคม 2568

วันที่ 8-9: การฝึกทักษะการขายและบริการลูกค้า

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมตามแนวทางที่ 2 ของรูปแบบ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้ นอกห้องเรียน โดยฝึกทักษะการขายและบริการลูกค้าให้กับนักเรียน ดังนี้

- ฝึกการต้อนรับลูกค้า การแนะนำสินค้า และการรับออเดอร์

- ฝึกการคิดเงิน การทอนเงิน และการจัดการเงินสด
- ฝึกการจัดการซื้อร้องเรียนและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
- จัดทำป้ายราคาและป้ายเมนูสินค้า

วันที่ 10: การทดลองขายครั้งแรก (Soft Opening)

ผู้วิจัยได้จัดให้นักเรียนทดลองขายครั้งแรกในช่วงพักกลางวัน โดยมีพี่เลี้ยงและครูคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงก่อนการขายจริงเต็มรูปแบบ โดยผลการทดลองขายครั้งแรกมีดังนี้

- ขายได้ 25 ชิ้น รายได้ 500 บาท
- พบปัญหา: นักเรียนยังไม่คล่องในการคิดเงิน และการจัดการคิวลูกค้า
- ประชุมสรุปปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

ระยะที่ 3 การดำเนินกิจกรรมเต็มรูปแบบ (วันที่ 11-20)

ในระยะนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบฯ อย่างเต็มรูปแบบ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ และองค์ประกอบที่ 4 ศักยภาพอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน รวมถึงกระบวนการบริหารเครือข่ายขั้นที่ 5-6 การติดตามประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาดังนี้

วันที่ 11-15: การขายจริงและสะสมประสบการณ์

ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมขายเครปเย็นอย่างเต็มรูปแบบในช่วงพักกลางวันทุกวัน โดยหมุนเวียนบทบาทหน้าที่ในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ทุกขั้นตอน โดยมีการดำเนินการดังนี้

- จัดเวรขายในช่วงพักกลางวัน วันละ 5 คน หมุนเวียนกันทุกวัน
- บันทึกรายรับ-รายจ่ายทุกวัน และสรุปยอดขายประจำวัน
- ประชุมสรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขทุกวันหลังเลิกขาย
- ครูผู้ประสานงานเช็คอินกับพี่เลี้ยงผ่าน LINE Group ทุกวัน

"หนูชอบมากเลยคะ ได้ลองทำเครปเอง ได้ขายเอง ได้เงินจริง ๆ ตอนแรกก็ตื่นเต้นมาก กลัวทำพลาด แต่พอทำไปเรื่อย ๆ ก็คล่องขึ้นคะ หนูได้เรียนรู้ว่าการขายของต้องยิ้มแย้ม ต้องพูดจาดี ๆ กับลูกค้า ถ้าลูกค้าไม่พอใจก็ต้องขอโทษและแก้ไขให้คะ"

นักเรียนชั้น ม.2

23 ตุลาคม 2568

วันที่ 16-18: การพัฒนาและขยายตลาด

ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางที่ 3 ของรูปแบบ (การสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย) โดยส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาสินค้าและขยายตลาด ดังนี้

- พัฒนาเมนูใหม่ เช่น เครปไอศกรีม เครปผลไม้รวม ตามข้อเสนอแนะของลูกค้า
- จัดทำโปรโมชั่น เช่น ซื้อ 3 ชิ้น ลด 10 บาท
- สร้างเพจ Facebook และโพสต์โปรโมชั่นสินค้า โดยกลุ่มบัญชีและการตลาด
- รับออเดอร์ล่วงหน้าผ่านทางออนไลน์

วันที่ 19-20: การประเมินผลและจัดทำแฟ้มสะสมงาน

ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางที่ 4 ของรูปแบบ (ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน) โดยดำเนินการประเมินผลและจัดทำเอกสารรับรอง ดังนี้

- ประเมินศักยภาพอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน (หลังการทดลอง) 3 ด้าน
- ให้นักเรียนจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) รวบรวมหลักฐานการเรียนรู้
- ประเมินทักษะชีวิต (ความรับผิดชอบ วินัย ซื่อสัตย์) โดยใช้เกณฑ์ Rubric ที่กำหนดไว้

ในคู่มือ

- มอบเกียรติบัตรให้นักเรียนที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน
- จัดกิจกรรมขอบคุณเครือข่ายพี่เลี้ยง

สรุปผลการดำเนินกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ

จากการดำเนินกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพตลอดระยะเวลา 20 วัน โดยใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นแนวทางในการดำเนินงาน สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ตาราง 36 สรุปผลการดำเนินกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ

รายการ	ผลการดำเนินการ
จำนวนนักเรียนที่เข้าร่วม	15 คน (ม.1 = 5 คน, ม.2 = 6 คน, ม.3 = 4 คน)
จำนวนเครือข่ายพี่เลี้ยง	1 คน (ผู้ประกอบการร้านเครป)
ระยะเวลาดำเนินการ	20 วัน (3 ระยะ)
จำนวนวันขายจริง	11 วัน (วันที่ 10-20)

รายการ	ผลการดำเนินการ
ยอดขายรวม	387 ชิ้น คิดเป็นรายได้รวม 7,740 บาท
ต้นทุนรวม	4,250 บาท (อุปกรณ์ + วัสดุดิบ)
กำไรสุทธิ	3,490 บาท
รายได้เฉลี่ยต่อคน	232.67 บาท/คน (กำไรหารจำนวนนักเรียน)
นักเรียนที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน	15 คน (100%) ได้รับเกียรติบัตร

ข้อสังเกตจากการใช้รูปแบบฯ ในมุมมองของผู้ใช้รูปแบบ
ผู้วิจัยมีข้อสังเกตจากการนำรูปแบบฯ ไปใช้จริงในการดำเนินกิจกรรมครบถ้วนสร้างอาชีพ
ดังนี้

1. ด้านความสะดวกในการใช้งาน คู่มือการใช้รูปแบบฯ มีความชัดเจน เข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที โดยเฉพาะกระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน ที่ช่วยให้การประสานงานกับเครือข่ายเป็นไปอย่างราบรื่น
2. ด้านบทบาทของเครือข่าย พี่เลี้ยงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดทักษะและสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียน การมีข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ที่ชัดเจนช่วยให้เครือข่ายเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน
3. ด้านการมีส่วนร่วมของนักเรียน การให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ปฏิบัติการ (Sandbox) ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ การหมุนเวียนบทบาทหน้าที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ทุกขั้นตอน
4. ด้านการติดตามและประเมินผล เครื่องมือที่กำหนดไว้ในคู่มือ เช่น แบบบันทึกรายรับ-รายจ่าย แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล ช่วยให้การติดตามความก้าวหน้าเป็นไปอย่างเป็นระบบ
5. ด้านความยืดหยุ่น รูปแบบฯ มีความยืดหยุ่นสามารถปรับใช้ได้ตามบริบทและกิจกรรมที่แตกต่างกัน แม้ในการทดลองครั้งนี้จะเน้นเฉพาะกิจกรรมครบถ้วนสร้างอาชีพ แต่หลักการและกระบวนการสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมอื่น ๆ ได้

ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่เตรียมไว้ในขั้นวางแผน เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ โดยนำเสนอผลการสังเกตการณ์จากมุมมองของเครื่องมือแต่ละชุด ดังนี้

1. ผลจากแบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน (ก่อน-หลัง) ผู้วิจัยได้ประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบฯ ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ ผลการประเมินแสดงในตารางดังนี้

ตาราง 37 ผลการเปรียบเทียบผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนก่อนและหลังการทดลอง
(n = 15)

ด้าน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		ผลต่าง	ระดับ (หลัง)
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านความรู้	3.35	0.58	4.43	0.42	+1.08	มาก
2. ด้านทักษะ	3.28	0.62	4.43	0.38	+1.15	มาก
3. ด้านคุณลักษณะ	3.48	0.55	4.37	0.45	+0.89	มาก
รวม	3.37	0.58	4.41	0.42	+1.04	มาก

จากตาราง พบว่า หลังการทดลองใช้รูปแบบฯ นักเรียนมีผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน เพิ่มขึ้นทุกด้าน โดยด้านทักษะมีคะแนนเพิ่มขึ้นสูงสุด (เพิ่มขึ้น 1.15) รองลงมาคือด้านความรู้ (เพิ่มขึ้น 1.08) และด้านคุณลักษณะ (เพิ่มขึ้น 0.89) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.41$) สูงกว่าก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.37$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลจากแบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลของนักเรียน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลที่นักเรียนบันทึกตลอดระยะเวลา 20 วัน พบว่านักเรียนได้สะท้อนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และความรู้สึกดังตัวอย่างต่อไปนี้

ด้านความรู้ที่ได้รับ

"วันนี้หนูได้เรียนรู้วิธีคิดต้นทุนค่ะ พี่เลี้ยงสอนว่าต้องรวมค่าแบ่ง ค่าไข่ ค่าที่อบปิ้ง ค่าแก๊ส ค่ากล่อง แล้วหารจำนวนชิ้นที่ทำได้ ถึงจะรู้ว่าต้นทุนต่อชิ้นเท่าไร หนูไม่เคยคิดแบบนี้มาก่อนเลยค่ะ"

นักเรียนหญิง ม.2

14 ตุลาคม 2568

"ผมได้เรียนรู้ว่าการขายของไม่ใช่แค่รอลูกค้ามาซื้อ ต้องมีการโฆษณา ต้องทำให้สินค้า น่าสนใจ วันนี้พวกเราทำป้ายโปรโมชันติดไว้หน้าร้าน ลูกค้ามาซื้อเยอะขึ้นเลยครับ"

นักเรียนชาย ม.3

23 ตุลาคม 2568

ด้านทักษะที่ได้ฝึกปฏิบัติ

"ตอนแรกทำเครปไม่เป็นเลยค่ะ แบ่งหน้าบ้าง บางบ้าง ไหม้บ้าง แต่พอฝึกไป 3 วัน ก็ เริ่มทำได้สวยขึ้น ตอนนี้ทำได้น่าทึ่ง 2 ชิ้นแล้วค่ะ รู้สึกภูมิใจมากที่ทำได้ด้วยตัวเอง"

นักเรียนหญิง ม.1

16 ตุลาคม 2568

"วันนี้มีปัญหาเรื่องเงินทอนไม่พอครับ ลูกค้าจ่ายแบงค์ 500 แต่เราไม่มีเงินทอน ผมต้อง ขอยืมเงินจากร้านสหกรณ์มาทอนก่อน เรียนรู้ว่าต้องเตรียมเงินทอนให้พร้อมก่อนเปิดขายครับ"

นักเรียนชาย ม.2

27 ตุลาคม 2568

ด้านความรู้สึกและแรงบันดาลใจ

"หนูดีใจมากที่ได้เงินจากการขายเครปค่ะ ถึงจะไม่เยอะ แต่มันเป็นเงินที่หนูหาได้เอง ไม่ได้ขอพ่อแม่ หนูอยากเก็บเงินไว้ซื้อของขวัญให้แม่วันเกิดค่ะ"

นักเรียนหญิง ม.1

29 ตุลาคม 2568

"กิจกรรมนี้ทำให้ผมรู้ว่าการทำธุรกิจไม่ง่าย ต้องตื่นเช้ามาเตรียมของ ต้องยิ้มแย้มกับลูกค้าตลอด บางวันก็เหนื่อย แต่พอเห็นยอดขายดี ก็มีกำลังใจครับ โตขึ้นผมอยากมีร้านขายของเป็นของตัวเองครับ"

นักเรียนชาย ม.3

31 ตุลาคม 2568

3. ผลจากแบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายของนักเรียน

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายที่นักเรียนกลุ่มบัญชีและการตลาดบันทึกทุกวัน ตลอดระยะเวลาการขาย 11 วัน (วันที่ 10-20) สรุปผลได้ดังตาราง 38

ตาราง 38 ข้อมูลจากแบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายที่นักเรียนกลุ่มบัญชีและการตลาด

วันที่	ยอดขาย (ชิ้น)	รายรับ (บาท)	ต้นทุน (บาท)	หมายเหตุ
10	25	500	275	Soft Opening
11	30	600	330	
12	32	640	352	
13	35	700	385	
14	38	760	418	จัดป้ายโปรโมชั่น
15	40	800	440	
16	42	840	462	เพิ่มเมนูใหม่
17	45	900	495	โปรโมชั่นพิเศษ
18	35	700	385	
19	33	660	363	
20	32	640	345	วันสุดท้าย
รวม	387	7,740	4,250	กำไร 3,490 บาท

จากตาราง พบว่า ยอดขายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วันที่ 10-17 จากนั้นเริ่มคงที่ในช่วงวันที่ 18-20 โดยวันที่ขายได้มากที่สุดคือวันที่ 17 (ขายได้ 45 ชิ้น = 900 บาท) ซึ่งเป็นวันที่มีการจัดโปรโมชั่นพิเศษ สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนสามารถประยุกต์ใช้กลยุทธ์การตลาดในการเพิ่มยอดขายได้จริง

4. ผลจากแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียน

ผู้วิจัยและครูผู้ประสานงานได้สังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนตลอดระยะเวลา 20 วัน โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมที่ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ วินัย ความซื่อสัตย์ และการทำงานเป็นทีม ผลการสังเกตพบว่า

ตาราง 39 ผลการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียน

พฤติกรรม	ระยะที่ 1	ระยะที่ 2	ระยะที่ 3
1. ความรับผิดชอบ	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
2. วินัย	มาก	มาก	มากที่สุด
3. ความซื่อสัตย์	มาก	มากที่สุด	มากที่สุด
4. การทำงานเป็นทีม	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด

จากการสังเกต พบว่า พฤติกรรมของนักเรียนพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากระยะที่ 1 ไปสู่ระยะที่ 3 โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบและการทำงานเป็นทีม ครูผู้สังเกตได้บันทึกข้อสังเกตที่น่าสนใจดังนี้

"ในช่วงแรก นักเรียนบางคนยังขาดความรับผิดชอบ มาสายบ้าง ลืมเตรียมของบ้าง แต่พอผ่านไปสักสัปดาห์ เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลง นักเรียนมาถึงก่อนเวลา เตรียมอุปกรณ์พร้อม และที่สำคัญคือเริ่มช่วยเหลือกันเองโดยไม่ต้องบอก คนที่ทำครบเสร็จก็ไปช่วยกลุ่มขาย การทำงานเป็นทีมดีขึ้นมากค่ะ"

ครูผู้ประสานงานกลาง

27 ตุลาคม 2568

5. ผลจากแบบสัมภาษณ์นักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่ม หลังสิ้นสุดการทดลองใช้รูปแบบฯ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์จากมุมมองที่หลากหลาย ดังนี้

5.1 มุมมองของนักเรียน

"หนูชอบกิจกรรมนี้มากค่ะ เพราะได้ลงมือทำจริง ได้ขายจริง ได้เงินจริง ไม่ใช่แค่เรียนในห้อง หนูได้เรียนรู้ว่าการทำธุรกิจต้องมีความอดทน บางวันขายไม่ดีก็ต้องไม่ท้อ ต้องคิดหาวิธีใหม่ ๆ ถ้ามีโอกาสอยากทำกิจกรรมแบบนี้อีกค่ะ"

นักเรียนหญิง ม.2

3 พฤศจิกายน 2568

"ผมได้เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีมครับ ตอนแรกก็ทะเลาะกันบ้างเรื่องแบ่งหน้าที่ แต่พอทำไปเรื่อย ๆ ก็เข้าใจกันมากขึ้น รู้ว่าใครถนัดอะไร ก็ให้คนนั้นทำ ผมถนัดเรื่องโซเชียล ก็รับผิดชอบโพสต์เฟซ ถ่ายรูป ทำคอนเทนต์ครับ"

นักเรียนชาย ม.3

3 พฤศจิกายน 2568

"หนูไม่เคยคิดเรื่องเงินมาก่อนค่ะ พอได้ทำกิจกรรมนี้ หนูเริ่มรู้คุณค่าของเงิน รู้ว่ากว่าจะได้เงินมาต้องเหนื่อยแค่ไหน ตอนนี้หนูเริ่มเก็บเงินค่ะ ไม่ใช่จ่ายเปลืองเหมือนก่อนแล้ว"

นักเรียนหญิง ม.1

3 พฤศจิกายน 2568

5.2 มุมมองของครู

"รูปแบบนี้ช่วยให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเป็นระบบมากขึ้นค่ะ มีขั้นตอนชัดเจน มีคู่มือให้ปฏิบัติตาม ครูไม่ต้องคิดเองทั้งหมด โดยเฉพาะเรื่องการประสานงานกับเครือข่าย ก่อนหน้านี้เราก็เชิญวิทยากรมาสอน แต่ไม่มีกระบวนการติดตามต่อเนื่อง รูปแบบนี้มีการกำหนดบทบาทของพี่เลี้ยงชัดเจน มีการเช็คอินเป็นระยะ ทำให้เครือข่ายรู้สึกมีส่วนร่วมตลอดค่ะ"

ครูผู้ประสานงานกลาง

3 พฤศจิกายน 2568

"สิ่งที่ผมเห็นชัดคือการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน จากที่เฉื่อยชา ไม่กล้าแสดงออก ตอนนี้อกล้าพูด กล้าขาย กล้าเจรจากับลูกค้า บางคนเปลี่ยนไปมากจนผู้ปกครองทักครับว่าลูก รับผิดชอบมากขึ้น กิจกรรมแบบนี้สร้าง Soft Skills ได้ดีกว่าการสอนในห้องเรียนครับ"

ครูที่ปรึกษากิจกรรม

3 พฤศจิกายน 2568

5.3 มุมมองของเครือข่ายพี่เลี้ยง

"ผมดีใจที่ได้มีส่วนร่วมครับ เห็นเด็ก ๆ ตั้งใจเรียนรู้ ทำให้ผมมีกำลังใจในการสอน ผมไม่ได้แค่สอนทำแคร์ป แต่ยังได้แบ่งปันประสบการณ์ในการทำธุรกิจด้วย เช่น เรื่องการรับมือกับ ลูกค้าที่ไม่พอใจ การจัดการต้นทุน การสร้างจุดขายที่แตกต่าง เด็ก ๆ ก็ซักถามเยอะ แสดงว่าสนใจจริง ครับ"

พี่เลี้ยงผู้ประกอบการร้านแคร์ป

3 พฤศจิกายน 2568

"ข้อดีของรูปแบบนี้คือมีการประสานงานที่ดีครับ ครูติดต่อมาชัดเจนว่าต้องการ อะไร บทบาทของผมคืออะไร ไม่ใช่มาแบบงง ๆ แล้วก็ไม่ได้ติดตามต่อ มีกลุ่ม LINE คอยอัปเดต สถานการณ์ ผมเห็นความก้าวหน้าของเด็ก ๆ ทุกวัน ทำให้รู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมจริง ๆ ครับ"

พี่เลี้ยงผู้ประกอบการร้านแคร์ป

3 พฤศจิกายน 2568

6. ผลจากแบบประเมินคุณภาพของรูปแบบด้านมาตรฐานความเหมาะสม ความเป็น ประโยชน์ และความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ ได้ผลดังนี้

จากนั้นผู้วิจัยได้ให้ผู้ร่วมวิจัยประเมินคุณภาพของรูปแบบฯ ด้านความเหมาะสมและ ความเป็นประโยชน์ได้ผลดังตาราง 40

ตาราง 40 ผลสรุปการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านเหมาะสมและความเป็นประโยชน์

(n = 20)

ที่	รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
1	มาตรฐานความเหมาะสม			
1.1	รูปแบบนี้มีความเหมาะสมในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4.71	0.46	มากที่สุด
1.2	รูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามขอบข่ายการ ปฏิบัติงานของผู้บริหารและครูผู้สอนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา	4.75	0.44	มากที่สุด
1.3	รูปแบบนี้ได้ระบุกระบวนการบริหารที่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และเหมาะสมนำไปปฏิบัติได้	4.83	0.38	มากที่สุด
1.4	รูปแบบนี้ได้ระบุภาระงานและขอบข่ายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชัดเจน และเหมาะสมนำไปปฏิบัติได้	4.67	0.48	มากที่สุด
1.5	รูปแบบนี้ได้รายงานผลการประเมินคุณภาพของผู้เรียน มีความสมบูรณ์ ยุติธรรม และเสนอจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา	4.83	0.38	มากที่สุด
ในภาพรวมมาตรฐานความเหมาะสม		4.76	0.43	มากที่สุด
2	มาตรฐานความเป็นประโยชน์			
2.1	รูปแบบนี้มีประโยชน์ต่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	4.96	0.20	มากที่สุด
2.2	การนำรูปแบบไปใช้ จะทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนที่มีความเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน	4.96	0.20	มากที่สุด
2.3	รูปแบบได้ระบุวัตถุประสงค์ หลักการบริหารไว้เครือข่ายอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.96	0.20	มากที่สุด

ที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ
2.4	การดำเนินการตามรูปแบบมีความชัดเจน และ สารสนเทศที่ได้จากการดำเนินงานตามรูปแบบมี ประโยชน์สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาและโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา	4.88	0.34	มากที่สุด
2.5	สารสนเทศที่ได้จากการรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ช่วยทำให้ ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริม อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน เพิ่มขึ้น และนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ได้อย่างต่อเนื่อง	4.92	0.28	มากที่สุด
ในภาพรวมมาตรฐานความเป็นประโยชน์		4.93	0.25	มากที่สุด

จากตาราง 12 พบว่า ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านเหมาะสมและความเป็นประโยชน์จากผู้ร่วมวิจัย พบว่า มาตรฐานความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$, S.D. = 0.25) และ มาตรฐานความเหมาะสม อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณารายละเอียดของรายด้านของมาตรฐานแต่ละด้าน พบว่า

ข้อที่อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุดของมาตรฐานความเป็นประโยชน์ ได้แก่ รูปแบบนี้มีประโยชน์ต่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ($\bar{X} = 4.96$, S.D. = 0.20) การนำรูปแบบไปใช้ จะทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนที่มีความเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ($\bar{X} = 4.96$, S.D. = 0.20) รูปแบบได้ระบุดังที่ประสงค์ หลักการบริหารไว้เครือข่ายอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 4.96$, S.D. = 0.20) รองลงมาคือ สารสนเทศที่ได้จากการรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ช่วยทำให้ ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น และนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = 0.28) และการดำเนินการตามรูปแบบมีความชัดเจน และสารสนเทศที่ได้จากการดำเนินงานตามรูปแบบมีประโยชน์สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.34)

ข้อที่อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุดของมาตรฐานเหมาะสม ได้แก่ รูปแบบนี้ได้ระบุงกระบวนการบริหารที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และเหมาะสมนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.38) และรูปแบบนี้ได้รายงานผลการประเมินคุณภาพของผู้เรียน มีความสมบูรณ์ ยุติธรรม และเสนอจุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนา ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.38) รองลงมาคือรูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามขอบข่ายการ ปฏิบัติงานของผู้บริหารและครูผู้สอนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ($\bar{X} = 4.75$, S.D. = 0.44) สุดท้ายคือ รูปแบบนี้ได้ระบุงภาระงานและขอบข่ายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชัดเจน และเหมาะสมนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.48)

ผู้วิจัยได้ประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการใช้รูปแบบฯ โดยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ นักเรียน (15 คน) ครู (4 คน) และเครือข่ายพี่เลี้ยง (1 คน) ผลการประเมินแสดงในตารางดังนี้

ตาราง 41 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ

กลุ่มผู้ประเมิน	จำนวน	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ
1. นักเรียน	15	4.58	0.38	มากที่สุด
2. ครู	4	4.72	0.32	มากที่สุด
3. เครือข่ายพี่เลี้ยง	1	4.90	0.20	มากที่สุด
รวม	20	4.65	0.35	มากที่สุด

จากตาราง พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ ในระดับมากที่สุด โดยเครือข่ายพี่เลี้ยงมีความพึงพอใจสูงสุด ($\bar{X} = 4.90$) รองลงมาคือครู ($\bar{X} = 4.72$) และนักเรียน ($\bar{X} = 4.58$) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$)

สรุปผลขั้นการสังเกต (Observe)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือทั้ง 6 ชุด สามารถสรุปผลการสังเกตการณ์การทดลองใช้รูปแบบฯ ผ่านกิจกรรมครบถ้วนสร้างอาชีพได้ดังนี้

1. นักเรียนมีศักยภาพอาชีพและการมีรายได้เพิ่มขึ้นทุกด้านหลังการทดลอง โดยเฉพาะด้านทักษะที่เพิ่มขึ้นสูงสุด

2. นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะจากการลงมือปฏิบัติจริง ตั้งสะท้อนในบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล

3. นักเรียนสามารถสร้างรายได้จริงจากกิจกรรม โดยมีกำไรสุทธิ 3,490 บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคน 232.67 บาท

4. พฤติกรรมการทำงานของนักเรียนพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบและการทำงานเป็นทีม

5. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ ในระดับมากที่สุด

6. เครือข่ายพี่เลี้ยงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดทักษะและสร้างแรงบันดาลใจ กระบวนการบริหารเครือข่ายที่ชัดเจนช่วยให้การประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่น

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect)

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการสังเกตการณ์จากเครื่องมือทั้ง 6 ชุด มาวิเคราะห์และสะท้อนผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านกิจกรรมสรุปสร้างอาชีพ จากมุมมองของผู้ใช้รูปแบบ (Model User) โดยสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ผลการใช้รูปแบบตามองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน

ในฐานะผู้ใช้รูปแบบ ผู้วิจัยพบว่ารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และสามารถนำไปใช้ได้จริงทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 องค์ประกอบที่ 1 โครงสร้างและบทบาทกลไกการบริหาร

ผู้วิจัยได้นำโครงสร้างและบทบาทกลไกการบริหารตามรูปแบบมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน จำนวน 10 คน ประกอบด้วยผู้แทนจาก 4 ฝ่าย และแต่งตั้งครูผู้ประสานงานกลาง 1 คน ผลการใช้งานพบว่า

- โครงสร้างที่กำหนดไว้มีความชัดเจน ทำให้การประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เป็นไปอย่างราบรื่น

- บทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่ระบุไว้ในคู่มือช่วยให้ทุกคนเข้าใจขอบเขตความรับผิดชอบของตน

- ครูผู้ประสานงานกลางมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับเครือข่าย ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

1.2 องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

ผู้วิจัยได้นำกระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอนมาใช้ตลอดระยะเวลา 20 วัน ผลการใช้งานในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

ตาราง 42 ผลการใช้กระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน

ขั้นตอน	การดำเนินการ	ผลที่เกิดขึ้น
1. การวางแผน	จัดทำแผนที่เครือข่ายกำหนดเป้าหมาย	ได้รายชื่อเครือข่าย 6 ราย แหล่งเรียนรู้ 8 แห่ง
2. การประสาน	ติดต่อพี่เลี้ยง สร้าง LINE Group	ได้พี่เลี้ยงร่วมกิจกรรม 1 ราย
3. การมอบหมายหน้าที่	ทำ MOU กำหนดบทบาทพี่เลี้ยง	ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาทชัดเจน
4. การดำเนินการร่วมกัน	ฝึกอบรม ขยายจริง พัฒนาสินค้า	นักเรียนมีทักษะ สร้างรายได้จริง
5. การติดตามประเมินผล	เช็คอินทุกวัน สรุปรายการขาย	ติดตามความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
6. การปรับปรุงพัฒนา	ประชุมสรุปบทเรียน ปรับกลยุทธ์	พัฒนาเมนูใหม่ ยอดขายเพิ่มขึ้น

1.3 องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้

ผู้วิจัยได้นำแนวทางการจัดกิจกรรม 4 แนวทางมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมครบเย็น สร้างอาชีพ ดังนี้

- แนวทางที่ 1 การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร: จัดการฝึกอบรมทักษะการทำเครปและการขาย โดยบูรณาการกับวิชาคณิตศาสตร์ (การคิดต้นทุน-กำไร) และวิชาภาษาไทย (การเขียนป้ายโฆษณา)

- แนวทางที่ 2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน/เรียนรู้ในห้องเรียน: จัดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ขายหน้าร้านสหกรณ์โรงเรียน และตลาดนัดในโรงเรียน

- แนวทางที่ 3 การสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย: เชิญพี่เลี้ยงผู้ประกอบการมาแบ่งปันประสบการณ์และสร้างแรงบันดาลใจ พร้อมทั้งขยายช่องทางการตลาดผ่านสื่อออนไลน์

- แนวทางที่ 4 การส่งเสริมและรับรองผล: ประเมินทักษะชีวิตตามเกณฑ์ Rubric จัดทำแฟ้มสะสมงาน และมอบเกียรติบัตรให้นักเรียนที่ผ่านเกณฑ์

1.4 องค์ประกอบที่ 4 ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

ผู้วิจัยได้ใช้ตัวชี้วัดผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน 3 ด้านตามที่กำหนดไว้ในรูปแบบ เป็นเกณฑ์ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ผลการประเมินพบว่า

ตาราง 43 ผลการพัฒนาผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนตามองค์ประกอบที่ 4

ด้าน	ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน	คะแนนเฉลี่ย (หลัง)
1. ด้านความรู้	รู้ขั้นตอนทำเครป คำนวณต้นทุน-กำไร หลักการขาย	4.43 (มาก)
2. ด้านทักษะ	ทำเครปได้ ขายได้ บริการลูกค้าได้ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้	4.43 (มาก)
3. ด้านคุณลักษณะ	รับผิดชอบ มีวินัย ซื่อสัตย์ ทำงานเป็นทีม	4.37 (มาก)

2. จากการทดลองใช้รูปแบบฯ ผ่านกิจกรรมเครปเย็นสร้างอาชีพ ตลอดระยะเวลา 20 วัน เกิดผลลัพธ์ที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ด้านความรู้ นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น (เพิ่มขึ้น 1.08 จากค่าเฉลี่ย 3.35 เป็น 4.43) สามารถอธิบายขั้นตอนการทำเครป การคำนวณต้นทุน-กำไร และหลักการบริหารจัดการเบื้องต้นได้

2.2 ด้านทักษะ นักเรียนมีทักษะในการปฏิบัติงานอาชีพเพิ่มขึ้นมากที่สุด (เพิ่มขึ้น 1.15 จากค่าเฉลี่ย 3.28 เป็น 4.43) สามารถทำเครป ขายสินค้า บริการลูกค้า และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

2.3 ด้านคุณลักษณะ นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีเพิ่มขึ้น (เพิ่มขึ้น 0.89 จากค่าเฉลี่ย 3.48 เป็น 4.37) โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบต่อการทำงานเป็นทีมที่พัฒนาจากระดับ "ปานกลาง" เป็น "มากที่สุด"

2.4 ด้านรายได้ นักเรียนสามารถสร้างรายได้จริงจากกิจกรรม โดยมียอดขายรวม 7,740 บาท หักต้นทุน 4,250 บาท เหลือกำไรสุทธิ 3,490 บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคน 232.67 บาท

3. จุดเด่นของรูปแบบจากมุมมองของผู้ใช้

3.1 ความเป็นระบบและครบวงจร รูปแบบมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมตั้งแต่โครงสร้างการบริหาร กระบวนการบริหารเครือข่าย แนวทางการจัดกิจกรรม จนถึงการประเมินผล ทำให้ผู้ใช้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ

3.2 ความชัดเจนในการปฏิบัติ คู่มือการใช้รูปแบบฯ มีรายละเอียดที่ชัดเจน มีตัวอย่างแบบฟอร์มให้ใช้งานได้ทันที เช่น แบบฟอร์ม MOU ฉบับย่อ แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล แบบบันทึกการรับ-รายจ่าย ทำให้ผู้ใช้ไม่ต้องเสียเวลาออกแบบเครื่องมือใหม่

3.3 ความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้ แม้รูปแบบจะมีโครงสร้างที่ชัดเจน แต่ก็มีคามยืดหยุ่นเพียงพอให้ผู้ใช้สามารถปรับใช้ได้ตามบริบทและกิจกรรมที่แตกต่างกัน ในการทดลองครั้งนี้ใช้กับกิจกรรมครบวงจรสร้างอาชีพ แต่หลักการเดียวกันสามารถนำไปใช้กับกิจกรรมอาชีพอื่น ๆ ได้

3.4 การเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย กระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน ช่วยให้ประสานงานกับเครือข่ายเป็นไปอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดบทบาทที่ชัดเจน มีการติดตามและรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ทำให้เครือข่ายรู้สึกมีคุณค่าและพร้อมสนับสนุนในระยะยาว

3.5 การเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง รูปแบบเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ปฏิบัติการ (Sandbox) ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและน่าสนใจ นักเรียนเห็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้ (รายได้) ซึ่งสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้

4. ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไขที่พบระหว่างการใช้รูปแบบ

ในการทดลองใช้รูปแบบฯ ผู้วิจัยพบข้อจำกัดบางประการและได้ดำเนินการแก้ไข ดังนี้

ตาราง 44 ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไขที่พบระหว่างการใช้รูปแบบ

ที่	ข้อจำกัดที่พบ	แนวทางแก้ไข
1	นักเรียนบางคนไม่คุ้นเคยกับการทำอาหาร ทำเครปไม่สำเร็จในครั้งแรก	ให้พี่เลี้ยงสาธิตซ้ำ และจับคู่กับนักเรียนที่ทำได้ กับนักเรียนที่ยังไม่คล่อง
2	การจัดการเงินทอนในวันแรก ๆ ยังไม่เป็นระบบ	จัดเตรียมกระเป๋าเงินทอนพร้อมเหรียญและแบงก์ย่อยให้เพียงพอ

ที่	ข้อจำกัดที่พบ	แนวทางแก้ไข
3	ช่วงพักกลางวันมีเวลาจำกัด บางวันทำไม่ทัน	เตรียมวัตถุดิบบางส่วนไว้ล่วงหน้าก่อนเริ่มขาย
4	การประสานงานกับพี่เลี้ยงในช่วงแรกยังไม่ราบรื่น	เพิ่มความถี่ในการสื่อสารผ่าน LINE และนัดประชุมเช็คอินสัปดาห์ละครั้ง
5	นักเรียนบางคนขาดความมั่นใจในการพูดกับลูกค้า	ฝึกบทสนทนาจำลอง (Role Play) ก่อนเปิดขายจริง

5. บทเรียนที่ได้รับจากการใช้รูปแบบ

จากการทดลองใช้รูปแบบฯ ผู้วิจัยได้รับบทเรียนที่สำคัญในฐานะผู้ใช้รูปแบบ ดังนี้

5.1 การเตรียมความพร้อมที่ดีเป็นกุญแจสำคัญของความสำเร็จ การดำเนินการตามขั้นตอนในระยะที่ 1 (วันที่ 1-5) อย่างรอบคอบ ทำให้การดำเนินงานในระยะต่อไปราบรื่น

5.2 บทบาทของพี่เลี้ยงมีความสำคัญอย่างยิ่ง พี่เลี้ยงไม่ใช่แค่ผู้สอนทักษะ แต่ยังเป็นต้นแบบและแรงบันดาลใจให้นักเรียน การคัดเลือกพี่เลี้ยงที่มีใจรักในการถ่ายทอดความรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็น

5.3 การให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและเห็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้ (รายได้) เป็นแรงจูงใจที่ทรงพลังที่สุด ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นตลอดกิจกรรม

5.4 การสื่อสารที่สม่ำเสมอผ่านช่องทางที่สะดวก (LINE Group) ช่วยให้การประสานงานระหว่างครูกับเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้เครือข่ายรู้สึกไม่ถูกทิ้ง

5.5 การประชุมสรุปบทเรียนทุกวันหลังเลิกขายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้นักเรียนได้สะท้อนคิด เรียนรู้จากข้อผิดพลาด และปรับปรุงการทำงานในวันถัดไป

6. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะนำรูปแบบไปใช้

จากประสบการณ์การใช้รูปแบบฯ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะนำรูปแบบไปใช้ในอนาคต ดังนี้

6.1 ควรศึกษาคู่่มือการใช้รูปแบบฯ อย่างละเอียดก่อนเริ่มดำเนินการ เพื่อให้เข้าใจภาพรวมและขั้นตอนทั้งหมด

6.2 ควรสำรวจและสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายในชุมชนล่วงหน้า ก่อนที่จะเริ่มดำเนินกิจกรรม เพราะเครือข่ายที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ

6.3 ควรเลือกกิจกรรมอาชีพที่ตอบสนองต่อโจทย์ความสนใจของนักเรียนและบริบทของชุมชน ไม่จำเป็นต้องเลือกกิจกรรมที่ซับซ้อน กิจกรรมง่าย ๆ แต่นักเรียนสนใจจะได้ผลดีกว่า

6.4 ควรจัดเตรียมทุนเริ่มต้น (อุปกรณ์และวัตถุดิบ) ให้เพียงพอ เพื่อให้ นักเรียนสามารถเริ่มกิจกรรมได้ทันทีโดยไม่ต้องกังวลเรื่องต้นทุน

6.5 ควรให้ความสำคัญกับการติดตามและรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่แค่เชิญมาสอนแล้วก็จบ การเข้าเฝ้าเป็นระยะและกิจกรรมขอบคุณเครือข่ายจะช่วยรักษาความสัมพันธ์ในระยะยาว

สรุปผลวงรอบที่ 3

จากการดำเนินการวิจัยในวงรอบที่ 3 ซึ่งเป็นการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่าย เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านกิจกรรม แครปเย็นสร้างอาชีพ กับนักเรียนกลุ่มทดลอง 30 คน ระยะเวลา 20 วัน ได้ผลดังนี้

ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

1. ด้านความรู้ นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น (เพิ่มขึ้น 1.08 จากค่าเฉลี่ย 3.35 เป็น 4.43) สามารถอธิบายขั้นตอนการทำแครป การคำนวณต้นทุน-กำไร และหลักการบริหารจัดการเบื้องต้นได้

2. ด้านทักษะ นักเรียนมีทักษะในการปฏิบัติงานอาชีพเพิ่มขึ้นมากที่สุด (เพิ่มขึ้น 1.15 จากค่าเฉลี่ย 3.28 เป็น 4.43) สามารถทำแครป ขายสินค้า บริการลูกค้า และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

3. ด้านคุณลักษณะ นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีเพิ่มขึ้น (เพิ่มขึ้น 0.89 จากค่าเฉลี่ย 3.48 เป็น 4.37) โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบและการทำงานเป็นทีมที่พัฒนาจากระดับ "ปานกลาง" เป็น "มากที่สุด"

4. ด้านรายได้ นักเรียนสามารถสร้างรายได้จริงจากกิจกรรม โดยมียอดขายรวม 7,740 บาท หักต้นทุน 4,250 บาท เหลือกำไรสุทธิ 3,490 บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคน 232.67 บาท

ผลการประเมินรูปแบบฯ

1. ด้านมาตรฐานความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$)

2. ด้านมาตรฐานความเหมาะสม อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$)

3. ด้านความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$)

ตาราง 45 สรุปผลการดำเนินการวิจัยวงรอบที่ 3

ขั้นตอน	ผลการดำเนินการ
การวางแผน (Plan)	เตรียมความพร้อม: คณะกรรมการ 10 คน ครูประสานงาน 1 คน นักเรียน 15 คน เครือข่ายพี่เลี้ยง 1 คน พื้นที่ปฏิบัติการ เครื่องมือเก็บข้อมูล 6 ชุด กรอบเวลา 20 วัน
การปฏิบัติ (Act)	ดำเนินกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ 3 ระยะ: ระยะที่ 1 (วันที่ 1-5) เตรียมความพร้อม ระยะที่ 2 (วันที่ 6-10) ฝึกอบรม ระยะที่ 3 (วันที่ 11-20) ขายจริงและประเมินผล
การสังเกต (Observe)	เก็บข้อมูลจากเครื่องมือ 6 ชุด พบว่า: ศักยภาพอาชีพเพิ่มขึ้นทุกด้าน ($\bar{X}$ หลัง = 4.41) กำไรสุทธิ 3,490 บาท ความพึงพอใจระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65)
การสะท้อนผล (Reflect)	สรุปผลการใช้รูปแบบ 4 องค์ประกอบ ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น จุดเด่น 5 ด้าน ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไข 5 ข้อ บทเรียน 5 ข้อ ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ใช้อย่างน้อย 5 ข้อ

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย คือ เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยรูปแบบการบริหาร ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการพัฒนา จำนวน 3 วงรอบ โดยใช้ขั้นตอนตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นสังเกต และขั้นสะท้อนผล รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยที่ร่วมมือกันสร้างและพิจารณาและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทุกวงจรการพัฒนา จึงนำมาซึ่งการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และนำเสนอแนะดังรายละเอียดต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ การสนทนากลุ่มนักเรียน และการประชุมสะท้อนผลร่วมกันของผู้ร่วมวิจัย พบว่า องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 โครงสร้างการบริหาร

เป็นองค์ประกอบที่กำหนดรูปแบบการจัดโครงสร้างองค์กรสำหรับการบริหารเครือข่ายความร่วมมือความร่วมมือ ประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับนโยบาย มีคณะกรรมการอำนวยการ ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ทิศทาง และการสนับสนุนทรัพยากร ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และผู้ประกอบการที่เลี้ยง 2) ระดับประสานงาน มีคณะทำงานประสานเครือข่าย ทำหน้าที่วางแผน ประสานงาน และติดตามกำกับกับการดำเนินงาน ประกอบด้วยครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูที่ปรึกษา และตัวแทนนักเรียน และ 3) ระดับปฏิบัติการ มีกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน

ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมตามแผน ประกอบด้วยนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ครูพี่เลี้ยง และผู้ประกอบการพี่เลี้ยง โดยโครงสร้างการบริหารดังกล่าวเน้นการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน แนวทางการบริหารประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วม การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีองค์ประกอบจาก 4 ฝ่ายหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้แทนนักเรียน และผู้แทนเครือข่ายภายนอก 2) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การบรรจุโครงการในแผนปฏิบัติการประจำปี และบูรณาการเข้ากับหลักสูตรสถานศึกษา และ 3) ความยืดหยุ่นในการบริหาร การปรับตารางเรียนและระเบียบปฏิบัติให้เอื้อต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารเครือข่าย

เป็นองค์ประกอบที่กำหนดขั้นตอนการบริหารเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ (Planning) เป็นการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจำเป็น และกำหนดแผนงาน โครงการ แนวทางการปฏิบัติ โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 2) การประสานเครือข่ายความร่วมมือ (Coordinating) เป็นการติดต่อสื่อสารทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสร้างความสัมพันธ์และแสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ 3) การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ (Assigning) เป็นการกำหนดโครงสร้างองค์กร แบ่งส่วนงาน กำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ และบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ 4) การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ (Implementing) เป็นการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนด การร่วมจัดกิจกรรม และการมีส่วนร่วมภายใต้รายละเอียดความร่วมมือ 5) การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ (Evaluating) เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงาน เพื่อทราบผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพ และ 6) การปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ (Improving) เป็นการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น และรายงานผลการดำเนินการให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

เป็นองค์ประกอบที่กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน ประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ 1) การคัดเลือกกิจกรรมอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนและชุมชน โดยพิจารณาจากความสนใจ ความถนัด ทรัพยากรที่มี และโอกาสทางการตลาด 2) การพัฒนาความรู้และทักษะอาชีพ ครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ การผลิต การตลาด การบัญชี และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 3) การฝึกปฏิบัติจริงภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยง โดยจัดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงานจริงอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเตรียมการ การผลิต การจำหน่าย และการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่าย 4) การส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความอดทน ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และจริยธรรมทางธุรกิจ และ

5) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการตลาด โดยเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และช่องทางการตลาดทั้งออฟไลน์และออนไลน์

องค์ประกอบที่ 4 ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

เป็นองค์ประกอบเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการดำเนินงานตามรูปแบบ ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการบริหารธุรกิจเบื้องต้น การออกแบบโมเดลธุรกิจ การตลาด การบัญชี และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านทักษะ หมายถึง ทักษะการปฏิบัติงาน ทักษะการสื่อสาร ทักษะการเขียนแผนธุรกิจ ทักษะการขาย และทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 3) ด้านคุณลักษณะ หมายถึง ความรับผิดชอบ วินัย ความตรงต่อเวลา ความคิดสร้างสรรค์ และจริยธรรมทางธุรกิจ การประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยง

องค์ประกอบและแนวทางที่ได้จากกรอบที่ 1 จะถูกนำไปใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อยกร่างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ และจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบฯ ในวงรอบที่ 2 ต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการในวงรอบที่ 2 เป็นดังนี้

การสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในวงรอบที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านการบริหาร องค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือ องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ และองค์ประกอบด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน มาดำเนินการสร้างรูปแบบผ่านกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้ร่วมวิจัยทุกฝ่าย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้ประกอบการพี่เลี้ยง ครู และนักเรียน โดยใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation - Influence - Control) เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมและสังเคราะห์องค์ความรู้ร่วมกัน กระบวนการ A-I-C ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบโดยเริ่มจากขั้น A (Appreciation) ซึ่งเป็นการตระหนักและเห็นคุณค่าในต้นทุนและจุดแข็งที่โรงเรียนและชุมชนมีอยู่ ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสะท้อนทรัพยากรสำคัญใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร พบว่ามีผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และเปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลง มีครูที่มีความพร้อมและสมัครใจเป็นผู้ประสานงาน และนักเรียนแกนนำที่มีความกระตือรือร้นและมีความคิดสร้างสรรค์ที่ทันสมัย ด้านเครือข่าย พบว่า

มีผู้ประกอบการและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนที่มีความยินดีและพร้อมที่จะเข้ามาเป็นที่เลี้ยงและวิทยากรให้แก่นักเรียน ด้านโครงสร้าง พบว่าโรงเรียนมีโครงสร้างเวลาสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และงานแนะแนวที่สามารถใช้เป็นช่องทางในการบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมอาชีพได้ทันที และด้านกายภาพ พบว่าโรงเรียนมีร้านค้าสหกรณ์ซึ่งสามารถใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ ให้นักเรียนได้ทดลองประกอบอาชีพจริง รวมทั้งยังมีร้านค้าภายนอกในตลาดของชุมชนหลายร้านที่พร้อมสนับสนุนการเข้าฝึกปฏิบัติของนักเรียน

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสร้างคู่มือการใช้รูปแบบฯ ซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทนำ ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน ส่วนที่ 4 ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ส่วนที่ 5 เจาะใจความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ โดยคู่มือได้รับการออกแบบให้มีความกระชับ เข้าใจง่าย และมีแบบฟอร์มที่ใช้ได้ทันที เช่น แบบฟอร์มการตกลงความร่วมมือฉบับย่อ (MOU ฉบับย่อ) แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลสำหรับนักเรียน และแบบฟอร์มบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างง่ายสำหรับกิจกรรมตลาดนัด รูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้ที่มีประสบการณ์การสอนในระดับอุดมศึกษา จำนวน 2 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน 3) ครูผู้สอนหรือศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน 4) ผู้ประกอบการ จำนวน 2 คน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผลการประเมินคุณภาพพบว่า มาตรฐานความถูกต้อง อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) และมาตรฐานความเป็นไปได้ อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$) โดยข้อที่ได้คะแนนสูงสุดคือ รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้จริง และรูปแบบสามารถยอมรับได้ ($\bar{X} = 5.00$) รองลงมาคือรูปแบบนี้ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาได้อย่างถูกต้องตามหลักการ ($\bar{X} = 4.89$) และกลไกในการบริหารมีความชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.84$) ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงรูปแบบฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างและกลไกการบริหาร ควรเพิ่มความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะการกำหนดความถี่ในการประชุมและกลไกการติดตามผลที่ชัดเจน รวมถึงการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละระยะ ด้านกระบวนการบริหารเครือข่าย ควรเพิ่มแนวทางการรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายในระยะยาว และกลไกการสร้างแรงจูงใจให้เครือข่ายมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ควรเพิ่มแนวทางการบูรณาการกิจกรรมอาชีพเข้ากับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ นอกเหนือจากกลุ่มสาระการเรียนรู้อาชีพ ด้านผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้

ระหว่างเรียน ควรพัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิต ที่มีความชัดเจนและวัดผลได้จริง รวมถึงการออกแบบแฟ้มสะสมงาน ที่สามารถแสดงพัฒนาการของนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ และด้านคู่มือการใช้รูปแบบ ควรเพิ่มภาคผนวกที่มีตัวอย่างเอกสารที่ใช้ได้ทันที ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและผู้ร่วมวิจัยมาปรับปรุงรูปแบบฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเพิ่มรายละเอียดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน พร้อมกำหนดความถี่ในการประชุมอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง และเพิ่มตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละระยะ เพิ่มแนวทางการรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายในระยะยาว โดยกำหนดให้มีการประชุมเชิงคณินระหว่างครูผู้ประสานงานกับพี่เลี้ยงอย่างน้อยเดือนละครั้ง และจัดกิจกรรมขอบคุณเครือข่ายในโอกาสสิ้นภาคเรียน เพิ่มแนวทางการบูรณาการกิจกรรมอาชีพเข้ากับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น การบูรณาการกับวิชาคณิตศาสตร์ในเรื่องการคำนวณต้นทุน-กำไร และการบูรณาการกับวิชาภาษาไทยในเรื่องการเขียนแผนธุรกิจ พัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะชีวิต ที่มีความชัดเจน แบ่งเป็น 4 ระดับ และออกแบบโครงสร้างแฟ้มสะสมงานที่แสดงพัฒนาการของนักเรียนอย่างเป็นระบบ รวมถึงเพิ่มภาคผนวกที่มีตัวอย่างเอกสารที่ใช้ได้ทันที และเพิ่มข้อความระบุให้มีการทบทวนรายชื่อกิจกรรมอาชีพทุกภาคเรียนเพื่อให้รูปแบบมีความยืดหยุ่นและทันสมัยอยู่เสมอ

จากผลการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สรุปได้ว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ โครงสร้างการบริหาร 3 ระดับ กระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ 5 แนวทาง และผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน 4 แนวทาง พร้อมทั้งคู่มือการใช้รูปแบบฯ 5 ส่วน รูปแบบและคู่มือได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ 9 คน โดยมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.80$) และด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.92$) และได้รับการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและผู้ร่วมวิจัยจนมีความสมบูรณ์พร้อมที่จะนำไปทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลองในวงรอบที่ 3 เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบในบริบทจริงของโรงเรียนโคกปรังวิทยาคมต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ และคู่มือการใช้รูปแบบฯ ที่ได้รับการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพจากวงรอบที่ 2 มาทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มทดลองในโรงเรียนโคกปรังวิทยาคม โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ใช้รูปแบบร่วมกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบในบริบทจริง

ผ่านกิจกรรม "ครบเย็นสร้างอาชีพ" ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ตอบโจทย์ความสนใจของนักเรียน มีต้นทุนต่ำ สามารถดำเนินการได้ในโรงเรียน และมีโอกาสสร้างรายได้ได้จริง ระยะเวลาทดลองใช้ 20 วัน แบ่งเป็น 3 ระยะ

ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ พบว่านักเรียนมีผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนเพิ่มขึ้นทุกด้านหลังการทดลอง โดยด้านทักษะมีคะแนนเพิ่มขึ้นสูงสุด จากค่าเฉลี่ยก่อนการทดลอง 3.28 เป็น 4.43 หลังการทดลอง เพิ่มขึ้น 1.15 รองลงมาคือด้านความรู้ จากค่าเฉลี่ย 3.35 เป็น 4.43 เพิ่มขึ้น 1.08 และด้านคุณลักษณะ จากค่าเฉลี่ย 3.48 เป็น 4.37 เพิ่มขึ้น 0.89 เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าค่าเฉลี่ยหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.41$) สูงกว่าก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.37$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในด้านรายได้ นักเรียนสามารถสร้างรายได้จริงจากกิจกรรม โดยตลอดระยะเวลาการขาย 11 วัน (วันที่ 10-20) มียอดขายรวม 387 ชิ้น คิดเป็นรายได้รวม 7,740 บาท หักต้นทุน 4,250 บาท เหลือกำไรสุทธิ 3,490 บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคน 232.67 บาท ยอดขายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่วันที่ 10-17 จากนั้นเริ่มคงที่ในช่วงวันที่ 18-20 โดยวันที่ขายได้มากที่สุดคือวันที่ 17 ซึ่งขายได้ 45 ชิ้น รายได้ 900 บาท ซึ่งเป็นวันที่มีการจัดโปรโมชั่นพิเศษ สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนสามารถประยุกต์ใช้กลยุทธ์การตลาดในการเพิ่มยอดขายได้จริง นักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมินและได้รับเกียรติบัตร

จากการวิเคราะห์แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคลที่นักเรียนบันทึกตลอดระยะเวลา 20 วัน พบว่านักเรียนได้สะท้อนการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งด้านความรู้ ทักษะ และความรู้สึก ในด้านความรู้ นักเรียนได้เรียนรู้วิธีคิดต้นทุน การรวมค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้วหารจำนวนชิ้นที่ทำได้ และเรียนรู้ว่าการขายของไม่ใช่แค่รอลูกค้ามาซื้อ แต่ต้องมีการโฆษณาและทำให้สินค้าน่าสนใจ ในด้านทักษะ นักเรียนได้ฝึกทำครบจนสามารถทำได้คล่อง รู้สึกภูมิใจที่ทำได้ด้วยตัวเอง และเรียนรู้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การจัดการเมื่อเงินทอนไม่พอ ในด้านความรู้สึกและแรงบันดาลใจ นักเรียนดีใจที่ได้เงินจากการขายครบซึ่งเป็นเงินที่หาได้เอง และได้เรียนรู้ว่าการทำธุรกิจไม่ง่าย ต้องมีความอดทน บางคนเกิดแรงบันดาลใจอยากมีร้านขายของเป็นของตัวเองในอนาคต จากการสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนตลอดระยะเวลา 20 วัน พบว่าพฤติกรรมของนักเรียนพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากระดับ 1 ไปสู่ระดับที่ 3 โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบและการทำงานเป็นทีม ซึ่งพัฒนาจากระดับ "ปานกลาง" ในระยะที่ 1 เป็นระดับ "มากที่สุด" ในระยะที่ 3 ส่วนด้านวินัยและความซื่อสัตย์อยู่ในระดับ "มาก" ถึง "มากที่สุด" ตลอดทั้ง 3 ระยะ ครูผู้สังเกตได้บันทึกข้อสังเกตว่าในช่วงแรกนักเรียนบางคนยังขาดความรับผิดชอบ มาสายบ้าง ลืมเตรียมของบ้าง แต่พอผ่านไปสัปดาห์ก็เริ่มเห็น

การเปลี่ยนแปลง นักเรียนมาถึงก่อนเวลา เตรียมอุปกรณ์พร้อม และเริ่มช่วยเหลือกันเอง โดยไม่ต้องบอก

ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ด้านความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์จากผู้ร่วมวิจัย จำนวน 20 คน พบว่า มาตรฐานความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.93$) และมาตรฐานความเหมาะสม อยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$) โดยข้อที่ได้คะแนนสูงสุดของมาตรฐานความเป็นประโยชน์ ได้แก่ รูปแบบนี้มีประโยชน์ต่อโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ($\bar{X} = 4.96$) การนำรูปแบบไปใช้จะทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษา มีการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนที่มีความเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ($\bar{X} = 4.96$) และรูปแบบได้ระบุวัตถุประสงค์และหลักการบริหารเครือข่ายอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 4.96$) ส่วนข้อที่ได้คะแนนสูงสุดของมาตรฐานความเหมาะสม ได้แก่ รูปแบบนี้ได้ระบุกระบวนการบริหารที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และเหมาะสมนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.83$) และรูปแบบนี้ได้รายงานผลการประเมินคุณภาพของผู้เรียนมีความสมบูรณ์ ยุติธรรม และเสนอจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา ($\bar{X} = 4.83$) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$) โดยเครือข่ายพี่เลี้ยงมีความพึงพอใจสูงสุด ($\bar{X} = 4.90$) รองลงมาคือครู ($\bar{X} = 4.72$) และนักเรียน ($\bar{X} = 4.58$) ตามลำดับ จากการสัมภาษณ์พบว่านักเรียนชอบกิจกรรมนี้มากเพราะได้ลงมือทำจริง ได้ขายจริง ได้เงินจริง ไม่ใช่แค่เรียนในห้อง ได้เรียนรู้ว่าการทำธุรกิจต้องมีความอดทน บางวันขายไม่ดีก็ต้องไม่ท้อ ต้องคิดหาวิธีใหม่ ๆ ส่วนครูเห็นว่ารูปแบบนี้ช่วยให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพเป็นระบบมากขึ้น มีขั้นตอนชัดเจน มีคู่มือให้ปฏิบัติตาม โดยเฉพาะเรื่องการประสานงานกับเครือข่ายที่มีการกำหนดบทบาทของพี่เลี้ยงชัดเจน มีการเช็คอินเป็นระยะ ทำให้เครือข่ายรู้สึกมีส่วนร่วมตลอด และเครือข่ายพี่เลี้ยงพอใจที่มีการประสานงานที่ดี มีกลุ่ม LINE อัปเดตสถานการณ์ ทำให้รู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมจริง ๆ

จากการทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านกิจกรรมครบเย็นสร้างอาชีพ กับนักเรียนกลุ่มทดลอง 15 คน ระยะเวลา 20 วัน สรุปได้ว่า รูปแบบฯ มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียนโคกปรังวิทยาฯ โดยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านมีความครบถ้วนและเอื้อต่อการดำเนินงาน นักเรียนมีผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนเพิ่มขึ้นทุกด้าน หลังการทดลอง โดยค่าเฉลี่ยรวมหลังการทดลอง ($\bar{X} = 4.41$) สูงกว่าก่อนการทดลอง ($\bar{X} = 3.37$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนสามารถสร้างรายได้จริงจากกิจกรรม โดยมีกำไรสุทธิ 3,490 บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคน 232.67 บาท ผู้ร่วมวิจัยประเมินคุณภาพของรูปแบบ

ด้านความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$ และ $\bar{X} = 4.93$ ตามลำดับ) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบฯ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$) รูปแบบฯ มีจุดเด่นในด้านความเป็นระบบ ความชัดเจนในการปฏิบัติ ความยืดหยุ่น และการเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) โครงสร้างและกลไกการบริหาร 3 ระดับ 2) กระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน 3) แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ 5 แนวทาง และ 4) ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน 4 แนวทาง ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. โครงสร้างและกลไกการบริหาร 3 ระดับ

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหารประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบาย ระดับประสานงาน และระดับปฏิบัติการ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรรง วรอินทร์ (2557) ที่ศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือโครงสร้างที่ชัดเจน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือข่าย และมีกลไกการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) ที่เสนอกรอบแนวคิดภาวะผู้นำเชิงการสอน (Instructional Leadership) ซึ่งประกอบด้วย 3 มิติ คือ การกำหนดภารกิจของโรงเรียน การจัดการโปรแกรมการสอน และการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การกำหนดโครงสร้างการบริหารเป็น 3 ระดับ มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดกลางในชนบท เนื่องจากโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนเกินไปจะช่วยให้การสื่อสารและการประสานงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ชัดเจน และสามารถตัดสินใจได้ทันที่เมื่อเกิดปัญหา นอกจากนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าการมีระดับประสานงานเป็นตัวกลางระหว่างระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ เป็นกุญแจ

สำคัญที่ทำให้การดำเนินงานราบรื่น เพราะช่วยแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติและสะท้อนปัญหาจากการปฏิบัติสู่ผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอน

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ Planning (การวางแผน) Coordinating (การประสานงาน) Assigning (การมอบหมายงาน) Implementing (การดำเนินงาน) Evaluating (การประเมินผล) และ Improving (การปรับปรุง) ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีระชัย ช่วงบุญศรี (2558) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า กระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่ครบถ้วน ตั้งแต่การวางแผน การประสานงาน การดำเนินงาน การกำกับติดตาม และการปรับปรุงพัฒนา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวงจรคุณภาพ PDCA ของ Deming ที่เน้นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ในทัศนะของผู้วิจัย กระบวนการบริหาร 6 ขั้นตอนนี้มีจุดเด่นที่การเพิ่มขั้นตอน Coordinating และ Assigning ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการบริหารทั่วไป เนื่องจากการบริหารเครือข่ายต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านภารกิจและวัฒนธรรมองค์กร จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการประสานงานและการมอบหมายงานที่ชัดเจน ผู้วิจัยยังเห็นว่าขั้นตอน Improving ที่เน้นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการดำเนินงานครั้งแรกย่อมมีข้อบกพร่อง การนำบทเรียนมาปรับปรุงจะทำให้การดำเนินงานในครั้งต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ 5 แนวทาง

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ การคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม การพัฒนาความรู้และทักษะ การฝึกปฏิบัติจริง การส่งเสริมคุณลักษณะผู้ประกอบการ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) ที่อธิบายว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้นผ่านการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม การสังเกตและไตร่ตรอง การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม และการทดลองอย่างกระตือรือร้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ (Situational Learning) ของ Lave and Wenger (1991) ที่เน้นการเรียนรู้ในบริบทจริง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การเริ่มต้นด้วยการคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะหากเลือกกิจกรรมที่ไม่ตรงกับความสนใจของนักเรียนหรือไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน กิจกรรมนั้นย่อมไม่ประสบความสำเร็จจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมช่วยเพิ่มแรงจูงใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้นักเรียนทุ่มเทและตั้งใจทำกิจกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่า

การฝึกปฏิบัติจริงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทักษะอาชีพ เพราะทักษะบางอย่างไม่สามารถสอนได้ด้วยการบรรยายเพียงอย่างเดียว นักเรียนต้องลงมือทำและเรียนรู้จากความผิดพลาดด้วยตนเอง

4. ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน 4 แนวทาง

ผลการวิจัย พบว่า ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ การประเมินทักษะและศักยภาพ การประเมินพฤติกรรมและคุณลักษณะ การประเมินรายได้และการเงิน และการประเมินความพึงพอใจ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรภัทร มหาวงค์ (2558) ที่พบว่า การประเมินผลที่มีประสิทธิภาพต้องครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และการประเมินเพื่อพัฒนา ในทัศนะของผู้วิจัย การประเมินที่ครอบคลุม 4 ด้านนี้สะท้อนถึงเป้าหมายที่แท้จริงของการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งไม่ใช่แค่การสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการพัฒนาทักษะ พฤติกรรม และ ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องด้วย ผู้วิจัยสังเกตว่าการประเมินความพึงพอใจมักถูกมองข้ามในงานวิจัยหลายชิ้น แต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืนของโครงการ หากผู้เกี่ยวข้องไม่พึงพอใจก็ยากที่จะดำเนินกิจกรรมต่อไปในระยะยาว ผู้วิจัยยังเห็นว่าการประเมินรายได้และการเงินเป็นตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมที่สุด สามารถใช้อธิบายความสำเร็จของโครงการให้ผู้บริหารและผู้ปกครองเข้าใจได้ง่าย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารเครือข่ายเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพ และการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก โดยผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 9 คน ได้ค่าเฉลี่ยด้านความถูกต้อง และด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายในการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ดำเนินการในวงรอบที่ 2 โดยใช้กระบวนการ A-I-C (Appreciation-Influence-Control) ในการระดมความคิดและสังเคราะห์องค์ความรู้จากผู้ร่วมวิจัย ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตน์ (2554) ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเน้นการคิดค้นหาความรู้และคำตอบในสิ่งต่างๆ ด้วยหลักการที่ว่าใช้ได้หรือไม่ ถ้าใช้ได้ก็คือทำได้ หมายความว่า เป็นความจริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Notare (1997) ที่พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาชุมชน พบว่า การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการคัดเลือกสาระและปรับกระบวนการ ทำให้ผู้เข้าร่วมมีทัศนคติทางบวกและส่งผลต่อการวางแผน

อาชีพ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การใช้กระบวนการ A-I-C เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้การพัฒนารูปแบบประสบความสำเร็จ เนื่องจากกระบวนการนี้ช่วยให้ผู้ร่วมวิจัยได้มองเห็นต้นทุนและศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชน แทนที่จะมุ่งเน้นเฉพาะปัญหาและอุปสรรค จากประสบการณ์ของผู้วิจัยพบว่า ในขั้น Appreciation ผู้ร่วมวิจัยหลายคนได้ค้นพบทรัพยากรในชุมชนที่ไม่เคยคิดว่าจะนำมาใช้ประโยชน์ได้ ผู้วิจัยยังเชื่อว่าการให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุ่มเทและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างเต็มที่

2. องค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือฯ ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จีระศักดิ์ สร้อยคำ (2561) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า รูปแบบที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่ครบถ้วน ได้แก่ โครงสร้างการบริหาร กระบวนการดำเนินงาน กิจกรรมหลัก และระบบการประเมินผล โดยแต่ละองค์ประกอบต้องมีความสอดคล้องและเสริมกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ของ Barrows (1996) ที่เน้นให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาและทำงานเป็นกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ไข ในทัศนะของผู้วิจัย การออกแบบรูปแบบให้มี 4 องค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันเหมือนฟันเฟือง ทำให้การดำเนินงานขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นๆ ผู้วิจัยสังเกตว่าจุดแข็งของรูปแบบนี้คือการเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการจัดกิจกรรมกับการประเมินผล ซึ่งทำให้สามารถปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างทันทั่วทั้งเมื่อพบปัญหา ผู้วิจัยยังเห็นว่าการที่รูปแบบมีความยืดหยุ่นในการนำไปใช้ โดยสามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดได้ตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่จะช่วยให้รูปแบบนี้สามารถนำไปขยายผลได้กว้างขวาง

3. การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ

รูปแบบการบริหารเครือข่ายที่พัฒนาขึ้นผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 9 คน จาก 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่มีประสบการณ์การสอนในระดับอุดมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและศึกษานิเทศก์ และผู้ประกอบการ โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พบว่ารูปแบบมีความถูกต้องและความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Krohn (1999) ที่พบว่า การใช้ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินคุณภาพก่อนนำไปทดลองใช้ ช่วยให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ดี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรัฏฐร มหาวงค์ (2558) ที่พบว่า รูปแบบที่ดีต้องผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญหลากหลายด้าน ผู้วิจัย

มีความเห็นว่า การเลือกผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลายทั้ง 4 กลุ่ม เป็นจุดแข็งของการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีมุมมองที่แตกต่างกัน ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาช่วยตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษาช่วยประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ครูและศึกษานิเทศก์ช่วยมองในมุมมองของผู้ปฏิบัติงาน และผู้ประกอบการช่วยประเมินความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้วิจัยยังพบว่าการศึกษาที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเป็นไปได้ในระดับสูงมาก แสดงว่ารูปแบบนี้มีความเหมาะสมกับบริบทจริงและสามารถนำไปปฏิบัติได้โดยไม่ต้องการทรัพยากรที่เกินกำลังของสถานศึกษา

4. คู่มือการใช้รูปแบบฯ

การจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบที่ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทนำ ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน ส่วนที่ 4 ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ (2561) ที่เน้นว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพต้องมีคู่มือหรือแนวทางที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที และมีเครื่องมือประกอบที่ครบถ้วน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ไชยเชษฐ์ หัสไชโย (2556) ที่กล่าวว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพต้องมีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ในทัศนะของผู้วิจัย การจัดทำคู่มือที่มีเนื้อหาครบถ้วนและมีเครื่องมือพร้อมใช้ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้สถานศึกษาอื่นสามารถนำรูปแบบไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องเสียเวลาในการพัฒนาเครื่องมือใหม่ ผู้วิจัยสังเกตว่าส่วนที่ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะมากที่สุดคือการเพิ่มตัวอย่างกรณีศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงโดยเพิ่มกรณีศึกษาจากการดำเนินงานจริงในวงรอบที่ 3 ผู้วิจัยยังเห็นว่าการมีแบบฟอร์มสำเร็จรูปช่วยลดภาระงานของครูได้มาก ทำให้ครูสามารถมุ่งเน้นไปที่การดูแลนักเรียนแทนที่จะใช้เวลาในการจัดทำเอกสาร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการวิจัย พบว่า การทดลองใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนกับนักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 15 คน ผ่านกิจกรรม "ครบเย็นสร้างอาชีพ" ระยะเวลา 20 วัน ประสบความสำเร็จตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยนักเรียนมีผลลัพธ์อาชีพเพิ่มขึ้น สร้างรายได้กำไรสุทธิ 3,490 บาท มีพฤติกรรมการทำงานพัฒนาสู่ระดับมากที่สุด และผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาผลลัพธ์อาชีพของนักเรียน

ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า นักเรียนมีผลลัพธ์อาชีพเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในทุกด้าน โดยด้านทักษะเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือด้านความรู้และด้านคุณลักษณะ ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) ที่อธิบายว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้นผ่านการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม การสังเกตและไตร่ตรอง การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม และการทดลองอย่างกระตือรือร้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสถานการณ์ (Situated Learning) ของ Lave and Wenger (1991) ที่เน้นการเรียนรู้ในบริบทจริง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ด้านทักษะเพิ่มขึ้นมากที่สุดเป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติซ้ำๆ ทุกวันตลอดระยะเวลา 20 วัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ "Practice makes perfect" นักเรียนได้ฝึกทำครบเย็นจนชำนาญสามารถทำได้รวดเร็วและมีคุณภาพคงที่ ผู้วิจัยสังเกตว่านักเรียนบางคน que เริ่มต้นด้วยความกลัวและไม่มั่นใจ แต่หลังจากฝึกฝนไปสักระยะก็เกิดความมั่นใจและสามารถสอนเพื่อนคนอื่นได้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า การที่ด้านคุณลักษณะเพิ่มขึ้นน้อยที่สุด อาจเป็นเพราะคุณลักษณะเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการพัฒนา ระยะเวลา 20 วันอาจยังไม่เพียงพอที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม การที่ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นก็ถือว่าเป็นการพัฒนาที่น่าพอใจ

2. ผลการสร้างรายได้ระหว่างเรียน

ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า นักเรียนสามารถสร้างรายได้จริงจากกิจกรรม "ครบเย็นสร้างอาชีพ" โดยมียอดขายรวม 387 ชิ้น คิดเป็นเงิน 7,740 บาท หักต้นทุน 4,250 บาท เหลือกำไรสุทธิ 3,490 บาท เฉลี่ยต่อคน 232.67 บาท ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วรณิศา แก้วดีชีพสุมน รังสยธรร และนฤมล สราธพันธ์ (2560) ที่ให้ความหมายของการมีรายได้ระหว่างเรียนว่า หมายถึงการที่นักเรียนใช้เวลาว่างในการทำงานและได้รับค่าตอบแทนเป็นรายได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chatraphorn et al. (2008) ที่พบว่า เหตุผลหลักในการทำงานระหว่างเรียนคือเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานจริงในอนาคต ในทัศนะของผู้วิจัย แม้กำไรเฉลี่ยต่อคน 232.67 บาท อาจดูไม่มากนัก แต่สิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าตัวเงินคือประสบการณ์และบทเรียนที่นักเรียนได้รับ นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการคิดต้นทุน การตั้งราคา การบริหารจัดการสินค้าคงคลัง และการบริการลูกค้า ซึ่งเป็นทักษะที่จะติดตัวไปใช้ในอนาคต ผู้วิจัยสังเกตว่านักเรียนหลายคนมีความภาคภูมิใจที่สามารถหาเงินได้ด้วยตนเอง และเริ่มคิดวางแผนว่าจะนำเงินที่ได้ไปทำอะไร ผู้วิจัยยังเห็นว่า การที่กำไรเป็นของกลุ่มแล้วนำมาแบ่งกัน ช่วยสอนให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีมและการแบ่งปัน ซึ่งเป็นคุณค่าที่สำคัญไม่แพ้ทักษะอาชีพ

3. ผลการพัฒนาพฤติกรรมการทำงาน

ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า พฤติกรรมการทำงานของนักเรียนพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 20 วัน โดยในระยะแรกนักเรียนมีพฤติกรรมส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก แต่เมื่อสิ้นสุดการทดลองนักเรียนมีพฤติกรรมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และการทำงานเป็นทีม ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Piaget (1973) ที่เสนอว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้จากการกระทำ (Action Learning) ตามแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตน์ (2554) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาพฤติกรรมการทำงานที่เห็นผลชัดเจนมาจากหลายปัจจัย ประการแรกคือการประชุมสรุปบทเรียน (AAR) ทุกวัน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนได้สะท้อนพฤติกรรมของตนเองและรับฟังความคิดเห็นจากเพื่อน ประการที่สองคือบทบาทของผู้ประกอบการพี่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำและเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้วิจัยสังเกตว่านักเรียนมักเลียนแบบพฤติกรรมของพี่เลี้ยง ไม่ว่าจะเป็นความตรงต่อเวลา ความละเอียดรอบคอบ หรือการพูดจากับลูกค้า ประการที่สามคือแรงกดดันทางบวกจากเพื่อนในกลุ่ม เมื่อเห็นเพื่อนทำดีก็อยากทำให้ดีตาม ผู้วิจัยเชื่อว่าพฤติกรรมที่ดีเหล่านี้จะติดตัวนักเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงานในอนาคต

4. ความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง

ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมากที่สุด โดยผู้ประกอบการพี่เลี้ยงมีความพึงพอใจสูงสุด รองลงมาคือครู และนักเรียน ทั้งนี้สอดคล้องกับหลักการจรรยาบรรณ 10 ประการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของวิโรจน์ สารรัตน์ (2554) ที่เน้นว่าผู้ร่วมวิจัยทุกคนต้องเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างเสมอภาคกัน และทิศทางการวิจัยเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริวรรณ ขวัญมุข (2560) ที่กล่าวว่า หลักการของเครือข่ายความร่วมมือต้องเป็นการร่วมคิดร่วมทำของสมาชิกทุกคน ในทัศนะของผู้วิจัย การที่ผู้ประกอบการพี่เลี้ยงมีความพึงพอใจสูงสุดเป็นสัญญาณที่ดีสำหรับความยั่งยืนของโครงการ เพราะหากผู้ประกอบการไม่พึงพอใจก็ยากที่จะให้ความร่วมมือในระยะยาว ผู้วิจัยสังเกตว่าผู้ประกอบการพี่เลี้ยงรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนช่วยเหลือเยาวชนในชุมชน และยังได้รับประโยชน์จากการมีนักเรียนมาช่วยงานในช่วงที่มีลูกค้ามาก ผู้วิจัยยังเห็นว่าการที่นักเรียนมีความพึงพอใจต่ำกว่ากลุ่มอื่นเล็กน้อย อาจเป็นเพราะนักเรียนบางคนรู้สึกเหนื่อยจากการทำงานหลังเลิกเรียน แต่อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยก็ยังอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความสุขกับการทำกิจกรรมนี้

5. ความสำเร็จของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

ผลการทดลองใช้รูปแบบแสดงให้เห็นว่า การบริหารเครือข่ายความร่วมมือตามองค์ประกอบ 4 ด้านที่พัฒนาขึ้นประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม โดยโครงสร้างการบริหาร 3 ระดับทำให้มีการประสานงานที่ราบรื่น กระบวนการบริหารเครือข่าย 6 ขั้นตอนช่วยให้การดำเนินงานเป็นระบบ นักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมิน (100%) ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) ที่เน้นความสำคัญของการกำหนดภารกิจที่ชัดเจน การจัดการโปรแกรมที่เป็นระบบ และการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ที่กำหนดหลักการของเครือข่ายความร่วมมือว่า ต้องมุ่งสู่เป้าหมายที่ชัดเจนและมีกลไกการติดตามประเมินผลที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความสำเร็จของการทดลองใช้รูปแบบครั้งนี้มาจากการเตรียมการที่ดีในรอบที่ 1 และ 2 การศึกษาองค์ประกอบอย่างละเอียดและการสร้างรูปแบบที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ทำให้รูปแบบมีความพร้อมสำหรับการนำไปใช้จริง ผู้วิจัยยังเห็นว่าการที่นักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมิน 100% แสดงให้เห็นว่ารูปแบบนี้สามารถพัฒนานักเรียนได้ทุกคนโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่ว่า "เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้" จากประสบการณ์ของผู้วิจัยพบว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จคือความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ประกอบการ ผู้ปกครอง และนักเรียน ที่ทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาเยาวชนให้มีทักษะอาชีพและสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1.1 สถานศึกษาต้องบรรจุรูปแบบนี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการประจำปีและบูรณาการเข้ากับโครงสร้างเวลาเรียนปกติเพื่อป้องกันไม่ให้เป็นรูปแบบฯ กลายเป็นโครงการชั่วคราวหรือภาระงานของครู

1.2 คณะกรรมการบริหารรูปแบบฯ ต้องจัดทำแผนงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมเสนอต่อผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานจริง

1.3 การบริหารเครือข่าย ต้องไม่มุ่งเน้นแค่การสร้าง แต่ต้องให้ความสำคัญกับการรักษา สถานศึกษาต้องจัดให้มีกลไกเชื่อมกับพี่เลี้ยงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับฟังปัญหาและป้องกันไม่ให้ เครือข่ายไม่ต้องการเข้าร่วมในการวิจัยครั้งต่อไปอีก

1.4 สถานศึกษาควรจัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาทักษะนี้ให้แก่ครู ผู้รับผิดชอบเปลี่ยนบทบาทของครูจากผู้สอนหรือผู้สั่งการไปสู่ผู้อำนวยความสะดวกซึ่งจะส่งผลให้เกิด ความสำเร็จต่อการนำรูปแบบไปใช้

1.5 สถานศึกษาควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบผลลัพธ์ของกิจกรรมอาชีพประเภทอื่น ๆ ที่ใช้รูปแบบฯ เดียวกัน ทางด้านผลต่อการพัฒนาศักยภาพอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนแตกต่างกันที่แต่ละกิจกรรมได้จัดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยซ้ำ เพื่อทดลองใช้รูปแบบฯ นี้ในบริบทโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน เพื่อศึกษาผลจากบริบทที่ต่างกันต่อความสำเร็จของรูปแบบฯ

2.2 ควรมีการวิจัยติดตามผลระยะยาวเพื่อประเมินความคงทนของคุณลักษณะที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

2.3 ควรมีการวิจัยเชิงลึกที่มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะกลยุทธ์และปัจจัยความสำเร็จ ในการบริหารความสัมพันธ์เครือข่ายในสถานศึกษาเพื่อรักษาเครือข่ายเป็นหัวใจของความยั่งยืนของ รูปแบบฯ

2.4 ควรมีการวิจัยติดตามผลนักเรียนที่ผ่านรูปแบบนี้จากผลของแฟ้มสะสมงานเพื่อใช้ในการ สมัครเข้าศึกษาต่อที่สร้างขึ้นจากกิจกรรมเหล่านี้

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยนเรศวร

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.
กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน*. กรุงเทพฯ : กลุ่มพัฒนาระบบงานแนะแนว สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพลส.
- เกรียงไกร ชุระพันธ์. (2558). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต)*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์บ่มเพาะ. (2563). *คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.
- จารี ทองดำสิง. (2544). *การดำเนินงานแนะแนวอาชีพในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิจิตร (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต)* นครสวรรค์: สถาบันราชภัฏนครสวรรค์.
- จินางค์กูร โรจนนันต์. (2559). *เอกสารประกอบการสัมมนา นโยบายประเทศไทย 4.0 กับการผลิตกำลังคน ด้านอาชีวศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จิรภัทร มหาวงค์. (2559). *การพัฒนาแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารบนเขตพื้นที่สูง*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 18(4), 114-126
- จิระศักดิ์ สร้อยคำ. (2561). *การพัฒนาแบบการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต)*. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- ชญาภา เจนวนิชย์วิบูลย์. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างการมีจิตใจเป็นเจ้าของ ความผูกพันต่อ องค์กรและความตั้งใจคงอยู่ในงานของพนักงานสัญญาจ้าง* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชอบ เข้มกลัด และโกวิท พวงงาม. (2547). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: คณะ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยเชษฐ์ หัสไชโย. (2556). *การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ*. สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2566, จาก <http://rcheap.blogspot.com/>
- เขารัตน์ โทณพลิน. (2562). *รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน ระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- ฐิตาภรณ์ ภูบุญบุตร. (2558). *การจัดการพัฒนาอาชีพเสริมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางสู่ชุมชนที่ ยั่งยืน:กรณีศึกษาชุมชนบ้านตูม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น* (วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยทองสุข.
- ณัฐพล บัวอุไร. (2555). *รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมรายได้ระหว่างเรียน:กิจกรรมตลาดนัด อาชีพ ประจำปี พ.ศ. 2555*. ปทุมธานี: โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ลำลูกกา.
- ดนัย เทียนพุด. (2543). *การบริหารทรัพยากรบุคคลในศตวรรษหน้า*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ทวีพล แปนฉิ่งค์. (2558). *การประเมินโครงการหารายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยการอาชีพเทิง ประจำปีการงบประมาณ พ.ศ. 2558*. เชียงราย : วิทยาลัยการอาชีพ เเทิง.
- ทิตนา แชนณี. (2546). *วิธีการสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แชนณี. (2552). *ศาสตร์การสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). *องค์กรและการบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนา ประมุขกุล. (2547). *เครือข่ายศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ*. ขอนแก่น: ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6.
- ธีระชัย ช่างบุญศรี. (2558). *การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของ โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค* (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต), พิษณุโลก: มหาวิทยาลัย นเรศวร.
- นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และศิลปพร ศรีจันเพชร. (2554). *การสอบบัญชี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ที พี เอ็น เพรส.

- นงลักษณ์ วิรัชชัย (2543). “การพัฒนาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระบบแบบรวมพลัง,” ในเอกสาร
ประกอบการบรรยายการจัดการศึกษาพิเศษแบบรวมพลัง. น. 1. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- นันทยา โสภณสรัญญา. (2552). การระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา
เขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2544). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- เบญจวรรณ ไยสวรรค์. (2544). การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารจัดการในรูปแบบ
การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กำแพงเพชร : สถาบัน
ราชภัฏกำแพงเพชร.
- เบญจวรรณ อุไรรัตน์. (2551). การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้น
พื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท),
สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ปนัดดา นกแก้ว. (2562). ทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่
3 จังหวัดสมุทรปราการ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลธัญบุรี.
- ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี. (2560). มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 18 (ปรับปรุง 2560). (2560, 26
กันยายน) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนพิเศษ 236 ง.
- ประนอม คำผา. 2547. กระบวนการทำงานเพื่อหารายได้ระหว่างเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัย
ราชภัฏอุบลราชธานี. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2566, จาก http://doms.Thailis.or.th/dcms/browse.php?option=show&institute_code=12&bib=198
8. 6/12/2007
- ประนอม รอดคำดี. (2547). การทำงานพิเศษของนักศึกษาในสถานประกอบการ: กรณีศึกษานักศึกษา
มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพิณ วัฒนกิจ. (2542). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ภูมิ
ปัญญา.

- ประภัสสร บุญมี. (2542). *พฤติกรรมองค์กรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาสารคาม: สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. (2541). *บนเส้นทางใหม่: ยุทธศาสตร์ทางปัญญาเพื่อทางเลือกใหม่ของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.
- ประเสริฐ วงศ์เสนา. (2552). *สภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการบริหารการศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 2* (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต), อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2552). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง. (2545). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พัทธนันท์ ชัยบุตร. (2560). *การเป็นผู้ประกอบการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์เอกสารตำรา มหาวิทยาลัยราช ภัฏสวนสุนันทา.
- พทยา สายหู. (2534). *กลไกของสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). *เล่าเรียน - ทำงานกันไป ชีวิตได้อะไร*. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย.
- พรสรณ์ ชัยยา. (2562). *การพัฒนานักเรียนด้านทักษะชีวิตโดยใช้กิจกรรมแนะแนวของโรงเรียนสังกัด เทศบาลเมืองลำพูน* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2563). *แนวทางการสร้างความเป็นผู้ประกอบการสำหรับนักศึกษาในยุค ศตวรรษที่ 21*. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและล้านนาสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณฑริกา วิฑูรชาติ. (2551). *การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัด การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- มาลี สืบกระแส. (2552). *การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.

- ยศสรวดี กริ่งไกร. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์* มจร. 6(4),
- รัตน์ชัย ศรสุวรรณ. (2556). การบูรณาการความรับผิดชอบต่อสังคมของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางวัฒนธรรมโรงเรียนกับการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2552). *วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เรขา อธิวงษ์. (2541). การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กำแพงเพชร : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร.
- วรรัตน์ เขียวไพบรี. (2542). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- วรรณดี สุทธิธนากร. (2557). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการ: การวิจัยเพื่อการเรียนรู้และปลดปล่อย*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- วรรณศา แก้วดี ชิพสมน รังสยาธร และณณมล สราธพันธุ์. (2560). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ทำงานระหว่างเรียน. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 38, 717-727
- วัชร สายแก้ว. (2559). *การระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่* (ปริญญาวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต), เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรภรณ์ ประภาสะโนบล. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วันชัย โกลละสุต. (2549). *การบริหารแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). *สถิติประยุกต์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- วิจิตร บุตรสุนิษฐ์. (2561). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- วิจิต นันทสุวรรณ และจำนง แรกพินิจ. (2545). บทบาทของชุมชนกับการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วิมล จันทร์แก้ว. (2555). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วิรัตน์ คำศรีจันทร์. (2554). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะ.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา: กรณีที่คณะต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2543). การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : เอกเปอร์เน็ต.
- วีรวิธ มาฆะศิริานนท์. (2542). คัมภีร์การบริหารองค์การเรียนรู้สู่ TQM. กรุงเทพฯ : เอกเปอร์เน็ต.
- ศรีณย์ เปรมสุข. (2566). การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศรีณย์ เปรมสุข. (2567). การเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานบนกรอบฐานความคิดของกลยุทธ์น่านน้ำสีครามและองค์การที่มีประสิทธิภาพสูง. การบริหารและนวัตกรรมการศึกษา, 7(3), 104-120
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2545). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิวพร ภมรประวดี. (2560). การจัดวางระบบการสอนงานและความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการสอนงาน. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล กรมชลประทาน.
- ศิริพร สุขสวัสดิ์. (2551). สภาพปัญหาและความต้องการในการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศิริวรรณ ขวัญมุข. (2560). รูปแบบการบริหารภาคีเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุโขทัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ศิริวรรณ เพียรสุข. (2542). การวางแผนแบบมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C. ใน เอกสารการสอนชุด
วิชาการบริหารงานแนะแนวและกิจการนักเรียน (หน่วยที่ 5) (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎี
บัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2562). การมีรายได้ระหว่างเรียน: โอกาสและความท้าทายของนักศึกษาไทยใน
ยุค 4.0. กรุงเทพฯ: ธนาคารกสิกรไทย.
- ชนอนงค์ ชูรา. (2566). รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎี
บัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). (2563). การศึกษาผลกระทบของการมีรายได้
ระหว่างเรียนต่อคุณภาพบัณฑิตไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมคิด บางโม. (2559). การเป็นผู้ประกอบการ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒน์.
- สมยศ นาวิการ. (2545). การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management). กรุงเทพฯ:
บรรณกิจ.
- สมเดช สีแสง. (2547). การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมโภชน์ อเนกสุข. (2548). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ. ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สรวง วรอินทร์. (2557). รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมระบบการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎี
บัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สหทัยา วิเศษ. (2546). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- สังเวียน มาลาทอง. (2556). การศึกษาและการสอน. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สันติ บุญภิรมย์. (2552). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ: สารนะ บุ๊ค เซนเตอร์.
- สันติ แสงสุก. (2548). การนำเสนอรูปแบบการใช้ทรัพยากรร่วมกันในการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2540). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
จัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2543). การพัฒนาสถานศึกษาทั้งระบบสู่การ
ปฏิบัติการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2546). แนวทางการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการทำงานตามแนวทางการจัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2566 จาก <http://www.nitessatun.net/wp-content/uploads/2016/05/meework001.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *การขับเคลื่อนการศึกษามัธยมศึกษา 4.0 เพื่อการทำงานแห่งศตวรรษที่ 21*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *แนวทางการเสริมทักษะและเสริมสร้างประสบการณ์อาชีพให้นักเรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2563). *คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2560). *แนวทางการส่งเสริมการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559-2563*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1. (ม.ป.ป). *กลุ่มสนใจงานอาชีพในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา*. ลำพูน: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป). *คู่มือการดำเนินงานโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านทักษะอาชีพของนักเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา*. ลำพูน : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *รูปแบบความร่วมมือในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาแบบมีองค์กรประสานความร่วมมือ*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการการพุทธศาสนาชาติ. (2561). *แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา. (2543). *การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อการเรียนร่วม เล่ม 3*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนคุรุสภา ลาดพร้าว.
- สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา. (2543). *การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อการเรียนร่วม เล่ม 4*. กรุงเทพฯ : โรงเรียนคุรุสภา 3 ลาดพร้าว.
- สิริกร สุวรรณโชติ. (2559). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารระดับกลางธุรกิจโรงแรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์*, 11(1), 97-112.
- สืบสกุล นรินทรางกูร ณ อยุธยา. (2558). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษาแนวใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุกัญญา แซ่มซ้อย และชญานิษฐ์ อุตสาโท. (2555). การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ: โรงเรียนถนนอมราษฎรบำรุง The Career Education Approach in Basic Education: ThanomRasBumrung School. *Journal of Education KhonKaen University*, 35, 35(1), 100-110.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2552). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- สุบัน พรเวียง. (ม.ป.ป.). *แนวทางการสร้างงานอาชีพสู่การมีงานทำของโรงเรียนดีประจำตำบล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การส่งเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุพล วังสินธ์ (2545). การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้. *วารสารวิชาการ*. 5(7), 13-15.
- สุภาภรณ์ เจริญประดับ. (2563). ผลการจัดการสมรรถนะการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ระดับปริญญาตรี. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร*, 21(2), 103-119.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพ ฉัตรภรณ์. (2552). *คุณภาพชีวิตของนิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัยที่ทำงานระหว่างเรียน*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรชาติ ศรีสรานุกลงค์. (2550). *การบริหารจัดการการตลาด*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- สุรวุฑ ขยำนนท์โชตินันท์. (2559). *รูปแบบการบริหารเครือข่ายการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช. (2548). *คู่มือการบริหารโครงการส่งเสริม และสนับสนุนการมีงานทำของนักเรียน นักศึกษาให้มีรายได้ระหว่างเรียน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- แสงสุข พิทยานุกุล. (2561). *เหตุผลและความสนใจในการเลือกอาชีพและศึกษาต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง*. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- อรณพ พงษ์วาท. (2544). *รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อารี พันธมณี. (2534). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ต้นอ้อ.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2545). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม*. ใน รัตนะ บัวสนธ์ (บก.), *แนวคิดเชิงทฤษฎีและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). *การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2546). *หลักการบริหารแบบฐานโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: พระรามสี่การพิมพ์
- อรพินท์ สฟโชคชัย. (2540). *เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบ AIC และ ZOPP*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).
- Bachman J. G., & Schulenberg J. (1993). *How Part-Time Work Intensity Relates to Drug Use, Problem Behavior, Time Use, and Satisfaction Among High School Seniors: Are These Consequences or Merely Correlates?* *Developmental Psychology*.
- Barrows, H. S. (1996). *Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview*. *New Directions for Teaching and Learning*, 68, 3-12.
<https://doi.org/10.1002/tl.37219966804>
- Billett, S., & Ovens, A. (2007). *Learning about work, self and future through paid work: High school students' experiences*. *International Journal of Educational Research*, 46(1-2), 15-28.
- Bradley, G. (2006). *Work Participation and Academic Performance: A Test of Alternative Propositions*. *Journal of Education and Work*.

- Brown, W. B., & Moberg, D. J. (1980). *Organization Theory and Management: A Contingency Approach*. New York: John Wiley & Sons.
- Chatraphorn, S., et al. (2008). *Factors affecting part-time employment of undergraduate students in public universities*. *Journal of Higher Education*, 14(2), 45-60.
- Cheng, Y. C. (1996). *School Effectiveness and School-based Management: A Mechanism for Development*. London: The Falmer Press.
- Coghlan, D., & Brannick, T. (2007). *Doing Action Research in Your Own Organization*. (2nd ed.). London: Sage Publications.
- Desimone, L. M. (2002). How can we justify professional development?. *Educational Leadership*, 59(6), 52-55.
- Eggink, L. G. 1994. *The Part-Time Employment of High School Students: Relationship to School-Related Variables*. Dissertation Abstract International. in DAI-A 55/03. University of Northern Iowa. AAT 9420288.
- Eisner, E. W. (1976). *Educational Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation*. Stanford: Stanford University.
- Epstein, J. L. (2011). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools* (2nd ed.). Boulder, CO: Westview Press.
- Ferreras-Garcia, R., Sales-Zaguirre, J., & Serradell-López, E. (2020). *Developing entrepreneurial competencies in higher education: a structural model approach*. *Education + Training*, 62(5).
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139192675>
- Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change* (4th ed.). Teachers College Press.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Hallinger, P., & Murphy, J. (1985). *Assessing the instructional management behavior of principals*. *The Elementary School Journal*, 86(2), 217-247.
<https://doi.org/10.1086/461445>

- Hersey, P., Blanchard, K. H., & Johnson, D. E. (2001). *Management of Organizational Behavior: Leading Human Resources* (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Ismail, V. Y. (2014). The Comparison of Entrepreneurial Competency in Woman Micro, Small-, and Medium-scale Entrepreneurs. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 115, 175-187.
- James, E. A., Milenkiewicz, M. T., & Bucknam, A. (2008). *Participatory Action Research for Educational Leadership: Using Data-Driven Decision Making to Improve Schools*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Johnson, C. L., & Lino, M. (2000). Teenagers' spending: From an economic perspective. *Consumer Interests Annual*, 46, 172-177.
- Joyce, B. R., & Weil, M. (2000). *Models of Teaching* (6th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Keeves, J. P. (1988). *Educational Research, Methodology, and Measurement: An International Handbook*. Oxford: Pergamon Press.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planner* (3rd ed.). Victoria: Deakin University Press.
- Kelly, K. (1998). *Working Teenagers: Do After-school Job Hurt?* Harvard Education Letter Research Online. Retrieved from: <http://www.edletter.org/past/issues/1998-ja/working.html>
- Khampliw, C., & Kornpuang, A. (2024). Changing the whole school approach that promotes the development of academics mindset in learning management for teachers in small schools with action research. *Journal of Education and Innovation*, 26(1), 128-139.
- Kissi, E. (2015). Challenges of Technical and Vocational Education and Training and Educational Stakeholders in the Volta Region of Ghana. *International Journal of Humanities and Social Science*, 5(28). 101-119.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.

- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815355>
- Lewin, K. (1946). Action research and minority problems. *Journal of Social Issues*, 2(4), 34–46.
- Lisa McIntyre-Hite. (2016). *A Delphi Study of Effective Practices for Developing Competency-Based Learning Models in Higher Education* (Doctoral dissertation). Walden University.
- Maria Divina, G. (2020). *Professional Development for Students: A Framework for Competency-Based Learning*. Manila: Academic Press.
- Marquardt, M. J. (1996). *Building the Learning Organization: A System Approach to Quantum Improvement and Global Success*. New York : McGraw – Hill.
- Mescon, M. H., Albert, M., & Khedouri, F. (1994). *Management* (4th ed.). New York: HarperCollins.
- Paton, W. A., & Littleton, A. C. (1940). *An Introduction to Corporate Accounting Standards*. Sarasota, FL: American Accounting Association.
- Piaget, J. (1973). *To understand is to invent: The future of education*. Grossman Publishers.
- Pexman, D. C. (2000). *Student Factors Mediating the Effects of Part-Time Work on School Performance*. Dissertation Abstract International. in MAI 38/01. The University of Western Ontario. AAT MQ42190.
- Raj, S. M. (1996). *Encyclopedia of Psychology and Education*. New York: Anmol Publications.
- Safron, D. J., Schulenberg, J. E., & Bachman, J. G. (2001). Part-time work and hurried adolescence: The links among work intensity, social activities, health behaviors, and substance use. *Journal of Health and Social Behavior*, 42(4), 425–449.
- Schermerhorn, J. R. (2008). *Management*. (9th ed). NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Senge, Peter M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of Learning Organization*. New York: Doubleday/Currency.

- Sergiovanni, T. J. (1992). *Educational Governance and Administration*. (3rd Ed). Boston: Allyn and Bacon.
- Singh, K., M. Chang, and S. Dika. (2007). *Effects of Part-Time Work on School Achievement During High School*. Journal of Educational Research.
- Smith, S. E. (1997). *Nurtured by Knowledge: Learning to Do Participatory Action-Research*. New York: Apex Press.
- Steinberg, L. and A. Levine. (1997). *You and Your Adolescent*. New York: Harper Collins.
- Steiner, E. (1988). *Methodology of Theory Building*. Sydney: Educology Research Associates.
- Stufflebeam, D. L. (1978). *Meta-evaluation*. Kalamazoo, MI: Western Michigan University, Evaluation Center
- Suhairom, N., Musta'amal, A. H., Mohd Mohd, A. N., & Amin, N. F. (2014). The development of competency framework for culinary professionals in Indonesia. *Journal of Technical Education and Training*, 6(2), 31-48.
- Wagner, J. A., & Hollenbeck, J. R. (1995). *Management of Organizational Behavior*. (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือในการวิจัย

1. ดร.รมณี เหลี่ยมแสง ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีจันทร์วิทยาคม รัชมังคลาภิเษก
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
2. ดร.วรจักร มั่นคง กรรมการ อ.ก.ค.ศ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
3. ดร.พรธิตา ฤทธิ์รอด ผู้อำนวยการโรงเรียนดัววิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
4. ดร.ทัศน์ย์ วิจิตรพัฒนะ ศึกษาพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เพชรบูรณ์
5. นางอาภาพร ชุนเทพ ครู โรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

รายนามผู้ให้การอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ในวงรอบที่ 1
(การสัมภาษณ์ Best Practice)

1. นางลำดวน นักดนตรี	ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองรัตวิทยาคม
2. นายสุรชาติ มุลละมัย	เจ้าของร้านสุรชาติการยาง
3. นางดวงฤทัย ศรีวัน	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เพชรบูรณ์

**รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ ในการจัดเวทีการประชุมสนทนากลุ่ม
เพื่อนำเสนอร่างรูปแบบให้ตรวจสอบและวิพากษ์คุณภาพของรูปแบบฯ ในวงรอบที่ 2 ดังนี้**

1. ผศ.ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ อาจารย์ประจำภาควิชาบริหาร วิจัยและพัฒนานวัตกรรม
ทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. ผศ.ดร.ณัฐกานต์ ประจันบาน อาจารย์ประจำภาควิชาบริหาร วิจัยและพัฒนานวัตกรรม
ทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. ดร.ฐิติพงษ์ ตริศร ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีเทพประชานุสรณ์ สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
4. ดร.คณินันท์ พุทธิสาโรช ผู้อำนวยการโรงเรียนน้ำร้อนวิทยาคม สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
5. ดร.เอกวิทย์ มั่งอณะ ผู้อำนวยการโรงเรียนคลองคลองราษฎร์รังสรรค์ สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร
6. นางนภาพดี สิงห์จัน ครู โรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์
7. นางยศพัชร มีเนน ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัด
การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เพชรบูรณ์
8. ดร.สุรพงษ์ พรหมเท้า ผู้อำนวยการสถาบันการเรียนรู้ภาคประชาสังคม จังหวัด
เพชรบูรณ์
9. นางสาวนิตย ชชาติกรณ เจ้าของกิจการอุ้งน่องใหม่เจริญทรัพย์ อำเภอบึงสามพัน
จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคผนวก ข แบบประเมิน แบบวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

แบบประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ

แนวทางการบริหารที่เป็นเลิศ (Best Practice)

แบบสอบถามเรื่อง รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

แบบประเมินความสอดคล้องฉบับนี้ เป็นแบบประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ เรื่อง รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นิติระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา กอนพ่วง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามความคิดเห็นดังนี้

+1	หมายถึง	แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับนิยามศัพท์
0	หมายถึง	ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับนิยามศัพท์
-1	หมายถึง	แน่ใจว่าข้อคำถามไม่สอดคล้องกับนิยามศัพท์

ว่าที่ร้อยตรีชนกร นาราษฎร์

นิติระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการบริหารเครือข่าย หมายถึง แบบแผนหรือโครงสร้างในการบริหารจัดการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนโคกปรังวิทยาคมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) โครงสร้างการบริหาร 2) กระบวนการบริหารเครือข่าย 3) แนวทางการจัดกิจกรรมอาชีพ และ 4) ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

การส่งเสริมอาชีพ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ สามารถค้นพบความถนัดและความสนใจของตนเอง มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างรายได้ได้จริง โดยในการวิจัยครั้งนี้ใช้กิจกรรม "เครบเย็นสร้างอาชีพ" เป็นกิจกรรมนำร่องในการส่งเสริมอาชีพ

การมีรายได้ระหว่างเรียน หมายถึง การที่นักเรียนสามารถสร้างรายได้จากการประกอบกิจกรรมอาชีพในระหว่างที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเป็นรายได้ที่ได้รับจากการขายสินค้าหรือให้บริการที่นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจากกิจกรรมส่งเสริมอาชีพของโรงเรียน ซึ่งรายได้ดังกล่าวสามารถช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและเป็นทุนในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในอนาคต

เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและร่วมมือกันในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน ประกอบด้วย 1) เครือข่ายภายในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน 2) เครือข่ายครอบครัว ได้แก่ ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัว และ 3) เครือข่ายชุมชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การเชื่อมโยงระหว่างระบบปฏิบัติงาน หรือเชื่อมโยงบทบาทของกลุ่มบุคคล องค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่เป็นหน่วยย่อยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจภายใต้ความต้องการในวัตถุประสงค์ร่วมกัน จัดโครงสร้างและรูปแบบการทำงานด้วยระบบใหม่ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลังร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ ในการพัฒนาด้วยการให้สมาชิกได้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์การสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จการกำหนดทางเลือก การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการจำเป็น การกำหนดแผนงาน

โครงการ แนวทางการปฏิบัติ เพื่อดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. การประสานเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การติดต่อสื่อสารทั้งเป็นทางราชการและไม่เป็นทางการ ระหว่างหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างความสัมพันธ์เพื่อประสานและแสวงหาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในปฏิบัติงานและดำเนินกิจกรรมที่ต้องกระทำร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายเครือข่ายความร่วมมือ สอดคล้องกับนโยบาย และเป็นกลไกในการประสานการดำเนินงาน ทุกขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดโครงสร้างองค์กรการแต่งตั้งคณะทำงาน การแบ่งส่วนงาน การกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบเป็นอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลากรและงาน ในการกำหนดแผนงาน เป้าหมายการดำเนินงาน และแหล่งร่วมพัฒนา ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนจากชุมชน สถานศึกษา และองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือ

4. การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การดำเนินการตามวิธีการหรือแนวทางที่กำหนด การร่วมจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วมภายใต้การกำหนดรายละเอียดความร่วมมือ จะต้องมีการปฏิบัติตามแผนงาน มีวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนในการขับเคลื่อนการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การตรวจสอบผลการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ทำให้ทราบถึงผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคของเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ตลอดจนแนวทางแก้ไขสำหรับนำไปเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในครั้งต่อไป

6. การปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ หมายถึง การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ หลังจากได้ทำการตรวจสอบประเมินผลแล้ว ถ้าพบข้อบกพร่องให้กำหนดแนวทางวิธีการปรับปรุงให้เหมาะสม หาแนวทางแก้ไข ปัญหา และปรับปรุงงานให้บรรลุตามเป้าหมาย รวมถึงรายงานผลการดำเนินการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ ให้กับหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือรับทราบผลการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าของการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงานครั้งต่อไป การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ หมายถึง การดำเนินการปรับปรุงและหรือ

เปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครูและบุคลากร การประกันคุณภาพ การศึกษา เพื่อให้เกิดผลที่จำต้องถามเป้าหมายโดยดำเนินการอย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ

เครือข่ายพี่เลี้ยง หมายถึง บุคคลในชุมชนหรือผู้ประกอบการที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาสาสมัครเข้ามาเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และถ่ายทอดความรู้ทักษะอาชีพแก่นักเรียนในระหว่างการทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ของโรงเรียนโคกปรังวิทยาฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ ในปีการศึกษาที่ทำการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันดำเนินการในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหา วางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผล โดยดำเนินการเป็นวงรอบ (Spiral) ตามแนวคิดของ Kemmis, McTaggart และ Nixon (2014) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) ในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการ 3 วงรอบ

ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในด้านที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ 2) ด้านทักษะกระบวนการทำงาน และ 3) ด้านคุณลักษณะในการทำงาน โดยวัดจากแบบผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

พฤติกรรมการทำงาน หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนในระหว่างการทำกิจกรรมอาชีพ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้สังเกตพฤติกรรมใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกระบวนการทำงาน เช่น การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การปฏิบัติตามขั้นตอน การดูแลความสะอาด 2) ด้านทักษะการทำงาน เช่น การแก้ปัญหา การบริหารเวลา การสื่อสาร และ 3) ด้านคุณลักษณะในการทำงาน เช่น ความรับผิดชอบ ความขยัน ความซื่อสัตย์

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพอใจหรือเห็นด้วยของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อรูปแบบการบริหารเครือข่ายเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ประเมินความพึงพอใจของนักเรียน ครู และเครือข่ายพี่เลี้ยงใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาและกิจกรรม 2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน 3) ด้านการสนับสนุนจากเครือข่าย และ 4) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ

เทคนิค A-I-C หมายถึง เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ในการระดมความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้น A (Appreciation) คือ การชื่นชมสิ่งดี ที่มีอยู่ 2) ขั้น I (Influence) คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองที่หลากหลาย

และ 3) ชั้น C (Control) คือ การตัดสินใจและกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิค A-I-C ในการประชุมพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายฯ ในวงรอบที่ 2

การทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (AAR) หมายถึง กระบวนการสะท้อนผลและเรียนรู้ร่วมกันหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม โดยใช้คำถาม 4 ข้อหลัก ได้แก่ 1) สิ่งที่เราคาดหวังหรือตั้งใจจะทำคืออะไร 2) สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร 3) ทำไมถึงแตกต่างกัน และ 4) ครั้งหน้าจะทำอะไรให้ดีขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ AAR ในการสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรมอาชีพของนักเรียนในวงรอบที่ 3

การประเมินคุณภาพรูปแบบ หมายถึง กระบวนการในการตัดสินคุณค่าความเป็นเลิศของรูปแบบ โดยนำผลที่ได้จากการวัดมาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ มาตรฐานด้านความเหมาะสม มาตรฐานด้านความถูกต้อง มาตรฐานด้านความความเป็นไปได้ และมาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ ดังนี้

มาตรฐานความเหมาะสม หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันว่า การประเมินได้ทำอย่างเหมาะสมตามกฎ ระเบียบ จรรยาบรรณในการประเมิน และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการประเมิน

มาตรฐานความถูกต้อง หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันว่าการประเมินได้มีการใช้เทคนิคที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อสรุป ข้อค้นพบ และสารสนเทศที่เพียงพอสำหรับตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน

มาตรฐานความเป็นประโยชน์ หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันถึงความเป็นประโยชน์ของผลการประเมิน ในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุม ทันเวลา และมีผลต่อการนำไปใช้

มาตรฐานความเป็นไปได้ หมายถึง มาตรฐานที่ต้องการประกันถึงการประเมินที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเหมาะสมกับสถานการณ์ ปฏิบัติได้ ยอมรับได้ ประหยัดและคุ้มค่า

ข้อ	ข้อความ	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		- 1	0	+ 1	
1.	จากประสบการณ์ของท่าน ท่านคิดว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของรูปแบบการบริหาร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมัธยมต้น มีอาชีพและรายได้ระหว่างเรียน ควรมีอะไรบ้าง				
2	ในการบริหารจัดการนี้ ท่านคิดว่า				

ข้อ	ข้อความ	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		- 1	0	+ 1	
	บทบาทของโรงเรียน บทบาทของ ผู้ประกอบการ/ชุมชน และบทบาทของ หน่วยงานกำกับดูแล ควรแบ่งความ รับผิดชอบกันอย่างไรจึงจะเกิด ประสิทธิภาพสูงสุด				
3	เราจะสามารถบูรณาการกิจกรรม ส่งเสริมอาชีพเหล่านี้เข้ากับหลักสูตร แกนกลางหรือเวลาเรียนปกติ ได้อย่างไร โดยไม่สร้างภาระงานให้ครูหรือกระทบ เวลาเรียนหลักของนักเรียนมากเกินไป				
4	ทักษะใดที่ท่านมองว่าจำเป็นเร่งด่วน ที่สุดสำหรับนักเรียนมัธยมต้น ก่อนที่ พวกเขาจะสามารถออกไปมีรายได้จริง				
5	ท่านมองว่าอุปสรรคเชิงบริหารที่ใหญ่ ที่สุดที่ขัดขวางการส่งเสริมอาชีพนักเรียน ในปัจจุบันคืออะไร และเราจะมีแนว ทางแก้ไขในรูปแบบของเราอย่างไร				
6	กลไกการประสานงานแบบใด ที่มี ประสิทธิภาพที่สุดในการสื่อสารระหว่าง โรงเรียนกับผู้ประกอบการ/ชุมชน				
7	รูปแบบการบริหารควรมีแนวทางจัดหา ทรัพยากรและเงินทุนอย่างไรจึงจะยั่งยืน และควรมีแรงจูงใจใด ให้ผู้ประกอบการ ในชุมชนอยากเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อย่างต่อเนื่อง				
8	ท่านคิดว่าแนวทางใดเหมาะสมที่สุด สำหรับนักเรียนในการมีรายได้จริง				

ข้อ	ข้อความ	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		- 1	0	+ 1	
9	เราควรวัดผลความสำเร็จของรูปแบบนี้ อย่างไร และโรงเรียนควรรับรองผลให้ นักเรียนอย่างไร				
10	เพื่อให้รูปแบบนี้ยั่งยืน ไม่ใช่แค่โครงการ ที่ทำแล้วจบไป ท่านคิดว่าโรงเรียนหรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้อง ปรับเปลี่ยนนโยบายหรือโครงสร้างการ ทำงานในระยะยาวอย่างไรบ้าง				

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย งานวิชาการ โทร. ๘๘๒๘

ที่ อว ๐๖๐๓.๐๒/ว ๒๕๔๘

วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน

ด้วย ว่าที่ร้อยตรีณนการ นาราชภูรร์ รหัสประจำตัว ๖๕๐๓๐๒๐๐ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุษภักดิ์บัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา กอนพวง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ บัณฑิตวิทยาลัย พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังที่แนบมาพร้อมนี้ บัณฑิตวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนุชา กอนพวง)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ อว ๐๖๐๓.๐๒/ว ๒๕๕๘

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๒๔ กันยายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่ร้อยตรีชนากร นาราชภูรร์ รหัสประจำตัว ๖๕๐๓๐๒๐๐ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุฎบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชา กองพ่วง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังแนบมาพร้อมนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนามัย นาอุดม)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๕๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๕๖-๘๘๒๖

๒. ว่าที่ร้อยตรีชนากร นาราชภูรร์

โทร ๐๘-๔๐๕๐-๑๙๓๒

1. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1.1 นายณัฐพงศ์ ดาราเพ็ญ	รองผู้อำนวยการสถานศึกษา	ประธานกรรมการ
1.2 นางสาวทัศนีย์ วิจิตรพัฒนนะ	ศึกษานิเทศก์	กรรมการ
1.3 นายดำรงศักดิ์ พันธุ์เทศ	กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	กรรมการ
1.4 นางสมภรณ์ แผลงเดช	ผู้แทนชุมชน	กรรมการ
1.5 นายทีปกร อ่างบุญตา	ผู้แทนผู้ประกอบการ	กรรมการ
1.6 นายธนวัฒน์ พรหมศักดิ์	ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ	กรรมการ
1.7 นางนิภาพร ชาทอง	ผู้แทนภาคการศึกษา	กรรมการ
1.8 นางสาววณิดา เข้มพิลา	ผู้แทนผู้ประกอบการ	กรรมการ
1.9 นางสาวกิระนาถ อาจวงศ์	ครูกลุ่มงานวิชาการ	กรรมการและ เลขานุการ
1.10 นางสาวรัชชา เรืองคุณ	ครูผู้รับผิดชอบงานหลักสูตรสถานศึกษา	กรรมการและ ผู้ช่วย เลขานุการ
1.11 นางสาวกนิษฐ์ ใจน้ำ	ครูผู้รับผิดชอบงานหลักสูตรสถานศึกษา	กรรมการและ ผู้ช่วย เลขานุการ

2. ครูที่ปรึกษา

- 2.1 นางสาวสุพรรณษา อันเวียง
- 2.2 นางสาวสุชาดา ชัยยะ
- 2.3 นายพัฒนากร ศรีพรหม
- 2.4 นางสาวรัตติกาล บุญทองโท

3. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 จำนวน 15 คน

4. พื้นที่ดำเนินการวิจัย โรงเรียนโคกปรังวิทยาكم สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์

แบบวิเคราะห์เอกสาร

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วัตถุประสงค์: เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ
การบริหารเครือข่าย การส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนานักเรียน

คำชี้แจง: แบบบันทึกนี้ใช้สำหรับวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย
และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยให้บันทึกข้อมูลตามหัวข้อที่กำหนด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเอกสาร

1.1 ชื่อเอกสาร/งานวิจัย (ภาษาอังกฤษ ถ้ามี)			
1.2 ผู้แต่ง/ผู้วิจัย			
1.3 ปีที่พิมพ์/เผยแพร่			
1.4 แหล่งที่มา/สำนักพิมพ์			
1.5 ประเภทเอกสาร	☐ หนังสือ/ตำรา	☐ วิทยานิพนธ์	☐ บทความวิจัย
	☐ บทความวิชาการ	☐ รายงานวิจัย	☐ เอกสารราชการ
	☐ อื่น ๆ ระบุ		

ส่วนที่ 2 สารสำคัญของเอกสาร

2.1 วัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมาย (ถ้ามี)
2.2 แนวคิด/ทฤษฎี/กรอบความคิดหลัก
2.3 วิธีการดำเนินงาน/ระเบียบวิธีวิจัย (ถ้ามี)
2.4 ผลการศึกษา/ข้อค้นพบสำคัญ

ส่วนที่ 3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

3.1 ประเด็นที่เกี่ยวข้อง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ การบริหารเครือข่าย/ความร่วมมือ ☐ การส่งเสริมอาชีพ ☐ การมีรายได้ระหว่างเรียน
☐ การพัฒนานักเรียน ☐ การบริหารสถานศึกษา ☐ การมีส่วนร่วมของชุมชน
☐ ทักษะอาชีพ
☐ อื่น ๆ ระบุ

3.2 สาระนั้นนำมาใช้ในการวิจัย

3.3 คำสำคัญ/Keywords ที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 4 ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 ข้อสรุปที่สำคัญ

4.2 ข้อเสนอแนะจากเอกสาร (ถ้ามี)

4.3 แนวทางการนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้

4.4 ข้อสังเกต/ข้อจำกัดของเอกสาร

วันที่วิเคราะห์เอกสาร:/...../.....

ลงชื่อผู้วิเคราะห์:

(.....)

หมายเหตุ:

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

เรื่อง องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ประกอบการในชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล
2. ตำแหน่ง/อาชีพ
3. หน่วยงาน/สถานที่ทำงาน
4. ประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้อง
5. วันที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหาร

1. ด้านโครงสร้างและกลไกการบริหาร

- 1.1 ท่านคิดว่าโครงสร้างการบริหารงานส่งเสริมอาชีพในโรงเรียนควรมีลักษณะอย่างไร?

.....

- 1.2 ควรมีหน่วยงานหรือบุคคลใดบ้างที่เกี่ยวข้องในการบริหารเครือข่ายส่งเสริมอาชีพ?

.....

- 1.3 แต่ละฝ่ายควรมีบทบาทหน้าที่อย่างไร?

.....

2. ด้านกระบวนการบริหารเครือข่าย

- 2.1 การบริหารเครือข่ายส่งเสริมอาชีพควรมีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร?

.....

- 2.2 ควรมีวิธีการประสานงานและสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายอย่างไร?

.....

3. ด้านแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

3.1 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพแบบใดที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น?

.....

3.2 การจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงปัจจัยหรือเงื่อนไขใดบ้าง?

.....

3.3 ควรมีแนวทางในการพัฒนาทักษะและคุณลักษณะของนักเรียนอย่างไร?

.....

4. ด้านการประเมินผลและการพัฒนาต่อเนื่อง

4.1 ควรประเมินผลการส่งเสริมอาชีพของนักเรียนในด้านใดบ้าง?

.....

4.2 ควรใช้วิธีการหรือเครื่องมือใดในการประเมินผล?

.....

4.3 ควรมีแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างไร?

.....

5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

5.1 ท่านมีข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพหรือไม่?

.....

.....

ลงชื่อ ผู้สัมภาษณ์

(.....)

วันที่ / /

แบบบันทึกการประชุมกลุ่ม

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการประชุม

การประชุมครั้งที่		วงรอบที่	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3
วันที่ประชุม	/...../.....	เวลา	 - น.
สถานที่ประชุม			
ประธานการประชุม			
ผู้บันทึกการประชุม			

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง/สถานะ	หน่วยงาน/สังกัด
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

ร่วมผู้เข้าร่วมประชุม คน ผู้ไม่มาประชุม คน คิดเป็นร้อยละ

ส่วนที่ 2 วาระการประชุม

วาระที่ 1	เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ
วาระที่ 2	เรื่องรับรองรายงานการประชุมครั้งที่ผ่านมา
วาระที่ 3	เรื่องสืบเนื่อง
วาระที่ 4	เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา
วาระที่ 5	เรื่องอื่น ๆ

ส่วนที่ 3 สารสำคัญของการประชุม

3.1 ประเด็นที่หารือ/อภิปราย
3.2 ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุม
3.3 ปัญหา/อุปสรรคที่พบ
3.4 แนวทางการแก้ไขปัญหา

ส่วนที่ 4 มติที่ประชุม/ข้อตกลงร่วม

ลำดับ	มติ/ข้อตกลง	ผู้รับผิดชอบ	กำหนดเสร็จ
1			
2			
3			
4			
5			

ส่วนที่ 5 การนัดหมายครั้งต่อไป

วันที่/...../..... เวลา น. สถานที่

วาระสำคัญ:

ปิดประชุมเวลา น.

ลงชื่อ ผู้บันทึก ลงชื่อ ประธาน

(.....)

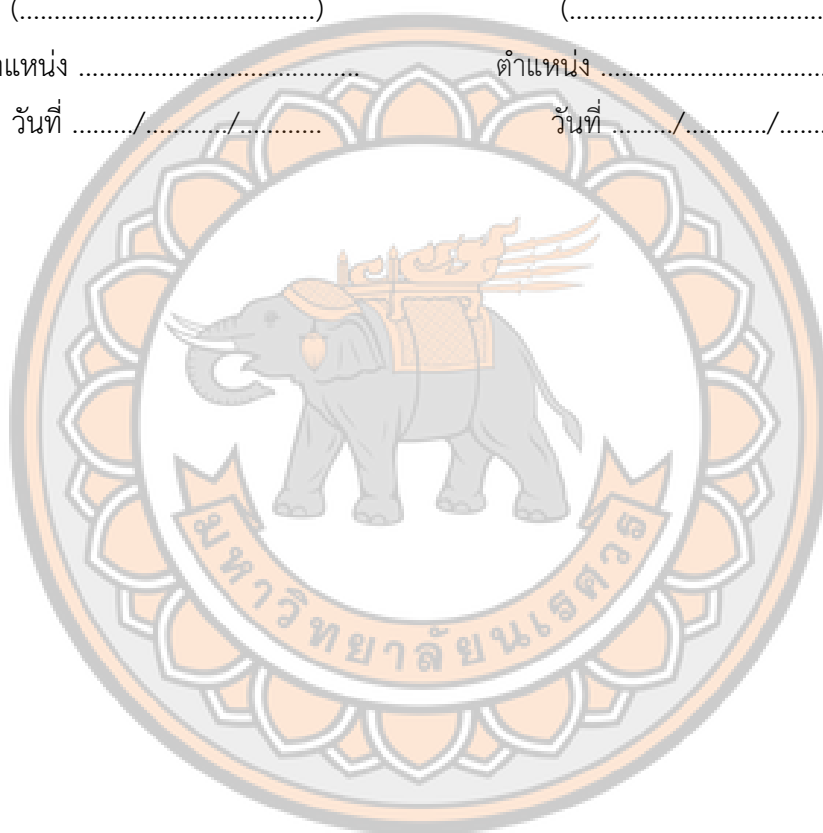
(.....)

ตำแหน่ง

ตำแหน่ง

วันที่/...../.....

วันที่/...../.....

**แบบประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ
เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญประเมินในรอบที่ 2)**

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้เชี่ยวชาญ

ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง

หน่วยงาน/สังกัด

วุฒิการศึกษาสูงสุด ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก สาขา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ปี

ความเชี่ยวชาญ: ☐ การบริหารการศึกษา ☐ หลักสูตรและการสอน ☐ การส่งเสริมอาชีพ

☐ อื่น ๆ ระบุ

คำชี้แจง

แบบประเมินนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

โดยประเมินใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้องและด้านความเป็นไปได้

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- 5 หมายถึง มากที่สุด / เห็นด้วยมากที่สุด
- 4 หมายถึง มาก / เห็นด้วยมาก
- 3 หมายถึง ปานกลาง / เห็นด้วยปานกลาง
- 2 หมายถึง น้อย / เห็นด้วยน้อย
- 1 หมายถึง น้อยที่สุด / เห็นด้วยน้อยที่สุด

ส่วนที่ 2 การประเมินคุณภาพรูปแบบ

ด้านที่ 1 ความถูกต้อง (Accuracy)

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1	รูปแบบนี้ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาได้อย่างถูกต้องตามหลักการ					
2	รูปแบบนี้มีความถูกต้องกับการปฏิบัติงานจริงในโรงเรียน					
3	มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างเหมาะสมถูกต้อง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์					

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
4	การตัดสินใจผลการพัฒนาคุณภาพนักเรียนมัธยมศึกษา มีความน่าเชื่อถือ สมเหตุ สมผล และมีเอกสารอ้างอิงครบถ้วน					

ด้านที่ 2 ความเป็นไปได้ (Feasibility)

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
5	รูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้จริง					
6	รูปแบบสามารถยอมรับได้					
7	มีกลไกในการบริหารที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้					
8	รูปแบบการดำเนินงานมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบ	
3.2 จุดเด่นของรูปแบบ	
3.3 จุดที่ควรปรับปรุง	
3.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ	

ความเห็นโดยรวมต่อรูปแบบ

- ☐ สามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องปรับปรุง
- ☐ สามารถนำไปใช้ได้หลังปรับปรุงเล็กน้อย
- ☐ ควรปรับปรุงก่อนนำไปใช้
- ☐ ไม่ควรนำไปใช้ ควรพัฒนาใหม่

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(.....)

ตำแหน่ง

วันที่/...../.....

แบบประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ
เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
(สำหรับผู้ทดลองใช้รูปแบบประเมินในวงรอบที่ 3)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ใช้รูปแบบฯ

ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง

ตำแหน่ง ☐ นักเรียน ☐ ครูที่ปรึกษา ☐ เครือข่ายพี่เลี้ยง

คำชี้แจง

แบบประเมินนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยประเมินใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นประโยชน์

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน
 โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- 5 หมายถึง มากที่สุด / เห็นด้วยมากที่สุด
- 4 หมายถึง มาก / เห็นด้วยมาก
- 3 หมายถึง ปานกลาง / เห็นด้วยปานกลาง
- 2 หมายถึง น้อย / เห็นด้วยน้อย
- 1 หมายถึง น้อยที่สุด / เห็นด้วยน้อยที่สุด

ส่วนที่ 2 การประเมินคุณภาพรูปแบบ

ด้านที่ 1 ความเหมาะสม (Appropriateness)

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1	รูปแบบนี้มีความเหมาะสมในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
2	รูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามขอบข่ายการปฏิบัติงานของผู้บริหารและครูผู้สอนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา					
3	รูปแบบนี้ได้ระบุนุกระบวนการบริหารที่มีความชัดเจน					

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
	เป็นรูปธรรม และเหมาะสมนำไปปฏิบัติได้					
4	รูปแบบนี้ได้รับภาระงานและขอบข่ายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชัดเจน และเหมาะสมนำไปปฏิบัติได้					
5	รูปแบบนี้ได้รายงานผลการประเมินคุณภาพของผู้เรียน มีความสมบูรณ์ ยุติธรรม และเสนอจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา					

ด้านที่ 2 ความเป็นประโยชน์ (Utility)

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
6	รูปแบบนี้มีประโยชน์ต่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน					
7	การนำรูปแบบไปใช้ จะทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนที่มีความเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน					
8	รูปแบบได้ระบุวัตถุประสงค์ หลักการบริหารไว้ เครือข่ายอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
9	การดำเนินการตามรูปแบบมีความชัดเจน และ สารสนเทศที่ได้จากการดำเนินงานตามรูปแบบมี ประโยชน์สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาและโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา					
10	สารสนเทศที่ได้จากการรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ช่วยทำให้ ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริม อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น และนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนได้อย่าง ต่อเนื่อง					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบ
3.2 จุดเด่นของรูปแบบ
3.3 จุดที่ควรปรับปรุง
3.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ความเห็นโดยรวมต่อรูปแบบ

- ☐ สามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องปรับปรุง
- ☐ สามารถนำไปใช้ได้หลังปรับปรุงเล็กน้อย
- ☐ ควรปรับปรุงก่อนนำไปใช้
- ☐ ไม่ควรนำไปใช้ ควรพัฒนาใหม่

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(.....)

ตำแหน่ง

วันที่/...../.....

แบบประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

วงรอบที่ 3: ชั้นทดลองใช้รูปแบบ

คำชี้แจง: แบบประเมินนี้ใช้สำหรับประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

ของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ

โดยประเมินก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบการบริหาร

เครือข่าย

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ข้อมูลผู้รับการประเมิน

ชื่อ-สกุล: ชั้น/ห้อง:

กิจกรรมอาชีพที่เข้าร่วม: วันที่ประเมิน:

การประเมินครั้งนี้: ☐ ก่อนทดลอง (Pre-test) ☐ หลังทดลอง (Post-test)

เกณฑ์การประเมิน

ระดับคะแนน	ความหมาย	เกณฑ์การพิจารณา
5	มากที่สุด	ปฏิบัติได้ถูกต้อง ครบถ้วน ด้วยตนเอง อย่างคล่องแคล่ว
4	มาก	ปฏิบัติได้ถูกต้องเป็นส่วนใหญ่ ต้องการคำแนะนำบ้าง
3	ปานกลาง	ปฏิบัติได้บางส่วน ต้องการคำแนะนำเป็นระยะ
2	น้อย	ปฏิบัติได้เล็กน้อย ต้องการความช่วยเหลือตลอด
1	น้อยที่สุด	ไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือปฏิบัติไม่ถูกต้อง

ตอนที่ 1 ด้านความรู้ (Knowledge)

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1	นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการทำผลิตภัณฑ์ / การให้บริการ					
2	นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ					
3	นักเรียนสามารถคำนวณต้นทุน กำไร					

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
	และกำหนดราคาขายได้					
4	นักเรียนมีความรู้ในการบริหารจัดการธุรกิจเบื้องต้น (วางแผน จัดการสต็อก บันทึกบัญชี)					
5	นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการตลาดและการขาย (ช่องทางจำหน่าย การโปรโมท)					
6	นักเรียนมีความรู้ด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย ในการทำงาน					
รวมคะแนน ด้านความรู้						

ตอนที่ 2 ด้านทักษะ (Skills)

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
7	นักเรียนสามารถปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่กำหนดได้ อย่างถูกต้อง					
8	นักเรียนสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ได้อย่างคล่องแคล่ว และปลอดภัย					
9	นักเรียนสามารถผลิตสินค้า/บริการที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน					
10	นักเรียนสามารถบริหารจัดการเวลาในการทำงานได้ อย่างเหมาะสม					
11	นักเรียนมีทักษะในการสื่อสารและให้บริการลูกค้า					
12	นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการทำงานได้					
13	นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นทีมได้					
รวมคะแนน ด้านทักษะ						

ตอนที่ 3 ด้านคุณลักษณะ (Attributes)

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
14	นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย					
15	นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน					
16	นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรและอดทนในการทำงาน					
17	นักเรียนมีความมุ่งมั่นตั้งใจและกระตือรือร้นในการเรียนรู้'อาชีพ					
18	นักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีน้ำใจ					
19	นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนางาน					
20	นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพสุจริต					
รวมคะแนน ด้านคุณลักษณะ						

สรุปผลการประเมินผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

ด้าน	จำนวนข้อ	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ระดับ
1. ด้านความรู้	6	30			
2. ด้านทักษะ	7	35			
3. ด้านคุณลักษณะ	7	35			
รวมทั้งหมด	20	100			

แบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพเกี่ยวกับผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

วงรอบที่ 3: ขั้นตอนการใช้รูปแบบ

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์นี้ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน เพื่อเสริมข้อมูลจากแบบประเมินเชิงปริมาณ โดยสัมภาษณ์หลังจากนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมอาชีพแล้ว

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล: ชั้น/ห้อง:

กิจกรรมอาชีพที่เข้าร่วม:

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์: ผู้สัมภาษณ์:

ประเด็นที่ 1 ด้านความรู้ (Knowledge)

คำถามที่ 1: นักเรียนช่วยอธิบายขั้นตอนการทำ (ผลิตภัณฑ์/บริการ) ที่นักเรียนเรียนรู้ ตั้งแต่ต้นจนจบได้ไหม?

คำถามเสริม: ขั้นตอนไหนที่สำคัญที่สุด? ทำไมถึงคิดอย่างนั้น?

คำตอบ:

.....

คำถามที่ 2: ถ้านักเรียนต้องขายสินค้าที่ทำ นักเรียนจะคำนวณราคาขายอย่างไร? ต้นทุนมีอะไรบ้าง?

คำถามเสริม: รู้ได้อย่างไรว่าได้กำไรหรือขาดทุน?

คำตอบ:

.....

คำถามที่ 3: นักเรียนคิดว่าจะใช้วิธีการอย่างไรในการขายสินค้าให้ได้มากขึ้น? มีเทคนิคอะไรบ้าง?

คำถามเสริม: รู้จักช่องทางการขายออนไลน์ไหม? คิดว่าจะใช้ได้อย่างไร?

คำตอบ:

.....

ประเด็นที่ 2 ด้านทักษะ (Skills)

คำถามที่ 4: นักเรียนคิดว่าตัวเองทำอาชีพนี้ได้ดีแค่ไหน? ทำส่วนไหนได้ดี และส่วนไหนต้องพัฒนา?

คำถามเสริม: เทียบกับตอนเริ่มต้น พัฒนาขึ้นอย่างไรบ้าง?

คำตอบ:

.....

.....

คำถามที่ 5: ถ้าเจอปัญหาระหว่างทำงาน เช่น ขงหมด เครื่องมือเสีย ลูกค้าไม่พอใจ นักเรียนจะอย่างไร?

คำถามเสริม: ยกตัวอย่างปัญหาที่เคยเจอและวิธีแก้ไขได้ไหม?

คำตอบ:

.....

.....

คำถามที่ 6: นักเรียนทำงานร่วมกับเพื่อนอย่างไร? แบ่งหน้าที่กันอย่างไร? มีปัญหาอะไรบ้างไหม?

คำถามเสริม: ได้เรียนรู้อะไรจากการทำงานเป็นทีม?

คำตอบ:

.....

.....

ประเด็นที่ 3 ด้านคุณลักษณะ (Attributes)

คำถามที่ 7: นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับการเรียนรู้อาชีพนี้? สนุกไหม? อยากทำต่อไหม?

คำถามเสริม: มีอะไรที่ทำให้รู้สึกภูมิใจบ้าง?

คำตอบ:

.....

.....

คำถามที่ 8: การทำกิจกรรมอาชีพทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง? (เช่น ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา ความอดทน)

คำถามเสริม: ครูหรือผู้ปกครองเห็นการเปลี่ยนแปลงนี้ไหม?

คำตอบ:

.....

.....

คำถามที่ 9: นักเรียนได้เรียนรู้บทเรียนอะไรจากการทำกิจกรรมอาชีพนี้?

คำถามเสริม: มีอะไรที่อยากบอกน้องๆ ที่จะมาเรียนรู้อาชีพนี้บ้าง?

คำตอบ:

.....

.....

คำถามที่ 10: ในอนาคต นักเรียนคิดจะนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้อย่างไร?

อยากประกอบอาชีพอะไร?

คำถามเสริม: คิดว่าการเรียนรู้อาชีพตั้งแต่ตอนนี้มีประโยชน์อย่างไร?

คำตอบ:

.....

.....

บันทึกข้อสังเกตของผู้สัมภาษณ์

(บรรยายภาคการสัมภาษณ์ ความกระตือรือร้น ความมั่นใจในการตอบ พฤติกรรมที่สังเกตได้ ฯลฯ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

ผู้สัมภาษณ์

(.....)

วันที่/...../.....

แบบบันทึกการเรียนรู้รายบุคคล
กิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลนักเรียน

ชื่อ-สกุล		ชั้น	ม.	เลขที่	
กิจกรรมอาชีพ					
ครูที่ปรึกษา		พี่เลี้ยง			

ส่วนที่ 2 บันทึกการเรียนรู้ประจำวัน

วันที่	/...../.....	ครั้งที่		เวลา	-..... น.
กิจกรรมที่ทำวันนี้					
สิ่งที่ได้เรียนรู้วันนี้ (ความรู้ / ทักษะ / เทคนิค)					
ปัญหา/อุปสรรคที่พบ	วิธีการแก้ไขปัญหา				
ความรู้สึกร/ความประทับใจวันนี้					
☐ สนุกมาก ☐ สนุก ☐ เฉย ๆ					
☐ ไม่สนุก ☐ เหนื่อย ☐					
ท้อแท้ ☐ ภูมิใจ ☐ อื่น ๆ					
เพราะ:					
สิ่งที่จะนำไปปรับปรุง/พัฒนาในครั้งต่อไป					

ส่วนที่ 3 บันทึกรายรับ-รายจ่ายประจำวัน

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	หมายเหตุ
รายรับ (ยอดขาย)		
- สินค้าที่ 1:		
- สินค้าที่ 2:		
- สินค้าที่ 3:		
รวมรายรับ		
รายจ่าย (ต้นทุน)		
- วัตถุดิบ:		
- บรรจุภัณฑ์:		
- อื่น ๆ:		
รวมรายจ่าย		
กำไร/ขาดทุน (รายรับ - รายจ่าย)		

ส่วนที่ 4 การประเมินตนเอง

รายการ	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปรับปรุง	ควรพัฒนา
1. ความรับผิดชอบในการทำงาน					
2. ความตรงต่อเวลา					
3. การทำงานร่วมกับผู้อื่น					
4. ความคิดสร้างสรรค์					
5. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า					
6. ทักษะการสื่อสาร/การขาย					
7. การบริหารจัดการเงิน					
8. ความพึงพอใจในการทำกิจกรรมวันนี้โดยรวม					

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะ/ความต้องการความช่วยเหลือ

ลงชื่อ นักเรียน
(.....)
วันที่/...../.....

ลงชื่อ
ครูที่ปรึกษา
(.....)
วันที่/...../.....

ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะจากครูที่ปรึกษา/พี่เลี้ยง

ลงชื่อ (ครูที่ปรึกษา/พี่เลี้ยง)

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียน
กิจกรรม "แครปเย็นสร้างอาชีพ" โรงเรียนโคกปรังวิทยาคม

วัตถุประสงค์: เพื่อสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม

ส่งเสริมอาชีพ ตลอดระยะเวลา 20 วัน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุลนักเรียน		ชั้น ม.		เลขที่	
กิจกรรมอาชีพ	แครปเย็นสร้างอาชีพ				
ระยะเวลาสังเกต	20 วัน (แบ่งเป็น 3 ระยะ: ระยะที่ 1 วันที่ 1-7, ระยะที่ 2 วันที่ 8-14, ระยะที่ 3 วันที่ 15-20)				
ผู้สังเกต		ตำแหน่ง			

คำชี้แจง: กรุณาสังเกตพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนและทำเครื่องหมาย ✓

ลงในช่องที่ตรงกับระดับ

พฤติกรรมที่สังเกตได้ในแต่ละระยะ

เกณฑ์การประเมินระดับพฤติกรรม
5 = มากที่สุด (ปฏิบัติสม่ำเสมอ เป็นแบบอย่างที่ดี) 4 = มาก (ปฏิบัติสม่ำเสมอ) 3 = ปานกลาง (ปฏิบัติบ่อยครั้ง) 2 = น้อย (ปฏิบัติบางครั้ง) 1 = น้อยที่สุด (ไม่ค่อยปฏิบัติ)

ตอนที่ 2 รายการพฤติกรรมที่สังเกต (4 ด้าน 16 รายการ)

ข้อ	พฤติกรรมที่สังเกต	ระดับพฤติกรรม				
		5	4	3	2	1
ด้านที่ 1 ความรับผิดชอบ						
1	มาปฏิบัติงานตรงเวลาตามที่นัดหมาย					
2	เตรียมวัสดุอุปกรณ์ได้ครบถ้วนก่อนลงมือทำงาน					
3	ปฏิบัติงานจนเสร็จสิ้นตามที่ได้รับมอบหมาย					
4	เก็บรักษาและทำความสะอาดอุปกรณ์หลังใช้งาน					
ด้านที่ 2 วินัย						
5	ปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อตกลงของกลุ่ม					
6	ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่กำหนดอย่างถูกต้อง					
7	รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบระหว่างทำงาน					
8	ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างประหยัดและคุ้มค่า					
ด้านที่ 3 ความซื่อสัตย์						
9	บันทึกการรับ-รายการจ่ายตามความเป็นจริง					
10	ไม่นำวัสดุอุปกรณ์ของส่วนรวมไปใช้ส่วนตัว					
11	รายงานผลการทำงานตามความเป็นจริง					
12	ยอมรับข้อผิดพลาดและพร้อมแก้ไข					
ด้านที่ 4 การทำงานเป็นทีม						
13	แบ่งหน้าที่และรับผิดชอบงานในส่วนของตนเอง					
14	ให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมกลุ่มโดยไม่ต้องร้องขอ					
15	รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเคารพ					
16	ประสานงานและสื่อสารกับเพื่อนร่วมกลุ่มได้ดี					

สรุปคะแนนรายด้าน

ด้าน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	แปลผล
1. ความรับผิดชอบ	20				
2. วินัย	20				
3. ความซื่อสัตย์	20				
4. การทำงานเป็นทีม	20				

ด้าน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	แปลผล
รวมทั้งหมด	80				

ตอนที่ 3 บันทึกพัฒนาการพฤติกรรมตาม 3 ระยะ

คำชี้แจง: ให้ผู้สังเกตสรุประดับพฤติกรรมของนักเรียนในแต่ละระยะ โดยทำเครื่องหมาย ✓

ในช่องที่ตรงกับระดับพฤติกรรมที่สังเกตได้

พฤติกรรม	ระยะที่ 1 (วันที่ 1-7)	ระยะที่ 2 (วันที่ 8-14)	ระยะที่ 3 (วันที่ 15-20)
	น้อยที่สุด / น้อย / ปานกลาง / มาก / มากที่สุด	น้อยที่สุด / น้อย / ปานกลาง / มาก / มากที่สุด	น้อยที่สุด / น้อย / ปานกลาง / มาก / มากที่สุด
1. ความรับผิดชอบ	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด
2. วินัย	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด
3. ความซื่อสัตย์	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด
4. การทำงานเป็นทีม	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด	☐ น้อยที่สุด ☐ น้อย ☐ ปานกลาง ☐ มาก ☐ มากที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จุดเด่น/พฤติกรรมที่น่าชื่นชม
จุดที่ควรพัฒนา/ปรับปรุง
พัฒนาการที่เห็นได้ชัดเจน (เปรียบเทียบระยะที่ 1 กับ ระยะที่ 3)
ข้อเสนอแนะสำหรับนักเรียน

ลงชื่อ ผู้สังเกต

(.....)

ตำแหน่ง

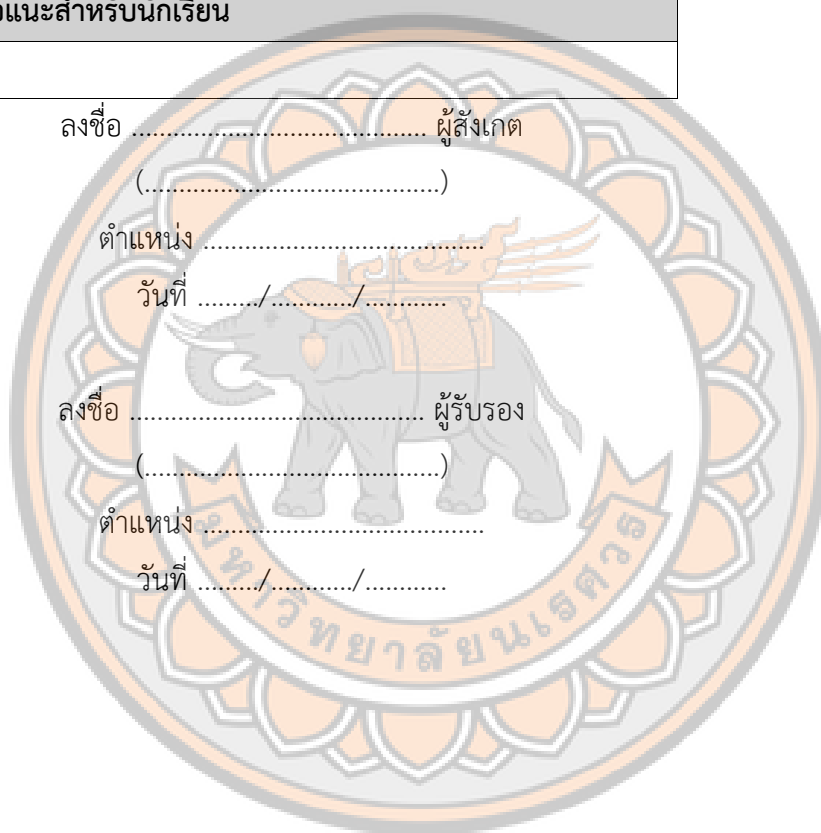
วันที่/...../.....

ลงชื่อ ผู้รับรอง

(.....)

ตำแหน่ง

วันที่/...../.....

ภาคผนวก ค คู่มือการใช้รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เรียบเรียงและจัดทำโดย

ว่าที่ร้อยตรีชนนากร นาราชภูรี

ปริญญาการศึกษา : การศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ส่วนที่ 1

บทนำ

เหตุผลและความจำเป็น

จากข้อค้นพบของการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทำให้ได้รูปแบบๆ เพื่อใช้ในการบริหารเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการฝึกทักษะอาชีพและมีรายได้ระหว่างเรียน ซึ่งมีองค์ประกอบของรูปแบบ แบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) โครงสร้างและบทบาทกลไกการบริหาร 4) กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ 5) แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน 6) ทักษะด้านอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน 7) เงื่อนไขความสำเร็จ

แต่อย่างไรก็ดี การที่จะนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องมีคู่มือการใช้รูปแบบซึ่งคู่มือฉบับนี้ ได้รวบรวมวิธีการ ขั้นตอนในการนำรูปแบบฯ ไปสู่การปฏิบัติ สามารถนำไปใช้ได้จริงและเห็นกระบวนการอย่างเป็นรูปธรรม โดยคู่มือฯ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทนำ ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพฯ และส่วนที่ 3 แนวทางการใช้รูปแบบฯ

วัตถุประสงค์ของคู่มือ

1. เพื่อให้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง เป็นรูปธรรม

2. เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งรัฐและเอกชน สามารถนำคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นแนวทางในการส่งเสริม พัฒนา และแก้ไขปัญหาอย่างเต็มศักยภาพ และเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ส่งผลให้เป็นผู้ที่สามารถมีชีวิต สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี เติบโตเป็นพลเมืองที่ดี

ประโยชน์ของการนำคู่มือไปใช้

1. นักเรียนได้รับการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนได้อย่างรอบด้านร่วมกับเครือข่ายทางการศึกษา
2. ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เครือข่ายทางการศึกษาที่เข้าร่วมใช้คู่มือหรือได้รับผลกระทบจากการใช้คู่มือเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
3. ได้นวัตกรรมเชิงคุณค่าด้านการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่เกิดจากกระบวนการของการใช้คู่มือในช่วงระหว่างกระบวนการหรือหลังสิ้นสุดกระบวนการ

ส่วนที่ 2

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ความเป็นมาของรูปแบบ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความสามารถทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่อง อาทิ ปัจจัยด้านความผันผวนของเศรษฐกิจโลก กฎ ระเบียบระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันทางการค้า ทักษะความสามารถของแรงงาน โครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมสูงวัย และเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วที่ส่งผลให้ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และภาคบริการต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค รูปแบบการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคที่ทำให้เกิดการลงทุนจากนักลงทุนต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคต อาทิ เศรษฐกิจโลก โครงสร้างประชากร เทคโนโลยี จะทำให้ประเทศไทยเผชิญความท้าทายมากขึ้นในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะต่อไป ดังนั้น เพื่อยกระดับการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่มีรายได้สูงได้อย่างประสบความสำเร็จใน 20 ปี ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการขยายตัวและการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง รวมทั้งมีขีดความสามารถทางการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในเวทีสากล ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันสำหรับประเทศไทยจึงได้มุ่งพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ (1) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปทบทวนหาแนวทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (2) “ปรับปรุงปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ

ในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ ดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ (3) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับ โมเดลธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต บนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน พร้อมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ จะทำให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและ การลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้น กลางในประเทศได้ในคราวเดียวกัน (ยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับประกาศรชกิจจานุเบกษา, 2561)

รายงานความก้าวหน้าการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559 – 2563 เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลผลิตภาพ และการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน เป้าหมายย่อยที่ 8.6 ลดสัดส่วนของเยาวชนที่ไม่มีการศึกษา ไม่มีการศึกษาและที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ภายในปี 2563 ได้มีข้อเสนอแนะว่า ภาครัฐควรสร้าง ทางเลือกทางการศึกษาที่สามารถตอบโจทย์การดำเนินชีวิตและสถานการณ์ของเยาวชน อาทิ การสนับสนุนค่าฝึกอบรมด้วยการให้คูปองเพื่อให้เยาวชนสามารถเลือกรับการฝึกทักษะตามความสนใจ การสนับสนุนงบประมาณให้ภาคเอกชนจัดหลักสูตรออนไลน์ที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อพัฒนาแรงงาน ด้านต่าง ๆ รวมถึงการสร้างระบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น มีระบบสะสมหน่วยกิตที่ผู้เรียนสามารถ โอนหน่วยกิตหรือเทียบวุฒิการศึกษาและการจัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย และตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเด็ก หลุดออกนอกระบบซ้ำ นอกจากนี้ควรมีการสร้างเครือข่ายสังคมและให้ความสำคัญกับกระบวนการ มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาคการศึกษาและนอการศึกษา ในการดูแลและช่วยเหลือ เยาวชนกลุ่มเสี่ยงและเยาวชนนอกระบบรวมถึงการขยายกองทุนการศึกษาให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

สภาพสังคมในปัจจุบันเศรษฐกิจ และสังคมในประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ผลการ ดำรงชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปด้วย เพื่อความอยู่รอดในสังคม และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ยิ่งขึ้น มีความต้องการมากขึ้น เพื่อความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต ความต้องการปัจจัยพื้นฐานของ มนุษย์คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต หากจะ ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องทำงานเพื่อให้ค่าตอบแทน หรือเงินที่เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนการปลูกฝัง ในการทำงานตั้งแต่อายุน้อยนั้นจะทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในการทำงาน อีกทั้งยังได้ ค่าตอบแทนในการทำงาน ซึ่งจะช่วยในเรื่องของรายจ่ายของนักเรียนการทำงานที่มีสิ่งตอบแทนเป็น เงินนั้นจะช่วยสร้างกำลังใจในการทำงาน เพราะเงินเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญเป็นพื้นฐานความต้องการ ของมนุษย์ การทำงานระหว่างเรียนจึงเป็นทางเลือกที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีรายได้พิเศษหลังเลิก

เรียนอีกทั้งยังได้ฝึกประสบการณ์การทำงาน และแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองได้อีกด้วย หากแบ่งเวลาให้เหมาะสมไม่ทำให้ผลการเรียนเสีย ก็จะเป็นผลที่ดีที่ได้ฝึกประสบการณ์ หากสถาบันการศึกษาได้เปิดโอกาสให้นักเรียนจะทำให้ได้ประสบการณ์ตรงจากการทำงานเพื่อนำมาบูรณาการกับวิชาที่เรียน ได้ฝึกความอดทน ความรับผิดชอบต่องาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งตนเอง และงานที่รับผิดชอบ (เสริมศักดิ์, 2548)

ปัจจุบันนักเรียนมีค่านิยมในการทำงานระหว่างเรียนมากขึ้น แต่ถ้าเทียบกับประเทศที่เจริญแล้วยังคงมีปริมาณที่น้อยกว่า เนื่องจากเกิดจากค่านิยม หรือความเชื่อในการเลี้ยงดูบุตรที่ว่ายไม่ใช่หน้าที่ของบุตรในวัยเรียน และยังไม่ถึงเวลาในการทำงานไม่ควรให้บุตรมารับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่าย หรือหากบุตรต้องการสิ่งใดก็จะหามาให้ โดยที่ไม่ต้องดิ้นรน ไขว่คว้าซึ่งจะทำให้บุตรในความดูแลของผู้ปกครองไม่รู้จักความรับผิดชอบไม่มีความอดทน ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ไม่มีความมั่นใจ ซึ่งจะต่างกับประเทศที่เจริญแล้วที่นักเรียนหาเงินเลี้ยงชีพตนเองเป็นเรื่องธรรมดาปกติที่ทุกคนต้องทำ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักเรียนในต่างประเทศมีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่อายุยังน้อยมีความรับผิดชอบ มั่นใจในตนเอง และมีความอดทนมากกว่าวัยรุ่นไทย การส่งเสริมให้ความรู้สร้างค่านิยมในการทำงานระหว่างเรียนจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ จึงมักอยากทำในสิ่งที่ตนเองสนใจ หรือเป็นที่นิยมกันในหมู่เพื่อน การหารายได้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของตนเอง ทั้งยังได้ค่าตอบแทน ประสบการณ์ในการทำงาน ความรับผิดชอบใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และสร้างนิสัยที่ดีต่อการทำงาน การทำงานของนักเรียนที่ช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์กับบิดามารดาให้ดีขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามอาจทำให้นักเรียนใช้จ่ายเงินในทางที่ไม่เหมาะสมเช่น ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเกินตัว ดังนั้น การเลือกทำงานระหว่างเรียนของนักเรียนควรพิจารณาอย่างรอบคอบ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการหารายได้ระหว่างเรียน พบว่าในปัจจุบันยังมีผู้บริหารที่ส่งเสริมการหารายได้ระหว่างเรียนทุกโรงเรียนตามแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยดำเนินการตามหลักการเป้าหมาย แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แต่พบว่าแนวโน้มของการศึกษาโลกที่กำลังจะเปลี่ยนไป ทำให้ต้องปรับแนวคิดการบริหารเพื่อให้ทันต่อแนวโน้มของการศึกษาที่กำลังจะเปลี่ยนไป ผู้วิจัยจึงสนใจการสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้เรียนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

วัตถุประสงค์หลัก เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยรูปแบบการบริหาร

วัตถุประสงค์รอง

1. เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการบริหารจัดการในสถานศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้สำรวจความถนัดและเรียนรู้ทักษะอาชีพที่หลากหลาย
2. เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีผลและสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียนได้อย่างเหมาะสม

หลักการของรูปแบบ

รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักการในการดำเนินการ ดังนี้

1. หลักการบริหารเครือข่ายทางการศึกษา หมายถึง บริหารเครือข่ายทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมุ่งเน้นความสำคัญของเครือข่าย การบริหารจัดการ และบทบาทของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องการพัฒนา นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้สามารถเรียนรู้ ควบคู่กับการมีทักษะอาชีพและสร้างรายได้ระหว่างเรียน เป็นทิศทางที่สำคัญในยุคการศึกษาไทยที่ต้องเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วประกอบกับเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ทำให้โรงเรียนไม่เพียงแต่ต้องทำหน้าที่ในการพัฒนาความรู้ทางวิชาการ แต่ยังต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ชีวิตจริง มีพื้นฐานอาชีพ และสามารถสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับวัย บนหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน การบรรลุเป้าหมายนี้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ยึดโยงกับ “เครือข่ายทางการศึกษา” ที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายทั้งในและนอกโรงเรียน อาทิ ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และหน่วยงานภาครัฐ หลักการบริหารเครือข่ายทางการศึกษาเป็นแนวทางที่จะช่วยเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ “ความร่วมมือ” “การแบ่งปันทรัพยากร” และ “การสร้างคุณค่าร่วม” เครือข่ายมิใช่เพียงกลุ่มความสัมพันธ์ที่ต่างคนต่างมีผลประโยชน์ หากแต่เป็นการร่วมกันทำงานบนวิสัยทัศน์เดียวกันเพื่อบ่มเพาะนักเรียนสู่ความเป็นผู้มีทักษะในศตวรรษที่ 21

การบริหารเครือข่ายในมิติการศึกษามีหลักการสำคัญดังนี้

1. หลักการมีส่วนร่วม ทุกภาคีควรร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินผลการดำเนินการ การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการยอมรับและความยั่งยืน
2. หลักการความเสมอภาค ผู้เรียนทุกคนควรได้รับโอกาสในการเข้าถึงโครงการหรือกิจกรรมที่จัดผ่านเครือข่าย โดยไม่คำนึงถึงฐานะหรือความแตกต่าง

3. หลักการโปร่งใสตรวจสอบได้ การบริหารเครือข่ายต้องคำนึงถึงความชัดเจนด้านข้อมูล การใช้ทรัพยากร และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

4. หลักการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทุกความร่วมมือและกิจกรรมในเครือข่ายต้องยึดโยงกับประโยชน์สูงสุดของนักเรียน ซึ่งรวมทั้งการพัฒนาทักษะชีวิต อาชีพ และทักษะสังคม

5. หลักการความยืดหยุ่น เครือข่ายต้องพร้อมปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และความต้องการทางตลาดแรงงาน

2. หลักการบูรณาการ หมายถึง การประสานกลมกลืนกันของแผน กระบวนการสารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติการ ผลลัพธ์ และการวิเคราะห์ เพื่อสนับสนุนเป้าประสงค์ที่สำคัญในการดำเนินงานของรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยอาศัยหลักการบูรณาการทั้งเรื่องของคน เงิน วัสดุ และวิธีการต่างๆ เพื่อให้สามารถนำรูปแบบฯ ไปใช้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และไม่ตายตัว ซึ่งมีหัวใจสำคัญคือการสร้างนวัตกรรมเชิงคุณค่า (Value Innovation) ตามสภาพบริบทของพื้นที่ หลักการบูรณานั้น ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของแต่ละองค์ประกอบจะต้องมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างสมบูรณ์ และอยู่บนพื้นฐานของหลักการ ภายใต้ความเชื่อว่าการทำงานขององค์การมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันเป็นระบบที่เป็นพลวัต มีผู้เกี่ยวข้องหลากหลายฝ่าย

3. หลักการประสานพลัง หมายถึง การระดมสรรพกำลังหรือรวมพลังของเครือข่ายทางการศึกษาร่วมดำเนินการต่างๆ เช่น กำหนดทิศทาง วิเคราะห์ความซับซ้อน ร่วมแลกเปลี่ยน รับฟัง สร้างการพัฒนาให้นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้ทักษะอาชีพและสร้างรายได้ระหว่างเรียน ซึ่งเป็นภารกิจที่โรงเรียนไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยพลังความร่วมมือจากหลายฝ่าย การประสานพลังมิใช่เพียงการทำงานร่วมกันในเชิงปริมาณ แต่คือการรักษาความเชื่อมโยงเชิงคุณภาพ สร้างเอกภาพทางวิสัยทัศน์ และใช้ศักยภาพที่หลากหลายของแต่ละภาคส่วนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน

หลักการสำคัญของการประสานพลังประกอบด้วย

1. ความเข้าใจร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เข้ามาเป็นเครือข่ายต้องมีความเข้าใจตรงกันถึงเป้าหมายหลัก นั่นคือ การส่งเสริมทักษะชีวิตและทักษะอาชีพให้นักเรียนมีโอกาสสร้างรายได้ที่เหมาะสม ไม่ใช่การนำแรงงานเด็กไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว

2. การเคารพและยอมรับความหลากหลาย แต่ละฝ่ายในเครือข่ายมีจุดแข็งและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน โรงเรียนมีความรู้ทางวิชาการ ชุมชนมีทุนวัฒนธรรม องค์กรท้องถิ่นมีทรัพยากร และภาคธุรกิจมีตลาดรองรับ การประสานพลังต้องอาศัยความเข้าใจและการยอมรับในบทบาทเหล่านี้

3. การเสริมคุณค่าแทนการแข่งขัน การดำเนินงานในเครือข่ายต้องทำอย่างเกื้อกูล ไม่ใช่เพื่อแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์ แต่เพื่อสร้างคุณค่าร่วม (shared value) ที่ผู้เรียนและชุมชนได้รับร่วมกัน

4. การสื่อสารอย่างโปร่งใสและต่อเนื่อง ให้ความสำคัญของการประสานพลังคือระบบการสื่อสาร เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ขจัดความเข้าใจผิด และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอแนะปรับปรุงแผนงาน

5. การสร้างความเป็นเจ้าของร่วม การส่งเสริมอาชีพและรายได้ของนักเรียนควรทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกว่าเป็นโครงการของตนเอง มีส่วนร่วมในการออกแบบ แก้ไขปัญหา และประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ความร่วมมือเกิดความยั่งยืน

เมื่อการประสานพลังดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ จะนำมาซึ่งรูปแบบความร่วมมือที่สร้างสรรค์ เช่น โรงเรียนจัดหลักสูตรบูรณาการร่วมกับวิสาหกิจชุมชน ให้นักเรียนได้ทดลองผลิตสินค้าท้องถิ่น ผู้ประกอบการธุรกิจให้คำปรึกษาด้านการตลาด ขณะที่หน่วยงานท้องถิ่นช่วยสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ หรือเงินทุน ทำให้กิจกรรมนักเรียนไม่เพียงสร้างรายได้แต่ยังสร้างทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และความรับผิดชอบ

การประสานพลังจึงเปรียบเสมือนการรวมพลังหลายทิศทางมาเชื่อมโยงเพื่อผลักดันจุดหมายเดียวกัน นั่นคือการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตนักเรียน ผ่านการเรียนรู้ที่ผสมผสานการศึกษาเข้ากับอาชีพได้อย่างสมดุล หากหลักการนี้ได้รับการยึดถือและปฏิบัติอย่างจริงจัง จะทำให้ระบบการศึกษาไทยไม่เพียงแต่ผลิตผู้เรียนที่มีความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังผลิตเยาวชนที่มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง พร้อมเผชิญสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นใจและยังเป็นการสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

4. หลักการการประเมินแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการประเมินที่ได้รับความนิยมในงานพัฒนาเครือข่ายทางการศึกษา รูปแบบนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานภายนอก และชุมชน คุณสมบัติหลักของ การประเมินแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการประเมิน ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย วางแผนการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ จนถึงการใช้ผลประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาโครงการโดยมีรายละเอียดและแนวทางปฏิบัติสำคัญดังนี้

1. ภาคีมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

การเปิดโอกาสให้ภาคีที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และองค์กรภายนอก ได้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของการประเมิน ตั้งแต่การร่วมวางแผนระบุเป้าหมาย พัฒนาเกณฑ์ เครื่องมือ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ สะท้อนผล และนำข้อเสนอแนะไปใช้งาน การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงสร้างเจ้าของร่วม แต่ยังเสริมความเข้าใจในมุมมองต่าง ๆ ลดความตึงเครียด

และข้อขัดแย้ง กระบวนการจะสำเร็จได้ต้องใช้เวทีร่วม เช่น การประชุมกลุ่มย่อย การเปิดรับฟัง และการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันในทุกช่วงของโครงการ

2. ร่วมกำหนดตัวชี้วัด

การกำหนดตัวชี้วัดไม่ควรกำหนดโดยผู้ดำเนินงานหรือผู้ประเมินฝ่ายเดียว แต่ต้องเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคีเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณา เลือก หรือปรับเกณฑ์และเป้าหมายให้สอดคล้องกับบริบทจริงของพื้นที่ ตัวชี้วัดเหล่านี้อาจครอบคลุมทั้งปริมาณและคุณภาพ เช่น เป้าหมายด้านทักษะทัศนคติ รายได้หรือพฤติกรรม ผลงาน ความสุข หรือความพึงพอใจ โดยร่วมพิจารณาในเวทีหรือประชุมกลุ่ม ช่วยให้ทุกฝ่ายรู้สึกผูกพันและยังทำให้การประเมินมีความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส

3. ใช้เครื่องมือที่เหมาะสมหลากหลาย

การเลือกใช้เครื่องมือประเมินควรหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เวทีสะท้อนผล (Focus Group) เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย การสังเกตการณ์ปฏิบัติงานเพื่อดูพฤติกรรมจริง และผลิตผลงาน (Portfolio) ในการติดตามพัฒนาการของผู้เรียน การใช้เครื่องมือหลากหลาย ช่วยให้ข้อมูลที่ได้มีความรอบด้าน ลึกซึ้ง และสะท้อนข้อเท็จจริงทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ

4. เวทีแลกเปลี่ยนและทบทวน

หลังจากเก็บข้อมูลครบถ้วนแล้ว ควรจัดเวทีเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมถกเถียงถึงผลการประเมิน วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลร่วมกัน เวทีนี้มีความสำคัญต่อการนำมุมมองที่แตกต่างกันมาตรวจสอบและหาข้อสรุปร่วม รวมถึงหาแนวทางพัฒนาต่อยอดไปในอนาคต กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ข้อมูลมีความโปร่งใส สร้างบรรยากาศที่เอื้ออาทรแก่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้เกี่ยวข้องเกิดความพึงพอใจและรู้สึกเห็นคุณค่าในกระบวนการประเมิน

5. โปร่งใสและเคารพเสียงส่วนน้อย

ต้องรักษาความโปร่งใสตลอดกระบวนการ เปิดเผยข้อมูล ผลลัพธ์ และการดำเนินงานให้ชัดเจน ตรวจสอบได้ และรับฟังเสียงทุกกลุ่มโดยเปิดกว้าง โดยเฉพาะเสียงส่วนน้อยหรือเสียงที่ขัดแย้งจากความเห็นหลัก ต้องได้รับการใส่ใจ ไม่ถูกกลบเกลื่อน สิ่งนี้สร้างความชอบธรรม ลดข้อโต้แย้ง และช่วยให้ได้ข้อมูลสะท้อนภาพรวมของโครงการที่แท้จริง ไม่ตกหล่นประเด็นสำคัญที่อาจมีผลต่อคุณภาพผลลัพธ์ระยะยาว

6. ชี้นำแนวทางพัฒนา ไม่ใช่จับผิด

ผลการประเมินควรเกิดผลในเชิงบวก คือใช้เพื่อชี้แนะ ทบทวน หรือเปลี่ยนแปลงแนวทางการปฏิบัติและกิจกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่ใช้ตำหนิหรือหาแต่ข้อผิดพลาด กระบวนการต้องเน้นการเรียนรู้ร่วมและพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ กำลังใจจึงเป็นคีย์สำคัญ การชี้แนะต้องตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลและข้อเท็จจริงที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากกว่า

การตอกย้ำจุดด้อยการประเมินแบบมีส่วนร่วม นี้ช่วยให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมผลักดันการเปลี่ยนแปลง เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนเครือข่ายทางการศึกษาที่เข้มแข็งและตรงกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนมากที่สุด

ระบบและกลไกของรูปแบบ

ระบบและกลไกของรูปแบบ หมายถึง โครงสร้างการบริหารงานหรือการแต่งตั้ง/กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานตามกระบวนการของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย

โครงสร้างและบทบาทกลไกการบริหาร หมายถึง โครงสร้างการบริหารงานหรือการแต่งตั้ง/กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานตามกระบวนการของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาสถานศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ภาควิชาเครือข่าย ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา

1. กำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน
2. ส่งเสริม สนับสนุน จัดสรรทรัพยากร และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้อาชีพและการสร้างรายได้

3. กำกับ / ติดตาม / ประเมินผลและพัฒนากลไกการบริหารร่วมกับเครือข่าย

2. คณะกรรมการส่งเสริมคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1. ลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) เป็นเครือข่ายความร่วมมือ จัดทำประกาศคณะกรรมการส่งเสริมคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การจัดกิจกรรมใน หลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยร่วมมือในด้านทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน และทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. จัดวิทยากรให้ความรู้ ผ่านการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3. จัดหาทรัพยากรการเงินที่ต้องใช้ในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4. สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ อาคารสถานที่ ที่ต้องใช้ในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและการ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น

5. ร่วมกันดำเนินการการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร่วมกับ คณะทำงานกลุ่มภารกิจแต่ละฝ่าย

3. คณะทำงานกลุ่มภารกิจ (ทีมปฏิบัติ)

1. คณะทำงานย่อยแยกตามกิจกรรมสำคัญ เช่น ฝ่ายพัฒนาหลักสูตร, ฝ่ายประสาน เครือข่าย, ฝ่ายติดตามประเมินผล

2. คู่มือองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสำรวจความถนัด/ความต้องการนักเรียน การ ประสานงานภายใน-ภายนอกโรงเรียน การจัดหลักสูตรและกิจกรรมอาชีพ

3. รับผิดชอบติดต่อผู้เกี่ยวข้อง จัดทำแผนงาน และรายงานผลปฏิบัติ บทบาทหน้าที่

กระบวนการของรูปแบบ

กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ เป็นการดำเนินงานเชิงระบบที่ออกแบบมาเพื่อจัด ระเบียบและประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลซึ่งมีเป้าหมาย ตลอดจน ค่านิยม และวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยเน้นการสร้างพันธมิตรเครือข่ายผ่านการมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนด ทิศทาง วางแผนกลยุทธ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูล การแบ่งปันทรัพยากร และการพัฒนาศักยภาพซึ่งกัน และกัน ภายใต้บรรยากาศที่เอื้อต่อความไว้วางใจ ความสมัครใจ ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน และการ ยอมรับใน อัตลักษณ์และจุดแข็งของแต่ละภาคี จุดมุ่งหมายสูงสุดคือการสร้างพลังร่วม ภาวะผู้นำ เครือข่าย การบริหารความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และการติดตามประเมินผล เพื่อให้โครงการหรือ กิจกรรมของเครือข่ายบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้อาศัยหลักการสำคัญของการบริหารเครือข่าย ได้แก่ การมีเป้าหมายร่วมกัน การมีส่วนร่วมในทุก ขั้นตอน การสื่อสารสองทางอย่างต่อเนื่อง การมีอิสระในการบริหารแต่เชื่อมโยงบนฐานความสมัครใจ และการพัฒนาความสัมพันธ์ข้ามองค์กรให้กลายเป็นวัฒนธรรมความร่วมมือซึ่งเป็นหัวใจแห่ง ความสำเร็จของเครือข่าย เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย สถานศึกษา มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดย ผู้บริหารสถานศึกษา ดำเนินการจัดประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา	เป็นประธานกรรมการ
2. ศึกษาพิเศษ 1 คน	เป็นกรรมการ
3. ผู้แทน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 1 คน	เป็นกรรมการ
4. ผู้แทน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 1 คน	เป็นกรรมการ
5. ผู้แทน ผู้ปกครอง 1 คน	เป็นกรรมการ
6. ผู้แทน ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ 1 คน	เป็นกรรมการ
7. ผู้แทน ภาควิชาการศึกษา 1 คน	เป็นกรรมการ
8. ผู้แทน ผู้ประกอบการ 1 คน	เป็นกรรมการ
9. รองผู้อำนวยการสถานศึกษา/ครู ผู้รับผิดชอบกลุ่มงานวิชาการ 1 คน	เป็นกรรมการและเลขานุการ
10. ครู ผู้รับผิดชอบงานหลักสูตรสถานศึกษา 2 คน	เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บทบาทหน้าที่คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

- กำหนดนโยบาย ทิศทาง มาตรฐาน/ตัวชี้วัดและเป้าหมาย เครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้ง 3 ทักษะ
- ประสานงานหน่วยงานเครือข่ายความร่วมมือ และจัดเตรียมบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- มอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- จัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการ

ส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

5. การจัดกิจกรรมการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้ในห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการร่วมมือกับเครือข่ายความร่วมมือที่ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ตามวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด และเป้าหมายในการจัดกิจกรรม

6. ประเมินผลการดำเนินการจัดการจัดกิจกรรมการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้ในห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามตัวชี้วัด/เป้าหมาย

7. ปรับปรุงผลการดำเนินการจัดการจัดกิจกรรมการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้ในห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามข้อเสนอแนะในปีการศึกษาต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การประสานเครือข่ายความร่วมมือ

1. ผู้บริหาร ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือ ในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จัดทำข้อมูลสมาชิกของเครือข่ายความร่วมมือ

3. เครือข่ายความร่วมมือ ร่วมกันจัดทำแผนงานโครงการในการคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีการจัดทำแผนสนับสนุนงบประมาณ เป้าหมายการดำเนินงาน ตลอดจน แนวทางการสนับสนุน ให้บรรลุผลตามเป้าหมายโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการกำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบ การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ของผู้รับผิดชอบเป็นคณะทำงานฝ่ายต่างๆ ให้เหมาะสมกับบุคลากร

2. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการกำหนดแผนงาน โครงการ การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในการส่งเสริมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการกำหนดเป้าหมายการ ดำเนินงาน การจัดกิจกรรมกิจกรรมการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล ในการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการหาแนวทางการ สนับสนุนจากชุมชน สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทำ MOU ระหว่างโรงเรียนกับเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือในการสนับสนุนการจัดการจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย และการส่งเสริมและรับรองผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. เครือข่ายความร่วมมือ ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน โดยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายความร่วมมือ

3. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กำกับติดตาม ปัญหาที่เกิดขึ้น ระหว่างการดำเนินกิจกรรมในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร รวมถึงหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประเมินผลจากการสรุปผลการ ดำเนินงาน และผู้เกี่ยวข้อง และให้ข้อคิดเพื่อการปรับปรุงพัฒนา

2. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น นำผลสรุปมาประเมินเทียบเคียง มาตรฐานที่กำหนด เพื่อวางแผนพัฒนาและส่งเสริมต่อไป

3. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นประเมินความพึงพอใจของ ผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจัดทำรายงานผลการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนำเสนอแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน

ขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนำข้อคิดที่ได้จากการสรุปผล มาดำเนินการปรับปรุงพัฒนา โดยใช้กระบวนการ AAR ทบทวนและสะท้อนผลและแนวคิดต่างๆ ร่วมกัน

2. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจัดทำโครงการเพื่อพัฒนา ส่งเสริม ตามแนวทางที่ได้

3. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นกำหนดระยะเวลาการปรับปรุง พัฒนา การดำเนินงานส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แบบสอบถามการดำเนิน กิจกรรมโครงการ

4. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เผยแพร่ประสิทธิผลการดำเนินงานส่งเสริมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหลังจากดำเนินกิจกรรมโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ผ่านรายงานโครงการ รวมถึงการเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน

ส่วนที่ 3

แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน

ในการดำเนินงานด้านแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียน ทุกขั้นตอนต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสำรวจความถนัดและความสนใจของนักเรียน ให้ข้อมูลกับตลาดแรงงานจริงและมุ่งเน้นการบูรณาการทั้งหลักสูตรหลักสูตรเพิ่มเติม กิจกรรมภายในและภายนอกห้องเรียน เชื่อมโยงเครือข่าย และรับรองผลแบบมีมาตรฐาน เพื่อส่งเสริม

ให้นักเรียนมีศักยภาพพร้อมสำหรับการศึกษาต่อและประกอบอาชีพตามความสนใจและความต้องการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร

สำรวจและวิเคราะห์งานอาชีพที่นักเรียนสนใจและความถนัดด้านอาชีพการสำรวจและค้นหาความสนใจและความถนัดด้านอาชีพของนักเรียนนับได้ว่าเป็นความจำเป็นและสำคัญในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน ที่ต้องดำเนินการเป็นลำดับขั้นซึ่งการใช้เครื่องมือวัดแนวความถนัดด้านอาชีพ นับได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้นักเรียนได้สำรวจรู้จักวิเคราะห์และค้นพบความต้องการในการพัฒนาทักษะอาชีพ ทำให้นักเรียนมีข้อมูลนำไปประกอบการพิจารณาตัดสินใจวางแผนและสร้างเส้นทางการศึกษาต่อเส้นทางการมีงานทำสำหรับเครื่องมือวัดแนวความถนัดด้านอาชีพ ครูแนะแนว/ครูผู้ทำหน้าที่แนะแนว/ครูที่ปรึกษาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ต่อเนื่องถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้รวบรวมเครื่องมือวัดแนวความถนัดด้านอาชีพที่เหมาะสมกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยต่างๆ (www.obecareer.com) ดังนี้

ที่	หน่วยงาน	เครื่องมือ	วิธีการเข้าทดสอบ	แหล่งที่มา
1	สำนักวิชาการและมาตรฐาน สพฐ.	แบบวัดความถนัดทางอาชีพนักเรียน ม.3	"1. เข้าใช้ผ่านเว็บไซต์ http://guidancecenter.obec.go.th 2. ทำแบบทดสอบความพร้อมทางอาชีพ 3. โปรแกรมจะประมวลผลด้านความถนัดทางอาชีพ ออกมา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความถนัดด้านข้อมูล, ความถนัดด้านบุคคล และความถนัดด้านเครื่องมือ 4. นำผลของแบบทดสอบมาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ "	http://guidancecenter.obec.go.th/web/
2	กรมการจัดหางาน	แบบทดสอบความพร้อมทางอาชีพ	"1. เข้าเว็บไซต์ของกรมการจัดหางาน และ Login (สมัครสมาชิกหากเข้าครั้งแรก) 2. เลือกแบบทดสอบความพร้อมทางอาชีพ (Test A, B, C)	http://employmentguide.doe.go.th

ที่	หน่วยงาน	เครื่องมือ	วิธีการเข้าทดสอบ	แหล่งที่มา
			3. กรอกข้อมูลและทำแบบทดสอบให้ครบ 4. โปรแกรมจะประมวลผล และสามารถพิมพ์ผลเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อได้ ""	
3	มหาวิทยาลัยศรีปทุม	แบบทดสอบบุคลิกภาพ	"1. เข้าใช้งานผ่านเว็บไซต์ www.admissionpremium.com 2. เลือกโปรแกรมค้นหาตัวเอง/โปรแกรมสำรวจอาชีพ 3. ทำแบบทดสอบตามที่โปรแกรมกำหนด 4. ระบบจะทำการประมวลผลและแปลผล 5. พิมพ์เอกสารการแปลผลเพื่อนำมาวิเคราะห์ "	https://www.admissionpremium.com/careerexplore/
4	Eduzone	แบบทดสอบค้นหาตนเอง	1. เข้าเว็บไซต์ของ www.eduzone.com 2. เลือกแบบทดสอบที่ต้องการและเข้าสู่ระบบ 3. ระบบจะแปลผล และนำไปใช้วิเคราะห์ต่อได้	http://ez.eduzones.com/test/
5	ทรู ปลุกปัญญา	แบบทดสอบความพร้อมทางอาชีพ	1. เข้าใช้ผ่านเว็บไซต์ www.Truepllookpanya.com 2. ทำแบบทดสอบความพร้อมทางอาชีพ 18 ข้อ 3. โปรแกรมจะประมวลผลด้านความถนัดทางอาชีพ ออกมา 3 ด้าน	www.Truepllookpanya.com
6	สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	Application กดดูรู้ที่เรียน	ดาวน์โหลดและติดตั้ง Application กดดูรู้ที่เรียน	https://play.google.com/store/apps/details?id=go.moe.clicktoschool

การเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในหลักสูตรสถานศึกษา

การเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้รับการฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ เห็นคุณค่าของอาชีพสุจริต และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ การดำเนินการต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษาเพื่อระดมความคิด และประสบการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตรและพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสอดคล้องเหมาะสมกับความถนัดของนักเรียน ความพร้อมของสถานศึกษา ความต้องการของตลาดงานและแนวโน้มลักษณะงานในอนาคต การพิจารณาเลือกจัดเสริมทักษะอาชีพในหลักสูตรสถานศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจและวิเคราะห์งานอาชีพที่นักเรียนสนใจ

สำรวจงานอาชีพที่นักเรียนสนใจผ่านกระบวนการต่างๆทั้งการใช้แบบวัดแวว/กระบวนการแนะแนวอาชีพและการศึกษาต่อ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบความสอดคล้องกับตลาดงานจากความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น แผนความต้องการของจังหวัด สำนักงานจัดหางานจังหวัด สำนักงาน

ขั้นตอนที่ 2 ประสานความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดความรู้ ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะที่จำเป็นประสานและร่วมมือกับผู้ประกอบการ กลุ่มอาชีพอิสระ ปรากฏวิทยาท้องถิ่น ครูผู้สอน พิจารณาความรู้ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะที่นักเรียนต้องมีการประกอบอาชีพ ระยะเวลาการจัดเสริมทักษะอาชีพการใช้สื่อ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ และสถานที่ฝึกประสบการณ์

ขั้นตอนที่ 3 นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษานำแผนการจัดเสริมทักษะอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา แล้วเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อนำไปจัดเสริมทักษะอาชีพให้ให้นักเรียนได้ค้นหาความถนัดความต้องการ ค้นพบตัวตน วางแผนเส้นทางการศึกษาต่อโดยใช้ร่วมกับเครื่องมือประเมินบุคลิกภาพและความถนัดของนักเรียนที่สอดคล้องกับอาชีพ และผลการเรียนที่เป็นรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติมและผลการประเมินกิจกรรมพัฒนานักเรียน

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดเนื้อหาสาระ และแนวทางการวัดและประเมินผล

กำหนดเนื้อหาสาระภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ การฝึกทักษะ การสร้างคุณลักษณะที่จำเป็นที่สอดคล้องกับอาชีพ ให้นักเรียนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติจากสถานการณ์จำลอง หรือสถานการณ์จริง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการการทำงาน จัดทำเครื่องมือวัดผลด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามสภาพจริง โดยออกแบบเครื่องมือวัดผลตามระดับคุณภาพในแต่ละขั้นตอน และประเมินชิ้นงาน

แนวทางเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในหลักสูตรสถานศึกษา

การเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในหลักสูตรสถานศึกษา สามารถดำเนินการในวิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วย การบูรณาการในรายวิชาพื้นฐาน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ การศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองเกี่ยวกับอาชีพ การจัดโครงการอาชีพ การจัดฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ การเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ทำให้เกิดการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงาน เพื่อให้นักเรียน พัฒนาไปสู่การประกอบอาชีพ ดังนี้

1. การเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในรายวิชาพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 922/2561 เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนสำหรับรายวิชาพื้นฐานใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพ และ 8) ภาษาต่างประเทศ โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดเวลาเรียนของรายวิชาพื้นฐานในระดับประถมศึกษาจำนวน 840 ชั่วโมงต่อปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นรวมจำนวน 880 ชั่วโมงหรือ 22 หน่วยกิตต่อปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายรวม 3 ปี จำนวน 1,640 ชั่วโมง หรือ 41 หน่วยกิตสถานศึกษาสามารถจัดสอนเสริมทักษะอาชีพได้อย่างหลากหลายที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในรายวิชาพื้นฐาน โดยเฉพาะรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ซึ่งมีมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่มุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน และประกอบอาชีพโดยตรง รวมถึงการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงานให้นักเรียนในลักษณะ Content - free รวมทั้งสถานศึกษาสามารถบูรณาการเนื้อหา (สาระการเรียนรู้) อาชีพและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนอาชีพได้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ เพื่อพัฒนานักเรียนไปสู่การประกอบอาชีพได้

2. การเสริมสร้างผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในรายวิชาเพิ่มเติม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 922/2561 เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนสำหรับรายวิชาเพิ่มเติมสำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คือ จัดเวลาเรียนเพิ่มเติม โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหรือกิจกรรมเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับจุดเน้นและความพร้อมของสถานศึกษา และเกณฑ์การจบหลักสูตร

การจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพให้นักเรียนได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติงาน ด้วยบริบทความพร้อมของสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาได้จัดทำคลังบทเรียนเสริม

ทักษะอาชีพ (www.obeccareer.com) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เก็บรวบรวมข่าวสารแนวโน้มอาชีพชาวประชาสัมพันธ์อาชีพพัฒนาทักษะอาชีพ การพัฒนาทักษะจำเป็นสำหรับอาชีพแบบวัดแววอาชีพ เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนอาชีพต่อไป

สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ ได้หลายรูปแบบ ดังนี้

2.1 จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพหลากหลายให้นักเรียนเลือกเรียนตามความสนใจ(Shopping Course) โดยแต่ละรายวิชา นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ฝึกทักษะที่จำเป็นและคุณลักษณะที่จำเป็นต่ออาชีพที่สามารถเรียนจนจบภายในรายวิชานั้น เพื่อสำรวจ ค้นพบความถนัดความสนใจทางอาชีพ เช่น รายวิชาช่างขนมไทย ช่างแต่งหน้า ช่างถ่ายภาพ ช่างสี ช่างเขียน การสร้างภาพเคลื่อนไหว การปลูกพืชผักอินทรีย์ เป็นต้น

2.2 จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพให้เรียนต่อเนื่องเป็นชุดรายวิชา (Block Course) แบ่งเป็น 3 แบบ ได้แก่

2.2.1 ชุดรายวิชามุ่งสู่อาชีพเฉพาะ เป็นรายวิชาที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และ ฝึกทักษะ รวมถึงการเตรียมคุณลักษณะที่จำเป็นเฉพาะอาชีพ เช่น ชุดรายวิชา การสร้างเว็บเพจ 1 และ 2 การสร้างภาพเคลื่อนไหว 1 และ 2 คอมพิวเตอร์กราฟฟิก 1 และ 2 เป็นต้น

2.2.2 ชุดรายวิชาที่เป็นพื้นฐานทางวิชาการสู่อาชีพ เพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และส่งเสริม การประกอบอาชีพ โดยจัดให้เรียนต่อเนื่องเป็นชุดรายวิชา เช่น คณิตศาสตร์เพิ่มเติม 1 คณิตศาสตร์เพิ่มเติม 2 ชีววิทยาเพื่อสุขภาพ 1 ชีววิทยาเพื่อสุขภาพ 2 ชีววิทยาเพื่อสุขภาพ 3 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร 1 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร 2 ซึ่งวิชาเหล่านี้ นักเรียนสามารถนำไปสู่การประกอบอาชีพอิสระเพื่อหารายได้ ระหว่างเรียน เช่น การสอนพิเศษวิชาต่าง ๆ เป็นต้น

2.2.3 ชุดรายวิชามุ่งค้นหาอาชีพ เป็นรายวิชาที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และฝึกทักษะ รวมถึงการเตรียมคุณลักษณะที่จำเป็นต่ออาชีพ โดยสถานศึกษากำหนดเป็นชุดรายวิชาให้นักเรียนเรียน หลายอาชีพในกลุ่มอาชีพเดียวกัน แต่ละอาชีพใช้เวลาเรียนสั้น ๆ ภายใน 1 รายวิชา เช่น อาชีพในกลุ่มเกษตรกรรม กลุ่มงานช่าง กลุ่มคหกรรม เป็นต้น จัดเป็น 3 ฐานอาชีพใน 1 รายวิชา เช่น อาชีพในกลุ่มเกษตรกรรม จัดเป็นฐานการปลูกพืชสมุนไพร ฐานการเลี้ยงไก่ไข่ และฐานการทำปุ๋ยชีวภาพ เรียนประมาณ 6 สัปดาห์ต่อ 1 ฐาน

การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมอาชีพสามารถจัดได้ทั้งภายในห้องเรียน นอกห้องเรียน โดยจัดในสถานปฏิบัติงาน สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ฯลฯ ทั้งนี้ ให้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อม ของสถานศึกษา นักเรียน และดุลยพินิจของผู้สอน การจัดการเรียนการสอนต้องเน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การศึกษาค้นคว้า ฝึกประสบการณ์การทำงาน นำเสนอผลงาน/ผลิตภัณฑ์ และสรุปองค์ความรู้เป็นรายบุคคล เป็นคู่ และเป็นกลุ่ม การจัดทำตารางเรียนของ

รายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ อาจจัดเวลาสำหรับการเรียนการสอนแต่ละครั้งไม่เท่ากัน โดยคำนึงถึงความยากง่ายของสิ่งที่เรียน และช่วงเวลาการฝึกปฏิบัติ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เน้นการวัดตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อวัดและประเมินผลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถในการปฏิบัติงาน ทักษะกระบวนการทำงาน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการทำงาน เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการฝึกให้นักเรียนประเมินตนเอง ทั้งด้านความคิด และความรู้สึก โดยให้นักเรียนนำเสนอผลงานของตนว่ามีขั้นตอนกระบวนการทำอย่างไร มีจุดบกพร่องจุดดีตรงไหน นักเรียนได้ความรู้ อะไรบ้าง และนักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรต่องานที่ทำ ขณะเดียวกันก็ เปิดโอกาสให้เพื่อน ๆ ได้วิพากษ์วิจารณ์งานของนักเรียนอันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจ

3. การจัดรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเกี่ยวกับอาชีพ

โรงเรียนมาตรฐานสากลได้กำหนดให้จัดรายวิชาเพิ่มเติมในลักษณะ Block Courses คือ การจัดรายวิชาศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาจัดเพื่อเสริมความรู้และทักษะอาชีพเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาอาชีพที่ตนสนใจ โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม 2 รายวิชา ที่เรียนต่อเนื่องกัน ภาคเรียนละ 1 รายวิชา และกิจกรรมพัฒนานักเรียน เรียนในชั้นปีใดก็ได้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

รายวิชาเพิ่มเติมที่ 1 การศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ (Research and Knowledge Formation - IS 1) เวลาเรียน 1.5 หน่วยกิต ในรายวิชานี้ เป็นการศึกษา ค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยนักเรียนเลือกประเด็นที่สนใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ เพื่อกำหนดประเด็นปัญหา ตั้งสมมติฐาน ค้นคว้า แสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ โดยครูผู้สอนต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของนักเรียน ความยากง่ายของชิ้นงานหรือภาระงาน ที่ปฏิบัติต้องเหมาะสม

รายวิชาเพิ่มเติมที่ 2 การสื่อสารและการนำเสนอ (Communication and Presentation - IS 2), เวลาเรียน 1 – 1.5 หน่วยกิต ในรายวิชานี้ เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากรายวิชาแรก โดยการนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอาชีพจากรายวิชา IS 1 มาเขียนรายงาน หรือเอกสารทางวิชาการ และนำเสนอเพื่อสื่อสารถ่ายทอดข้อมูลความรู้ให้ผู้อื่นเข้าใจ

กิจกรรมพัฒนานักเรียน การนำองค์ความรู้ไปใช้บริการสังคม (Social Service Activity : IS 3) เป็นการทำกิจกรรมที่เชื่อมโยงจากการเรียน IS 2 โดยนักเรียนนำสิ่งที่เรียนรู้หรือประสบการณ์ทางอาชีพไปประยุกต์ใช้ในการทำประโยชน์ต่อสังคมในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนจะเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับความรู้เป็นผู้ตระหนักในคุณค่า ของกระบวนการศึกษาค้นคว้าของตนเอง เห็นคุณค่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ โดยเห็นว่าแหล่งเรียนรู้มีหลากหลาย และครูผู้สอน

เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถแลกเปลี่ยนความเห็น ขอความช่วยเหลือเมื่อศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

การวัดและประเมินผลรายวิชาการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ (Research and Knowledge Formation -IS 1) และการสื่อสารและการนำเสนอ (Communication and Presentation -IS 2) ต้องประเมินและตัดสินผลการเรียนโดยให้ระดับผลการเรียนรู้รายวิชาตามเกณฑ์ ที่สถานศึกษากำหนดและกิจกรรมการนำองค์ความรู้ไปใช้บริการสังคม (Social Service Activity – IS 3) ให้วัดและประเมินผลการวางแผนการปฏิบัติกิจกรรม ตามแผนที่กำหนดและการสรุปรายงานผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยให้ผลการประเมินเป็นผ่าน/ไม่ผ่าน ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

4. การจัดโครงการอาชีพ

โครงการอาชีพเป็นเครื่องมือและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการสอนกระบวนการทำงานและวางรากฐานทักษะทางอาชีพแก่นักเรียนทั้งอาชีพที่มีลักษณะเป็นงานผลิตและ/หรืองานบริการรวมถึงการปลูกฝังเจตคติที่ดีในการประกอบอาชีพแก่นักเรียน เป็นการจัดการเรียนรู้งานอาชีพที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในอาชีพตามความต้องการหรือความสนใจของนักเรียนจนครบกระบวนการเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ การวางแผน การปฏิบัติงาน การจัดการกับผลผลิตการจัดจำหน่าย การให้บริการ รวมทั้งการจัดการรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตหรือการให้บริการ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาการปฏิบัติโครงการอาชีพ ซึ่งโครงการอาชีพอาจจัดทำโดยการรวมกลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันได้ ในหนึ่งห้องเรียนอาจมีโครงการอาชีพแตกต่างกันได้ตามความถนัด ความพร้อมและความสนใจของนักเรียน สถานศึกษาสามารถจัดให้นักเรียนได้ทำโครงการอาชีพในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีโดยตรง หรืออาจเป็นโครงการที่บูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้

การเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนด้วยโครงการอาชีพ จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของนักเรียน ควรจัดตามความจำเป็น ไม่ควรให้มากเกินไป หรือในการดำเนินงานต้องไม่มีค่าใช้จ่ายสูงเกินไปและครูผู้สอนต้องดูแลให้คำปรึกษาตลอดกระบวนการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียน

5. การจัดฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ

สถานศึกษาสามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีอยู่จัดเป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพเพื่อให้นักเรียนศึกษาหาความรู้จากสถานที่จริง เป็นการสร้างประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ให้กับนักเรียน ซึ่งแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนก็จะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ พร้อมทั้งสำนึกและตระหนักเห็นคุณค่าความสำคัญของอาชีพ สถานศึกษาสามารถจัดรายวิชาพื้นฐานรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ และกิจกรรมพัฒนานักเรียน โดยจัดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาอาชีพสอดคล้องกับ

ฐานการเรียนรู้ที่มีในสถานศึกษา หรือใช้ฐานการเรียนรู้เป็นแหล่งเรียนรู้อาชีพตามความสนใจของนักเรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยจัดแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับฐานการเรียนรู้ เตรียมให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติงานอาชีพในฐานการเรียนรู้ ที่จัดเตรียมไว้ อาจหมุนเวียนกลุ่มนักเรียนเข้าศึกษาหาความรู้จากฐานการเรียนรู้ ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามแต่ละฐานการเรียนรู้ภายใต้การดูแลของครู หรือผู้ที่มีหน้าที่ประจำฐานการเรียนรู้ ที่จะให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

6. การเสริมผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ 3 ลักษณะได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยมี เวลาทำกิจกรรมรวม 120 ชั่วโมงต่อปี กิจกรรมนักเรียนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถใช้ในการเติมเต็ม ความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ของนักเรียนเกี่ยวกับอาชีพให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพ ในการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน หรือชุมนุม/ชมรม มีหลักการสำคัญ คือ

6.1 จัดตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา

6.2 จัดให้นักเรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ปัญหา

6.3 ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของนักเรียน

6.4 จัดให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของนักเรียน รวมทั้งบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่นสถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน หรือชุมนุม/ชมรม เพื่อให้นักเรียนรู้จักอาชีพ มีทักษะพื้นฐานการปฏิบัติงานตามอาชีพและสร้างเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รวมถึงเสริมนิสัยในการทำงาน การใช้เทคโนโลยี การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจ ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน ระเบียบวินัยในการทำงานซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของอาชีพต่าง ๆ สถานศึกษาควรประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนได้เลือกกิจกรรมอาชีพตามความสนใจโดยสถานศึกษาเสนอกิจกรรมอาชีพให้นักเรียนเลือก หรือนักเรียนมีความสนใจตรงกันรวมกลุ่มกันเสนอกิจกรรมอาชีพจากสถานศึกษาจัดให้ ซึ่งอาจเรียกชื่อเป็นชุมนุมอาชีพ หรือชมรมอาชีพ แล้วแต่ตกลงกันในกลุ่ม

7. หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

สถานศึกษาสามารถประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาใกล้เคียง อาทิ วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยสารพัดช่าง เป็นต้น เพื่อร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นเพิ่มเติมตามความสนใจของผู้เรียน จากการศึกษาสามารถดำเนินการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพภายในสถานศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสริมสร้างทักษะและฝึกประสบการณ์อาชีพจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพิ่มเติมในอาชีพต่าง ๆ

2. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน

ในโลกยุคใหม่ที่ความรู้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนไม่ควรจำกัดอยู่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียนจึงกลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเติมเต็มประสบการณ์ชีวิต สร้างความเข้าใจในโลกแห่งความจริง และหลอมรวมทักษะหลากหลายให้แก่เยาวชน ผ่านการลงมือภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง นักเรียนมีโอกาสนำความรู้วิชาการไปปรับใช้กับสถานการณ์ที่หลากหลาย ฝึกคิด ฝึกแก้ปัญหา และสร้างคุณค่าให้กับตนเองและสังคม กิจกรรมเหล่านี้ยังเปิดพื้นที่ให้เด็กได้รู้จักตนเอง สร้างแรงบันดาลใจ พัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญในการเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม โดยเฉพาะเมื่อโรงเรียนและชุมชนผนึกกำลังกันสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลาย ย่อมนำไปสู่การพัฒนานักเรียนให้มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง เติบโตอย่างเข้มแข็งทั้งด้านวิชาการและทักษะการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน โดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน มีกิจกรรมดังต่อไปนี้

กิจกรรมผู้ประกอบการเยาวชน (Youth Entrepreneurship Activities)

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
โปรแกรม Junior Achievement (JA)	- เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การดำเนินธุรกิจจริงตั้งแต่แนวคิดไปสู่การปฏิบัติ - เพื่อพัฒนาทักษะผู้ประกอบการและแก้ปัญหาชุมชน	- นักเรียน 15-25 คนต่อหนึ่งบริษัท - นักเรียน - อาสาสมัครจากธุรกิจ 1-2 คนและครูผู้ดูแล 1-2 คน	- ลงมือจริงเป็นบริษัทนักเรียน มีการกำหนดตำแหน่งงานและหน้าที่ - ทำงานเป็นทีม ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ ภายใต้การแนะนำของธุรกิจ	- จัดตั้งบริษัทนักเรียนเลือก CEO, CFO, CMO กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ - วิจัยตลาด พัฒนาผลิตภัณฑ์ - ระดมทุน ขายหุ้น เปิดบัญชี - ผลิตสินค้า/บริการและทำการตลาด - ขายจริง ประเมินผล นำเสนอรายงานต่อผู้ถือหุ้น	- คู่มือการดำเนินงาน - แบบฟอร์มการจัดตั้งบริษัท - คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต - วัสดุผลิตสินค้า - อุปกรณ์นำเสนอ - ซอฟต์แวร์บัญชี - พื้นที่ขาย - ใบรับรองเข้าร่วม/รางวัลประกวด	- ด้านความรู้: หลักการบริหารธุรกิจ - กระบวนการวิจัยตลาด - การจัดการบัญชีเบื้องต้น กฎหมายธุรกิจ การตลาดดิจิทัล - ด้านทักษะ: การคิดแก้ปัญหา การสื่อสาร การนำเสนอ การทำางานเป็นทีม ภาวะผู้นำ การเจรจา การบริหารเวลา การวางแผน - ด้านคุณลักษณะ: ความมั่นใจ ทักษะ

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
กิจกรรมหลักสูตรโรงเรียนผู้ประกอบการ	- เพื่อเสริมสร้างทักษะสำคัญสำหรับการเป็นผู้ประกอบการ - ผู้ประกอบการ - เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนสู่โลกการทำงานจริงและชีวิตในอนาคต	- นักเรียน 15-40 คนต่อรอบ/ห้องเรียน - อาจารย์ผู้สอน หลักสูตร 1-2 คน	- เรียนรู้ผ่านกิจกรรม การอภิปราย ปฏิบัติจริง และการสร้างผลงาน หรือผลิตภัณฑ์ - เป็นของตนเอง	1. สร้างแรงบันดาลใจ/สำรวจตนเอง กับบริบทของชุมชน 2. ศึกษาต้นแบบ/ผู้ประกอบการจริง 3. หาปัญหา วิเคราะห์โอกาส 4. สร้างไอเดีย พัฒนาต้นแบบ 5. นำต้นแบบไปทดลอง ลงมือปฏิบัติจริง 6. สรุปบทเรียน พัฒนาต่อ วิพากษ์ผลงานหรือขยายผล	- บอร์ด/โปสเตอร์ - IT/คอมพิวเตอร์ - อินเทอร์เน็ต - สมุดจด วัสดุ - สร้างสรรค์ต้นแบบ - เอกสารความรู้ - ผู้ประกอบการ/กรณีศึกษา	บวก ความรับผิดชอบ ความอดทน ความกล้าเสี่ยง จิตวิญญาณผู้ประกอบการ ใส่ใจ ชุมชนและสังคม - ด้านความรู้: ความหมาย/บทบาทผู้ประกอบการ ขั้นตอนธุรกิจ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา - ด้านทักษะ: การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร นำเสนอ การทำงานกลุ่ม การตั้งเป้าหมาย การวางแผนงาน - ด้านคุณลักษณะ:

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
Young Designer Club	- ส่งเสริมกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) - เปิดโลกทัศน์อาชีพนักร้องแบบและประกอบการสร้างสรรค์	20-30 คน/กลุ่ม (จัดแบบชมรมหรืองานเวิร์กช็อป)	- รวมกลุ่มในรูปแบบชมรมร่วมฝึกฝน 8 ทักษะที่จำเป็นสำหรับนักร้องแบบและผู้ประกอบการ - ทำ “ชาเลนจ์ออนไลน์” และกิจกรรมเวิร์กช็อปแบบเจอกันจริง - รับคำแนะนำจากมืออาชีพ	1. ลงทะเบียนเข้าร่วมชมรม/กิจกรรม 2. เรียนออนไลน์เรื่องการคิดออกแบบและทักษะสำคัญ 3. ทำโจทย์ชาเลนจ์ (Online Challenges) ที่มีประเด็นจริง 4. ฝึกทำโปรเจกต์ เช่น กิจกรรม “1 วัน 1 กระเป๋า” วางแผน ออกแบบ ผลิตรายละเอียดจริงกับเพื่อนในกลุ่ม 5. เสนอผลงานและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนใน	- สมุดจด/กระดาษ/เครื่องเขียน - วัสดุใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน - ออกแบบ (เช่น กระเป๋า/สิ่งของ) - คอมพิวเตอร์หรือมือถือสำหรับทำกิจกรรมออนไลน์ - ตัวอย่างงานดีไซน์	ความมั่นใจ กล้าคิดกล้าทำ ยืดหยุ่น อดทน รับฟังความเห็นผู้อื่น มีวินัยและความรับผิดชอบ - ด้านความรู้: เข้าใจการคิดเชิงออกแบบ รู้จักอาชีพนักร้องแบบ กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ - ด้านทักษะ: ทักษะคิดสร้างสรรค์ การทำงานกลุ่ม รับฟัง ปรับปรุงงานจากfeedback - ด้านคุณลักษณะ: กล้าแสดงออก มุ่งมั่น รับผิดชอบ สร้าง

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
				กิจกรรม		เครือข่ายและรู้จักสื่อสารกับผู้อื่น
STEM/Coding	- พัฒนาแนวคิดเชิงคำนวณ (Computational Thinking) และการแก้ปัญหา - ส่งเสริมความเข้าใจเทคโนโลยีสมัยใหม่ และอาชีพสาย STEM	25-40 คน/ห้อง หรือกลุ่มย่อย 4-5 คน	- เรียนรู้ภาคทฤษฎีร่วมกับปฏิบัติจริง การเขียนโปรแกรมควบคุมอุปกรณ์จริง/หุ่นยนต์/เซ็นเซอร์ - ทำโครงงานกลุ่มหรือแข่งขัน Coding	1. เรียนรู้พื้นฐานหลักการโค้ดดิ้ง (ภาษาบล็อก เช่น Scratch, Blockly) 2. ลงมือสร้างโค้ดและทดลองกับชุดอุปกรณ์ เช่น Microbit 3. ประยุกต์ใช้ความรู้แก้ปัญหา หรือสร้างผลงานจริง เช่น เกม, หุ่นยนต์ 4. นำเสนอผลงาน/แข่งขัน/รับคำติชม	- คอมพิวเตอร์หรือโน้ตบุ๊ก - ชุดหุ่นยนต์หรือบอร์ด Microbit/Arduino - อินเทอร์เน็ตสำหรับเรียนหรือแข่งขัน - คู่มือ/โปรแกรมโค้ดดิ้ง	- ด้านความรู้: แนวคิด STEM, ความเข้าใจวิศวกรรมและระบบอัตโนมัติ, หลักการเขียนโค้ด - ด้านทักษะ: แก้ปัญหาวิเคราะห์ ทดลองร่วมมือกลุ่ม นำเสนอ - ด้านคุณลักษณะ: กล้าคิดกล้าทำ อดทน รับผิดชอบ/พร้อมปรับปรุง เปิดใจรับเทคโนโลยีและความรู้ใหม่
กิจกรรมสร้างสื่อ	- สร้างความรู้พื้นฐาน	15-30 คน/กลุ่ม	- เรียนรู้เทคนิคและหลักการ	1. ศึกษาตัวอย่างสื่อ/เทคนิค	- คอมพิวเตอร์/	- ด้านความรู้: หลักการ

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
และกราฟิก	ด้านการสื่อสารผ่านสื่อภาพและดิจิทัล - กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และฝึกนำเสนอข้อมูลในรูปแบบอินโฟกราฟิกหรือคลิปวิดีโอ	หรือห้องเรียน	ออกแบบสื่อ - ฝึกลงมือปฏิบัติออกแบบสื่อ เช่น อินโฟกราฟิก หรือคลิปวิดีโอ - นำเสนอผลงานต่อเพื่อน/ครู	การออกแบบกราฟิก (ผ่านสื่อออนไลน์หรือใบความรู้) 2. วางแผนและกำหนดเนื้อหา 3. ปฏิบัติออกแบบสื่อจริงด้วยโปรแกรมออกแบบหรือแอปฯ บนมือถือ 4. นำเสนอผลงานและรับฟีดแบ็ก	โน้ตบุ๊ก หรือสมาร์ตโฟน/แท็บเล็ต - โปรแกรมออกแบบ (เช่น Canva, PowerPoint หรือ CapCut สำหรับคลิป) - กระดาษ ดินสอ สำหรับร่างแบบ	ออกแบบ เข้าถึงประสิทธิภาพของสื่อภาพและดิจิทัล ประยุกต์ใช้เทคนิคการนำเสนอ - ด้านทักษะ: สื่อความวิเคราะห์ข้อมูล สร้างงานดิจิทัล/คลิปได้ - ด้านคุณลักษณะ: ความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก วิจารณ์อย่างรอบรู้ ส่งเสริมการจัดทำงานตนเอง
กิจกรรมการเรียนรู้ทักษะการ	- ฝึกทักษะอาชีพที่นำไปใช้จริงและหา	- 4 - 6 คน/กลุ่ม	- นักเรียนร่วมกันวางแผนเมนู ศึกษาความต้องการตลาด	1. วิเคราะห์ตลาด/ความชอบผู้บริโภค	- วัตถุดิบทำอาหาร/เครื่องดื่ม	- ด้านความรู้: เข้าใจขั้นตอนธุรกิจบริการ

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
ทำอาหารและบริการ	รายได้ - ส่งเสริมความ รับผิดชอบต่อและการ ทำงานเป็นทีม		ทดลองทำอาหาร/เครื่องดื่ม แบบจริง และเปิดขายจริง - มีการแบ่งหน้าที่เช่น จัดการ ต้นทุน จัดซื้อ ทำอาหาร บริการลูกค้า	2. วางแผนสูตร เลือกเมนู ทดลองทำจริง 3. ตั้งงบประมาณ/จัดหา วัตถุดิบ 4. ปูรองอาหาร/เครื่องดื่มด้วย ทีมงานจริง 5. เปิดขายหน้าร้าน/กิจกรรม 6. ประเมินผลการขาย รายงานกำไรขาดทุน	- อุปกรณ์ครัว เช่น เตาไฟฟ้า หม้อ กระทะ จาน ช้อน - ตารางคิดต้นทุน/ บันทึกการเงิน - โต๊ะ/ป้ายสินค้า/ อุปกรณ์เครื่องดื่ม - สมุดรายงาน กิจกรรม	ความรู้พื้นฐานเรื่อง ต้นทุนและกำไร กระบวนการบริหาร จัดการร้านอาหาร/ เครื่องดื่ม - ด้านทักษะ: การ วางแผน ทดลอง ปูรอง อาหาร เสนอขาย ทำงานกลุ่ม/บริการ - ด้านคุณลักษณะ: มี วินัย รับผิดชอบ อดทน มุ่งมั่น มีจิตบริการ และกล้าแสดงออกใน การนำเสนอผลงาน
กิจกรรมฝึกงาน ระดับ	- เปิดโลกทัศน์การ ทำงานจริงให้กับ นักเรียน	5-20 คน/องค์กร หรือรอบการฝึกงาน	- นักเรียนเลือกอาชีพที่สนใจ ฝึกงานกับสถานประกอบการ จริงหรือในโรงเรียนในรูปแบบ	1. ประชาสัมพันธ์/คัดเลือก สถานที่ฝึกงานที่เหมาะสมกับ ความสนใจของนักเรียน	- แบบฟอร์มสมัคร ฝึกงาน/ใบอนุญาต จากผู้ประกอบการ	- ด้านความรู้: ความรู้ พื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพ สภาพการทำงานจริง

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
มัธยมศึกษา	- สร้างประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับอาชีพที่สนใจ		โครงการ/กิจกรรมกลุ่ม - มีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญคอยดูแลแนะนำ	2. จัดประชุมชี้แจงการดำเนินงาน/สิ่งที่นักเรียนต้องเตรียมตัว 3. เข้าร่วมการแข่งขันตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น วันละ 2-4 ชั่วโมง/สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง 4. มีการรายงานผล/แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Reflection) 5. สรุปภาพรวมและมอบประกาศนียบัตร	- สมุดบันทึก/แผนงาน - อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับลักษณะอาชีพ เช่น อุปกรณ์สำนักงาน อุปกรณ์ - อุปกรณ์งานบริการ ฯลฯ	กระบวนการแก้ปัญหา - ด้านทักษะ: การปรับตัว การสื่อสาร การแก้ปัญหา ทักษะเป็นทีม และคิดเชิงบวก - ด้านคุณลักษณะ: วินัย รับผิดชอบ เปิดรับความรู้ใหม่ อดทน มุ่งมั่น มีแรงบันดาลใจ ในการค้นหาตัวเอง
กิจกรรมแนะแนวอาชีพและการประเมินความถนัด	- ให้นักเรียนรู้จักความสนใจ/ความถนัดของตนเองเพื่อวางแผนเส้นทางอาชีพที่เหมาะสม	30-50 คน/ห้อง หรือปฐมนิเทศทั้งชั้นเรียน	- ทดสอบความถนัด (aptitude test) และกิจกรรมแนะแนว เช่น การพูดคุยกลุ่ม กิจกรรม role play กับอาชีพ	1. กรอกและทำแบบทดสอบความถนัด/ความสนใจ 2. จัดกิจกรรมกลุ่ม เช่น พูดคุยกับครูแนะแนวหรือฟังบรรยายจากวิทยากร	- แบบฟอร์ม/กระดาษคำถาม ประเมิน ถนัด/เป้าหมาย - สื่อประกอบ เช่น	- ด้านความรู้: เข้าใจตนเอง ศักยภาพส่วนตัว สายอาชีพต่างๆ - ด้านทักษะ: วิเคราะห์

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
	- ส่งเสริมการตัดสินใจเลือกสายการเรียน/อาชีพอย่างมีข้อมูลและเป้าหมาย		- แบ่งกลุ่มสนทนา/เรียนรู้จากวิทยากรอาชีพจริง	3. สรุปผลการทดสอบ/เป้าหมายเอง 4. จัด activity role play/เสวนา จำลองสถานการณ์การเลือกเส้นทางอาชีพ จริง 5. สรุปปฏิยาธิปัติ/ตั้งเป้าหมายการวางแผนเรียนรู้	คลิปวิดีโอหรือแนะนำสายอาชีพ - กระดาษ/อุปกรณ์นำเสนอ	ตนเอง สื่อสาร ตั้งเป้าหมาย วางแผนอนาคต - ด้านคุณลักษณะ: กล้าตัดสินใจ มีความมั่นใจ รับผิดชอบต่อเป้าหมาย
กิจกรรม Hackathon และนวัตกรรม	- ส่งเสริมทักษะการคิดและแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรม - สร้างประสบการณ์จริงในการทำงานทีม สร้างสรรค์ และแข่งขัน	25-50 คน/ทีม (แบ่งเป็นกลุ่ม 4-8 คน ต่อทีม)	- นักเรียนรวมทีมเพื่อแข่งขันพัฒนาโครงการ/ผลิตภัณฑ์หรือบริการ แก้ไขปัญหาโจทย์จริงของโรงเรียน/ชุมชน ภายใต้เวลาและกติกาที่กำหนด	1. กำหนดโจทย์จากสถานการณ์ปัญหาจริงที่น่าสนใจ 2. จัดทีมเตรียมความรู้และวางแผนเบื้องต้น 3. ลงมือทำงานแข่งกันเป็นเวลาจำกัด (เช่น 1-2 วัน) 4. นำเสนอผลงานต่อคณะกรรมการ/เพื่อนร่วมโรงเรียน	- คอมพิวเตอร์/แท็บเล็ต - กระดาษ ฟลิปชาร์ต ปากกา - พื้นที่ทำงาน/เวิร์กช็อป - ตัวอย่างโจทย์/แบบฟอร์มรายงานผลงาน	- ด้านความรู้: เข้าใจวิธีแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง รู้จักนวัตกรรมเบื้องต้น - ด้านทักษะ: คิดแก้ปัญหา ทีมเวิร์ก การนำเสนอ การวางแผนกลยุทธ์ - ด้านคุณลักษณะ: กล้าคิดต่าง อดทน มุ่งมั่น

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
				5. รับฟีดแบ็กและสรุป บทเรียนกลุ่ม		รับผิดชอบ ยอมรับฟีด แบ็กและเปิดกว้างรับ ความเห็นใหม่
กิจกรรมประกวด และการนำเสนอ โครงการ	- ส่งเสริมทักษะการนำเสนอและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เชิงธุรกิจ - ผลักดันให้นักเรียนได้ฝึกวางแผนธุรกิจพร้อมทั้งเรียนรู้การแข่งขันอย่างมืออาชีพ	20-40 คน/กลุ่ม หรือทีม (แบ่งกลุ่ม 3-6 คนต่อทีม)	- นักเรียนจัดทำโครงการหรือผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (เช่น ธุรกิจเล็กๆ ผลงานเชิงสร้างสรรค์) - จัดประกวด โซวเคส หรือ Demo Day จริง พร้อมดำเนินการนำเสนอผลงานหน้าเวที	1. นักเรียนกำหนดโจทย์หรือปัญหา และวางแผนโครงการ/ผลิตภัณฑ์ 2. ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนงานที่วางแผนไว้ เช่น สำรวจตลาด สร้างต้นแบบ ทดลองขายจริง 3. ทำรายงานผลงาน/สรุปแผนธุรกิจ 4. เตรียมสื่อและนำเสนอหน้ากรรมการ/เพื่อน 5. รับคำวิจารณ์/ฟีดแบ็ก แล้วนำไปปรับปรุงผลงาน	- แบบฟอร์มหรือใบสมัครประกวด - เครื่องมือสำหรับวางแผนโครงการ (คอมพิวเตอร์ สมุด วางแผน) - สื่อการนำเสนอ (PowerPoint) - โปสเตอร์ ตัวอย่างต้นแบบ) - อุปกรณ์ประกวด (เวที ไมโครโฟน สัญญาณ Wi-Fi ฯลฯ)	- ด้านความรู้: การวางแผนธุรกิจเบื้องต้น, การสรุปแผน/โครงการ, เข้าใจขั้นตอนและกระบวนการคิด - ด้านทักษะ: การนำเสนอ การคิดสร้างสรรค์ การรับฟังความคิดเห็น การแก้ปัญหา - ด้านคุณลักษณะ: ความกล้ารับผิดชอบ, ความกล้ารับฟีดแบ็ก, มุ่งมั่น, กล้าแสดงออก,

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต	- ส่งเสริมทักษะชีวิตพื้นฐานเพื่อการจัดการตนเองและการใช้ชีวิตในสังคม - ให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัว/แก้ปัญหา มีสุขภาพะทั้งกายและใจ	30-50 คน/ห้อง หรือแบ่งกลุ่มย่อย 6-8 คน	- กิจกรรมสร้างสถานการณ์ (simulation) เช่น เกม/บทบาทสมมติ/วางแผนชีวิตจริง - เติมนกิจกรรมฝึกคิดวิเคราะห์ - จัดการความเครียด/ข้อขัดแย้ง วางแผนเป้าหมายชีวิต	1. สร้างสถานการณ์จำลอง เช่น ปัญหาชีวิต/กลุ่มเพื่อน/การเงิน 2. ให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์ปัญหา/วางแผนแก้ไข 3. role play หรืออภิปราย/สะท้อนผล (reflection) 4. สรุปความรู้/รับใช้ในชีวิตประจำวัน	- ชุดกิจกรรม/การ์ดสถานการณ์ - สมุดวางแผนชีวิต/แบบฟอร์มประเมินตัวเอง - อุปกรณ์ role play เช่น ป้ายชื่อ/สคริปต์สถานการณ์	รับผิดชอบงานในกลุ่ม - ด้านความรู้: รู้จักตนเอง เข้าใจหลักการจัดการปัญหา คิดวิเคราะห์สถานการณ์ชีวิต - ด้านทักษะ: วิเคราะห์ปัญหา ทำงานกลุ่ม ตั้งเป้าหมาย/จัดการตนเอง - ด้านคุณลักษณะ: รับผิดชอบต่อตนเอง มีวินัย เคารพผู้อื่น มีสุขภาพและทัศนคติดีเชิงบวก
กิจกรรมพัฒนา	- ส่งเสริมจิตสำนึก	20-50 คน/กลุ่ม	- ฝึกเรียนรู้ร่วมกันระบปัญหา	1. สำรวจ/ระบุปัญหาและ	- วัสดุสำหรับ	- ด้านความรู้: รู้จัก

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	จำนวน	ลักษณะของกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ	วัสดุอุปกรณ์	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
ชุมชนและการ เป็น ผู้ประกอบการ สังคม	ความรับผิดชอบต่อ ชุมชนและสังคม - พัฒนาแนวคิด นวัตกรรมและการ แก้ปัญหาชุมชนด้วย กระบวนการ ผู้ประกอบการ	(แบ่งทีมย่อย 5-8 คน)	ในชุมชน/โรงเรียน เช่น สิ่งแวดล้อม การศึกษา อาชีพ - ลงมือทำโครงการ เช่น เก็บ ขยะ มีอาสา ปรับปรุงพื้นที่ ฯลฯ) เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ติด ชุมชน	ความต้องการของชุมชนหรือ โรงเรียน 2. สร้างไอเดียหรือแผน โครงการเพื่อพัฒนาชุมชน (งานอาสา นวัตกรรมเพื่อ ชุมชน) 3. จัดกิจกรรมตามแผน เช่น เก็บขยะ ปรับปรุง สอน หนังสือ ฯลฯ 4. สรุปผล ประเมิน และ สะท้อนคุณค่า/บทเรียนที่ ได้รับ	โครงการ เช่น งบประมาณ , อุปกรณ์ทำความ สะอาด, อุปกรณ์ให้ ความรู้ - ภัยประชาสัมพันธ์ ใบงาน/แบบประเมิน โปสเตอร์ - สมุดรายนามผล โครงการ	ปัญหาในชุมชน ขั้นตอนในการพัฒนา/ แก้ปัญหา นวัตกรรม สังคม - ด้านทักษะ: การ วางแผน ลงมือปฏิบัติ ทำงานกลุ่ม สื่อสารและ นำเสนอ - ด้านคุณลักษณะ: จิต สาธารณะ รับผิดชอบ เห็นคุณค่าการมีส่วน ร่วมในชุมชน อดทน เคารพผู้อื่น

ลักษณะสถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้ในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ ควรเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย ไม่เป็นแหล่งอบายมุข รวมทั้งยินดีให้การสนับสนุนการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

สถานประกอบการและแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดหาเพื่อการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพสำหรับนักเรียนนั้น ขึ้นอยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษาและผู้ปกครอง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยระหว่างการเดินทางและความปลอดภัยระหว่างเรียนรู้เป็นสำคัญ สถานประกอบการและแหล่งเรียนรู้มีดังนี้

1. ที่บ้าน โดยผู้ปกครองเป็นผู้มีส่วนในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ สำหรับบุตรหลาน เช่น การทำงานช่วยผู้ปกครอง หรือกิจการของผู้ปกครอง
2. ภายในชุมชนหรือท้องถิ่น โดยสถานประกอบการในบริเวณใกล้เคียงโรงเรียนมีส่วนในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ เช่น วิชาหูกชุมชน ศูนย์ O-TOP ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน/กลุ่มแม่บ้าน โรงพยาบาลสถานีตำรวจ

3. ภายในอำเภอ/จังหวัด โดยสถานประกอบการภายในอำเภอ/จังหวัด แหล่งเรียนรู้ชุมชนนาดี

4. ต่างจังหวัด เช่น การติดตามผู้ปกครองที่ไปทำงานหรือประกอบอาชีพ

ลักษณะงานเพื่อการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ

การสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพสำหรับควรมีลักษณะงานดังนี้

1. เป็นอาชีพ/งานที่นักเรียนถนัด สนใจ และสอดคล้องกับพัฒนาการและความต้องการของนักเรียน
2. งานที่เรียนรู้ไม่เป็นอันตราย
3. ภาระงานเหมาะสมกับวัยของนักเรียน และไม่สร้างความเสียหายแก่ระบบงานและไม่ส่งผลกระทบต่อตนเอง
4. กำหนดช่วงเวลาการทำงานที่เหมาะสมในแต่ละวัน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพได้ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน ในช่วงเวลาที่หลากหลาย อาทิ เช่น ช่วงเวลาหลังเลิกเรียน วันหยุดวันเสาร์ - วันอาทิตย์รวมทั้งใช้เวลาในช่วงปิดภาคเรียนของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้สร้างเสริมประสบการณ์อาชีพในช่วงปิดภาคเรียนที่ 1 ตามความพร้อมและบริบทของสถานศึกษา

การประเมินผล

ครูที่ปรึกษาใช้ข้อมูลจากแบบบันทึกการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพของนักเรียน (ภาคผนวก) เพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน ซึ่งแบบบันทึกฯ นี้ นักเรียนทุกคนจะต้องนำติดตัวไป ขณะเข้าร่วมการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ โดยมีผู้ดูแลนักเรียนในสถานประกอบการหรือแหล่งเรียนรู้ และผู้ปกครองร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดย

- ไม่ตัดสิน ได้-ตก

- ระยะเวลา 2 สัปดาห์ โดยจำนวนชั่วโมงในแต่ละวันขึ้นกับลักษณะงานที่ไปเรียนรู้หรือตามที่สถานศึกษากำหนด

- พิจารณาความเข้าใจลักษณะงานและอาชีพ
- พิจารณาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรฯ
- การทำบันทึกการเรียนรู้ประจำวันของนักเรียนช่วงฝึกประสบการณ์

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถประเมินความพึงพอใจของนักเรียน และผู้ปกครองต่อการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพที่โรงเรียนดำเนินการ โดยการพูดคุย การสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสำรวจความพึงพอใจต่อการสร้างเสริมประสบการณ์ ในการจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะทางอาชีพในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้น สถานศึกษาสามารถจัดได้หลากหลายตามความเหมาะสมอย่างไรก็ตามการพัฒนาและนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจบทบาทของตนเอง และต้องประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ซึ่งหน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะอาชีพที่มีคุณภาพสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน ความต้องการของตลาดงาน สถานการณ์แรงงาน ของประเทศ ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน

ระดับท้องถิ่น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานบริหารการศึกษาพิเศษ มีหน้าที่ในการดูแลและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะอาชีพของสถานศึกษาในสังกัด ดังต่อไปนี้

- จัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ เศรษฐกิจ ทรัพยากร ในท้องถิ่น

- จัดทำคลังข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการสนับสนุนการเรียนการสอนอาชีพของสถานศึกษา

- ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ บุคลากรรวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นในการจัดการศึกษาเสริมทักษะอาชีพ

- สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในการส่งเสริมสนับสนุนให้ความร่วมมือในการจัดศึกษาเพื่อการต่อยอดในระดับที่สูงขึ้น การศึกษาเฉพาะทาง หรือการประกอบอาชีพ

- กำกับ ติดตาม ดูแลให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น ประเทศชาติ และทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก

สถานศึกษา

สถานศึกษามีบทบาทความรับผิดชอบหลักในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนเสริมทักษะทางอาชีพตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สถานศึกษาสามารถดำเนินการ ดังนี้

- สำรวจความถนัดและความสนใจของผู้เรียนเกี่ยวกับอาชีพและความพร้อมของสถานศึกษา ในการสนับสนุนการเรียนรู้และเสริมทักษะอาชีพทั้งเรื่องงบประมาณ ทรัพยากร แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่และ วิทยากร

- ศึกษาความต้องการของตลาดงาน กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นและแนวทางการจัดการเรียน การสอนอาชีพในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- ร่วมกันวางแผน เตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และแผนการจัดการเรียนการสอน โดยประสานความร่วมมือจาก เครือข่ายชุมชน สถานประกอบการในเขตพื้นที่ สถาบันอาชีวศึกษา สถาบันอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อเป็นผู้ให้ความรู้ แหล่งเรียนรู้/แหล่งฝึกงาน ตลาดรองรับ ผลผลิตจากการเรียนรู้และรองรับผู้จบการศึกษาจากสถานศึกษา

- ชี้แจง ทำความเข้าใจ สร้างความร่วมมือ รวมถึงการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนพื้นฐานอาชีพของสถานศึกษา

- ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง ให้ทราบความสำคัญของการจัดเสริมทักษะอาชีพใน หลักสูตรสถานศึกษา

- แนะนำทางเลือกให้กับผู้เรียนเพื่อการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ความต้องการของตลาดแรงงาน และสถานการณ์แรงงานของประเทศ

- กำกับและติดตามการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนพื้นฐานอาชีพในสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง

ผู้เกี่ยวข้องมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างประสบการณ์อาชีพแก่นักเรียน ดังนี้
นักเรียน

- เรียนรู้ สำรวจ รู้จัก และวิเคราะห์ตนเองอย่างมีสติ
- สืบค้นหาอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง
- ตัดสินใจเลือกแหล่งเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครอง
- ฝึกฝนทักษะอาชีพ และสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพเพิ่มเติม
- ประเมินและทบทวนตนเองก่อน-หลังสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ
- แบ่งปันประสบการณ์ด้านอาชีพ
- วางแผนตัดสินใจ เลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ฯลฯ

ผู้ปกครอง

- ให้คำปรึกษา ร่วมตัดสินใจ การเลือกแหล่งเรียนรู้ การฝึกประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน
- หาแหล่งเรียนรู้ทางด้านอาชีพ
- อนุญาตให้นักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์อาชีพด้านต่าง ๆ
- กำกับ ดูแล สนับสนุนการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ

- เปิดโอกาสนักเรียนนำเสนอประสบการณ์และบันทึกการเรียนรู้ด้านอาชีพของนักเรียนมาแลกเปลี่ยนกับครอบครัว

- ประธานครูหรือผู้ดูแลนักเรียนในการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพในกรณีจำเป็น
- ร่วมวางแผนการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพกับนักเรียน ฯลฯ

ครูที่ปรึกษา

ส่งเสริมให้นักเรียนให้นักเรียนสำรวจ รู้จักตนเอง

- จัดหาสารสนเทศเกี่ยวกับอาชีพ
- ให้คำปรึกษานักเรียน
- ร่วมกับผู้ปกครองหาแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพ
- กำกับ ดูแล สนับสนุนด้านแหล่งเรียนรู้ แหล่งฝึกประสบการณ์อาชีพ
- ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ฯลฯ

ครูแนะแนว/ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่แนะแนว

- จัดกระบวนการแนะแนวอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
- อำนวยความสะดวกในการให้นักเรียนได้รับประสบการณ์อาชีพ
- เป็นผู้ประสานงานการดำเนินการต่างๆในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์

อาชีพของนักเรียน

ผู้อำนวยการสถานศึกษา

- กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติของสถานศึกษาในด้านการเสริมทักษะและสร้างเสริม

ประสบการณ์อาชีพ

- สนับสนุนงบประมาณ
- ประสานความร่วมมือกับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานประกอบการหรือแหล่งเรียนรู้
- ร่วมประชุมทำความเข้าใจกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกำหนดแนวนโยบาย

ที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

เขตพื้นที่การศึกษา/การศึกษาจังหวัด

- เชื่อมโยงแผนของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับสำนักงานเขตการศึกษา

พื้นที่

- ชี้แจงทำความเข้าใจกับโรงเรียน
- ประสานความร่วมมือกับสถานประกอบการกับแหล่งการเรียนรู้/เสริมประสบการณ์

สถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้

- ร่วมกำหนดสิ่งที่นักเรียนจะเรียนรู้ในการเสริมทักษะ/เสริมประสบการณ์
- ชี้แนะให้ข้อมูลให้คำแนะนำในด้านการประกอบอาชีพ
- ตรวจสอบบันทึกการเรียนรู้อาชีพของนักเรียน

- ประธานผู้ปกครอง/โรงเรียน เมื่อมีเหตุจำเป็น
- รมัถะวังความปลอดภัยของนักเรียน ฯลฯ

3. การสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย

แนวคิดของการดำเนินการกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่ายนั้น ตั้งอยู่บนหลักการที่มุ่งหมายให้นักเรียนได้รับ “ประสบการณ์ตรง” และโอกาสในการลงมือปฏิบัติจริง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ยึดหลักให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยกิจกรรมแต่ละประเภทควรครอบคลุมการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ รวมถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ตอบโจทย์ความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคนอย่างแท้จริง

การจัดกิจกรรมลักษณะนี้ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับแรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบหรือรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จในสายอาชีพรวมถึงให้ได้สื่อสาร พบปะ แลกเปลี่ยนกับเพื่อนต่างกลุ่ม และบุคลากรจากภาคีเครือข่ายจริง กิจกรรมที่เน้นการ 'มีบทบาทเลือก' และ 'ลงมือทำ' เช่น การคิดโครงการ รับฟังหรือออกแบบแก้ปัญหาาร่วมกันในกลุ่มเล็ก จะช่วยเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ๆ ให้ผู้เรียน พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมและเครือข่ายทางสังคมที่ยั่งยืน

ในการสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมต้องสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา เป้าหมายการเติบโตในศตวรรษที่ 21 และสภาพแวดล้อมเฉพาะของโรงเรียน โดยคำนึงถึงความหลากหลาย เปิดกว้างให้เลือกประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความสนใจของแต่ละคน มีระบบติดตามประเมินผลที่เน้นพัฒนาการมากกว่าการตัดสินความสำเร็จล้มเหลว ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและเครือข่ายโดยมีครู, ผู้ปกครอง, ชุมชน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายหนุนเสริมที่แข็งแกร่ง

สามารถออกแบบกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่ายให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น

1. จัดกิจกรรมเวทีแบ่งปันประสบการณ์ (Inspiration stage) เชิญรุ่นพี่ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบันหรือบุคคลต้นแบบในสายอาชีพ ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ หรือแกนนำชุมชน มาเล่าเรื่องราวจุดเปลี่ยน ชีวิตจริง และประสบการณ์สร้างสรรค์

2. เวิร์กช็อปกลุ่มขนาดเล็ก ชวนให้คิด-ค้นหาเป้าหมายชีวิต ทดลองตั้ง “มิชชั่นชุมชน/โรงเรียน” ที่ต้องทำร่วมกัน เช่น Hackathon จิตอาสา หรือออกแบบโครงการแก้ปัญหาจริง

3. จัด “วันเปิดเครือข่าย” (Networking Day) สลับกลุ่ม ทำกิจกรรม Cross-network หรือ speed sharing ให้นักเรียนรู้จักเพื่อนใหม่หลากหลายความสนใจ

4. ให้โอกาสนำเสนอผลงานโครงการ (Showcase) และอภิปรายร่วมกับคนจากเครือข่ายชุมชนหรือภาคธุรกิจ เช่น Demo Day

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย เช่น

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ผู้รับประสบการณ์ตรง)
2. ครู/อาจารย์ผู้รับผิดชอบกิจกรรมและแนะแนว

3. ศิษย์เก่า ผู้ประกอบการใหม่ คนต้นแบบจากชุมชน ภาคธุรกิจ หรืออุตสาหกรรมต่าง ๆ

4. หน่วยงานภายนอก: มหาวิทยาลัย องค์กรชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐ หน่วยงานสนับสนุนเด็กและเยาวชน

5. เพื่อนต่างโรงเรียน หรือทีมข้ามโรงเรียน (สำหรับกิจกรรมเครือข่าย)

สิ่งที่ได้รับการจัดกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย

ผลลัพธ์ที่นักเรียนได้รับจากกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่ายนั้นมีความหลากหลายและสำคัญต่อการเติบโตทั้งด้านวิชาการและทักษะชีวิต ประการแรก นักเรียนจะได้รับแรงบันดาลใจและความเชื่อมั่นในศักยภาพตนเอง จากการได้เรียนรู้เรื่องราวและประสบการณ์ของบุคคลต้นแบบหรือรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จในสายอาชีพต่าง ๆ สิ่งนี้จะกระตุ้นให้เกิดเป้าหมายและทิศทางชีวิตที่ชัดเจน พร้อมสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ นักเรียนยังได้ฝึกทักษะสำคัญหลายด้าน เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การนำเสนอผลงาน รวมถึงการสร้างเครือข่ายกับเพื่อนต่างโรงเรียนและผู้ใหญ่ในแวดวงอาชีพจริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะวางรากฐานสำคัญในการพัฒนาอาชีพที่มั่นคงในอนาคต อีกทั้งยังได้เรียนรู้การเคารพความคิดเห็นผู้อื่น ถ้อยคำฟังและปรับปรุงตัวเองจากข้อบกพร่อง ตลอดจนกล้าที่จะแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม

ในด้านคุณลักษณะและทัศนคติ นักเรียนจะกลายเป็นผู้มีความรับผิดชอบ อดทน มุ่งมั่น มีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาตนเองและการทำงานเพื่อส่วนรวม ที่สำคัญคือเกิดจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม รู้ค่าของการให้ การมีส่วนร่วม และความร่วมมือกับผู้อื่น ผลลัพธ์เหล่านี้คือฐานที่มั่นคงซึ่งจะนำพานักเรียนสู่การเป็นพลเมืองที่มีศักยภาพในโลกยุคใหม่

4. การส่งเสริมและรับรองผล

การจัดทำเอกสารการรับรองอาชีพให้กับผู้เรียน เป็นเอกสารหลักฐานที่ยืนยันการพัฒนาด้านตนเองในการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์ในอาชีพของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนค้นพบความสามารถ ความสนใจ และความถนัดด้านอาชีพของตนเอง ซึ่งนักเรียนสามารถนำเอกสารการรับรองอาชีพต่าง ๆ ที่ได้รับใช้เชื่อมโยงกับการจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ของตน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา เพื่อใช้ในการสมัครเข้าศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดเอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการเป็น 2 ประเภท คือ

1. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เป็นเอกสารที่กระทรวงศึกษาธิการควบคุมและบังคับแบบสถานศึกษาต้องใช้แบบพิมพ์ของกระทรวงศึกษาธิการและดำเนินการจัดทำตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ได้แก่ ระเบียบแสดงผลการเรียนรู้ (ปพ.1) ประกาศบัตร (ปพ.2) และแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา (ปพ.3)

2. เอกสารหลักฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด เป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำเพื่อบันทึกพัฒนาการผลการเรียนรู้ และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผู้เรียน เช่น แบบบันทึกผลการเรียนประจำรายวิชาแบบรายงานประจำตัวนักเรียน ระเบียนสะสม ใบรับรองผลการเรียน และเอกสารอื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการนำเอกสารไปใช้ในการออกเอกสารเพื่อรับรองการเรียนอาชีวศึกษาเป็นเอกสารที่สถานศึกษากำหนดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน/ผู้จบการศึกษานำไปใช้แสดงคุณสมบัติเพิ่มเติมเพื่อประกอบการศึกษาต่อ หรือการสมัครเข้าทำงานที่สามารถแสดงถึงความสำเร็จในการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมอาชีวศึกษา หรือประสบการณ์การทำงานเมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการเรียนรายวิชาเรียนครบตามที่กำหนด และมีผลการเรียนและผลการประเมินครบถ้วนในรายวิชาอาชีวศึกษา ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ การฝึกปฏิบัติงาน/ทักษะพื้นฐานในอาชีวศึกษาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาอาจออกเอกสารให้ตามความเหมาะสม และเมื่อมีการร้องขอเป็นราย ๆ ไป มีแนวทางการจัดทำเอกสารรับรองการเรียนอาชีวศึกษา ดังนี้

2.1 การเรียนรายวิชาเพิ่มเติมอาชีวศึกษา/ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน/ กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ สถานศึกษาสามารถจัดทำเอกสารรับรองการเรียนรายวิชาเพิ่มเติมอาชีวศึกษา / การร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และหรือ กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้สู่อาชีพที่จัดสอนโดยสถานศึกษา ตามอาชีวศึกษา / กลุ่มวิชาอาชีวศึกษา / กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย โดยต้องไม่เป็นรายวิชา / กิจกรรมที่เทียบโอนความรู้ ประสบการณ์จากการเรียนการสอนของหน่วยงาน / สถาบันอื่น

ทั้งนี้ สถานศึกษาควรกำหนดกลุ่มรายวิชาเพิ่มเติมอาชีวศึกษา / กิจกรรมอาชีวศึกษาใดบ้างที่จะออกเอกสารรับรองการเรียนอาชีวศึกษา และกำหนดเกณฑ์การออกเอกสารรับรองการเรียนอาชีวศึกษา เช่น

- รายวิชาเพิ่มเติมอาชีวศึกษาที่จัดในลักษณะให้ผู้เรียนเลือกเรียน (Shopping Course) และเป็นรายวิชาที่ผู้เรียน สามารถนำความรู้และการปฏิบัติงานไปประกอบอาชีพได้ จะออกเอกสารรับรองเมื่อผู้เรียนปฏิบัติตามเงื่อนไขการเรียนรายวิชา และมีผลการประเมินในรายวิชาอาชีวศึกษา

- รายวิชาเพิ่มเติมอาชีวศึกษาที่เรียนต่อเนื่องในลักษณะชุดรายวิชา (Block Course) จะออกเอกสารรับรองเมื่อผู้เรียนปฏิบัติตามเงื่อนไขการเรียนแต่ละรายวิชา เรียนครบทุกรายวิชา และมีผลการประเมินครบทุกรายวิชา

- ชุมชนอาชีวศึกษา / ชมรมอาชีวศึกษาในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้สู่อาชีพครูผู้สอนจะออกเอกสารรับรอง เมื่อผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม ปฏิบัติตามเงื่อนไขการร่วมกิจกรรมมีความรู้ และสามารถนำความรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ ไปประกอบอาชีพได้

2.2 ประสบการณ์การทำงาน

เมื่อสถานศึกษาพิจารณาแล้ว เห็นว่า ผู้เรียนมีประสบการณ์การทำงานในสถานศึกษา และสมควรให้เอกสารรับรองประสบการณ์การทำงาน โดยผู้เรียนแจ้งความประสงค์ขอเอกสารรับรองประสบการณ์การทำงานได้

ในกรณีที่มีการนำผู้เรียนไปเสริมทักษะอาชีพกับหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา เช่น หน่วยงาน / สถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ เป็นต้น สถานศึกษาควรขอให้

หน่วยงาน/สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ออกเอกสารรับรองประสบการณ์การทำงานหรือทักษะอาชีพให้ผู้เรียน นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถออกเกียรติบัตรให้ผู้เรียน เพื่อแสดงความชื่นชมยกย่องผู้เรียน ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หรือความสามารถพิเศษ

ส่วนที่ 4

ผลลัพธ์อาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียน

ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้

1.1 ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจทั่วไป ประกอบด้วย รูปแบบการประกอบธุรกิจ ได้แก่ การบริหารจัดการธุรกิจ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ การบริหารบุคคล การเงินบัญชี กฎหมายธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ การจัดหาวัตถุดิบ การใช้ทรัพยากรในการผลิต การขาย/บริการความรู้เกี่ยวกับกรออกแบบเบื้องต้นของโมเดลธุรกิจ ประกอบด้วย การบัญชี การเขียนแผนธุรกิจ ได้แก่ แนวคิดหลักการธุรกิจ ความเป็นมาของธุรกิจวิเคราะห์ความเสี่ยงและโอกาส แผนการตลาด ช่องทางจำหน่าย บริหารทรัพยากร แผนการดำเนินงานกิจกรรมหลักแผนการเงินแผน

1.2 ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย การตลาด ได้แก่ การบริหารการตลาด ส่วนผสมทางการตลาด (Marketing mix) หรือเรียกว่า 4P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promoting) การผลิต ได้แก่ วางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Operation) และการควบคุม (Control) เครือข่ายธุรกิจ ได้แก่ จัดหา วัตถุดิบและชิ้นส่วน (Procurement) ข้อมูลการตลาด(Marketing Intelligence) การบริการหลังการขาย (After-sale Service) พัฒนาสินค้าและเทคโนโลยี (Design, and Development of Products and Technology)

1.3 ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและภาษีอากร ประกอบด้วย กฎหมาย ได้แก่ กฎหมายแรงงาน ที่เกี่ยวกับการจ้างแรงงานต่างด้าว พระราชบัญญัติการประกันสังคม การเลิกจ้าง กฎหมายหรือ ข้อบังคับอื่นๆ เฉพาะธุรกิจ เช่น พระราชบัญญัติอาหาร พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค และภาษีอากร ได้แก่ อากรแสตมป์ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีเงินได้ ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีสรรพสามิต ภาษีโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้าง ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย

2. ด้านทักษะ

2.1 ความสามารถในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การผลิตสินค้าและบริการ ทักษะ การเขียน แผนธุรกิจ ได้แก่ สร้างแนวคิดทางธุรกิจ ตั้งเป้าหมาย วิจัยและวิเคราะห์ตลาด สร้างแผนภูมิ SWOT Analysis (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค) สร้างโมเดลองค์กรธุรกิจ สร้างแผนการตลาดสร้างแผนการจัดการทรัพยากรบุคคล สร้างแผนการจัดการทางการเงิน ดำเนินการตามแผน และการขาย

2.2 ความสามารถในการสื่อสารและสร้างปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วย กิจกรรมประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การใช้คำถาม ระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การทำงานกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูล

การพึ่งพาอาศัยกัน การถ่ายทอดและสร้างความรู้ การสื่อสาร และช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ เฟสบุ๊ก (Facebook) แอปพลิเคชันไลน์ (Line)

3. ด้านคุณลักษณะ

3.1 ความรับผิดชอบในการทำงาน ได้แก่ ความเอาใจใส่ในการทำงาน ความขยันหมั่นเพียร ความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลา การยอมรับผลการกระทำของตนเอง ความอดทน การปรับปรุงปฏิบัติงานของตนเองให้ดีขึ้น

3.2 ความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัว ความคิดยืดหยุ่น ความคิดละเอียดลออ บูรณาการณรายวิชา โครงการงานวิทยาศาสตร์ สิ่งประดิษฐ์/นวัตกรรม

3.3 การมีจริยธรรมทางธุรกิจ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความน่าเชื่อถือ ความเสียสละ การเคารพสิทธิของบุคคล การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5

เงื่อนไขความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้

1. เงื่อนไขด้านโครงสร้างและการบริหาร

1.1 มีคณะทำงานอย่างเป็นทางการ ที่ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ภาควิชา วิทยาลัย และนักเรียน

1.2 มีนโยบายและแผนปฏิบัติการชัดเจน โดยผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา

1.3 มีข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับเครือข่ายทั้งในและนอกโรงเรียน

ตัวชี้วัดความสำเร็จ:

- แผนงาน/ปฏิทินกิจกรรมได้รับอนุมัติและเผยแพร่ภายในโรงเรียน
- จำนวนเครือข่ายความร่วมมือที่ลงนามข้อตกลง $\geq$ เป้าหมายที่ตั้งไว้

2. เงื่อนไขด้านกระบวนการดำเนินงาน

2.1 มีกระบวนการ 6 ขั้นตอนตามโมเดล (วางแผน-ประสานงาน-มอบหมาย-ดำเนินการ-ประเมิน-พัฒนา) ถูกนำไปใช้ครบถ้วน

2.2 มีการประชุมติดตามผลสม่ำเสมอ และมีบันทึกการประชุม/รายงานความก้าวหน้า

ตัวชี้วัดความสำเร็จ:

- การดำเนินกิจกรรมตามแผน $\geq$ 80% ของที่กำหนด
- จำนวนครั้งการประชุมติดตามและรายงานผล $\geq$ 4 ครั้ง/ปีการศึกษา

3. เงื่อนไขด้านการมีส่วนร่วม (Stakeholder Engagement)

3.1 นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมตั้งแต่วางแผนจนถึงประเมินผล

3.2 มีการสื่อสารความก้าวหน้าและผลลัพธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ:

- สัดส่วนผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม $\geq 70\%$ ของเป้าหมาย
- ผลสำรวจความพึงพอใจผู้เกี่ยวข้อง $\geq 80\%$

4. เชื้อไขด้านผลลัพธ์กับนักเรียน (Student Outcomes)

4.1 นักเรียนได้ทดลองทำอาชีพจริงและสร้างรายได้ระหว่างเรียน

4.2 สมรรถนะด้านอาชีพทั้ง "ความรู้-ทักษะ-คุณลักษณะ" ดีขึ้นจากก่อนเข้าร่วมตัวชี้วัดความสำเร็จ:

- นักเรียนที่เข้าร่วม สามารถทำโครงการหรือผลิตสินค้าจริงได้ $\geq 70\%$
- นักเรียนมีรายได้จากกิจกรรมอาชีพ $\geq 50\%$ (แม้เป็นรายได้น้อย)
- คะแนนประเมินสมรรถนะเพิ่มขึ้นเฉลี่ย $\geq 20\%$ จากก่อนทำกิจกรรม

5. เชื้อไขด้านความยั่งยืน (Sustainability)

5.1 มีการบันทึกองค์ความรู้ / คู่มือการดำเนินงาน / แผนสืบต่อโครงการ

5.1 โรงเรียนมีงบประมาณหรือทรัพยากรรองรับการทำงานต่อเนื่อง

ตัวชี้วัดความสำเร็จ:

- มีเอกสารคู่มือหรือรายงานถอดบทเรียน
- มีแผนปีถัดไปพร้อมงบประมาณและผู้รับผิดชอบ

รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ทิศทางการพัฒนา

กระบวนการพัฒนา

ผลการพัฒนา

ความเป็นมาของรูปแบบ

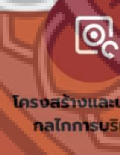
- ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา
- รายงานความก้าวหน้าการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. 2559 – 2563
- สภาพสังคมในปัจจุบันเศรษฐกิจ และสังคมในประเทศไทยที่มีการเปลี่ยนแปลง
- คำนิยมในการทำงานระหว่างเรียนที่มากขึ้น

หลักการของรูปแบบ

การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้านอาชีพและการสร้างรายได้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

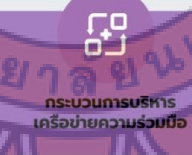
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

- วัตถุประสงค์หลัก เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยรูปแบบการบริหาร
- วัตถุประสงค์รอง
1. เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการบริหารจัดการในสถานศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้สำรวจความถนัดและเรียนรู้ทักษะอาชีพที่หลากหลาย
 2. เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีผลและสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียนได้อย่างเหมาะสม

โรงเรียนและบทบาทในการบริหาร

1. ผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน ส่งเสริม สนับสนุน จัดสรรทรัพยากร และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้อาชีพและการสร้างรายได้ ทำกับ / ติดตาม / ประเมินผลและพัฒนากลไกการบริหารร่วมกันเครือข่าย
2. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ระหว่างเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา คณาจารย์ ผู้แทนคณะกรรมาธิการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนผู้ประกอบการ ผู้แทนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ผู้แทนภาคการศึกษา ผู้แทนผู้ประกอบการ รองผู้อำนวยการ / ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มงานวิชาการ และครูผู้รับผิดชอบงานหลักสูตรสถานศึกษา
3. คณะทำงานกลุ่มภารกิจ (ทีมปฏิบัติ) ได้แก่ ฝ่ายพัฒนากลยุทธ์ ฝ่ายประสานเครือข่าย และฝ่ายติดตามประเมินผล

กระบวนการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

- ขั้นตอนที่ 1: การวางแผนเครือข่ายความร่วมมือ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพ (10 ตำแหน่ง) ขั้นตอนที่ 2: การประสานเครือข่ายความร่วมมือ โดยผู้บริหารประสานงานเครือข่าย จัดทำข้อมูลสมาชิกเครือข่าย และร่วมกันจัดทำแผนงาน/โครงการ ขั้นตอนที่ 3: การมอบหมายหน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ กำหนดขอบเขตความร่วมมือ แบ่งคนทำงานเป็นฝ่ายต่างๆ ตามความเหมาะสม ขั้นตอนที่ 4: การดำเนินการเครือข่ายความร่วมมือ โดยการทำ MOU ระหว่างโรงเรียนกับเครือข่าย ขั้นตอนที่ 5: การประเมินผลเครือข่ายความร่วมมือ สรุปผลการดำเนินงาน และรับฟังข้อคิดเห็นเพื่อปรับปรุง ขั้นตอนที่ 6: การปรับปรุงผลเครือข่ายความร่วมมือ นำข้อคิดจากการสรุปผลการปรับปรุงพัฒนาโดยใช้กระบวนการ AAR

แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของนักเรียน

1. กิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร ได้แก่ การสำรวจและวิเคราะห์ความถนัดอาชีพ การเสริมในรายวิชาพื้นฐาน (8 กลุ่มสาระ) การจัดรายวิชาเพิ่มเติมอาชีพ รายวิชาการศึกษาพิเศษด้วยตนเอง (IS) การจัดการงานอาชีพ การจัดการงานเรียนรู้อาชีพ การเสริมในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น
2. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเรียนรู้นอกห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมผู้ประกอบการเยาวชน, ลักษณะสถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้, ลักษณะงานที่เหมาะสม, การประเมินผล
3. สร้างแรงบันดาลใจและพัฒนาเครือข่าย ด้วยรูปแบบกิจกรรม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผลลัพธ์ที่ได้รับ
4. การส่งเสริมและรับรองผล โดยมีเอกสารหลักฐานที่กระทรวงกำหนด เอกสารที่สถานศึกษาจัดทำ การออกเอกสารรับรองการเรียนอาชีพ รูปแบบเอกสาร และการนำไปใช้ประโยชน์

1. ด้านความรู้

- ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจทั่วไป
- ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบโมเดลธุรกิจ
- ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ
- ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและภาษีอากร

2. ด้านทักษะ

- ความสามารถในการปฏิบัติงาน
- ความสามารถในการสื่อสารและสร้างปฏิสัมพันธ์

3. ด้านคุณลักษณะ

- ความรับผิดชอบในการทำงาน
- ความคิดสร้างสรรค์
- การมีจริยธรรมทางธุรกิจ

4. รายได้ที่ได้เพิ่มขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม

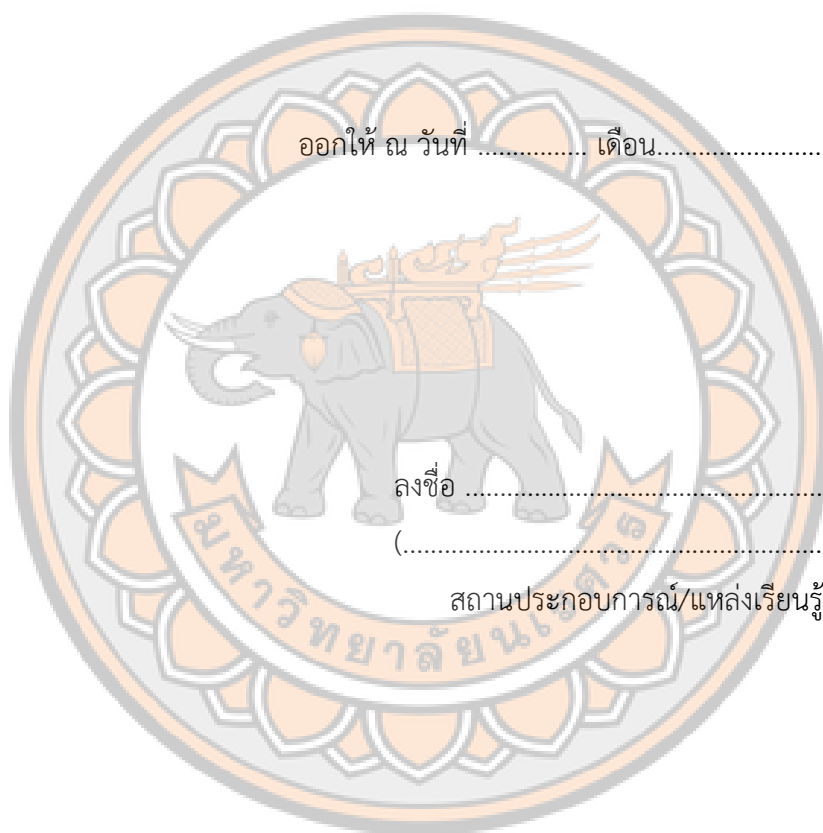
เงื่อนไขความสำเร็จ

1. เชื้อไขด้านโครงสร้างและการบริหาร
2. เชื้อไขด้านกระบวนการดำเนินงาน
3. เชื้อไขด้านการมีส่วนร่วม
4. เชื้อไขด้านผลลัพธ์กับนักเรียน
5. เชื้อไขด้านความยั่งยืน

ใบรับรองการฝึกประสบการณ์การทำงาน

โรงเรียน.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....
 สังกัด.....ขอรับรองว่า ด.ญ./ด.ช./นาย/นางสาว.....
 เลขประจำตัวประชาชน.....ได้ผ่านการฝึกประสบการณ์.....
 จำนวน.....ชั่วโมง ระหว่างวันที่.....เดือน.....พ.ศ.กำลังศึกษาอยู่
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ปี พ.ศ.ครูผู้สอน/ผู้ควบคุม

ออกให้ ณ วันที่ เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ
 (.....)

สถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้

หมายเหตุ :สถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้ อาจปรับเปลี่ยนรูปแบบการออกเอกสารรับรองได้ตามความเหมาะสม
 กับวัตถุประสงค์การใช้งาน

ใบรับรองการเรียนอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียน.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....
 สังกัด.....ขอรับรองว่า ด.ญ./ด.ช./นาย/นางสาว.....
 เลขประจำตัวประชาชน.....ได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม.....
 จำนวน.....ชั่วโมง ภาคเรียนที่..... กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ปี พ.ศ.
 ครูผู้สอน/ผู้ควบคุมตำแหน่ง.....

ออกให้ ณ วันที่ เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ
 (.....)
 ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน.....
 ประทับตราโรงเรียน

หมายเหตุ :สถานศึกษาอาจปรับปรุงแบบการออกแบบเอกสารรับรองได้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์
 การใช้งาน

ใบรับรองการเรียนอาชีวศึกษาเพิ่มเติม

โรงเรียน.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....
 สังกัด.....ขอรับรองว่า ด.ญ./ด.ช./นาย/นางสาว.....
 เลขประจำตัวประชาชน.....ได้ผ่านการเรียน.....
 จำนวน.....ชั่วโมง ภาคเรียนที่..... กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ปี พ.ศ.
 ครูผู้สอน/ผู้ควบคุม

ออกให้ ณ วันที่ เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ
 (.....)
 ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน.....
 ประทับตราโรงเรียน

หมายเหตุ : 1.สถานศึกษาควรจัดทำทะเบียนคุมเอกสารรับรองการเรียนอาชีวศึกษาเพิ่มเติมและในกร
 ผู้เรียนทำใบรับรองหาย สถานศึกษาอาจออกใบแทนใบรับรองการเรียนอาชีวศึกษาเพิ่มเติมให้ผู้เรียน

- 2.สถานศึกษาอาจปรับปรุงแบบการออกเอกสารได้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การใช้งาน
- 3.กรณีครูผู้สอนจากหน่วยงานภายนอกอาจระบุสถาบันการศึกษา

แบบบันทึกการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ

อาชีพที่ฝึก

สถานที่.....ผู้ควบคุมดูแล.....

ระหว่างวันที่เดือน..... พ.ศ.

วันเวลา	งานที่ฝึกประสบการณ์	ทักษะที่พัฒนา	สิ่งที่ได้รับการฝึกประสบการณ์
			
			
			

สรุป

1. ความรู้สึกของนักเรียนต่อการฝึกประสบการณ์อาชีพ

.....
.....

2. การฝึกประสบการณ์อาชีพครั้งนี้ ตรงกับการคาดหวังของนักเรียน

☐ ตรง เพราะ.....

☐ ไม่ตรง เพราะ.....

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกประสบการณ์อาชีพในครั้งนี้ จะนำไปสู่การวางแผนการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพของนักเรียนอย่างไร

.....
.....

4. ข้อเสนอแนะ

.....
.....

ลงชื่อนักเรียนผู้บันทึก

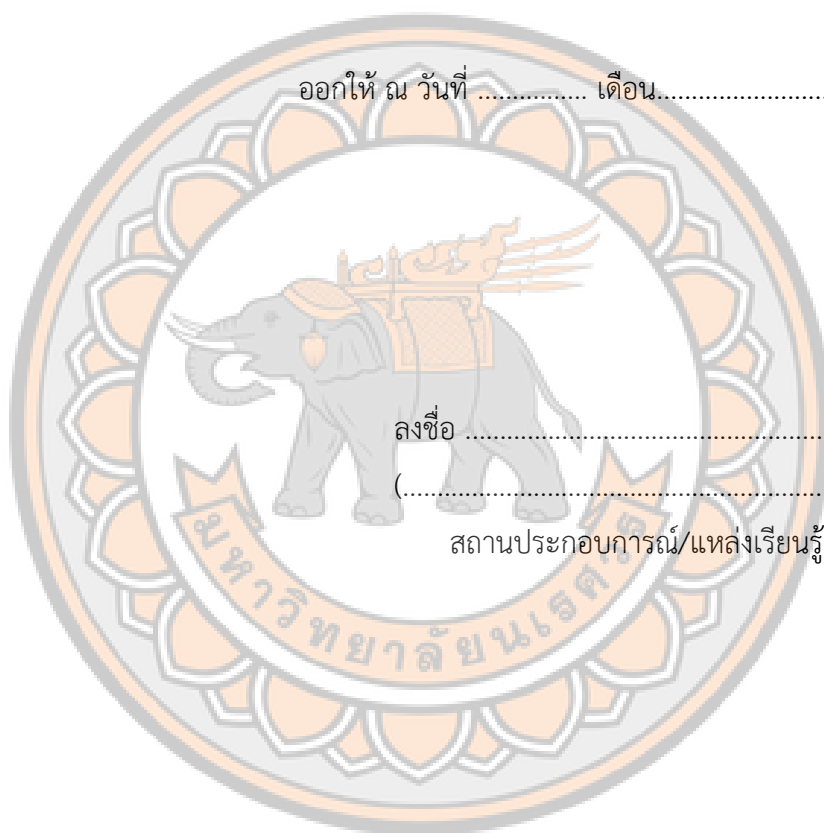
(ด.ช./ด.ญ./นาย/นางสาว.....)

โรงเรียน.....

ใบรับรองการฝึกประสบการณ์การทำงาน

โรงเรียน.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....
 สังกัด.....ขอรับรองว่า ด.ญ./ด.ช./นาย/นางสาว.....
 เลขประจำตัวประชาชน.....ได้ผ่านการฝึกประสบการณ์.....
 จำนวน.....ชั่วโมง ระหว่างวันที่.....เดือน.....พ.ศ.กำลังศึกษาอยู่
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ปี พ.ศ.ครูผู้สอน/ผู้ควบคุม

ออกให้ ณ วันที่ เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ
 (.....)

สถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้

หมายเหตุ :สถานประกอบการ/แหล่งเรียนรู้ อาจปรับเปลี่ยนรูปแบบการออกเอกสารรับรองได้ตามความเหมาะสม
 กับวัตถุประสงค์การใช้งาน

ใบรับรองการเรียนอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียน.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....
 สังกัด.....ขอรับรองว่า ด.ญ./ด.ช./นาย/นางสาว.....
 เลขประจำตัวประชาชน.....ได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม.....
 จำนวน.....ชั่วโมง ภาคเรียนที่..... กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ปี พ.ศ.
 ครูผู้สอน/ผู้ควบคุมตำแหน่ง.....

ออกให้ ณ วันที่ เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ
 (.....)
 ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน.....
 ประทับตราโรงเรียน

หมายเหตุ :สถานศึกษาอาจปรับปรุงแบบการออกแบบเอกสารรับรองได้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์
 การใช้งาน

ใบรับรองการเรียนอาชีพรายวิชาเพิ่มเติม

โรงเรียน.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....
 สังกัด.....ขอรับรองว่า ด.ญ./ด.ช./นาย/นางสาว.....
 เลขประจำตัวประชาชน.....ได้ผ่านการเรียน.....
 จำนวน.....ชั่วโมง ภาคเรียนที่..... กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ปี พ.ศ.
 ครูผู้สอน/ผู้ควบคุม

ออกให้ ณ วันที่ เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ
 (.....)
 ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน.....
 ประทับตราโรงเรียน

หมายเหตุ : 1.สถานศึกษาควรจัดทำทะเบียนคุมเอกสารรับรองการเรียนอาชีพ รายวิชาเพิ่มเติมและในกรณี
 ผู้เรียนทำใบรับรองหาย สถานศึกษาอาจออกใบแทนใบรับรองการเรียนอาชีพรายวิชาเพิ่มเติมให้ผู้เรียน

2.สถานศึกษาอาจปรับปรุงแบบการออกเอกสารได้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การใช้งาน

3.กรณีครูผู้สอนจากหน่วยงานภายนอกอาจระบุสถาบันการศึกษา

แบบบันทึกการสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพ

อาชีพที่ฝึก

สถานที่.....ผู้ควบคุมดูแล.....

ระหว่างวันที่เดือน..... พ.ศ.

วันเวลา	งานที่ฝึกประสบการณ์	ทักษะที่พัฒนา	สิ่งที่ได้รับจากการฝึกประสบการณ์

สรุป

1. ความรู้สึกของนักเรียนต่อการฝึกประสบการณ์อาชีพ

.....

.....

2. การฝึกประสบการณ์อาชีพครั้งนี้ ตรงกับการคาดหวังของนักเรียน

☐ ตรง เพราะ.....

☐ ไม่ตรง เพราะ.....

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกประสบการณ์อาชีพในครั้งนี้ จะนำไปสู่การวางแผนการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพของนักเรียนอย่างไร

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ลงชื่อนักเรียนผู้บันทึก

(ด.ช./ด.ญ./นาย/นางสาว.....)

โรงเรียน.....

โรงเรียน.....
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา/มัธยมศึกษา.....
 ขอมอบเกียรติบัตรฉบับนี้ให้เพื่อแสดงว่า

ด.ช./ด.ญ./นาย/น.ส.

ได้ผ่านการเรียน/โครงการ/กิจกรรม

“.....” อาชีพ

ระหว่างวันที่ เดือน พ.ศ.

ขอได้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ

.....

.....

เทคนิค A-I-C คิดค้นและพัฒนาโดย William E. Smith และ Turid Sato จากสถาบันเพื่อการพัฒนาในระดับนานาชาติแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (Organization for development and international institute, U.S.A.) A-I-C คือ "กระบวนการประชุมที่มีวิธีการหรือขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นกระบวนการประชุมระดมพลังสมอง เพื่อแก้ปัญหาและเสนอแนวทางในการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ เมื่อดำเนินการถูกต้องตามขั้นตอน ผลงานที่ได้จากการประชุมนี้จะมาจากความคิดของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน"

ออร์พินท์ สฟโชคชัย (2540, น. 13) กล่าวว่า เทคนิค A-I-C เป็นวิธีการรวมพลังปัญญาและพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังในการพัฒนา โดยเชื่อว่าบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชนและสังคม ล้วนมีพลังสร้างสรรค์แฝงอยู่มากมาย แต่มักนำไปใช้ในทางลบหรือไม่สามารถนำพลังสร้างสรรค์นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ หากบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชนและสังคม ทราบวิธีการระดมพลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่มาใช้ในแนวทางที่เกิดประโยชน์ ก็จะก่อให้เกิดความเจริญความสงบสุขขึ้นในสังคม ซึ่งมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A)

เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I)

เป็นขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้การพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนา และค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C)

เป็นการนำเอากิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรม

วิธีการของ A-I-C

วิธีการของ A-I-C เป็นการเชิญคนที่จะร่วมกันทำงานทั้งหมดในระบบใดระบบหนึ่งเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน 3 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 Appreciation หรือ A หมายถึง การทำให้ทุกคนให้การยอมรับและชื่นชมผู้อื่น โดยไม่รู้สึกแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ ทุกคนมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมด้วยภาพเขียน หรือคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และอยากเห็นความสำเร็จในอนาคต

เป็นเช่นไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผลและความรู้สึกตลอดจนการแสดงออกมาในลักษณะต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เมื่อทุกคนได้รับการแสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น จะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดี มีความสุข ความอบอุ่นและเกิดพลังขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน

A เป็นการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น รับฟัง ยอมรับ และสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ในสภาพหลัก ๆ คือ

1. สภาพปัจจุบันจากการสำรวจสภาพที่เป็นจริง (The reality) เป็นการสะท้อนภาพความเป็นจริงตามที่ตนเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มเล็ก ให้เกียรติ ความรัก ความเป็นมิตรเห็นคุณค่า (Appreciation) ให้โอกาสทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่ครอบงำ และสรุปทั้งหมดเป็นภาพเดียวกัน นำเสนอในกลุ่มใหญ่

2. สภาพที่ปรารถนาในอนาคต สภาพที่มุ่งหวัง (The ideal vision) **ขั้นที่ 2 Influence หรือ I** หมายถึง การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการ หรือยุทธศาสตร์ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้ดีที่สุด วิธีการที่เสนอแนะมาทั้งหมดจะถูกนำมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ และพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้วิธีการที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จที่กลุ่มต้องการในการพิจารณาเลือกวิธีการดังกล่าวสมาชิกกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์กันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วยเพื่อให้ได้วิธีการ โดยที่ยังมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มจะยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความรัก ความสามัคคีไว้โดยไม่ยากนัก

I เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ มาตรการ วิธีการ และเสนอทางเลือก เพื่อให้บรรลุความมุ่งหวัง บรรลุภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิดกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุตามความมุ่งหวัง หรือภาพที่พึงประสงค์ซึ่งมีวิธีการโดยให้แต่ละคนคิดยุทธศาสตร์ (Strategies) ตามลำพังให้ได้ประมาณ 1-3 ข้อ จากนั้นเขียนยุทธศาสตร์ลงบนแผ่นกระดาษย่อยแผ่นละ 1 ข้อ จัดให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มเล็ก เพื่อคัดเลือกยุทธศาสตร์ที่เห็นว่าดีที่สุดประมาณ 3-5 ข้อ โดยแต่ละยุทธศาสตร์อาจมียุทธศาสตร์ย่อย (มาตรการ พ่วงมาด้วยมากกว่า 1 ข้อ โดยการอภิปรายนั้น ให้อภิปรายบนหลักของเหตุผล และได้รับการยอมรับและพึงพอใจจากกลุ่มมากที่สุด

2. การจัดลำดับความสำคัญ **ขั้นที่ 3 Control หรือ C** หมายถึง การนำวิธีการมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ (Action plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร งบประมาณมาจากแหล่งใดในขั้นนี้สมาชิกแต่ละคนจะเลือกว่า ตนสมัครใจจะรับผิดชอบเรื่องใด ใครจะให้ความร่วมมือเรื่องใดใครจะเป็นผู้ร่วมคิดวางแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนดข้อผูกพันให้ตนเอง

(Commitment) เพื่อควบคุม (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมาย หรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

C เป็นการทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการและกิจกรรมมาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่ม
ดำเนินการที่แต่ละกลุ่มนัด และแสวงหาทรัพยากร มีขั้นตอน ดังนี้

1. แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
2. จัดทำแผนปฏิบัติการ โดยการนำยุทธศาสตร์แต่ละข้อพร้อมด้วยมาตรการพ่วงมาทำแผนการดำเนินการ (Action plan) จากนั้นแสวงหาผู้รับผิดชอบ โดยแบ่งกลุ่มและลงชื่อตามความสมัครใจว่าจะร่วมจัดทำแผนงานในมาตรการใด และให้มีการนำเสนอแผนการดำเนินการในที่ประชุมใหญ่

การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

วิธีการหนึ่งที่ใช้ในการค้นหาข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งจำเป็นต้องมีการเตรียมการและวางแผนอย่างเหมาะสม และหัวข้อที่จะสนทนากลุ่มนั้นต้องเป็นเรื่องที่กลุ่มให้ความสนใจ โดยปกติจะให้มีการนั่งสนทนากันระหว่างผู้สัมภาษณ์เป็นกลุ่มประมาณ 6-12 คน ในบางกรณีอาจมีช้อยกเว้นให้มีได้ประมาณ 4-5 คน ระหว่างการสนทนานั้นจะมีผู้จุดประเด็นการสนทนาเรียกว่าผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้ชักจูงให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นร่วมกัน รวมทั้งสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองภายในกลุ่มด้วย การสนทนากลุ่มจึงเป็นวิธีการของการสนทนาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

จุดมุ่งหมาย/ วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลเนื้อหาสาระที่เป็นประเด็นเฉพาะด้าน
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ
3. เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นนั้น ๆ แสดงความคิดเห็นให้ข้อมูล รายละเอียด
4. เพื่อจะได้ข้อมูลที่ดียิ่งที่สุด ตรงตามจุดหมายของการศึกษาโดยผ่านการอภิปรายอย่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในการสนทนา

องค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่ม

1. บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
 - 1.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ เป็นผู้ที่มีบุคลิกดี สุภาพ อ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้รู้ความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนในแต่ละครั้งเป็นอย่างดี

1.2 ผู้จดบันทึกการสนทนา (Notetaker) ผู้จดบันทึกการสนทนาจะต้องรู้วิธีว่าทำอย่างไรจึงจะจดบันทึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องจดบันทึกบรรยากาศที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนาด้วย

1.3 ผู้ช่วย (Assistant) ผู้ช่วยจะเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไปในขั้นเตรียมการจัดสนทนากลุ่ม เช่น เตรียมสถานที่ จัดสถานที่ บันทึกเสียง เป็นต้น

1.4 ผู้ร่วมสนทนาเพื่อให้ข้อมูลหรือให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ประมาณ 6-12 คน

2. แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรจะต้องจัดแนวทางในการสนทนากลุ่มและจัดลำดับหัวข้อในการสนทนา ในทางปฏิบัติอาจยืดหยุ่นได้จากบรรยากาศในการสนทนาที่เกิดขึ้นซึ่งผู้ดำเนินการสนทนาอาจจะได้ประเด็นซึ่งไม่ได้คาดคิดเอาไว้ก่อนจากผู้เข้าร่วมสนทนาผู้ดำเนินการสนทนาสามารถชักต่อได้

3. อุปกรณ์สนทนา อุปกรณ์สนทนาที่ควรเตรียม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ เป็นต้น

4. แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ควรจัดแบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มไว้ด้วย

5. มีการส่งเสริมสร้างบรรยากาศ เช่น อาหารว่าง เครื่องดื่ม ขนมคบเคี้ยว ฯลฯ ก็จะเป็นการช่วยเสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง ระหว่างผู้มีส่วนในการสนทนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

6. ของสนทนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งที่เล็กน้อย แต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจของผู้ที่ทำการสนทนา

7. สถานที่และระยะเวลา อาจจะเป็นบ้าน ห้องประชุมปรับอากาศ หรือสถานที่ที่ลมถ่ายเทได้สะดวก ห่างไกลความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีสมาธิในเรื่องต่าง ๆ ที่กำลังสนทนา ส่วนระยะเวลาในการสนทนาทั่วไป ไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

8. หัวข้อและประเด็นสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นประเด็นที่จะให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้พูดคุยเสนอความคิดเห็น ซึ่งจะต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เข้าร่วมสนทนา

การสนทนาแบบโบห์ม (Dialogue)

การสนทนาแบบโบห์ม (Bohm's Dialogue) เป็นกระบวนการการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน ในการสร้างให้เกิดการสร้างสรรคทางความคิด เป็นการแลกเปลี่ยนทั้งความรู้สึก องค์ความรู้ ภายในตัวบุคคล เป็นกระบวนการที่นำความรู้แฝง (Tacit Knowledge) ทำให้ปรากฏขึ้น รวมถึงการพัฒนา ทักษะการตั้งคำถาม การนำเสนอความคิด การฟังและการไตร่ตรอง ความคิด อย่างกลุ่มเล็ก

อยู่ในภาวะอิสระที่ทำให้เกิด บรรยากาศการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจทั้งตนเองและบุคคลอื่นภายใน กลุ่มอย่าง

แนวทางการสร้างชุมชนการสนทนาแบบโบห์ม

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังของการทำสุนทรียสนทนาให้ทะลุ การคิด ร่วมกันทำให้ความคิดที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆ มารวมตัวกัน และทำให้เกิดการเชื่อมโยง (coherent of thought) เพื่อให้เกิดพลังการเข้าใจปรัชญาของสุนทรียสนทนาอย่างลึกซึ้ง จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธาใน กระบวนการ สามารถฟันฝ่ากำแพงความลังเลสงสัยไปได้

2. การรื้อถอนสมมุติบัญญัติ ปลดปล่อยตนเองจากภารกิจ บทบาท หน้าที่ อำนาจและอุปทานที่ ห่อหุ้ม ตัวตนอยู่ในทุกรูปแบบ เพื่อมิให้กลายเป็นกำแพงอุปสรรค (blocking) ต่อการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึง ความจริงที่ ผ่องใสมากในตัวเอง (tacit knowledge) ดังนั้น ผู้ที่เข้าร่วมวงสุนทรียสนทนา จึงต้องรื้อถอนสิ่ง เหล่านี้ด้วย ความสมัครใจของตนเอง อ่อนน้อมถ่อมตัว มีเมตตากับตัวเอง โดยการไม่ยกตนข่มท่าน หรือไม่กด ตนเองลง จนหมดความสำคัญ แต่ควรกำหนดบทบาทของตัวเอง เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน ไม่ควรลืมนึกว่า เป้าหมายของการรื้อถอนจำกัดขอบเขตอยู่ที่ตนเองเท่านั้น การก้าวล่วงไปวิพากษ์ วิจารณ์เพื่อเปลี่ยนแปลงรื้อ ถอนคนอื่น เป็น สิ่งที่พึงละเว้นโดยเด็ดขาด

3. ในวงสุนทรียสนทนา จะต้องไม่ให้ความสนใจเฉพาะสิ่งที่ได้ยินได้ฟังเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ จะต้องทำหน้าที่ ้เป็นผู้สังเกตอารมณ์ ความรู้ ู้สึกของตนเองในขณะที่ได้ยินได้ฟังสิ่งเหล่านั้นด้วย เพราะโดยทั่วไปขณะที่ฟังนั้น เรามักจะ “บิวต์ ” ความรู้สึกบางอย่างตามไปด้วย เช่น ราคาญ หมั่นไส้ เคลิบเคลิ้ม ขำ กลิ้ง ขึ้นชม ฯลฯ และความรู้สึกเหล่านี้คือที่มาของ ‘bias’ ต้องมันตามให้ทันด้วยการฟังให้ได้ยิน (deep listening) สงบระงับ การตามความรู้ ู้สึกให้เท่าทันจึงเป็นการป้องกัน bias และการสงบระงับคือการสร้าง ปัญญาที่เกิดจากการฟัง เมื่อคิดว่า สามารถจัดการกับความรูู้สึกตัวเองได้แล้ว ก็สามารถเริ่มต้นตั้งวงคุยเพื่อคิด ร่วมกันได้เลย

4. การตั้งวงสุนทรียสนทนา ประกอบด้วยคนสองคนขึ้นไป 7 - 8 คน ถือว่ากำลังดี แต่ถ้าจำเป็นก็อาจ มี ได้ถึง 20 กว่าคน นั่งล้อมวงเป็นวงกลมให้ทุกคนสามารถมองเห็นหน้ากันได้ทั้งหมด ตั้งกติกาการพูดคุยไว้ อย่างหลวมๆ เช่น หลีกเลี่ยงการเสนอแนะ การโต้แย้ง การผูกขาดเวที การทำให้ผู้อื่นเสียหน้า พูดให้สั้นหลังจากพูดแล้ว ควรรอให้คนอื่นๆ ได้มีโอกาสพูดผ่านไปก่อนสองหรือสามคน ค่อยกลับมาพูดอีก

5. ไม่ควรหวังผลว่าจะต้องมีสิ่งนั้นสิ่งนี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากจบลงของสุนทรียสนทนาเพราะความคาดหวังดังกล่าวเป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ แต่มีการยืนยันว่า สุนทรียสนทนาจะเกิดมรรคผลเมื่อเวลา ผ่านไปสักระยะหนึ่งแล้ว เพราะความคิดไม่ได้หายไปไหน แต่อาจผุดตามหลัง จึงควรทำให้เกิดขึ้นอย่าง สม่ำเสมอ ข้อสำคัญคือ ควรหลีกเลี่ยงการสรุปแบบรวบยอด เพราะการสรุป

เป็นการเปิดช่องว่างให้ใช้อำนาจ แบบรวบรัด ขยายส่วนที่ชอบ ปิดบังส่วนที่ไม่อยากได้ยิน และข้อสำคัญคือการนำข้อสรุปไปเป็นเครื่องมือบีบ บังคับให้คนอื่นทำตามความต้องการของตนเองในภายหลัง การสรุปควรถือเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่เข้าร่วม กระบวนการสุนทรียสนทนา ซึ่งสามารถหยิบประเด็นที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ตามความสนใจของแต่ละ คน ซึ่งไม่เหมือนกัน

แนวทางการจัดทำ Dialogue ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดของการทำ Dialogue ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธาในกระบวนการ ปลดปล่อยตนเองจาก ภารกิจ บทบาท หน้าที่ อำนาจทุกรูปแบบ เพื่อมิให้กลายเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ผู้ร่วมวงสนทนาจะต้อง ไม่ให้ความสนใจเฉพาะสิ่งที่ได้ยินได้ฟังเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องทำหน้าทีเป็นผู้สังเกตอารมณ์และ ความรู้สึกของตนเองในขณะที่ได้ยินได้ฟังสิ่งเหล่านั้นด้วย ขนาดของผู้เข้าร่วมวงสนทรียสนทนา ประกอบด้วย คนสองคนขึ้นไปหรือ 7 - 8 คน ถือว่ากำลังดี แต่ถ้าจำเป็นก็อาจมี ได้ถึง 20 กว่าคน นั่งล้อมวงเป็นวงกลมให้ทุก คนสามารถมองเห็นหน้ากันได้ทั้งหมด ตั้งกติกาการพูดคุยไว้ อย่างหลวมๆ เช่น หลีกเลี่ยงการเสนอแนะ การโต้แย้ง การผูกขาดเวที การทำให้ผู้อื่นเสียหน้า พูดให้สั้น หลังจากพูดแล้ว ควรรอให้คนอื่น ๆ ได้มีโอกาสพูด ผ่านไปก่อนสองหรือสามคน ค่อยกลับมาพูดอีก และข้อสรุปจะไม่เกิดขึ้นภายหลังจากจบลงของสุนทรียสนทนา แต่จะเกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไปสักระยะหนึ่งแล้ว เพราะความคิดไม่ได้หายไปไหน แต่อาจผุดตามหลัง จึงควรทำ ให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ การสรุปเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่เข้าร่วมกระบวนการสุนทรียสนทนา ซึ่งสามารถหยิบประเด็นที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ตามความสนใจของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน

การจัดการวงสนทนาที่ดี แบบ Dialogue

การจัดการวงสนทนา ควรคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ภายใต้อำนาจพูดสั้นๆว่า SPEAKING ดังนี้

1. S Setting หมายถึง ฉาก สถานที่ และเวลาของการทำ Dialogue ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็น อันดับต้นๆ กล่าวคือ การจัดสถานที่ ควรจัดให้นั่งเป็นวงกลม ให้ทุกคนในวงสนทนาหันหน้าเข้าหากัน เพื่อให้ สามารถมองเห็นหน้า ซึ่งกันและกันได้หมดทุกคน และให้มีพื้นที่ว่างพอที่ให้ทุกคนจะสามารถเคลื่อนไหวไป มา ได้สะดวก ถ้าหากมีทิวทัศน์ที่สวยงามที่เป็น “ต้นทุน” ทางธรรมชาติที่ดีอยู่แล้ว ควรใช้ให้เป็นประโยชน์ มาก ที่สุด โดยเปิดม่านเพื่อให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์และปลดปล่อยอารมณ์และเป็นที่พักสายตา

2. P Process หมายถึง กระบวนการ Dialogue เป็นเรื่องของกระบวนการ (Process Determinism) ซึ่ง เป็นไปตามเหตุและปัจจัยไม่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ ผู้เข้าร่วมวงสนทนาต้องมีสติอยู่เสมอ สิ่งที่พูด ไม่มีการสรุปหรือสร้างความคิดรวบยอด เพื่อหาคำตอบสุดท้าย และให้ทุกคนคิดเหมือนกันหมด แต่ถ้า ผู้เข้าร่วมวงเชื่อมั่นในเรื่องของกระบวนการ จะเห็นว่า คำตอบจะเกิดขึ้น

เป็นระยะๆ และเป็นหน้าที่ของ ผู้เข้าร่วมวงที่จะทำความรู้จักกับคำตอบนั้นด้วยตนเอง คำตอบบางอย่างรู้ได้เฉพาะตัว อธิบายให้ใครฟังไม่ได้

3. E Ends หมายถึง เป้าหมาย Dialogue ไม่อนุญาตให้แต่ละคนนำเป้าหมายส่วนตัวหรือวาระส่วนตัว เข้าไปใช้ นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการฟัง เรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นเท่านั้น นอกจากนี้จะต้องหลีกเลี่ยงมิ ให้มีการตั้งผลลัพธ์ไว้ล่วงหน้า ไม่นำสิ่งที่เชื่ออยู่ในใจออกมาโต้แย้ง ประหัตประหารซึ่งกันและกัน Dialogue จึงเหมาะสมสำหรับเริ่มต้นทำงานที่มีความซับซ้อน หลากหลาย หรือต้องการแก้ไขปัญหายากร่วมกัน Dialogue จึงไม่มีการโอ้อวด ไม่แนะนำสั่งสอน หรือหวังจุดประกายให้คนอื่นคิดตาม รวมทั้งไม่ได้แย้ง หรือ ยก ยอปอปั้น หรือตำหนิติเตียน

4. A Attitude หมายถึง การมีเจตคติที่ดีต่อคนอื่น มีจิตใจที่เปิดกว้าง มีความสุขที่ได้ยินได้ฟังและ ได้เรียนรู้จากผู้อื่น Dialogue คือชุมชนสัมมาทฐิ ไม่เริ่มต้นด้วยการประณามคนอื่น การเสนอแนะให้คนอื่นทำ สิ่ง นั้นสิ่งนี้ หรือการพูดถึงปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การโต้เถียง การปกป้อง และการมุ่งเอาชนะกัน

5. K Key Actor หมายถึง คณะทำงานที่อยู่เบื้องหลัง ผู้ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างฉาก และค้นหาผู้ที่ เหมาะสมจะมานั่งพูดคุยกัน เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะรวมความถึง Facilitator ผู้ทำ หน้าที่อำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามหลักการของกระบวนการ รวมทั้งแก้ไข ปัญหาได้ทัน่วงที โดย สุภาพ และไม่ทำให้ผู้ร่วมวงสนทนารู้สึกเสียหน้า

6. I Instrument หมายถึง เครื่องมือของ Dialogue คือ จะต้องช่วยลดทอนความเป็นทางการของการใช้ ภาษาให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงถ้อยคำแบบพิธีการ เช่น ขออนุญาตพูด เพราะการพูดนี้ไม่ต้องขออนุญาตใคร หากผู้พูดคนก่อนพูดจบและมีความเจ็บเกิดขึ้นก็สามารถแทรกตนเองขึ้นมาพูดได้โดยอัตโนมัติ แต่สิ่งที่จะต้อง ระวังคือพูดสิ่งใดออกไป สิ่งนั้นจะย้อนกลับมาเข้าสู่ตนเอง ทำให้รู้สึกได้ภายหลัง

7. N Norms of Interaction หมายถึงบรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะต้องมีความเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ของคำพูดและการปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องหลีกเลี่ยงคำพูดและการกระทำทางวาทะใดๆที่แสดงว่า ตนเอง เหนือกว่า หรือด้อยกว่าคนอื่นวัจนกรรมที่แสดงความเหนือกว่าได้แก่ คำพูดแบบแนะนำ อบรม สั่งสอน โอ้อวด ยกตนข่มท่าน ส่วนคำพูดที่แสดงความด้อยกว่าคนอื่น เช่น คำพูดแบบวิงวอนร้องขอ คำแนะนำและความ ช่วยเหลือจากผู้อื่น

8. G Genre หมายถึง ประเภทของการพูดคุย Dialogue ไม่ใช่การพูดคุยแบบพิจารณา ถกเถียงหรือโต้แย้ง ไม่ใช่การบรรยายไม่ใช่การประชุมที่มีประธานทำหน้าที่วินิจฉัย สั่งการ หรือมีเป้าหมายวาระไว้ล่วงหน้า แต่เป็นการพูดคุยแบบเปิด ไม่มีเป้าหมาย และวาระ เพื่อสร้างความหมาย

ร่วมกัน แต่หากเป้าหมายจะเกิดขึ้น ตามมาในภายหลังก็คงไม่มีใครห้าม แต่ต้องเกิดภายใต้บริบทของการสร้างความหมายร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป การจัดการวงสนทนาที่ดี แบบ Dialogue มีปัจจัยที่ต้องคำนึงถึง ได้แก่

- 1) Setting เป็นการจัดฉาก สถานที่และเวลาของการทำ โดยจัดให้เป็นวงกลม ทุกคนในวงสนทนาหันหน้าเข้าหากัน และให้มีพื้นที่ว่างพอให้ทุกคนจะสามารถเคลื่อนไหวไปมาได้สะดวก
- 2) Process กระบวนการ Dialogue ซึ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัยไม่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ ผู้เข้าร่วมวงสนทนาต้องมีส่วนร่วม ไม่มีการ สรุปหรือสร้างความคิดรวบยอด เพื่อหาคำตอบสุดท้าย แต่คำตอบจะเกิดขึ้นเป็นระยะๆ และเป็นหน้าที่ของ ผู้เข้าร่วมวงที่จะทำความรู้จักกับคำตอบนั้นด้วยตนเอง
- 3) Ends เป็นเป้าหมาย Dialogue แต่ละคนไม่สามารถ นำเป้าหมายส่วนตัว หรือวาระส่วนตัว เข้าไปใช้ ในวงสนทนา นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการฟัง เรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นเท่านั้น
- 4) Attitude การมีเจตคติที่ดีต่อคนอื่น มีจิตใจที่เปิดกว้าง มีความสุขที่ได้ยินได้ฟังและ ได้เรียนรู้จากผู้อื่น
- 5) Key Actor คณะทำงานที่อยู่เบื้องหลัง หรือ Facilitator ผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ให้เป็นไปตามหลักการของกระบวนการ รวมทั้งแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ โดยกระทำอย่างสุภาพ
- 6) Instrument เป็นเครื่องมือของ Dialogue จะต้องช่วยลดทอนความเป็นทางการของการใช้ภาษาให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงถ้อยคำแบบพิธีการ
- 7) Norms of Interaction บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะต้องมีความเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ของคำพูดและการปฏิบัติ
- 8) G Genre ประเภทของการพูดคุย Dialogue เป็นการพูดคุยแบบเปิด ไม่มีเป้าหมายและวาระ แต่เป้าหมายอาจจะเกิดขึ้นในภายหลังได้ แต่ต้องเกิดภายใต้บริบท ของการสร้างความหมายร่วมกัน

การบันทึกภาคสนาม (Field notes)

ข้อมูลที่นักวิจัยได้ทำการจดบันทึกไว้หลังจากที่เก็บรวบรวมมาได้ด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant and non-participant observation) หรือการสัมภาษณ์ ทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ (Formal and informal) ก็ตาม บันทึกภาคสนามเป็นข้อมูลที่นักวิจัยบันทึกขึ้นเท่าที่จะทำได้เร็วที่สุดภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังที่กล่าว ทั้งนี้ บันทึกภาคสนามจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมของนักวิจัยและบุคคลที่นักวิจัยทำการศึกษา

การบันทึกสนาม คือ การเขียนคำอธิบายเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง จากผู้บันทึกมากกว่า 1 คน โดยมุ่งเน้นที่การบันทึกข้อมูลรายละเอียดจากความเห็นของผู้ให้ข้อมูลการบันทึกภาคสนาม ยังเป็นการบันทึกสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์ หรือบันทึกความรู้สึกนึกคิดของผู้บันทึกเองที่เกิดขึ้นหลังจากเข้าไปสังเกตการณ์ โดยปกติแล้วการบันทึกภาคสนามจะใช้เวลาไม่นานมากนัก

ส่วนประกอบของการบันทึกภาคสนาม

มีเนื้อหาสาระที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนบันทึกพรรณนาหรือบรรยาย เป็นการบันทึกตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ได้รับรู้ โดยนักวิจัยจะต้องไม่บันทึกในลักษณะการตีความลงสรุป หรือตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ภาษาของข้อความที่บันทึกจะต้องมีลักษณะตรงไปตรงมา โดยบันทึกให้ครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.1 พรรณนาภาพบุคคลที่ทำการสังเกต เป็นการบันทึกรายละเอียดทางกายภาพที่ปรากฏ เช่น ขนาดของร่างกาย การแต่งกาย กิริยาท่าทาง สีหน้า เป็นต้น

1.2 บันทึกบทสนทนา เป็นการบันทึกคำพูดของบุคคลที่นักวิจัยทำการสังเกตหรือสนทนาด้วย และคำพูดที่บุคคลนั้นพูดกับบุคคลอื่น โดยบันทึกในลักษณะเป็นคำพูดของบุคคลนั้น ๆ โดยตรง

1.3 พรรณนาและวาดสภาพทางกายภาพหรือสถานที่ในการสังเกตหรือสัมภาษณ์แต่ละครั้ง

1.4 พรรณนาเหตุการณ์ เป็นการบันทึกเกี่ยวกับลักษณะการกระทำของบุคคลทั้งหมดในเหตุการณ์นั้นว่า แต่ละบุคคลเป็นใคร และแสดงอาการอะไร สื่อความหมายใด

1.5 พรรณนากิจกรรม เป็นการบันทึกรายละเอียดพฤติกรรมของบุคคลหนึ่ง ๆ โดยพยายามพรรณนาให้เห็นถึงลำดับของพฤติกรรมหรือการกระทำอย่างเฉพาะเจาะจง

1.6 พรรณนาพฤติกรรมของผู้สังเกต เนื่องจากในการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้น นักวิจัยคือเครื่องมือวิจัยที่สำคัญยิ่ง จึงต้องบรรยายให้เห็นว่า ในขณะที่ทำการสังเกตนั้น ผู้สังเกตทำอะไร ใช้คำพูอย่างไร โดยบันทึกอย่างตรงไปตรงมา

2. ส่วนบันทึกทบทวน เป็นส่วนที่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้สังเกตหรือวิจัยโดยตรงที่มีต่อข้อมูล มีลักษณะเป็นอัตนัย (Subjective) การบันทึกทบทวนจะกระทำเมื่อสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง โดยจะบันทึกเป็นประโยคหรือข้อความที่ผู้สังเกตบันทึกเกี่ยวกับประสบการณ์ความรู้สึก ความประทับใจ กระทำขึ้นเพื่อเป็นการเตือนตนเอง และเพื่อปรับปรุงการเก็บรวบรวมข้อมูลให้มีความรอบคอบ และได้ข้อมูลรอบด้านมากขึ้น ดังนี้

2.1 ทบทวนการวิเคราะห์ เป็นการบันทึกตีความพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือกิจกรรมที่บันทึกพรรณนาไว้ โดยการเชื่อมโยงข้อมูลแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน

2.2 ทบทวนวิธีการเก็บข้อมูล เป็นการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลบางอย่างแล้ว พบว่ายังไม่อาจตีความสรุปได้อย่างชัดเจน จึงมีการวางแผนเก็บข้อมูลเพิ่มเติม สำหรับนำมาตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น

2.3 ทบทวนข้อขัดแย้งทางจริยธรรม เป็นการบันทึกทบทวนเพื่อสะท้อนเตือนตนเองว่ากำลังอยู่ในสภาพที่เป็นความขัดแย้งทางจริยธรรม ระหว่างความเป็นนักวิจัยและความเป็นเพื่อนที่ดีหรือไม่

2.4 ทบทวนกรอบความคิด เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในปรากฏการณ์ที่มาจากกรอบแนวคิด หรือทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานงานวิจัย จากแหล่งต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น เก็บจากบุคคลอื่น สถานที่อื่น ช่วงเวลาอื่น การกระทำเช่นนี้ตรงกับที่เรียกว่าการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)

2.5 ทบทวนชี้ประเด็นให้ชัดเจน เป็นการบันทึกความคิดเห็นของผู้สังเกตที่มีต่อข้อมูลต่าง ๆ ว่า ข้อมูลดังกล่าวแท้จริงแล้วเป็นเรื่องอะไร ป้องกันความสับสนของข้อมูลการทบทวนนี้จะช่วยเตือนตัวผู้สังเกตหรือนักวิจัยในการเก็บข้อมูลให้ตรงประเด็น

แนวทางการบันทึกภาคสนาม

1. การบันทึกภาคสนามควรมีกรอบแนวทางการบันทึกไว้ในใจ แต่ในการบันทึกจริงสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์
2. การบันทึกภาคสนามควรใช้ความพยายามในการวิเคราะห์ (Analysis) และการไตร่ตรอง (Reflection) ก่อนการบันทึกข้อมูล เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีประโยชน์มากกว่า
3. การบันทึกภาคสนามควรบันทึกแม้กระทั่งข้อคิดเห็นส่วนตัว เพราะจะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และการอภิปรายในขั้นตอนต่อไป

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นการที่ผู้วิจัยสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ โดยสามารถสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยทำการสังเกต และบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นซึ่งอาจเป็นการบรรยายสภาพการณ์ สิ่งที่เกิดขึ้น พฤติกรรม หรือความรู้สึกของผู้วิจัยเองสิ่งที่พึงระวังก็คือการที่ผู้วิจัยที่เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมอาจเป็นเหตุให้ใช้อารมณ์ความรู้สึกที่โอนเอียงไปตามความรู้สึกของกลุ่ม

ประโยชน์ของการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลรอบด้านที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย
2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมทำให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิ เพราะเป็นการบันทึกข้อมูลจากสิ่งที่เห็นหรือได้ยินโดยผู้วิจัยเอง
3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ละเอียด เพราะผู้วิจัยเองมีโอกาสเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ได้โดยตรง

เป้าหมายของการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

โดยปกติการสังเกตแบบมีส่วนร่วม กระทำโดยมีเป้าหมายอย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. เพื่อสังเกตความรู้สึกของกลุ่มบุคคล และสภาพโดยทั่วไปของกิจกรรมและสถานการณ์
 2. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยจากการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเหมาะสม
- สรุปได้ว่า การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้วิจัยหรือผู้สังเกตเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ ทำการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพไม่ว่าจะเป็นสาขาใดก็ตามต่างก็มีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูลนั้นได้เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

องค์ประกอบสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูล

องค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เป็นกระบวนการจัดการ ด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบ ทั้งในทางกายภาพและในทางเนื้อหา พร้อมทั้งจะแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบในขั้นตอนต่อไป
2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการพรรณนา อันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน ตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อบอกเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา ตามความหมายที่ข้อมูลพูดออกมา
3. การหาข้อสรุป ตีความและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่า ข้อสรุปและความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้นอาจจะอยู่ในรูปของคำอธิบายกรอบแนวคิด หรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำกรวิเคราะห์นั้น

การวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวม มีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. วิเคราะห์แยกแยะรายละเอียดของเหตุการณ์ หรือประเด็นที่ศึกษาว่ามีตัวแปรย่อยหรือส่วนประกอบอะไรบ้าง
2. จัดหมวดหมู่ของตัวแปรหรือส่วนประกอบเหล่านั้น
3. ศึกษาถึงการเชื่อมโยงของตัวแปรหรือส่วนประกอบเหล่านั้น
4. สรุปเพื่อแสดงสาระสำคัญที่เป็นข้อค้นพบจากการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ดีต้องเริ่มมาตั้งแต่ก่อนการเก็บข้อมูลและดำเนินไปตลอดกระบวนการวิจัย โดยมีกระบวนการต่อเนื่อง ดังนี้

1. การจัดระเบียบข้อมูล คือ การเตรียมวัตถุดิบ (ข้อมูล ที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะวิเคราะห์ได้โดยสะดวกนั่นเอง แบ่งออกเป็นการจัดระเบียบทางกายภาพเป็นเรื่องของ

การจัดรูปแบบข้อมูล เช่น การถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงมาเป็นตัวอักษรในเอกสารที่สามารถอ่านและเก็บรักษาได้ การจัดระเบียบเนื้อหาเป็นเรื่องของการคัดเลือกเอาข้อความต่าง ๆ ในข้อมูลที่มีความหมายตรงประเด็นกับเรื่องที่จะทำการวิเคราะห์ ซึ่งอาจมีการให้รหัสข้อมูล เพื่อสามารถเรียกมาใช้และเคลื่อนย้ายสะดวก และยังสามารถย่อหรือทอนขนาดของข้อมูลลง

2. การแสดงข้อมูล เริ่มจากการจัดกลุ่มประเภททั้งสิ่งที่สัมพันธ์กันและที่ขัดแย้งกันโดยแสดงเป็นตาราง เพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูลหรือการหาข้อสรุป ซึ่งนอกจากการแสดงข้อมูลด้วยการบรรยายแล้ว นักวิจัยควรทำการสรุปและตีความผลที่ได้มาจากการแสดงข้อมูล เพื่อจะทราบว่ามีผลที่ได้นั้นบอกอะไรแก่เราบ้าง ทำให้เราเข้าใจประเด็นคำถามการวิจัยของเราอย่างไร และที่สำคัญ คือผลหรือข้อค้นพบที่ได้นั้นมีนัยสำคัญอย่างไรต่อเรื่องที่เกี่ยวข้อง

4. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล นักวิจัยอาจใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างต่อไปนี้ก็ได้ คือ การตรวจสอบภายใน โดยสำรวจดูคุณภาพของข้อมูล วิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลว่ามีคุณภาพที่น่าเชื่อถือเพียงใด ถ้าเป็นไปได้ควรมีการตรวจสอบจากภายนอก โดยขอให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ช่วยตรวจสอบคุณภาพ

ทักษะการใช้คำถามกระตุ้น

ทักษะการตั้งคำถาม หมายถึง ความสามารถของผู้นำเสนอสนทนาในการใช้คำถามกระตุ้นให้สมาชิกในวงสนทนาแสดงความคิดเห็น โดยการตั้งคำถามในลักษณะต่างๆ เช่น คำถามปลายเปิด คำถามกระตุ้นระดับความคิดของสมาชิก เช่น ถามระดับความจำ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ สร้างสรรค์ คำถามเจาะลึกถึงรายละเอียดของปัญหา หรือ แนวทางต่างๆ คำถาม เพื่อให้สมาชิกอื่นยืนยันคำตอบ คำถามกระตุ้นความคิดในการกำหนดแนวทางใหม่ ๆ คำถาม เพื่อให้สมาชิกกำหนดเป้าหมายและแนวทางร่วมกัน

หลักการตั้งคำถาม

1. เริ่มต้นด้วยการถามต่อทีม ไม่ถามเฉพาะเจาะจงคนใดคนหนึ่ง
2. หยุดรอ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกมีเวลาพิจารณาคำถามอย่างสบายๆ
3. แสดงการรับรู้ และตั้งใจ เมื่อมีสมาชิกตอบคำถาม อาจซักถามเพิ่มเติมให้จำเป็น
4. ถ้ายังไม่มีใครตอบให้มองสัญญาณอื่นๆ ว่ามีผู้ใดต้องการตอบ เช่น การสบตา โน้มตัวมาข้างหน้า การเลิกคิ้ว จึงตั้งคำถามเฉพาะที่คนนั้น
5. ถ้าไม่มีใครตอบคำถาม อาจพิจารณาเปลี่ยนคำถามใหม่ หรือถามว่า ต้องการให้อธิบาย เพิ่มหรือไม่
6. หลีกเลี่ยงการถามที่ตอบเพียง ใช่/ไม่ใช่

7. หลีกเหลี่ยงการตั้งคำถามที่ทำให้สมาชิกปกป้องตัวเอง (อนวัณน์ ศุภชุตกุล, 2542, น. 10-11)

ประเภทของคำถามที่ Facilitator มักใช้ในวงสนทนา PLC

1. เริ่มต้นด้วยคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) เป็นคำถามกว้างๆ ที่ต้องการกระตุ้นให้มีการพูดคุยอย่างกว้างขวาง ทั้งถึง เช่น ถามว่าอย่างไร ทำไม แต่ระวังการใช้คำถามที่ทำให้สมาชิกปกป้องตัวเอง เช่น ทำไมคุณจึงคิดเห็น เช่นนั้น

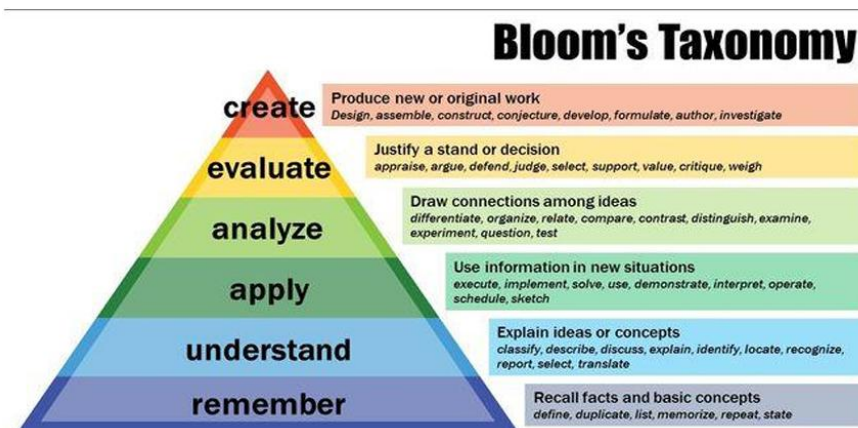
2. คำถามเจาะลึก (Greater response Question) เป็นคำถามที่ทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ทำให้ทีมมีส่วนร่วมมากขึ้น ได้แก่คำถามที่มักขึ้นต้น ด้วยคำว่า “ช่วยเล่า รายละเอียด.....” “ช่วยบอก เพิ่มเติมเกี่ยวกับ.....” “อย่างไร” “หมายถึงอะไร”

3. คำถามโยนลูก (Redirection Question) เป็นคำถามที่จะสร้างให้เกิดความคิด หรือคำตอบที่หลากหลาย โดยการโยนลูกให้สมาชิก คิดใหม่ หรือคิดเพิ่มเติม ด้วยคำว่า “ท่านอื่น คิดอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้” “ใครเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ช่วยเล่าให้ฟังเพิ่มเติมหน่อย” “นอกเหนือจากที่เล่ามาแล้ว ยังมีวิธีอื่นๆ อีกหรือไม่”

4. คำถามเพื่อสะท้อนความเข้าใจ หรือคำถามสรุป (Feedback & Clarification Questions, Summary Questions) เป็นคำถาม เพื่อสะท้อนหรือหาข้อสรุปร่วมกัน เช่น “ใครจะบอกได้บ้างว่า ที่คุณ A พูดหมายถึงอะไร” “ช่วยเพิ่มเติมด้วยนะ ตามที่เข้าใจ มันหมายถึงแบบนี้ใช่ไหม” “เราได้ข้อสรุปสำคัญอะไรบ้าง”

5. คำถามสะท้อนความรู้สึก และการเรียนรู้ (Reflective Questions, Feeling Questions) มักใช้บ่อยในการสะท้อนการเรียนรู้ระหว่างและหลังการปฏิบัติงาน (During/After Action Review: DAR/AAR) เช่น “รู้สึกอย่างไร ตรงไหนที่ทำให้รู้สึกแบบนั้น” “ได้เรียนรู้อะไรใหม่เกี่ยวกับ.....” “มีอะไรที่ยังค้างคา สงสัย ไม่เข้าใจ” “จะนำไปใช้อย่างไร”

นอกจากนั้นการตั้งคำถามนั้น ยังสามารถฝึกฝนให้การถามนั้นไปกระตุ้นให้ผู้ตอบเกิดความคิดตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงความคิดที่ซับซ้อน ตามแนวคิดของ Bloom's Taxonomy

แนวทางการตั้งคำถามกระตุ้นการคิด พร้อมตัวอย่างคำถาม ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับ
ซับซ้อนตามแนวคิดของ Blom's Taxonomy

สมรรถนะ	คำอธิบาย/พฤติกรรม บ่งชี้	ตัวอย่างของคำถาม	
		ในการพูดคุยในวงสนทนา	เมื่อมีการอ่าน/ฟัง/ดู/ ทำกิจกรรม
จำได้	เป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบ เล่า/บอก ถึงข้อมูล สาระ รายละเอียดของ สิ่งที่ เรียนรู้ มักเกี่ยวกับ ประสบการณ์ ข้อเท็จจริง ที่ได้ประสบมา	-ใครมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับเรื่องนี้ -ใครมีประสบการณ์ที่อยาก แชร์ -เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร/เกิด ที่ไหน/เมื่อไหร่	-เห็นอะไรจากเรื่องที่ ฟัง/อ่าน/ดู
เข้าใจ	เป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบ อธิบายสิ่ง ที่เรียนรู้ว่า เข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หลังจากได้ความรู้/มี ประสบการณ์ในเรื่องนั้น มาแล้ว	-“ช่วยเล่า รายละเอียด....” -“ช่วยบอก เพิ่มเติมเกี่ยวกับ” - มีขั้นตอนอย่างไร - “อย่างไร” -“.....หมายถึงอะไร” -สรุป อยากจะบอก/อยากสื่อ ถึงเรื่องอะไร	- เห็นอะไรมากกว่า การฟัง/เห็น/ฟัง - ได้เรียนรู้อะไร ได้เรียนรู้อะไรใหม่
นำไปใช้ได้	เป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบ สามารถ นำข้อมูล ความรู้ และความ เข้าใจที่ได้ เรียนรู้มาไปใช้ในการหา คำตอบและแก้ปัญหาใน สถานการณ์ต่างๆ	- ถ้าเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นกับเรา เราจะทำอย่างไร - เรื่องที่ฟัง/อ่าน/ดู มีประโยชน์ในการนำมาปรับใช้ได้ หรือไม่ อย่างไร - ถ้าเราเป็น....เราจะทำอย่างไร	
ประเมินได้	เป็นการตั้งคำถามให้มี การตั้งเกณฑ์ในการ ประเมินหรือตัดสินคุณค่า ต่างๆ ได้	- แนวทางใดที่เป็นไปได้/ เหมาะสมเป็นประโยชน์/ มาก ที่สุด และพิจารณาจาก เกณฑ์ อะไร	-รู้สึกอย่างไรหลังจาก ฟัง/อ่าน/ดู -มีเรื่อง อะไรที่....ทำได้ดี เพราะอะไร - มีเรื่องอะไรที่ใช้

สมรรถนะ	คำอธิบาย/พฤติกรรม บ่งชี้	ตัวอย่างของคำถาม	
		ในการพูดคุยในวงสนทนา	เมื่อมีการอ่าน/ฟัง/ดู/ ทำกิจกรรม
			ได้ผล เพราะเหตุใด
คิด สร้างสรรค์ ได้	เป็นการเรียนรู้ระดับที่ ผู้เรียน สามารถคิด ประดิษฐ์สิ่งใหม่ ทำนาย สถานการณ์ในอนาคต คิดแก้ปัญหาใน สถานการณ์ ปัญหาที่มีได้ หลายคำตอบ พฤติกรรม ที่บ่งชี้ถึงการเรียนรู้ใน ระดับความคิดสร้างสรรค์	- หากไม่อยากจะให้เกิด ปัญหา ข้า จะมีแผนป้องกัน ปัญหาในอนาคต อย่างไร - จะเป็นอย่างไรถ้า (ตัด/ต่อ/ เดิม/เปลี่ยน) - จะเป็นไปได้ไหมถ้า (ตัด/ ต่อ/เดิม/เปลี่ยน)	- จากสิ่งที่มี จะนำมา ทำอะไรได้บ้าง - หากจะย้อนกลับไป แก้ไขใหม่ จะทำอะไร ให้ดีกว่าเดิม ทำ อย่างไร - หากจะทำให้ดี มากกว่านี้จะต้องทำ อะไรเพิ่ม - หากมีโอกาสทำใหม่ จะปรับปรุงเรื่องใดให้ ดี กว่าเดิม

ทักษะการฟังแบบตั้งใจ/การฟังแบบลึก (Deep Listening)

ทักษะการฟัง หมายถึง ความสามารถของผู้ที่สนทนาในการฟังความรู้สึกความคิดเห็นที่สะท้อนมาจากผู้อื่นที่อยู่ใกล้และไกลได้อย่างตั้งใจ ต่อเนื่อง โดยไม่พูดสอดแทรกและโต้แย้งผู้พูด เข้าใจเนื้อความและจุดประสงค์ของผู้พูดที่ต้องการสื่อสารออกมา โดยแสดงการตอบสนอง (Active) ต่อผู้พูดด้วยการส่งเสียงหรือแสดงท่าทางการรับรู้ สบตากับผู้พูดเพื่อแสดงว่ากำลังตั้งใจและสนใจในสิ่งที่รับฟังอยู่ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากมาประมวลเป็นความเข้าใจร่วมของเรื่องนั้น ๆ การฟังเป็นการที่ผู้ฟังเข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อให้ทราบ มิใช่ฟังเพื่อเพียงให้ได้ยิน แต่การฟังจะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจ และการไว้วางใจกัน ทักษะการฟังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ Fa และสมาธิ

การฟังเป็นสัญญาณของความเคารพนับถือเป็นการแสดงถึงการให้คุณค่าต่อความคิดของผู้อื่น ยิ่งเราฟังผู้อื่นมากเท่าไร ผู้อื่นก็จะยิ่งฟังเรามากขึ้นเท่านั้น การฟังที่ดี ต้องฟังได้แบบต่อเนื่องไม่ ต่วนตดสนใจ ฟังได้อย่างต่อเนื่อง ใช้ทั้งตาและหูไป พร้อมกัน รับรู้ได้ทั้งภาษาพูดและภาษากาย

ความรู้เกี่ยวกับการฟัง

การฟังที่ดี มีใช้การจับ ผู้ฟังที่ดีควรแสดงให้เห็นว่ากำลังฟังอยู่ ควรมีการสบตาผู้พูดการคิดตามและมีความรู้สึกต่อเรื่องที่ฟังอย่างมาก อาจจะเป็นอุปสรรคเพราะจะทำให้ผู้ฟัง คิดและ เข้าใจเอาเอง ตามความคิดของตนเอง และพร้อมจะพูดโต้ตอบออกไปมากกว่า ฟังต่อเนื่องให้จบ โดยปกติคนทั่วไป ไม่สามารถฟังคำวิจารณ์ เพราะจะรู้สึกเจ็บปวดต่อต้านหรือมีอารมณ์โกรธจะเข้ามาบดบังความสนใจเมื่อมีคนพูด ร้อยละ 10 เท่านั้น ออกมาด้วยคำพูด ร้อยละ 20 อยู่ที่ว่าวิธีการพูด และ ร้อยละ 70 อยู่ที่ภาษากาย การฟังที่ไม่ได้เห็นภาษากายของผู้พูดจึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ จังหวะการพูด น้ำเสียง ความดัง เบาของเสียง มีส่วนสำคัญทำให้เกิดความสำคัญต่อ ความสนใจของผู้ฟังด้วย เช่นกัน ความเชื่อ เจตคติ และความเห็นที่สั่งสมจะเป็นตัว “กั้น” ขวางให้ผู้ฟังเลือกฟังเฉพาะในสิ่งที่อยากฟังหรือไม่สนใจที่จะฟัง การเลือกนั้น อาจมีอคติอยู่ ผู้ฟังที่มีมุมมองต่างจากผู้พูด มักจะไม่ สามารถเก็บสารจากผู้พูดได้ทั้งหมด โดยเฉพาะวิธีการพูดและภาษากาย การฟังและการประเมินผู้พูดนั้น ไม่สามารถเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันได้ เมื่อไหร่เราประเมิน ผู้พูดและสารผู้พูด เราจะไม่สามารถฟังได้อย่างครบถ้วน เนื่องจาก สมองและความคิดของเรารวดเร็ว กว่าคำพูดมาก เนื่องจากการพูดมักอยู่ในอัตรา 100-140 คำ/นาที แต่สมองสามารถจับและ ทำความเข้าใจคำพูดได้ถึง 600 คำ/นาที ทำให้มีเวลาเหลือจะทำให้คิดเรื่องอื่น นอกเหนือจากการฟัง

การฝึกฝนการฟังที่ดี

1. คิดเสมอว่า ตนเองเป็นผู้สังเกต ไม่ด้วยตัดสินคำพูด ว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ชอบ ไม่ชอบ แต่พยายามฟังให้เห็น เห็นภาษาพูด ภาษากาย สีหน้าแววตา
2. มองหน้า สบตาและให้ความสนใจ
3. ผู้พูดอาจพูดไปเรื่อย วกวน หรือพูดต่าง ๆ นานา อาจทำให้ผู้ฟังหลงทางไปด้วยหลักสำคัญคือ ผู้ฟังต้องบอก หรือค้นหาให้ได้ว่าผู้พูดต้องการสื่ออะไร มีประเด็นสำคัญอะไรที่ผู้พูด ต้องการสื่อ
4. ผู้ฟังควรตรวจสอบความเข้าใจของตนต่อผู้พูดเป็นระยะๆ ในกรณีหากผู้ฟังเริ่มไม่เข้าใจในสิ่งที่พูดพูด ควรสะท้อนหรือสอบถามให้เข้าใจ ดีกว่าปล่อยไปจนไม่เข้าใจอะไรเลย
5. การบันทึกช่วยจำอาจช่วยทำให้เราจดจำได้ง่ายขึ้น แสดงว่าผู้พูดนั้นให้ความสนใจ และอาจช่วยลดความเผ็ดร้อนของการสนทนาลงได้
6. ผู้ฟังควรมีการตอบสนอง มีการ feedback อย่างเหมาะสม เช่น การแสดงความคิดเห็นด้วยสีหน้า และน้ำเสียง เช่น ผมเข้าใจว่าคุณรู้สึกอย่างไร ยินดี ด้วยนะ เสียใจด้วยนะ ชื่นชมสร้างสรรค์ เช่น เป็นความคิดที่ดี น่านำไปลองทำดูบ้าง

ทักษะการจัดการความขัดแย้ง

ทักษะการจัดการความขัดแย้ง หมายถึง ความสามารถของ ผู้นำวงสนทนา (Facilitators) ที่มีมุมมองต่อความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ และเข้าใจประโยชน์และโทษของความขัดแย้ง

และสามารถทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ในเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Conflict) โดยมุ่งไปที่จุดสนใจมากกว่าเรื่องส่วนตัว ให้เกิดแนวทางร่วมที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้นำวงสนทนาสามารถจัดการความขัดแย้ง โดยการสร้างข้อตกลงก่อนการสนทนา และจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ระหว่างการสนทนา

การสร้างข้อตกลงก่อนการสนทนา

การสร้างข้อตกลงก่อนการสนทนา ถือว่าเป็นการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยควรดำเนินการ ดังนี้

1. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ share and learn โดยกำหนดเวลาผู้พูดให้เท่าเทียมกัน การยกมือเมื่อต้องการพูด การมีผู้พูดครั้งละ 1 คน
2. กำหนดพฤติกรรมที่ควรเพิ่ม ได้แก่ คนฟังให้ฟังแบบลึก ฟังให้จบ ให้เห็นทั้งคำพูดและภาษากาย โดยไม่ด่วนตัดสินคำพูดหรือพฤติกรรมผู้อื่น
3. พฤติกรรมที่ควรลด ได้แก่ ลดทำกิจอย่างอื่น เช่น ใช้โทรศัพท์ คุยกับผู้อื่น ลดพฤติกรรม SAP แก่ผู้อื่น (ขัดแย้ง-ก่อกวน-เสียดสี-เฉยเมย-หลุด) โดยสามารถทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ในเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Conflict) โดยมุ่งไปที่จุดสนใจมากกว่าเรื่องส่วนตัว ให้เกิดแนวทางร่วมที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

การจัดการความขัดแย้ง กรณีที่เกิดความขัดแย้ง

1. ผู้นำวงสนทนา (Facilitators) แสดงและสร้างให้สมาชิกมีมุมมองต่อความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ และเข้าใจประโยชน์และโทษของความขัดแย้ง และสามารถทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ในเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Conflict) โดยมุ่งไปที่จุดสนใจมากกว่าเรื่องส่วนตัว ให้เกิดแนวทางร่วมที่มีประสิทธิภาพสูงสุด
2. การตีกรอบความขัดแย้งเฉพาะคู่สนทนา เพื่อป้องกันความขัดแย้งลุกลามจนทำลายการสนทนา
3. การสร้างความรู้ตัวและการใคร่ครวญของคู่ขัดแย้ง เช่น การตั้งคำถาม เพื่อการรู้สึกตัว เช่น ตอนนี้รู้สึกอย่างไร เกิดจากอะไร มันมีผลดี ผลเสียอย่างไร
4. สอบถามความรู้สึกเพื่อนร่วมวงสนทนาต่อการขัดแย้งของคู่กรณี
5. ทบทวนข้อตกลงที่ใช้ในการสนทนาเกี่ยวกับเรื่อง การ SAP ในวงสนทนา และจุดมุ่งหมาย/เป้าหมายของการตั้งวง PLC ว่าทำเพื่ออะไร
6. หากไม่สามารถหยุดความขัดแย้งได้ ให้คู่ขัดแย้งได้ออกจากวงสนทนา เพื่อกลับไปคิดใคร่ครวญ โดยอาจให้ฝ่ายบริหารและผู้นำวงสนทนาเรียกมาพูดคุย เมื่ออารมณ์ความขัดแย้งเบาบางลง

7. การยกเลิกวงสนทนาชั่วคราว ในกรณีที่เพื่อนสมาชิกในวงสนทนาไม่สามารถจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อ แต่ควรมีการนัดหมายวันอื่นในสัปดาห์นั้นทดแทน

8. ให้คู่กรณีความขัดแย้งที่ต้องแยกตัวออกไป ที่พร้อมจะเล่าเหตุการณ์ มาแสดงความรู้สึกภายหลัง เมื่อมีการสนทนาครั้งต่อไป เพื่อสร้างการเรียนรู้กับตนเองและผู้อื่น และสร้างเป็นวัฒนธรรมที่ดีต่อกัน

ทักษะการให้ Feedback

ทักษะการสะท้อนบทเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้นำวงสนทนาในการใช้คำถามให้ผู้ใดผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งคิดใคร่ครวญเพื่อสะท้อนการกระทำของตนเอง หรือทราบถึงผลการกระทำของเขาทั้งในเชิงสนับสนุนการกระทำ (Supportive Feedback) และข้อเสนอแนะการพัฒนาที่สร้างสรรค์ (Constructive Feedback) เป็นการให้และรับข้อมูลป้อนกลับ เพื่อให้ผู้ปรับปรุงวิธีการทำงานร่วมกันของทีมและปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในทีมโดยให้ข้อมูลป้อนกลับทันทีหลังสมาชิกโดยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้สะท้อนการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ประโยชน์ของการให้ Feedback เป็นการสะท้อนผลให้ผู้ได้ผู้หนึ่งทราบ ผลการกระทำของเขา อาจมีหลายรูปแบบ เช่น การสำรวจความพึงพอใจ เป็นการ Feedback ว่าสิ่งที่ดำเนินการกลุ่มเป้าหมายต้องการหรือไม่ หรือ การ Feedback ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ว่าผู้ฟังเข้าใจเรื่องที่พูดหรือไม่

ประเภทของการให้ Feedback สำหรับการทำงานเป็นกลุ่ม/ทีม ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

1) Supportive Feedback เป็นการชื่นชมพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้รักษาพฤติกรรมเหล่านั้นไว้ควรให้ต่อหน้าสมาชิกด้วย โดยนิยมใช้คำว่า “สิ่งที่ทำได้ดี คือ.....”

2) Constructive Feedback เป็นการแสดงความต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ เช่น ใช้คำพูดว่า “จะดีกว่านี้อีกถ้า.....” “ทำได้เยี่ยมยอดอยู่แล้ว แต่จะดียิ่งขึ้นถ้า.....”

นอกจากนั้น การให้ Feedback ยังมีความเกี่ยวข้องกับการสะท้อนคิด (Reflection) อีกด้วย เมื่อ มีการจัดกิจกรรม หรือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มักจะมีการให้สะท้อนคิดจากผู้ร่วมกิจกรรม ถือว่าเป็นการให้ Feedback เพื่อการพัฒนาปรับปรุง โดยมักมีคำถามให้สะท้อนคิด ว่า “รู้สึกอย่างไร” “รู้สึกอย่างไรต่อ.....” “ได้เรียนรู้อะไรใหม่.....” “ได้เรียนรู้อะไรใหม่ เกี่ยวกับ.....” “จะนำไปใช้ได้อย่างไร”

แนวทางการให้ Feedback

1. ยอมรับว่า การให้ Feedback เป็นสิ่งที่มีคุณค่า และมีความสำคัญ เพราะเป็นวิธีสะท้อนผลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น สมาชิกทุกคน ไม่ต้องกังวล และตกใจเมื่อมีการให้ feedback
2. Fa ควรสังเกตว่า Feedback แบบใดเป็นประโยชน์แก่สมาชิกและทีม พฤติกรรมใดทำให้สมาชิกไม่สบายใจ หรือทำให้ทีมไร้ความหมาย เพื่อหาทางจัดการให้เกิดการ Feedback ที่เหมาะสม
3. ควรมีการให้ Feedback ทันที ดีกว่า ปล่อยเวลาผ่านไป หรือเรียกว่า ควรมีการให้ Feedback ตอนที่ยัง “สด”
4. ไม่ควรให้ Feedback ในบางกรณีที่ เราไม่เข้าใจพฤติกรรมนั้นมากนัก ไม่ได้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์กับผู้นั้น มีอารมณ์โกรธ สถานที่ เวลาไม่เหมาะสม เช่น มีบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องร่วมด้วย ต้องการข่มขู่ผู้รับ
5. การให้ Feedback ในสังคมไทยต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะมีวัฒนธรรมไม่เหมือนต่างประเทศ โดยการให้ Feedback ในสังคมไทย ควรเริ่มการ Feedback แบบ Supportive Feedback ไปหา Constructive Feedback จากการเห็นอกเห็นใจ มีสัมพันธภาพเชิงบวกต่อกันจะทำให้ Feedback ทำได้ง่าย
6. ระลึกเสมอว่าเราสามารถควบคุมอารมณ์ คำพูดและการกระทำของเราได้เท่านั้น ไม่สามารถควบคุมบุคคลอื่นได้